7794

అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావుగారి

ఇతర గ్రంథములు

*

ఫ్రెంచి స్వాతంత్ర్య విజయము

మొదటి సంపుటము

*

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు

*

జైన జాతి మాహాత్మ్యము

(తయారైయున్నది)

*

ఫ్రెంచి స్వాతంత్ర్యవిజయము

రెండవ సంపుటము

(తయారైయున్నది.)

విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమాల: ౩౯

తురుష్క ప్రజాస్వామికము

ప్రజాముద్రణము

వెల రూపాయి

*

క్యాలికోబైండు ప్రతి

చందాదారులకు ౧-౫-౦

*

ఇతరులకు ౧-౧౨-౦

తురుష్క ప్రజాస్వామికము

పీఠికాకారులు :

శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు

విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమండలి:

బెజవాడ.

ప్రథమ ముద్రణము
ఆగస్టు ౧౯౩౩

బెజవాడ :
వాణీ ముద్రాక్షరశాల.

భారతదేశ కల్యాణమునకై

త్యాగములుసలుపు వీరమాతలకు

తొలి పలుకు.

తురుష్క ప్రజాస్వామికమను గ్రంథమును ఆంధ్రమున రచించి ఉడతాభక్తిని మాతృభాషాసేవను చేయ యత్నించినాను. మన ప్రక్క దేశములవారు తమ జాతీయ సమస్యల నెట్లు పరిష్కరించుకొనుచున్నారో తెలిసికొనుట చాల లాభకారి. అట్టి యుద్దేశ్యముతో మహమ్మదీయ జాతులలో మిగుల ప్రఖ్యాతముగు తురక (తురుష్క) జాతి చరిత్ర వ్రాసినాను.

సుప్రసిద్ధ ప్రతిభాశాలురగు శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు దయతో పీఠికను వ్రాసి నాగ్రంథమునకు మిగుల గౌరవమును కలుగచేసినారు. రామలింగారెడ్డిగారేమి వ్రాసినను అమూల్యమైనదిగనే యుండును. దానిని నామిత్రులగు దిగవల్లి శివరావుగారు ఆంధ్రీకరించినందుకు మిగుల కృతజ్ఞుడను. ఆపీఠిక యుండగా నేనుకూడ మరియొకదానిని వ్రాయుట అనవసరమని మానివేసినాను.

విజ్ఞానచంద్రికా మండలికి ద్రవ్యము బొత్తుగా లేదు. ఈ పుస్తకమును ముద్రించుటకుగాను ద్రవ్యసాహాయ్యము చేసిన మిత్రులకు కృతజ్ఞతావందనము లర్పించుచున్నాను. వారిపేర్లను బహిరంగపరచుటకు నాకనుమతి లేదు. శ్రద్ధగా తప్పులు దిద్దించి శీఘ్రకాలమున ముద్రించియిచ్చిన వాణీముద్రణాశాలాధికారులకు వందనములు.

ఈగ్రంథమును వ్రాయుటకై నేనుపయోగించిన ముఖ్యమైన పుస్తకముల పట్టికను స్థలాంతరమున నిచ్చినాను.

బెజవాడ,
8-7-1938.   అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు.

INTRODUCTION

BY

Sjt. C. R. REDDI, M. A., (Cantab)

Ex-Vice Chancellor, Andhra University.

Mr. Kaleswararao needs no introduction to the Indian Public and more especially the Andhra. He is a well known leader of the political and literary renaissance of our country and has always commanded a wide and respectful audience. He is of that rare type of men who are both men of action as well as thought and with him, as with the best of authors, literature is life and no mere froth, gay to behold, but unsubstantial and evanascent. His reputation as man and writer is high : but I venture to think that even that big reputation will be enhanced by the present work.

This book bears a modest title, 'Turkish Democracy', which hardly does justice to its scope. It is, in fact, a masterly survey of the conditions that led to the Great War and of the conditions that now prevail in the leadingcountries of the world, with, of course, special reference to Turkey; with what valour and fortitude the Turks under the inspiring leadership of that man of astounding genius, Mustapha Kemal Pasha, saved its independence from the very jaws of destruction and subsequently modernised themselves in every sphere of life—political, social and economic, with a view to maintain that indepen-

dence and secure for themselves a permanent and honoured position as a race and state. The struggle between Western Imperialism and Turkish Nationalism receives graphic description; and Mr. Kaleswararao shows how the fourteen points of the idealistic Wilson which were sucked under by the imperialistic maelstrom at Paris, received partial regeneration in so far as they were applicable to Turkey by the unity, organisation and military endurance and power of the Turkish people.

Even more impressive is the narrative of Turkish reconstruction. Turkey, Prince-ridden, is today a republic with a democratic constitution; Turkey, priest-ridden, is today the Mecca of Secularism; the purdah is gone and woman is today a factor in national life as she was in the later and more decisive stages of the war when she became the transport service of the gallant armies; foreign exploitation has been terminated, both in education and in industry and commerce, thus freeing the moral as well as the material foundations of life from insidious foreign penetration; and Turkey's sovereignity is full, supreme, without a single bar sinister indicative of international bastardy.

And it is instructive to note that Turkey is not alone in this advance amongst Islamic nations. Egypt is in her inner life secular and modern, though she has yet to achieve her political freedom, without which all other freedoms are more appearance than reality. Persia too is a secular

and modern state under the Pehlevi dynasty, having disburdened herself of the sterile and stifling load of mediaevalism. India alone lags behind and shows but few signs of ever adapting herself to the requirements of modern life and struggle. Creeds, castes and communities, superstitions and revivalisms, lack of will and courage, poverty and every evil that can afflict body, mind and spirit are in the way; and the hour of transcending them is not yet. Only the intellect is keen, and we can draw morals which we cannot practise.

Mr. Kaleswararao does not expressly draw from his lucid survey the lessons applicable to India in her present situation. He is writing a history and not a pamphlet; and moreover the lessons are too obvious to need specific mention. Wisely has he confined himself to the task of the historian, discarding for the moment the obligations of a politician. That has made the book more impressive and inspiring.

I trust that this book will be diligently studied by the Andhras.

"Padma-Prabhasa,"
Chittoor,
4 7.33.

C. R. REDDI.

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి ఆంగ్లపీఠిక కాంధ్రానువాదము.

భారతీయులకు అందు ముఖ్యముగా ఆంధ్రులకు శ్రీ అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావుగారినిగూర్చి వేరుగ వ్రాయనక్కరలేదు. దేశముయొక్క రాజకీయ సారస్వత విజ్ఞానవికాసము నందలి సుప్రసిద్ధనాయకులలో వీరొకరు. వీరి వాక్కులకు దేశములో మంచి పలుకుబడియు, గౌరవమును గలవు. భావనా కౌశలము మాత్రమేగాక కార్యదీక్షకూడ గల స్వల్పసంఖ్యాకులగు పురుషులలో వీరొకరు. కేవలము చమత్కార ద్యోతకములయ్యు సారవిహీనములును నశ్వరములును ఫేనసదృశములునగు రచనలు మాత్రమేగాక, ఉత్తమకృతికర్తలకు వలెనే వీరికిని సారస్వతము పురుషార్థసాధనముగా నున్నది. సహజముగనే వీరు యశోవంతులు. గ్రంథకర్తగకూడ గొప్ప పేరుగలదు. ఇప్పుడు వీరు రచించిన గ్రంథము వీరికీర్తికి వన్నెపెట్టునని నాయభిప్రాయము.

ఈ గ్రంథమునకు తురుష్క ప్రజాస్వామికమని సాధారణ నామకరణము చేసినారు. గాని నిజముగా నిది ఐరోపా సంగ్రామ కారణములు, ప్రపంచములోని ప్రధానరాజ్యముల ప్రస్తుత స్థితిగతులు, నందు ముఖ్యముగా నవీన తురుష్క రాజ్యమునకు సంబంధించిన సంగతులు దెలుపు నవలోక

నముగానున్నది. అత్యంత ప్రతిభాశాలియగు ముస్తఫా కెమాల్ పాషాయొక్క ఉత్తేజకనాయకత్వమున తురుష్కులెంత శౌర్యముతోను ఎంత పట్టుదలతోను తమ జన్మభూమి స్వాతంత్ర్యమును, పారతంత్ర్య దంష్ట్రిలనుండి కాపాడుకొనిరో, తరువాత నాస్వాతంత్ర్యమును నిలుపబెట్టుకొనుటకును తమ జాతికిని రాష్ట్రమునకును ప్రపంచమునందు శాశ్వత గౌరవమును ప్రతిష్ఠించి దానిని నిలుపుకొనుటకును, రాజకీయ సాంఘిక ఆర్థిక విషయములందు, ప్రజాజీవనములో అన్ని విషయములందును, నవీనపద్ధతుల నెట్లవలంబించిరో ఆచరిత్ర మిందు కలదు. పాశ్చాత్య సామ్రాజ్యతత్వమునకును, తురుష్కజాతియోద్యమమునకును జరిగిన గొప్ప పోరాటమిందు విపులముగ వర్ణింపబడినది. మహాశయుములుగల అమెరికా దేశాధ్యక్షుడగు విల్సను ప్రపంచ కళ్యాణము కొరకు సూచించిన పదునాలుగు సూత్రములును 'ప్యారిసు' నగరమునందలి రాజనీతిజ్ఞుల వాగ్వాదముల తుపానులో పడి అంతర్ధానము లయిపోయినను, తురుష్క ప్రజల సంఘీభావమువలనను నిర్మాణశక్తిచేతను, రణసంసిద్ధతాభినివేశములవలనను, ప్రజాశక్తి చేతను, కొంతవరకైన పునరుద్ధరింపబడి వారి దేశమునకు సంబంధించి నంతవరకెల్లు సాఫల్యత గాంచినవో, శ్రీ కాశేశ్వరరావుగారు చక్కగా సూచించియున్నారు.

తురుష్కదేశ పునరుద్ధరణ చారిత్రమింకను హృదయాకర్షముగ వివరింపబడినది. నిరంకుశప్రభు పరిపాలనమున అణగియుండిన తురుష్కమిప్పుడు ప్రజాప్రభుత్వముగల ప్రజా

స్వామికమయినది. మతాచార్యుల చేతులలో గ్రమ్గిన తురుష్కమిప్పుడు లౌకిక నాగరికతకు పుణ్యభూమియైనది. స్త్రీల ఘోషా తొలగిపోయినది. ఐరోపా సంగ్రామపు తుదిఘట్టములందు వీరసైనిక బృందములకు దండయాత్రల రణాలయందు అమూల్యమగు సేవజేసి, గణ్యతవహించినట్లే, నేడును, తురుష్కనారీమణులా జాతీయజీవనమునందు ప్రధానస్థానము వహించియున్నారు. దేశము యొక్క విజ్ఞాన వాణిజ్య వ్యాపార సంపదలను పరదేశీయులు కొల్లగొను పద్ధతి మానినది. జాతియొక్క ఐహికనైతిక జీవప్రవృత్తులను పట్టి పీల్చి పిప్పిచేయు పారతంత్ర్యత తొలగిపోయినది. అంతర్జాతీయ రాజ్యాంగ సభ్యతయందు తురుష్కదేశమున కెట్టి అన్యాశ్రయతగాని కళంకముగాని లేక పరమోన్నత పరిపూర్ణ ప్రభుత కలిగినది.

మునల్మాను దేశములలో నిట్లభివృద్ధి గాంచినది యొక్క తురుష్కమే కాదు. రాజకీయ స్వాతంత్ర్యము లేనిది తక్కిన స్వాతంత్ర్యము లన్నియు నేతిబీరకాయ వంటివి. అట్టి రాజకీయ స్వాతంత్ర్యమును ఈజిప్టు సంపాదించవలెన వలసి యున్నది. గాని జాతీయ జీవనమునందీజిప్టుకు అభినవ లౌకికత కలిగినది. పెహ్లావీ వంశపరిపాలనమున పర్షియా దేశము కూడ మధ్యయుగమునాటి అభివృద్ధి మార్గనిరోధకమును సారవిహీనమును నగు నధోగతినుండి బయటపడి నవనాగరిక రాష్ట్రమయినది. భారతదేశముమాత్రము వెనుకబడియున్నది. ఆధునిక జీవనమునకును పోరాటమునకును వలయు సంస్కారచిహ్నములు విశేషముగ గానరాకున్నవి. జాతి మత

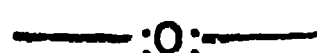
కుల భేదములు, మూఢ విశ్వాసములు, ఆచారపునరాగమ ములు, ధైర్యసాహసముల లోపము, దారిద్ర్యము, దేహ మును ఆత్మను మనస్సును బాధించు వివిధములగు పీడలును, నిందు కాటంకముగ నున్నవి. వీనిని గడచి విజయముగాంచు దినమింకను రాలేదు. మనము సూత్రీకరించు నీతులను ఆచ రింపజాలకున్నాము.

శ్రీ కాళేశ్వరరావుగారు ఉత్కృష్టమగు తమకృతి యందు నేటి భారతదేశ పరిస్థితులకు వర్తింపగల గుణ పాఠ ములను గూర్చి స్పష్టముగా పేర్కొనిచెప్పలే దనుమాట నిజము. వీరు చరిత్ర రచియించుచున్నారే గాని రాజకీయోపన్యాసమును గావించుటలేదు. ఇంతేకాక ఈ చరిత్రము బోధించు నీతులు క్లిష్టములై యుణగియుండక కర తలామలకముగనే యున్నవి. అందువలన వీరు రాజకీయ నాయకుని పద్ధతుల నవలంబింపక చరిత్రకారుని రచనావిధాన మునే యవలంబించుట చాల సమంజసముగా నున్నది. ఇది యీ గ్రంథమును చాల హృద్యముగను జ్ఞానదాయకముగను జేసినది. ఈ గ్రంథము నాంధ్రులెల్లరు శ్రద్ధతో జదువుదురు గాక యని కోరుచున్నాను.

"పద్మప్రభాసము" చిత్తూరు. సి. ఆర్. రెడ్డి.

4-7-38.

BIBLIOGRAPHY.

Modern Turkey	Mears
Turkey	Toymbee & Kirkwood
Turkey Today	Grace Ellison
Imperialism And world Politics	Doctor Moon
Mustapha Kemal of Turkey	Wortham
Eminent' Asians	Joseph Hall
Egypt	Young
Outlines of the History of the World Vol. II	H. G. Wells
Europe after 1814	Hazen
These Eventful years	Encyclopadia Britannica Co.,
1932 Issues of Current History	(New York)
The Saracens	Gillman
Hindu Law Maine	Edited by Sir Sankaran Nair

The Indian Khilaphat movement &c., &c.,

విషయసూచిక.

(CONTENTS).

పటములు.

ముస్తఫా కెమాల్ పాషా

తురుష్క స్వతంత్రోద్యమ నాయకుడు.

తురుష్క ప్రజాస్వామికము

మొదటి అధ్యాయము

తురుష్క సామ్రాజ్యము

(1)

అనటోలియా ప్రాచీన నాగరికత.

తురుష్క దేశము పూర్వకాలమున అనటోలియా (Anatolia) యను పేర పిలువఁబడుచుండెను. అనటోలియా దేశము ఆశియాఖండమునందు పశ్చిమమున నున్నది. దానిని ఆశియా మైనరు (చిన్న ఆశియా) అనికూడ పిలిచెదరు. ఇటీవల జరిగిన ప్రాచీన పరిశోధనల వలన నచట క్రీస్తుపుట్టక పూర్వము నాలుగు వేల యేండ్లక్రిందట గొప్ప శిల్పములు కళలు శాస్త్రములు ప్రబలియుండెనని స్పష్టమగుచున్నది. భరతవర్షము చైనా, ఈజిప్టు, దేశములవలెనే, ఆశియాఖండములోని పశ్చిమప్రాంతములును, యూరపు ఖండవాసులు అనాగరికులై

అడవులలో సంచరించుచుండిన ప్రాచీనకాలమున సర్వతో ముఖమయిన గొప్ప నాగరికతకు కాలవాలమై యుండెను. ప్రపంచమునందలి గొప్ప మతములన్నియు భరతవర్షమునందును పశ్చిమఆశియాయందును పుట్టినవి. హిందూ బౌద్ధ జైన మతములు భరతవర్షమునందును, జొరాస్టరుమతము పారసీక దేశమునందును యూదుల మతము క్రైస్తవమతము పాలస్తైన్ దేశమునందును మహమ్మదీయమతము అరేబియా దేశమందునుపుట్టియున్నవి. యూరపుఖండము మతమును విజ్ఞానమున నాగరికతను ఆశియాఖండమునుండియే నేర్చుకొనెను.

పూర్వపు రాజులు.

అనటోలియా దేశము క్రీస్తుపుట్టకముందు రెండువేల సంవత్సరములకు పూర్వము హిట్టయిటులను (Hittites) జాతికిచెందిన రాజులచే పాలింపబడెననియు, ఇపుడు 'బోఘాజుకోయి' యను పట్టణమున్నచోట నాకాలమున వారి రాజధానియగు గొప్ప నగరరాజముండెననియు తెలియుచున్నది. అచట భూమిలో త్రవ్వగ నాకాలమునాటి యద్భుతమగు శిల్పచాతురిని తెలుపు కట్టడములు కనపడినవి. వారు 'కారాబేల్' మొదలగు ప్రదేశములందు కొండలలో తొలిపించిన చిత్తరువులు నేటికిని చూపరుల కాశ్చర్యమును కలిగించుచున్నవి. తరువాత అనటోలియా కొంతకాలము 'లిడియను' రాజులచే (Lydians) పాలింపబడినది. లిడియనులుకూడ మిగుల నాగరికులు. వారి వద్దనుండి గ్రీకులు నాగరికతను నేర్చుకొనిరి. పిమ్మట అనటోలియా దేశము గ్రీకులక్రిందకును పారసీకుల క్రిందకును వచ్చెను.

అటుతరువాత నలెగ్జాండరు చక్రవర్తి యీ దేశమును జయించి కొంతకాలము పాలించెను. ఆయన మరణించిన పిమ్మట ఆ దేశము రోమకసామ్రాజ్యమునం దొక భాగమయ్యెను. కావున నాదేశమునందు గ్రీకు నాగరికత వ్యాపించుటయేగాక రోమక సామ్రాజ్యముక్రింద వందలకొలది అందమైన పట్టణములు దేశముయొక్క అన్నిప్రాంతములను విలసిల్లెను. మహమ్మదీయ మతము పుట్టి విజృంభించిన తరువాత నా దేశము అరబు సామ్రాజ్యముక్రిందకు వచ్చి ప్రజలు చాలవరకు మహమ్మదీయమతమును స్వీకరించిరి.

తురుష్కులు.

క్రీస్తు పుట్టినతరువాత 1071 సంవత్సరమునను అటుపిమ్మటను తురుష్కులను పశువుల కాపరులగు జాతివారు తమ పశువులను వెంటనిడికొని కుటుంబములతో కూడ అనటోలియాకు వలసవచ్చిరి. వీరు చైనారాజ్యములో వాయువ్యమూల నున్న "తుర్కు" అను పర్వతప్రాంతములనుండి వచ్చినందున వీరు తురకలని లేక తురుష్కులని పిలువబడుచు వచ్చిరి. వీరినుండియే అనటోలియాకు తురుష్కదేశమను పేరువచ్చెను. తురుష్కులు గూడ శీఘ్రకాలముననే మహమ్మదీయమతము నవలంబించి యీ దేశముయొక్క ప్రాతకాపురస్థులతో సంబంధబాంధవ్యముల నేర్పరచుకొనిరి. క్రీ॥ శ॥ 1299 వ సంవత్సరమున తురుష్క తెగల నాయకుడగు ఉస్మాన్ అను నతడు అనటోలియా పైన రాజ్యాధికారమును స్థాపించుకొనెను. తమ రాజవంశమునకు తన తండ్రిపేర అట్టోమాన్ వంశమని పేరిడికొనెను.

అట్టోమాన్ (Ottoman) వంశీకులగు రాజులు సుల్తాను బిరుదముతో తురుష్కదేశమును 1922 వ సంవత్సరమువరకును పాలించిరి. తురుష్కభాష దేశములో ప్రధానమగు భాషఅయ్యెను. దానిని అరబ్బిలిపిలో వ్రాసిరి. మహమ్మదీయ మత గ్రంథములన్నియు అరబ్బి పారసీభాషలలో నుండుట వలన తురుష్క పండితులు అరబ్బి, పారసీభాషలను బాగుగ నేర్చుకొని తురుష్కములో అరబ్బిపారసీ పదములను విశేషముగ చేర్చిరి. ఆంధ్రవాఙ్మయము సంస్కృతపద భూయిష్ఠమై యున్నటుల తురుష్కవాఙ్మయము అరబ్బిపారసీ పద భూయిష్ఠమయ్యెను. తురుష్కదేశమునందు క్రైస్తవులగు గ్రీకులును ఆర్మీనియనులునుగూడ గలరు. యూదులును అరబ్బులును మిగుల స్వల్ప సంఖ్యాకులుగ నున్నారు. తురుష్కభాషకు తరువాత గ్రీకుభాషయే రెండవభాషగ నున్నది.

అట్టోమాన్ సామ్రాజ్య విజృంభణము

అట్టోమాన్ సుల్తానులు కొన్ని తరములవరకును యుద్ధవిశారదులై పరాక్రమమునకు పేరెన్నిక గన్నవారై రాజకార్యనిపుణులై చుట్టుపట్టుల నున్న దేశములనన్నిటిని జయించి యొక గొప్ప సామ్రాజ్యమును స్థాపించిరి. 1326 సంవత్సరమున బ్రూసాను జయించిరి. పిమ్మట గల్లిపోలీని జయించిరి. 1860 వ సంవత్సరమున యూరపు ఖండములోని త్రేసు (Thrace) వీరికి లోబడెను. 1369 వ సంవత్సరమున యూరపుఖండములోని బల్గేరియా (Bulgaria) వీరి క్రిందికివచ్చెను.

పిమ్మట మాసిడోనియా (Macedonia) జయించబడెను. 1389 వ సంవత్సరమున సర్బియా (Serbia) ను వీరు స్వాధీనమును పొందిరి. తరువాత గ్రీసు (Greece) దేశమును జయించిరి. ఆ పిమ్మట సలోనికా (Salonica) స్వాధీనమయ్యెను. ట్రబిజాండ్, ఖారామాన్, కాఫా, టానా, మొదలగు ప్రాంతములన్నియు వీరికి స్వాధీనపడెను.

కాన్‌స్టాంటి నోపిలును జయించుట

1453 వ సంవత్సరమున రెండవ మహమ్మదు సుల్తాను కాన్‌స్టాంటి నోపిలును (Constantinople) జయించెను. కాన్‌స్టాంటి నోపిలు నగరరాజము రోమకసామ్రాజ్యాధీశుడగు కాన్‌స్టాంటయిను చక్రవర్తిచే నిర్మింపబడి రోమకసామ్రాజ్యమునకు రాజధానిగ నుండెను. పన్నెండు పదమూడు శతాబ్దములలో రెండువందల సంవత్సరము లెడతెగక పాలెస్టైన్ దేశములోని యాత్రాస్థలములకొరకు యూరపుఖండములోని క్రైస్తవులమధ్యను ఆశియాఖండములోని ముసల్మానుల మధ్యను జరిగిన మతయుద్ధములలో ముసల్మానులే మొత్తముమీద జయములను పొందినను, కాన్‌స్టాంటినోపిలు నేలుచున్న క్రైస్తవచక్రవర్తులు ముసల్మానులను యూరపు ఖండములో తూర్పునుండి ప్రవేశించకుండ మాత్రమరికట్ట గలిగిరి. తురుష్క-సామ్రాజ్యస్థాపనమునకు పిమ్మట అట్టోమాన్ సుల్తానులు రెండుమూడుసార్లు కాన్‌స్టాంటినోపిలుపై దండెత్తి ముట్టడించిరి గాని జయించలేకపోయిరి. తుదకు 1453 వ సంవత్సరమున తురుష్క సుల్తాను లక్ష ఏబదివేలమంది సైనికు

తో కాన్స్టాంటినోపిలును ముట్టడించి ఫిరంగులతో కోటగోడలను పడగొట్టి నగరములో ప్రవేశించి అపుడానగరము నేలుచున్న కాన్స్టాంటైన్ చక్రవర్తిని హత్యగావించి పట్టణమును స్వాధీనమును పొందెను. అప్పటినుండియు కాన్స్టాంటినోపిలు నగరము తురుష్క సామ్రాజ్యమునకు రాజధానియయ్యెను. కాన్స్టాంటినోపిలు నగరమందును దానినంటియున్న త్రేసు రాష్ట్రమందును తురుష్కులు విరివిగ వలస వచ్చి నివసించుటవలనను అచటి జనులలో నత్యధికసంఖ్యాకులు మహమ్మదీయ మతము నవలంబించుటవలనను ఆప్రాంతమంతయు తురష్కదేశములో ప్రధానభాగమయ్యెను. యూరపుఖండములోని తక్కిన సామ్రాజ్యమంతయు తురుష్కము పోగొట్టుకొనినను కాన్స్టాంటినోపిలు నగరమును త్రేసురాష్ట్రమును నేటికిని తురుష్క దేశములో భాగములుగనున్నవి. కాన్స్టాంటినోపిలు సింహాసన మధిష్ఠించుటవలన తురుష్క చక్రవర్తులు రోమకచక్రవర్తులకు వారసులయిరి.

ఖిలాఫతు పదవినధిష్ఠించుట.

1514వ సంవత్సరమున మోసలు (Mosul) రాష్ట్రము, 1516వ సంవత్సరమున సిరియా అరేబియా, పాలెస్టైన్ దేశములును, పిమ్మట హంగెరీ, బొహీమియా, మెసపొటేమియా, దేశములును అట్టోమాన్ సుల్తానులచే జయించబడెను. 1517 వ సంవత్సరమున ఈజిప్టు జయింపబడెను. ఉత్తరఆఫ్రికా యంతయుస్వాధీనపర్చుకొనబడెను. ఈజిప్టును జయించుటవలన ఈజిప్టుసుల్తానులకపుడు చెందియున్న ఖిలాఫతు పీఠమును కాన్స్టాంటి నోపిలు

కు గొనివచ్చి అట్టొమానుసుల్తానులు ఖలీఫాలై ప్రపంచము లోని మహమ్మదీయులకు గురుస్థానమును వహించిరి. ఈ విధమున రెండు వందల సంవత్సరములలో అరబు దేశములు, బాల్కన్ రాష్ట్రములు, గ్రీసు, బొహీమియా, హంగెరీ దేశములు, ఈజిప్టుదేశము, ఉత్తరాఫ్రికా, మొదలగు దేశముల నన్నిటిని జయించి, అట్టోమాన్ సుల్తానులు ఆశియా ఆఫ్రికా యూరపు ఖండములు కలియుచోట సుప్రసిద్ధమగు నొక సామ్రాజ్యమును స్థాపించిరి. మరియు లోకములోని మహమ్మదీయుల కందరకును గురుస్థానమును పొందిరి.

ఉచ్ఛస్థితి. 1520 మొదలు 1566 వరకు నేలిన సులేమాన్ చక్రవర్తి కాలమున అట్టోమాన్ సామ్రాజ్యము ఉచ్ఛస్థితి యందుండెను. ఆకాలపు పద్ధతులను బట్టి సుల్తాను నిరంకుశ ప్రభువుగను, మహమ్మదీయ మత సంరక్షకుడు గను నుండెను. చట్టములన్నియు మహమ్మదీయ మతమున ననుసరించి చేయబడెను. కాని సామ్రాజ్యములోని మహమ్మదీయులుగాని యితరమతస్థుల కందరకును సంపూర్ణముగు మతస్వేచ్ఛయుండెను. వారు తమతమ మతగురువులక్రిందబడి తమ మతచట్టముల ప్రకారమే నడచుకొనుచు తమ వ్యవహారముల విషయమున తమ మతగురువులచే న్యాయవిచారణను పొందుటకు హక్కును కలిగియుండిరి. మతవిచక్షణలేకుండ అందరికిని అన్ని యుద్యోగములు నీయబడెను. చాల కాలము ప్రభుత్వములోని ప్రధాన యుద్యోగములన్నియు గ్రీకులకీయబడెను. ఆకాలమునాటి యూరపుఖండములోని క్రైస్తవ దేశములలోకన్న

అనేకరెట్లెక్కువగ తురుష్క సామ్రాజ్యములో మతస్వేచ్ఛ కలదని చెప్పుటలో నెట్టి యతిశయోక్తియు లేదు.

(౨)

తురుష్క సామ్రాజ్యపతనము.

అన్ని సామ్రాజ్యములవలెనే ఈసామ్రాజ్యముకూడ కాలవశమున కూలిపోయినది. ఇది కూలిపోవుటకు నాలుగువందల సంవత్సరములు పట్టెను. ఇంతకాలము నిలిచిన మఱియొక సామ్రాజ్యము లేదనియే చెప్పవచ్చును.

తురుష్కసామ్రాజ్యము వ్యాపించునాటికి పాశ్చాత్యజాతులు నాగరికతయందును జ్ఞానమునందును చాల వెనుకబడి చాల బలహీనులుగనుండిరి. మహమ్మదీయ సామ్రాజ్య వ్యాపనము యూరపుఖండములోని క్రైస్తవ జాతులకు మిగుల దుస్సహమై యున్నను మహమ్మదీయుల సైనికబలము ఎదుట వారు నిలువలేకుండిరి. మహమ్మదీయ దండయాత్రల నెదిరించి యోడిపోవుచుండిరి. 1453 వ సంవత్సరమున తూర్పు క్రైస్తవ సామ్రాజ్యమునకు రాజధానియగు కాన్‌స్టాంటినోపిలు తురుష్కుల వశముకాగనే చాలమంది గ్రీకు పండితులు తురుష్కరాజ్యములో నుండనొల్లక స్పెయిన్, ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లాండు, జర్మనీ, మొదలగు దేశములకు తమ గ్రంథరాజములతో వలసకు వెళ్ళిరి. ఆదేశములలో ప్రాచీన గ్రీకుభాషను గ్రీకు వాఙ్మయమునందలి శాస్త్రములను కళలను, స్వతంత్ర భావములను, నేర్పుటకై పాఠశాలలను స్థాపించిరి. అందు

వలన యూరపు ఖండములోని దేశములలో గొప్పమానసిక వికాసము (Renaissance) కలిగెను. మూఢవిశ్వాసములకు బదులు హేతువాదము, పుక్కిటిపురాణములకు బదులు ప్రకృతిశాస్త్రములు, ఉన్న స్థితితో తృప్తిచెందు జడత్వమునకు బదులు జ్ఞానసంపాదనా కుతూహలము, ప్రబలెను. ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞానము విశేషముగ నభివృద్ధిచెందెను. అచ్చు కనిపెట్టబడెను. గ్రంథములు వేలకొలదిగ అచ్చువేయబడి జ్ఞానవ్యాపక మపరిమితముగ జరిగెను. పాశ్చాత్యజాతులు త్వరితముగ నభివృద్ధిజెంద నారంభించెను.

పాశ్చాత్యజాతుల యభివృద్ధి.

ఇంతేగాక కాన్స్టాంటినోపిలు తురుష్కుల క్రిందికి వచ్చుటవలనను, ఆశియా, ఆఫ్రికా, యూరపు, ఖండముల కూడలి యంతయు తురుష్కుల స్వాధీనమగుటవలనను, అదివరకు శతాబ్దముల నుండి పాశ్చాత్యజాతులు ఆశియాఖండములోని హిందూదేశము చైనా మొదలగు నాగరిక దేశములతో వర్తకవ్యాపారములు చేయుచుండిన త్రోవలన్నియు తురుష్కుల వశమయ్యెను. తురుష్క సుల్తానుల అనుగ్రహము పొందనిది యామార్గములగుండ వెళ్ళి వర్తకము చేసికొనుటకు వీలులేకయ్యె. కావున పాశ్చాత్యజాతులు సముద్రములమీద హిందూదేశము చైనా మొదలగు దేశములకు పోవుటకు నూతనములగు త్రోవలను కనిపెట్ట సాగిరి.

స్పైన్, పోర్చుగలు, ఫ్రాన్సు, డచ్చి, ఇంగ్లాండు, దేశముల వారు సముద్రముల మీద త్రోవలను కనుగొనుటయేగాక

ఆఫ్రికా, అమెరికా ఖండములను కనిపెట్టి అచట వలసల నేర్పరచుకొనియు, ఆశియాఖండముతో సముద్ర వర్తకమును అభివృద్ధి చేసికొనియు, విశేషముగ ధనవంతులగుచు వచ్చిరి. వీరిలో వీరికి చాల పోటీలున్నను, మహమ్మదీయరాజ్యము యూరపు ఖండమున వ్యాపించకుండ ఆటంకపర్చుటలో వీరం దరికిని నైక్యభావమే యుండెను.

తురుష్కులు ఆస్ట్రియాను జయించలేక పోవుట.

1683 వ సంవత్సరమున తురుష్క సుల్తాను ఆస్ట్రియాను జయించవలెనని దండెత్తినపుడు క్రైస్తవ రాజ్యములన్నియు నేకమై పోరాడి తురుష్కసుల్తాను నోడించి వెనుకకు తరిమిరి. కొద్దికాలములో హంగెరీనికూడ సుల్తాను పోగొట్టుకొనెను. 1774 వ సంవత్సరమున రుష్యావారు తురుష్క సామ్రాజ్యముపై దండెత్తి నల్లసముద్రమున (Black Sea) కుత్తరమునను ఈశాన్యమునను నున్న క్రిమియా (Crimea) జార్జియా (Georgia) మున్నగు ప్రాంతములను స్వాధీనమును పొందిరి.

ఈజిప్టు

1804 వ సంవత్సరమున మహమ్మదాలీ యను నతడు బలవంతుడై ఈజిప్టును వశపరచుకొని స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించెను. తురుష్క సుల్తానులకును మహమ్మదాలీకిని చాలకాలము పోరు జరిగెను. ఒకప్పుడు వారును, మరియొకప్పుడు వీరును జయముల నొందుచుండిరి. మహమ్మదాలి తురుష్కసామ్రాజ్యములోని సిరియా

మొదలగు దేశములపై దండెత్తి జయించెను. మరల నాతని అట్టోమాన్ సుల్తాను వెడలగొట్టెను. తుదకు 1841 వ సంవత్సరమున మహమ్మదాలీ ఈజిప్టుదేశమునకు 'పాషా', యను బిరుదుతో తురుష్క సుల్తానునకు సామంతరాజుగ నుండు నటులను, ప్రతి సంవత్సరమును కొంత కప్పమును సుల్తానుకు చెల్లించుచు తన యిచ్చవచ్చినటుల పరిపాలనము చేసి కొను నటులను, సంధిజరిగెను.

* *

యూరపుజాతుల సంబంధములు

తురుష్కసామ్రాజ్యముపశుబలము నిరంకుశత్వములమీద నిర్మింపబడిన అన్నిసామ్రాజ్యముల వలెనే కాలక్రమమున సహజమైన నైతిక పతనమును పొంది బలహీనమైనది. పందొమ్మిదవ శతాబ్దము వచ్చుసరికి ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, రష్యా, ఆస్ట్రియా, జర్మనీలు చాల బలవత్తరమైన జాతులయినవి. ఇంగ్లాండు ఆఫ్రికాఖండముతో తురుష్క సామ్రాజ్యమున కనతిదూరమునన్న హిందూదేశమునందు గొప్పసామ్రాజ్యమును స్థాపించుకొనినది. రష్యాచక్రవర్తికి కాన్స్టాంటినోపిలు సింహాసన మధిష్ఠించవలెననియు తురుష్కదేశమును మ్రింగవలెననియు కోరికగలదు. అటులగావించినచో, నల్ల సముద్రము మర్మరాసముద్రము (Sea of Marmora) బాస్ఫరసు (Bosphorus) డార్డనల్సు (Dardenelles) జలసంధుల గుండ తమ సైన్యములు నావలు మధ్యధరాసముద్రమునకు

తెచ్చి, అక్కడనుండి ప్రపంచములోని యన్నివైపులకు వ్యాపించవచ్చును. కాని ఆస్ట్రియాకు రుష్యాయందసూయగలదు. మరియు ఇంగ్లాండుకు, రుష్యాతురుష్కములలో ప్రవేశించగనే హిందూదేశముమీద వచ్చి పడునను భయముగలదు.

ఆస్ట్రియాకు తురుష్క సామ్రాజ్యము క్రిందనున్న బాల్కన్ రాష్ట్రములను తన క్రిందకు చేర్చుకొనవలెనను తలంపుగలదు. ఆస్ట్రియా వాటిని స్వాధీనము పొందుటకు రుష్యాకిష్టములేదు. ఇంగ్లాండుకు మెల్లమెల్లగ తురుష్క సామ్రాజ్యములో పలుకుబడిని సంపాదించుకొనవలెననియు, దాని క్రిందనున్న ఆఫ్రికాఖండములోని భాగములను స్వాధీనము పొందవలెననియు కోరికయుండెను.

"తురుష్కసామ్రాజ్యములో ఎవరు ఎక్కువ సంపాదించవలెనను ప్రాక్సమస్య నూరుసంవత్సరములు పాశ్చాత్య జాతులలో మితిలేని కుట్రలు కలిగించెను. 1852 వ సంవత్సరమున రష్యాచక్రవర్తియగు (జారు) మొదటినికలసు యొక్క యుపపాదనను ఇంగ్లాండు అంగీకరించియుండినచో ఈప్రాక్సమస్య చాలకాలము క్రిందటనే పరిష్కారమై యుండెడిది. తురుష్క సామ్రాజ్యములోని క్రైస్తవ జాతులు సౌఖ్యమును పొందెడివి. ప్రపంచశాంతి కాపాడబడెడిది. 1853వ సంవత్సరమునజరిగిన క్రిమియాయుద్ధము, 1876-78లలో జరిగిన రుష్యాటర్కీయుద్ధము, 1912-13లలో జరిగిన బాల్కను యుద్ధములు, జరుగకుండెడివి." అనివైకంటుజేమ్సుబ్రైసు (Viscount James Bryce) అను సుప్రసిద్ధ ఆంగ్లేయ చరిత్ర కారుడు 1920 వ

సంవత్సరమున ప్రవాసియున్నాడు. 1852 వ సంవత్సరమున రుష్యా జారు మొదటినికలసు ఇంగ్లాండుకు చేసిన యుపపాదన మేమనగ, తురుష్క సామ్రాజ్యమును రుష్యా, ఇంగ్లాండులు, పంచుకొనవలెనని అయ్యున్నది. తురుష్క సామ్రాజ్యములో రుష్యానుచేరనిచ్చినటులైన తమ హిందూదేశ సామ్రాజ్యమునకు రుష్యావలన అపాయము వాటిల్లు ననుభయమువలన ఆంగ్లేయ రాజకీయవేత్తలు ఈ యుపపాదన నంగీకరించి యుండలేదు.

ఇంగ్లాండు యొక్క రాజనీతి.

ఇంగ్లాండు ప్రాక్సమస్యలనుగూర్చియవలంబించిన రాజనీతి యంతయు హిందూదేశ సామ్రాజ్యమును కాపాడుకొని బలపర్చుకొను దృష్టితోడనే యవలంబింపబడినది. ఇందును గూర్చి కొంతకాలము హిందూ దేశమునకు రాజప్రతినిధిగను బ్రిటిషు విదేశ వ్యవహార మంత్రిగను నుండిన కర్జన్ ప్రభువు (Lord Curzon) ఇటుల చెప్పియున్నాడు. :—

"బ్రిటిషు రాజ్యాంగ విధానమునందు మనకుగల సామ్రాజ్యము హిందూదేశము మాత్రమేనని ఎవరైనను చెప్పినచో నది యంగీకరించక తప్పదు. బ్రిటిషువారి రాజనీతి యొక్క యవలంబనమునందును రాజ్య వ్యాపకమునందును హిందూదేశము ప్రధానస్థానము నాక్రమించి యున్నది. తూర్పు దేశములలోను మధ్య ధరాసముద్రమునకు దక్షిణమునయున్న ప్రదేశములలోను బ్రిటిషువారి యధికారమును

వ్యాపింపజేసికొనుటలో హిందూదేశమునకుగల సంబంధము ముఖ్యముగ నాలోచింప బడుచువచ్చినది. మధ్యమయుగము నందు క్రైస్తవేతరుల స్వాధీనమునుండి క్రైస్తవ యాత్రాస్థలమును స్వాధీనమును పొందుటయే, ముఖ్య సమస్యగనుండెను. ఒకసారి హిందూదేశములో పాలన మేర్పరచుకొనినప్పటి నుండియు ప్రాగ్దేశముల సమస్య, కొద్దిగ కాన్‌స్టాంటినోపిలును గూర్చి యైనను, హిందూదేశముమీాద మనరాజ్యమును సురక్షితముగ కాపాడుకొనుట మీాదనే మన యావత్తు ప్రపంచ వ్యవహార నిర్వహణమును నిజముగ నాధారపడ్డబడి నది. హిందూదేశముకొరకు గాకపోయినచో బీకన్సుఫీల్డు ప్రభువు సూయజుకాలువలో (Suez Canal) భాగములు కొని యుండడు. సూయజుకాలువ కొరకు గాకపోయినచో మనము ఈజిప్టులో నిపుడుండము. నూరు సంవత్సరములు రుష్యాతో మనకు గల చరిత్రాత్మక మగు కలహములు, హిందూదేశపు సరిహద్దులనుండి వారిని చాల దూరముగనుంచు ఆవశ్యకతను బట్టియే కలిగినవి. హిందూదేశముకొరకు గాకపోయినచో దక్షిణాఫ్రికాలోని కేప్కాలనీని మనము స్థాపించియుండము. దక్షిణాఫ్రికాలో మనముజరిపిన సుప్రసిద్ధమగు రాజ్యవ్యాపనము జరిపియుండము."

ఫ్రాన్సు. ఫ్రాన్సుకు చిరకాలమునుండియు తురుష్కులతో సంబంధము గలదు. తురుష్క సామ్రాజ్యము క్రిందనున్న క్రైస్తవుల పక్షమున ఫ్రాన్సు అప్పుడప్పుడు తురుష్కముతో పోరాడుచు వచ్చినను,

మొత్తముమీాద ఫ్రాన్సునకును తురుష్కమునకును స్నేహమేర్పడెను. ఫ్రెంచివారు తురుష్కసామ్రాజ్యములో వర్తకవ్యాపారహక్కులను పరిధమమున సంపాదించిరి. ఫ్రెంచి భాషను తురుష్కులు బాగుగ నేర్చుకొనిరి. తురుష్క విద్యాధికులకందరకును సామాన్యముగ ఫ్రెంచిభాషవచ్చును. జనానాలలోని స్త్రీలుకూడ ఫ్రెంచిభాషను నేర్చుకొనిరి.

జర్మని.

జర్మని తురుష్క సామ్రాజ్యములో పలుకుబడిని ప్రాబల్యమును పొందుటకు స్నేహమార్గములనే యవలంబించెను. జర్మనురాజ్యాంగవేత్తలు ఎటులైన జర్మను రాజధానియగు బర్లిన్ (Berlin) నగరమునుండి తురుష్క సామ్రాజ్యములోనుండి పారసీక సముద్రమునవరకును (Persian Gulf) రైలుమార్గములు వేసి తమ యాధిపత్యముక్రింద తురుష్క సామ్రాజ్యము నుంచుకొన వలెనను ప్రయత్నములను సలిపిరి.

ఈ పాశ్చాత్యజాతులలో నొండ్రులేమి, స్పర్ధలు, పోటీలు, లేకపోయినచో చిరకాలముక్రిందటనే తురుష్క సామ్రాజ్యము తేలికగ వీరిలో నెవరివలననో మింగబడి యుండెడిది.

(3)

క్రైస్తవజాతుల స్వతంత్రప్రయత్నములు.

ఇంకను రెండుకారణములవలన తురుష్కసామ్రాజ్యము మిగుల బలహీనమగుచు వచ్చెను. ఒకటి, కాలక్రమేణ తురుష్కముక్రింద నున్న క్రైస్తవజాతులలో

(బాల్కను రాష్ట్రములలోను గ్రీసు దేశములోను) ప్రక్కనున్న యూరపుఖండ జాతులలోవలెనే జాతీయభావములు ప్రబలెను. విదేశప్రభుత్వమగు తురుష్క ప్రభుత్వమునుండి స్వతంత్రమును పొందవలెనను ప్రయత్నములను వారు సల్పుచుండిరి. ఆప్రయత్నములను యూరపు జాతులవారు ప్రోత్సహించుచుండిరి. రుష్యాచక్రవర్తి తన సామ్రాజ్యములో సంపూర్ణమగు నిరంకుశత్వమును వహించి తన ప్రజలు చేయుచున్న స్వపరిపాలనా ప్రయత్నములను మిగుల దారుణమగు పద్ధతులచే నణచుచున్నను, బాల్కన్ రాష్ట్రప్రజలుగాని గ్రీసుదేశీయులుగాని, తురుష్కము నెదిరించి స్వపరిపాలన పొందుటకు యత్నించినచో ప్రోత్సహించుచుండెను. ఇంగ్లాండు మొదలగు జాతులవారు తురుష్కముక్రింది క్రైస్తవజాతులుచేయుచుండిన స్వతంత్ర ప్రయత్నములకు ప్రోత్సాహమొసగుచు తురుష్క ప్రభుత్వమును వారును పోరాటములు సల్పుచున్నపుడు తాము మధ్యప్రవేశించి కొంతరాజ్య సంపాదననుగాని వర్తకహక్కులనుగాని పొందుచువచ్చిరి. ఈ క్రైస్తవజాతులు సల్పుచున్న స్వతంత్ర ప్రయత్నములను తురుష్క సుల్తానులు మిగుల కౄరమగు పద్ధతులతో నణచివేయుచుండిరి.

గ్రీకులు స్వతంత్రమును పొందుట.

1821 వ సంవత్సరమునుండియు గ్రీసు దేశము స్వతంత్రమును పొందుటకు ప్రయత్నించెను. తురుష్క ప్రభుత్వముక్రింద నుద్యోగములను జేయుచుండిన గ్రీకులు రహస్యముగ

సహాయమునుజేయుచుండిరి. కొన్ని సంవత్సరములు గ్రీసు దేశములో తిరుగబాటులు జరుగుచుండుటయు, తురుష్క ప్రభుత్వమువారు క్రూరముగ నణచుచుండుటయు జరిగెను. గాని గ్రీకు స్వాతంత్ర్యాగ్ని చల్లార లేదు. తురుష్క ప్రభుత్వమువారి హింసా విధానము గ్రీకులలో నింకనెక్కుడుగ స్వతంత్రదీక్షను బలవరచెను. గ్రీసు దేశము తనకు నాగరికతను నేర్పినదను గురుభక్తి పాశ్చాత్యజాతులకు గలదు. గావున 1829 వ సంవత్సరమున గ్రీకుల స్వతంత్ర పక్షమున ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, రష్యా ప్రభుత్వములు తురుష్కముపై యుద్ధమును ప్రకటించెను. నెవరీనా (Naverina) యుద్ధములో తురుష్కులు పూర్తిగ నోడింపబడిరి. గ్రీసు దేశముయొక్క సంపూర్ణమగు స్వతంత్రము తురుష్క ప్రభుత్వముచే నంగీకరింపబడెను. బాల్కను రాష్ట్రముల స్వతంత్ర పోరాటములప్పుడప్పుడు 1913 వ సంవత్సరము వరకును జరుగుచునే యుండెను.

ఆర్థిక దాస్యము. తురుష్క సామ్రాజ్యము బలహీనమగుటకు రెండవ ప్రబల కారణము, తురుష్క సుల్తానులు పాశ్చాత్యషావుకారులవద్ద విశేషముగ ఋణములుజేయుటయు, పాశ్చాత్యజాతులకుతురుష్క సామ్రాజ్యములో వర్తక హక్కులు, న్యాయవిచారణాస్వతంత్రములు, ప్రత్యేకమగు ఆర్థిక హక్కులు, గనులు త్రవ్వకొనుట, రైల్లువేయుట మొదలగు ధనసంపాదనా సౌకర్యములు కలుగజేసి పాశ్చాత్యజాతుల పలుకుబడిని, ప్రాబల్యమును, అధికారమును, అత్యంతముగ వృద్ధిగానిచ్చుటయు నై యున్నది. తురుష్క పరిభు

త్వము కొంతకాలము తన సామ్రాజ్యముక్రిందనున్న దేశ ములమీద పరిపాలనాధికారము కలిగియుండినను, పైన జెప్పిన కారణములచేత పాశ్చాత్యజాతులక్రింద ఆర్థిక దాస్య మును పొందెను. పాశ్చాత్య జాతులకు తురుష్క ప్రభుత్వ ముపొందిన ఆర్థికదాస్యము తురుష్కసామ్రాజ్యము పూర్తి గనాశనమగుటకును తురుష్కజాతి చాలకాలమువరకు దుర్భర మగు దైన్యమును పొందుటకును, ప్రబలకారణమయినది. ఈ ఋణములనుగూర్చియు పాశ్చాత్యులకీయబడిన ప్రత్యేక హక్కులను (Capitulations) గూర్చియు ఆర్థికదాస్యమును గూర్చియు రాబోవు అధ్యాయములలో వివరింపబడును. 1881వ సంవత్సరముతో తురుష్కముయొక్క ఆర్థికదాస్యము పూర్తిగ స్థాపింపబడెనని మాత్రమిచట చెప్పినచాలును. 1875 వ సంవత్సరమున తురుష్క ప్రభుత్వము పాశ్చాత్య షావుకార్లకు రుణములకు వడ్డికూడ చెల్లించలేక దివాళా అయ్యెను. పాశ్చాత్య రుణదాతల వత్తిడిచే 1881 సంవత్సర మున వారికి తురుష్కప్రభుత్వము చెల్లించవలసిన రుణములను తీర్మానించుటకు, కాన్స్టాంటినోపిలునందు ఆంగ్లేయ, ఫ్రెంచి డచ్చి, జర్మను, ఆస్ట్రియా, ఇటలీ, ప్రభుత్వముల ప్రతినిధుల సంఘమొకటి అట్టోమాన్ రుణసంఘమను (Council of Ottoman Public Debt) పేర నేర్పరచబడెను. ఈసంఘము నకు తురుష్కప్రభుత్వమునకు ప్రజలనుండి వచ్చుపన్నులలో చాలభాగము స్వాధీన తాకట్టుపెట్టబడెను. ఈసంఘమే తురు ష్క ప్రభుత్వముయొక్క పన్నులు వసూలుచేయు శాఖల

మీద యాజమాన్యమును వహించి ఆశాఖలకు సంబంధించిన యుద్యోగస్థులందరిమీదను అధికారము చలాయించుచు తా కట్టుపెట్టబడిన పన్నులనన్నిటిని వసూలుచేసెను. కాలక్రమేణ దాదాపుగ నన్నిపన్నులను వసూలుచేసెను. ఈసంఘము యొక్క యనుమతిలేనిది తురుష్క ప్రభుత్వమునకు క్రొత్త ఋణములను తెచ్చుటకుగాని, విదేశసరుకులమీద పన్నులు వేయుటకుగాని, వృద్ధిచేయుటకుగాని, తాకట్టు క్రిందనున్న పన్నుల నేవిధముగను మార్చుటకుగాని, అధికారములేదు. అటుపిమ్మట పాశ్చాత్య జాతులు తురుష్క సామ్రాజ్యమును మిగుల తేలికగ మ్రింగుటకు అడ్డులేకుండెను. తరువాత జరిగిన ప్రతియుద్ధములోను తురుష్కమోడిపోవుచు వచ్చెను. పాశ్చాత్య జాతులమధ్య ప్రబలియున్న అసూయలవలనను, తురుష్కసామ్రాజ్యమును పంచుకొనుటకు వారిలోవారికి పంపిణీలు కుదరక పోవుటవలనను మాత్రమే కొంతకాలము తురుష్క సామ్రాజ్యము నిలచియుండెను. పాశ్చాత్యదేశముల సరుకులుఅడ్డులేక తురుష్కములోనిఅంగళ్లనుపూర్తిగనింపెను. తురుష్క పరిశ్రమలు సంపూర్ణముగ నశించి తురుష్కము కేవలము వ్యవసాయిక దేశమయ్యెను. పాశ్చాత్యుల పరిశ్రమలకు కావలసిన ముడిపదార్థములను వారికి కావలసిన ఆహార పదార్థములను సప్లయిచేయుటకు మాత్రము తురుష్కవ్యవసాయము ప్రోత్సహించబడెను. తురుష్కములో పాశ్చాత్యుల యాధిక్యత తురుష్కులనైచ్యము స్థాపించబడెను. తురుష్కము పేదరికములోగ్రుంకెను.

* * * * * *

యూరపు ఖండపు రోగి (Sick Man of Europe)

1853 వ సంవత్సరమున రుష్యా చక్రవర్తి యగు జారు మొదటి నికలసు రుష్యాలోని బ్రిటిషు రాయబారితో తురుష్క దేశమును గూర్చి ప్రసంగించుచు "మన చేతులలో నొక రోగికలడు. మిగుల జాడ్యగ్రస్తుడు.........ఆయన మన చేతులలో నాకస్మికముగ మరణించవచ్చును" అనిచెప్పెను. అప్పటినుండియు తురుష్క దేశమునకు "యూరపుఖండపు రోగి" (Sick Man of Europe) అను పేరు చరిత్రాత్మకముగనచ్చుచున్నది. ఈ రోగి యొక్క మరణమునకై పలువురు ఎప్పటికప్పుడు ఎదురు చూచుచుండిరి. కాని రోగి మాత్రము మరణించక ఎటులనో బ్రతుకుచుండెను. 1918 వ సంవత్సరమున తురుష్కమునకు సామ్రాజ్యము సాంతముగపోయిన తరువాత అది వరకు భుజము మీదనుండిన మోయలేని బరువుపోయి రోగము కుదర నారంభించినది. సుల్తాను యొక్క ప్రభుత్వమంతరించిన వెంటనే తురుష్కమునకు రోగము పూర్తిగకుదిరి పునర్జన్మమును పొంది నవయౌవనమును దాల్చినది. నవీన తురుష్కము రోగమువలనను అశక్తతవలనను తప్పక నాశనమగునని మరల చాలమంది పాశ్చాత్యులు ఆశించిరి. ఆటుల ఆశించినవారికి ఆశాభంగముకలిగెను. తురుష్కము క్రుళ్ళిపోయిన ప్రాత ప్రతిష్ఠాపనలను పాశ్చాత్యుల యాధిక్యతను నాశనముచేసి మిగుల తేజోవంతమైన జాతి అయినది. ఆకథయే మన మిపుడు చదువబోవునది. తన అధికారగర్వమున తురుష్కమునకు "రోగి" యని పేరిడిన రుష్యాచక్రవర్తి మాత్రము 1917 వ

సంవత్సరమున రుష్యాలో జరిగిన ప్రజాస్వతంత్ర విప్లవమునందు కూలిపోయినాడు.

* *

తురుష్కులను గూర్చి దురభిప్రాయముల వ్యాపనము.

1878 వ సంవత్సరమున రాబర్టు కళాశాలాధ్యక్షుడగు డాక్టరు సైరనుహామ్లిన్ అను నాయనరచించిన 'Among the Turks' (తురుష్కులమధ్య) అను గ్రంథమునందు కేవలము తురుష్కులమీద చెడు అభిప్రాయములను కలిగించు సమాచారములను మాత్రము ఇతర దేశములలో వ్యాపింపజేయు నుద్దేశ్యముగల యొకసంఘము లండను పట్టణమున స్థాపింపబడినదని వ్రాసెను. ఆ సంఘమువారు తురుష్కజాతినిగూర్చి అబద్ధపు సమాచారములను సంవత్సరములకొలది ప్రచురించి తురుష్కులమీద విరోధభావమును అన్యాయమును వ్యాపింపజేసిరనియు ప్రాగ్దేశములనుగూర్చి ఏదైన సమాచారములుగల పత్రిక దొరికినపుడెల్ల నాసమాచారములను నమ్మకుండు శక్తిని తనకు ప్రసాదించవలెనని తాను భగవంతుని ప్రార్థించుచుంటిననియు నాయన వ్రాసెను. "పాశ్చాత్యులు చేసెడి యక్రమములను పత్రికలలో ప్రచురించకుండనా ప్రభుత్వములాపివైచి, తురుష్కులకు వ్యతిరేకమైన సమాచారములను మాత్రము ప్రచురించనిచ్చుటవలన, పాశ్చాత్యదేశములలోని ప్రజలకు తురుష్కులనుగూర్చి యదార్థము తెలియకపోవుటయేగాక అబద్ధపు సంగతులుమాత్రము వ్యా

పించుచువచ్చె"నని "నవీనతురుష్కము"(Modern Turkey) అను గ్రంథమును రచించిన మీాయర్సు వ్రాసియున్నాడు.

హిందూదేశమునుగూర్చియు చైనా దేశమునుగూర్చియు ఇటులనే పాశ్చాత్య దేశములలో అబద్ధపు సంగతులు వ్యాపింప జేయుటకై కొంతమంది గ్రంథకర్తలును పత్రికాధిపతులును క్రైస్తవ మతబోధకులును దీక్షతో పనిచేయుచుండుట చూచుచున్నాము. అట్టివారిలో 'మదరుఇండియా' (Mother India) ను రచించిన మేయోకన్య ఒకతె.

* * *

(4)

బాల్కను రాష్ట్రములలో కొంతభాగము పోవుట.

1875 వ సంవత్సరమున బాల్కను రాష్ట్రములలోని బాస్నియా, హెర్జగోవినా, బల్గేరియా, రాష్ట్రములు తురుష్కప్రభుత్వముపై తిరుగబాటులను ప్రారంభించెను. తురుష్కసుల్తాను వాటిని కఠినముగ నణచి వేయుచుండెను. ఆరాష్ట్రముల పక్షమున రుష్యా, ఇంగ్లాండు, ఆస్ట్రియాలు జోక్యము కలుగచేసికొని సంధికుదుర్చుటకు యత్నించుచుండెను. బాల్కను రాష్ట్రములలో రాజకీయ సంస్కరణములను ప్రవేశపెట్టి అచటి ప్రజలను తృప్తిపరచవలెనని సుల్తానుకు సలహానిచ్చిరి. కాని 1877 వ సంవత్సరమున వాటి నమలు జరుపుటకు సుల్తాను అబ్దుల్‌హామీాదు నిరాకరించెను. వెంటనే

రుష్యాచక్రవర్తి తురుష్కముపై యుద్ధమును ప్రకటించెను. ఇతర ప్రభుత్వము లూరకచూచుచుండెను. యుద్ధమునందు తురుష్కము పూర్తిగ నోడింపబడెను. కాన్స్టాంటినోపిలు వరకును రుష్యావారు నెట్టుకొనివచ్చిరి. తురుష్కము రుష్యాకు పాదాక్రాంతయయ్యెను. బాల్కన్ రాష్ట్రము లన్నిటిని త్రేనును తురుష్కము వదలుకొనునటుల శాన్ స్టిఫెనో (San Stephano) సంధికి సుల్తానంగీకరించక తప్పినది కాదు. గాని యిందువలన రుష్యా మిగుల బలవంతమగునను భయము ఇంగ్లాండు, జర్మని ప్రభుత్వములకు కలిగెను. ఆ రెండుప్రభుత్వ ములవారును జోక్యముకలుగచేసికొని జర్మనీదేశపు రాజ ధానియగు బర్లిన్ నగరమున 1878 వ సంవత్సరము జూలై నెలలో మరియొక సంధిసమావేశమును సమకూర్చిరి. బర్లిన్ లో జరిగిన సంధివలన శాన్ స్టిఫెనో సంధియావత్తు మార్చి వేయబడినది. బర్లిన్ సంధివలన (1) రొమేనియా, మాంటి నిగ్రో, సర్బియా, రాష్ట్రములు స్వతంత్ర దేశములుగ నంగీక రింపబడెను. (2) బాస్నియా, హెర్జగోవినా, రాష్ట్రముల పాలనము ఆస్ట్రియాక్రింద నుంచబడి యా రాష్ట్రములమీద నామమాత్రావశిష్టమగు నధికారము తురుష్కమున కివ్వ బడెను. (3) బల్గేరియానుండి రొమేలియాయను చిన్నరాష్ట్ర మును స్వతంత్రముగ చేసి మిగిలిన బల్గేరియా తురుష్కము నకే ఇవ్వబడెను. రొమేలియామీదకూడ తురుష్కమునకు నామమాత్రావశిష్టమగు నధికార మివ్వబడెను.

సైప్రసుపోవుట.

ఈ సమావేశమును సమకూర్చి తురుష్కమునకు కొంత మేలును కలుగజేసినందుకు ప్రతిఫలముగ మధ్యధరా సముద్రములో నున్న సైప్రసు (Cyprus) ద్వీపము తురుష్కముచే నింగ్లాండున కివ్వబడెను. దీని మీదకూడ అట్టోమాను సుల్తానుకు నామమాత్రావశిష్టమగు నధికార ముంచుకొనబడెను. ఇటుల బాల్కన్ రాష్ట్రముల ప్రజల స్వపరిపాలనా వాంఛను తృప్తిపరచక అట్టోమాన్ సుల్తాను అబ్దుల్ హామీదు కొంత రాజ్యమును పోగొట్టుకొని ప్రతిష్ఠను గోల్పోయెను.

* * * * * *

ట్యూనిసును ఫ్రెంచి వారాక్రమించుట.

1881 వ సంవత్సరమున ఉత్తరాఫ్రికాలో నున్న ట్యూనిసు (Tunis) దేశము మీద ఫ్రెంచివారు సంరక్షకత్వమును (Protectorate) స్థాపించిరి. ఫ్రెంచివారి అల్జీరియా (Algeria) కు ప్రక్కన ట్యూనిసు దేశముగలదు. తురుష్క సుల్తానుకు లోబడిన యొక మహమ్మదీయ ప్రభువు దానిని పాలించుచుండెను. అచట మంచి గనులు గలవు. తెల్లవారు వలసవచ్చి నివసించుటకు అనుకూలమైన శీతోష్ణస్థితులు గలవు. ఫలవంతమైన వ్యవసాయక భూములుగలవు. దీనిని ఫ్రెంచివారు స్వాధీనపర్చుకున్నచో తమ అభ్యంతరములేదని ఆంగ్లేయులు చెప్పిరి. ట్యూనిసులో అల్లరులు జరుగుచున్నవనియు. అటువంటి జరుగుట తమ అల్జీరియాకు నష్టమనియు సాకు

చెప్పి ఫ్రెంచి సైన్యములు 1881 వ సంవత్సరము మేనెలలో ట్యునిసులో ప్రవేశించెను. మహమ్మదీయ ప్రభువులో బర్డెషా. యావత్తు రాజకార్యనిర్వహణము ఫ్రెంచివారి యిష్ట ప్రకారము జరుపునటుల నొడంబడికను చేసికొని వారి సంరక్షకత్వము నంగీకరించెను. దుర్బలుడైన అట్టోమాన్ చక్రవర్తి ఏమియు చేయజాలక ఊరకుండెను.

* * * *

ఈజిప్టు దేశమును మహమ్మదాలీ

ఈజిప్టు తన పాలనమునకు ఫ్రెంచి యుద్యోగస్థుల సహాయమును తీసికొనెను. ఆయన మనుమడగు ఇస్మాయిల్ పాషా, పాఠశాలలు పెట్టించుట, రైళ్ళువేయించుట, కాలువలు త్రవ్వించుట, టెలిగ్రాములు వేయించుట, మొదలగు మంచిపనులకు చాలసొమ్మును వ్యయముచేసెను. దీనితోపాటుమిగుల డంభముగ పాశ్చాత్యులతో సహవాసములు సల్పుచు యూరోపురాజులను వైభవముతో సత్కరించుచు ఎక్కువ దుబారా ఖర్చులుకూడ చేయుచుండెను. 'పాషా' యను బిరుదు తన గౌరవమునకు తగినది కాదని యెంచి, తురక సుల్తానుకివ్వవలసిన కప్పమునెక్కువగ చెల్లించునటుల నొప్పుకొని, 'పాషా' అను బిరుదుకు బదులు 'ఖడీవ్' (Khedive) అను గొప్పబిరుదమును వహించెను. 1876 సంవత్స

(margin note:) ఈజిప్టు సామంతరాజుగ పాషాతురుష్క సుల్తానుక్రింద సామంతరాజుగ పాలించుచుండుట చూచియున్నాము. ఆయన

రమున సూయజు కాలువను (Suez Canal) త్రవ్వుటకును యాజమాన్యమును వహించుటకును ఫర్డినాండు డిలెస్సెప్సు అను ఫ్రెంచి ఇంజనీయరు యొక్క ఆధిపత్యమున నొక కంపెనీ నేర్పరచెను. సూయజుకాలువ లేనపుడు యూరపుఖండమునుండి ఆఫ్రికా ఖండముయొక్క దక్షిణపు కొనను చుట్టి సముద్రముల మీద హిందూదేశమునకు రావలసియుండెను. అపుడు ఇంగ్లాండునుండి హిందూదేశమునకు పొగయోడలమీద వచ్చుటకు మూడునెలలు పట్టెను. సూయజు కాలువను త్రవ్వించు కంపెనీ నాలుగులక్షల భాగములుగలది. అందులో నొక లక్ష డెబ్బది ఆరువేల భాగములు ఈజిప్టుఖడివ్ తీసికొనెను. కాలువ త్రవ్వుటకైన ఖర్చులలో తనవంతును ఖడీవ్ భరించెను. మిగిలిన భాగములలో ఎక్కువభాగములు ఫ్రెంచివారును తరువాత నింగ్లీషువారును, కొద్దిగ నితర పాశ్చాత్యులును తీసికొనిరి. 1856 మొదలు 1869 వరకు సూయజు కాలువ త్రవ్వబడెను. 1870 వ సంవత్సరమునుండియు నా కాలువ యూరపుఖండము నుండి హిందూదేశమునకు వచ్చుటకు ప్రధానమార్గమయ్యెను. ఇపుడు ఇంగ్లాండునుండి హిందూదేశమునకు పదునైదుదినములలో రావచ్చును.

సూయజుకాలువ నాంగ్లేయులు కొనుట.

పైన చెప్పబడిన ఖర్చుల కన్నిటికిని ఇస్మాయిల్ ఖడీవు పాశ్చాత్య షాహుకార్ల వద్ద విశేషముగ ఋణములను చేసెను. ఆ ఋణము నూటరెండుకోట్ల రూప్యములయ్యెను. క్రొత్తరుణములు దొరకుటలేదు. ఋణములు తీర్చ

మార్గము కనపడలేదు. 1875 వ సంవత్సరమున సూయజు కాలువ కంపెనీలోని తనభాగములనన్నిటిని ఇస్మాయిల్ ఖెడీవ్ ప్రెంచివారికుల కమ్మజూపెను. ఈసంగతి ఆంగ్లేయ ప్రధానమంత్రియగు బీకన్సుఫీల్డు ప్రభువుకు తెలియుటతోడనే మరియొకరి చెవినిబడకుండ నతిత్వరితముగ తన క్రింది యుద్యోగస్థులను బంపి అయిదుకోట్ల నలుబది వేల రూప్యములను ఇస్మాయిల్ ఖెడీవ్‌కు చెల్లించి ఇంగ్లండు ప్రభుత్వపక్షమున నాభాగముల నన్నిటిని కొనెను. పైగ ఖెడీవ్‌కు కావలసిన ఋణము నాంగ్లేయులిచ్చునటుల నొప్పుకొనెను. భాగములను కొనునపుడు ఆంగ్లేయ బొక్కసములో ద్రవ్యములేదు. పైగ పార్లమెంటు వారి యనుమతియులేదు. రాత్‌చైల్డు అను కోటీశ్వరులవద్ద బీకన్సుఫీల్డు ప్రభువు అప్పుతెచ్చికొనెను. పార్లమెంటువారి అనుమతికొరకు కొనిన తరువాత పెట్టిరి. కొంతచర్చజరిగెను. సూయజుకాలువను కొనుట హిందూదేశ సామ్రాజ్యమున కత్యావశ్యకమని ప్రధానమంత్రి చెప్పగ పార్లమెంటువారంగీకరించిరి. ఇంతటితో సూయజుకాలువలో నింగ్లాండు ప్రభుత్వము తక్కినయందరకన్న మిగుల పెద్దభాగస్వామియయ్యెను. సూయజుకాలువ ఆంగ్లేయుల యాజమాన్యము క్రిందికి వచ్చెను.

ఈజిప్టుయొక్క ఆర్థిక దాస్యము.

ఖెడీవ్ ఇస్మాయిలుకు ఇచ్చెదమన్న ఋణము నిచ్చుటకుగాను ఈజిప్టు ప్రభుత్వము యొక్క ఆదాయ వ్యయములను పరీక్షించుటకై ఆంగ్లప్రభుత్వమొక యుద్యోగస్థునిబంపెను. ఆయన

సలహాపైన ఖెడీవ్‌కు అప్పునిచ్చుటకు తీర్మానింపబడెను. గాని ఈజిప్టు ప్రభుత్వముయొక్క ఆర్థికవ్యవహారములను నడుపుట కొక ఆంగ్లేయ యుద్యోగస్థుని నొక ఫ్రెంచియుద్యోగస్థుని నియమించునటుల ఖెడీవ్‌ను నిర్బంధించిరి. ఆయన వారినిద్దరిని నియమించెను. ఇంతటితో ఈజిప్టు ప్రభుత్వము ఆంగ్లేయ ఫ్రెంచి ప్రభుత్వముల ఆర్థికదాస్యములోనికి వచ్చెను. ఆ యుద్యోగస్థుల యనుమతిలేనిది సొమ్ము ఖర్చుపెట్ట వీలు లేదు

యిస్మాయిలు రాజ్య భ్రష్టుడయ్యెను.

ఈ స్థితి ఈజిప్టులోని ప్రముఖుల కసంతృప్తిని కలుగజేసెను. గావున 1879 వ సంవత్సరమున ఖెడీవ్ ఇస్మాయిల్ ఫ్రెంచి ఆంగ్లేయ యుద్యోగస్థుల నిద్దరిని తీసివేసి తానే పాలనమును వహించెను. ఋణములను తానే యొడంబడిక ప్రకారము తీర్మానించెదనని చెప్పెను. ఇది ఆంగ్లేయ ఫ్రెంచి ప్రభుత్వముల కిష్టములేకుండెను. వారు వెంటనే జోక్యము పుచ్చుకొని ఇస్మాయిలును రాజీనామా నిచ్చి పొమ్మనిరి. ఇస్మాయిలు రాజీనామా నిచ్చుటకు నిరాకరించెను. ఆంగ్లేయ ఫ్రెంచి ప్రభుత్వములవారు తురుష్క సుల్తానువద్దనుండి యిస్మాయిలును రాజ్యభ్రష్టుని చేయించుచు నుత్తరువును తెచ్చిరి. దివాళాదీసిన సుల్తాను ఆంగ్లేయులును ఫ్రెంచివారును కోరినయుత్తరువులను వ్రాసియివ్వక ఏమిచేయగలడు? ఇస్మాయిలు భయపడి ఈజిప్టు సింహాసనమును త్యజించివెళ్లెను. ఆంగ్లేయులును ఫ్రెంచివారును ట్యూఫికు పాషాను సింహాసనా

రూఢునిగ గావించిరి. ట్యూఫికు పాషా మరల ఆంగ్ల ఫ్రెంచి ప్రభుత్వ ప్రతినిధులను నియమించి ఈజిప్టు ప్రభుత్వపు ఆర్థిక వ్యవహారములన్నియు వారిక్రింద నుంచెను. ఆంగ్ల ఫ్రెంచి ప్రభుత్వములతో గాక మరి యే యితరప్రభుత్వముతో సంబంధము పెట్టుకొన్నను ఇస్మాయిలుకు పట్టిన గతియే పట్టునని ట్యూఫికు పాషా మందలింపబడెను. 1879 మొదలు 1882 వరకును ఈజిప్టు ఆర్థికముగ ఆంగ్లేయ ఫ్రెంచిప్రభుత్వముల యధికారము క్రిందనుండెను. ఆర్థిక యధికారము పోయిన తరువాత రాజకీయ యధికారమునామమాత్రావశిష్టమేకదా!

ఈజిప్టును ఆంగ్లేయులు స్వాధీనము పొందుట.

ఈ యార్థికదాస్యము ఈజిప్టులోని దేశాభిమానులకు దుస్సహముగ నుండెను. విదేశ దాస్యమునుండి మాతృదేశమును స్వతంత్రముగ చేయుటకొరకొక జాతీయపక్షమేర్పడెను. ఈ పక్షమునకు నాయకుడగు అరబీ పాషా ఈజిప్టు ప్రభుత్వమునకు మంత్రులలో నొకడయ్యెను. ఆంగ్లేయులను ఫ్రెంచివారిని అవసరమైనచో నెదిరించి వెడలగొట్టుటకు సైన్యములను తయారుచేసెను. ఈసంగతిని ఆంగ్లేయులు కనిపెట్టిరి. ఫ్రెంచివారితో సంప్రదించకుండగనే ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు 1882 వ సంవత్సరము మేనెలలో తమ సైన్యములను ఈజిప్టుపైకి పంపిరి. ఈజిప్టు దేశమంతయు నాంగ్లేయులచే లోబర్చుకొనబడెను. జాతీయవాదుల నాయకుడగు అరబీపాషాను ఆంగ్లేయులు పట్టుకొని యావజ్జీవ ద్వీపాంతరవాస శిక్షనువిధించి సింహళద్వీపమునకు (Ceylon) బంపిరి.

జాతీ యోద్యమ మణచివేయబడెను. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వము వారు ఈజిప్టు దేశము నాక్రమించుటకు ప్రధాన కారణము సూయజుకాలువ యొక్క యాజమాన్యము పోవు ననుభయ మేనని ఆంగ్ల ప్రభుత్వపు సహాయకార్యదర్శియగు సర్ ఛార్లెసు డిల్కు పార్లమెంటులో చెప్పెను. హిందూదేశ సామ్రాజ్య సంరక్షణకొరకు సూయజుకాలువ నాక్రమించుటయు, సూయజుకాలువ యొక్క సంరక్షణ కొరకు ఈజిప్టుదేశము నాక్రమించుటయు అవసరమని ఆంగ్లేయ సామ్రాజ్య వాదులు తలచిరి. ఈజిప్టులో అల్లరులణగి ఖడీవ్ యొక్క అధికారము బాగుగ స్థాపితముకాగనే, ఈజిప్టునువదలివేసెదమని ఆంగ్లేయ ప్రధానమంత్రియగు గ్లాడుస్టన్ (Gladstone) ప్రకటించెను. గాని అట్టి దినమింత వరకును రాలేదు.

* * * * * *

(5)

బాగ్దాదు రైలుమార్గమును జర్మనులు వేయుట.

1895 వ సంవత్సరమున ఆంగ్లేయ ప్రధాన మంత్రియగు శాలిస్బరీ ప్రభువు (Lord Salisbury) యూరపు ప్రభుత్వములవారు తురుష్క సామ్రాజ్యమును పంచుకొన వలెనను సూచనను రహస్యముగ బంపెను పంపిణీన్యాయముగ కుదరదనియు నెక్కుడుతగాదాలకు కారణమగుననియు చెప్పి జర్మను కైజరా సూచన నంగీకరించలేదు. జర్మను

కైజరుకు (చక్రవర్తికి) తురుష్క సామ్రాజ్యములో గొప్పవ లుకుబడిని వర్తకహక్కులను సంపాదించవలెనను దిట్టమైన కోరికయుండెను. 1889 వసంవత్సరమున నొకసారి కైజరు తురుష్కమున కేగి సుల్తానును దర్శించి తన స్నేహభావమును వెల్లడించివచ్చెను. 1898 వ సంవత్సరమున జరూసలేముకు యాత్ర సేయుచు కైజరు త్రోవలో రెండవసారి కాన్‌స్టాంటినోపిలును దర్శించెను. తాను లోకములోని ముసల్మానులకు గొప్ప స్నేహితుడనని ప్రకటించెను. సుల్తాను చాలగ సంతోషించెను. ఈ దర్శనమునకు ఫలితముగ జర్మనీకి తురుష్క సామ్రాజ్యమునందు గొప్పవర్తకలాభములు కలిగెను. కాన్‌స్టాంటినోపిలుకెదురుగ ఆశియాఖండములోనున్న హైదరుపాషాయను రేవును వృద్ధిచేయుటకును, బర్లిన్ నగరమునుండి కాన్‌స్టాంటినోపిలుకు తంతిని వేయుటకును, హైదరుపాషానుండి అంగోరాకు వేయబడుచున్న రైలు మార్గమును అంగోరానుండి మోసలుమీదుగ బాగ్దాదువరకును, అచటనుండి బాస్రామీదుగ పారసీక సముద్రమువరకును, వృద్ధిచేసి తురుష్క సామ్రాజ్యములో 2400 మైళ్ళ పొడుగున రైళ్ళు వేయుటకును, ఒక జర్మను కంపెనీ 99 సంవత్సరముల కౌలునుపొందినది. జర్మనీవారికీకౌలునిచ్చుట ఆంగ్లేయులకును రుష్యావారికిని ఇష్టములేదు. ఈ కౌలులో చేరిన రైలుమార్గమును బాగ్దాదు రైలువేయని పిలుచుచున్నారు. మొదట కౌలును పొందినమార్గము రుష్యావారి సరిహద్దులకు సమీపముగనున్నదని రుష్యావారు తగాదాపెట్టిసం

జాతీ యోద్యమ మణచివేయబడెను. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వము వారు ఈజిప్టు దేశము నాక్రమించుటకు ప్రధాన కారణము సూయజుకాలువ యొక్క యాజమాన్యముపోవు నను భయమేనని ఆంగ్ల ప్రభుత్వపు సహాయకార్యదర్శియగు సర్ ఛార్లెసు డిల్కు పార్లమెంటులో చెప్పెను. హిందూదేశ సామ్రాజ్య సంరక్షణకొరకు సూయజుకాలువ నాక్రమించుటయు, సూయజుకాలువ యొక్క సంరక్షణ కొరకు ఈజిప్టుదేశము నాక్రమించుటయు అవసరమని ఆంగ్లేయ సామ్రాజ్య వాదులు తలచిరి. ఈజిప్టులో అల్లరులణగి ఖెడీవ్ యొక్క అధికారము బాగుగ స్థాపితముకాగనే, ఈజిప్టునువదలివేసెదమని ఆంగ్లేయ ప్రధానమంత్రియగు గ్లాడుస్టన్ (Gladstone) ప్రకటించెను. గాని అట్టి దినమింత వరకునురాలేదు.

*   *   *   *   *   *

(5)

బాగ్దాదు రైలుమార్గమును జర్మనులు వేయుట.

1895 వ సంవత్సరమున ఆంగ్లేయ ప్రధాన మంత్రియగు శాలిస్బరీ ప్రభువు (Lord Salisbury) యూరపు ప్రభుత్వములవారు తురుష్క సామ్రాజ్యమును పంచుకొన వలెనను సూచనను రహస్యముగ బంపెను పంపిణీన్యాయముగ కుదరదనియు నెక్కుడుతగాదాలకు కారణమగుననియు చెప్పి జర్మను కైజరాసూచన నంగీకరించలేదు. జర్మను

కైజరుకు (చక్రవర్తికి) తురుష్క సామ్రాజ్యములో గొప్పవ లుకుబడిని వర్తకహక్కులను సంపాదించవలెనను దిట్టమైన కోరికయుండెను. 1889 వసంవత్సరమున నొకసారి కైజరు తురుష్కమున కేగి సుల్తానును దర్శించి తన స్నేహభావమును వెల్లడించివచ్చెను. 1898 వ సంవత్సరమున జరూసలేముకు యాత్రసేయుచు కైజరు త్రోవలో రెండవసారి కాన్‌స్టాంటినోపిలును దర్శించెను. తాను లోకములోని మునల్మానులకు గొప్ప స్నేహితుడనని ప్రకటించెను. సుల్తాను చాలగ సంతోషించెను. ఈ దర్శనమునకు ఫలితముగ జర్మనీకి తురుష్క సామ్రాజ్యమునందు గొప్పవర్తకలాభములు కలిగెను. కాన్‌స్టాంటినోపిలుకెదురుగ ఆశియాఖండములోనున్న హైదరుపాషాయను రేవును వృద్ధిచేయుటకును, బర్లిన్ నగరమునుండి కాన్‌స్టాంటినోపిలుకు తంతిని వేయుటకును, హైదరుపాషానుండి అంగోరాకు వేయబడుచున్న రైలుమార్గమును అంగోరానుండి మోసలుమీదుగ బాగ్దాదువరకును, అచటనుండి బాస్రామీదుగ పారసీక సముద్రమువరకును, వృద్ధిచేసి తురుష్క సామ్రాజ్యములో 2400 మైళ్ళ పొడుగున రైళ్ళు వేయుటకును, ఒక జర్మను కంపెనీ 99 సంవత్సరముల కౌలునుపొందినది. జర్మనీవారికీకౌలునిచ్చుట ఆంగ్లేయులకును రుష్యావారికిని ఇష్టములేదు. ఈ కౌలులో చేరిన రైలుమార్గమును బాగ్దాదు రైలువేయని పిలుచుచున్నారు. మొదట కౌలును పొందినమార్గము రుష్యావారి సరిహద్దులకు సమీపముగనున్నదని రుష్యావారు తగాదాపెట్టినం

దున దానిని ఇంకను దక్షిణమునకుమార్చిరి. తగాదాలన్నియు గడచి ఆఖరుకు కౌలుసంతకము చేయుబడునరికి 1908 వ సంవత్సరము వరకు గడచెను. అటుపిమ్మట పని ప్రారంభ మయ్యెను. ఈ రైలువే వేయుబడు మార్గమునకిరుప్రక్క లను పంద్రెండున్నర మైళ్ళ దూరమువరకు యావత్తు భూమి లోనున్న గనులను త్రవ్వుకొనుటకును ఇటుకలు పెంకులుచేయిం చుకొనుటకును అడవులలోని కఱ్ఱను తీసికొనుటకును నదీ ప్రవాహములనుండి విద్యుచ్ఛక్తిని తయారుచేసికొనుటకును గిడ్డంగులు కట్టుకొనుటకును సంపూర్ణమగు హక్కులుగూడ రైలువేయువేయు జర్మను కంపెనికియ్యబడెను. రైలు వేయుట వలన నష్టమురాకుండ తురుష్క ప్రభుత్వము జవాబుదారిని కూడ వహించెను. ఈ హక్కులు రయిలువేలువేసిన యితర పాశ్చాత్య కంపెనీలకన్నిటికిని తురుష్క ప్రభుత్వమువారు కలుగచేసి యున్నవే. గాని ఇంతపొడుగున తురుష్క సామ్రాజ్యముయొక్క యొకకొననుండి మరియొకకొనవరకును రైలుమార్గమును వేయుహక్కులుపొందిన కంపెనీ మరియొక టిలేదు. మరియు పారసీకసముద్రమువరకును రైలువేయుట వలన జర్మనులు హిందూదేశమునకు అతిసమీపముగ వచ్చు చున్నారను భీతి యాంగ్లేయులకు కలిగెను. ఈ రైలుమార్గ మునుండి పాలెస్తయిను వరకు నొక శాఖను వేసి సూయజు కాలువకును ఈజిప్టుకును అతి సమీపముగ జర్మ నులు రావచ్చునను భీతికూడ నాంగ్లేయులకు కలిగెను.

ఆంగ్లేయుల యభ్యంతరములు

ఈ రైలువే పడుటలో ఆంగ్లేయులు తమకు తురుష్కములోగల పలుకుబడిని వినియోగించి పెక్కు ఆటంకములు కలుగ జేయుచు వచ్చిరి. ఒక వెయ్యి మైళ్ళవరకు రైలుమార్గము వేయుట పూర్తియయ్యెను. ఆంగ్లేయులకును జర్మనులకును మధ్య కొన్ని రాజీప్రయత్నములుగూడ జరిగెను. బాగ్దాదు వరకు మాత్రమే రైలునువేసి ఆపైన పారసీక సముద్రము వరకును వేయకుండ నాపుటకు జర్మను లంగీకరించిరి. పారసీక సముద్రములోనికి జర్మను సరకులు జర్మను సైన్యములు దిగకూడదని ఆంగ్లేయులు పట్టుదలను కలిగియుండిరి. మెసపొటేమియాలో నీటిపారుదల నిర్మాణముల నన్నిటిని చేయు హక్కును, గనులు త్రవ్వుకొను హక్కును ఆంగ్లేయులే పొందునట్లును అందుకు జర్మనులు పోటీకి రాకుండ నుండు నట్లును జర్మను లొప్పుకొనిరి. ఈ రహస్యపు టొడంబడికలు దస్కతులు చేసికొన సిద్ధపరచుచుండగనే 1914 వ సంవత్సరమున ప్రపంచ యుద్ధము ప్రారంభమై యొడంబడికలు చెడిపోయెను.

* * * * * *

ఫ్రెంచివారు మొరాకో నాక్రమించుట.

అల్జీరియా, ట్యూనిసు, దేశములు స్వాధీనమును పొందినతరువాత ఫ్రెంచి సామ్రాజ్యవాదులకు వాటి రెంటి కానుకొని యున్న మొరాకోదేశమును స్వాధీన

మును పొందు కోరిక కలిగెను. కొంత సామ్రాజ్యమున్నచో దానిని బలపరుచుకొనుటకు మరింత సామ్రాజ్యము కావలెను. మొరాకో (Morocco) యొక్క శీతోష్ణస్థితులును తెల్లవారి నలసకు చాల అనుకూలమైనవి. అది మిగుల ఫలవంతమయి నట్టియు, సుందరమైనట్టియు దేశము. ఫ్రాన్సుదేశమంత వైశాల్యముగలది దానిని తురుష్క సుల్తానుయొక్క సామంతరాజు పాలించుచుండెను. దానిని ఫ్రెంచివారు స్వాధీనమును పొందుటకు సుల్తాను అటకాయించజాలడు. కాని యితర పాశ్చాత్యజాతుల యభ్యంతర ముండునను భయముకలదు. వెనుక నొకసారి స్పైన్ వారు స్వాధీనమును పొంద ప్రయత్నించగ ఇంగ్లీషువారు అటకాయించిరి. ఇపుడు ఫ్రెంచివారు రహస్యప్రయత్నములు జేసి ముఖ్యులగు పాశ్చాత్యజాతుల నొప్పించిరి. 1899 వ సంవత్సరమున ఇటలీవారు తురుష్క సామ్రాజ్యములో జేరిన ట్రిపోలీని స్వాధీనపరుచుకొనుటకు ఫ్రెంచివారభ్యంతరపెట్టరని ఇటలీకి తెల్పగా, ఫ్రెంచివారు మొరాకో నాక్రమించుటకు ఇటలీ యంగీకరించినది. తమకు మొరాకోలో నుత్తరమునయున్న కొద్ది ప్రదేశము నిచ్చినచో మిగత దేశమునంతను, ఫ్రెంచివారు స్వాధీనమును పొందుటకు తమ యభ్యంతరము లేదని స్పైన్ వారు చెప్పిరి.

ఉత్తరాఫ్రికాపటము
స్పైన్
మధ్యధరా సముద్రము
గ్రీసు
తురుష్కము
సిరియా
మెసపొటేమియా
పర్షియా
మొరాకో
అల్జీరియా
ట్రిపోలి
సహారాయెడారి
ఈజిప్టు
అరేబియా
మక్కా
ఎఱ్ఱసముద్రము
సుడాన్
అబిసీనియా
ఏడెన్

ఆంగ్లేయులతో నొడంబడిక.

ఆంగ్లేయులు ఫ్రెంచివారి యనుమతి లేకుండ 1882 వ సంవత్సరమున ఈజిప్టు దేశము నాక్రమించుట చూచియున్నాము. అందుకు ఫ్రెంచివారికిగల కోపమును ఇంగ్లాండు చల్లార్చవలెను. మరియు ప్రపంచవర్తకములో ఇంగ్లాండునకు సర్వవిధములను జర్మనీపోటీ తగులుచున్నది. 1903 వ సంవత్సరమున 2400 మైళ్ళ పొడవున బాగ్దాదురైలు మార్గమును వేయుటకు జర్మనులు తురుష్క సుల్తానునుండి కౌలును పొందుటయు, నది యాంగ్లేయుల కపరిమితమగు భీతిని గలుగజేయుటయు పైన వివరింపబడినది. కావున జర్మనీకి 1870 వ సంవత్సరమునుండియు బద్ధశత్రువైన ఫ్రాన్సుతో ఇంగ్లాండు చేరవలెను. ఇంగ్లీషువారి యీజిప్టు ఆక్రమణకు ఫ్రెంచివారొప్పుకొనునటులను మొరాకోను ఫ్రెంచివారు స్వాధీనమును పొందుటకు ఇంగ్లీషువా రొప్పుకొనునటులను, 1904 వ సంవత్సరమున ఇంగ్లీషువారికిని, ఫ్రెంచివారికిని, యొడంబడిక జరిగెను. ఫ్రెంచివారు మొరాకో నాక్రమించి అచటనున్న రాజుపై సంరక్షకత్వమును వహించిరి. కాని కొంతకాలమున కారాజు ఫ్రెంచివారిపై తిరుగబడినందున, ఆయనను వెడలగొట్టి 1912 వ సంవత్సరమున మొరాకోలోని పండ్రెండువంతులలో పదకొండువంతులను ఫ్రెంచివారు స్వాధీనమును పొందిరి. మిగిలిన పండ్రెండవవంతును స్పైన్ వారికి వశపరచిరి.

జర్మనీని తృప్తి పరచుట.

ఫ్రెంచివారు మొరాకోను స్వాధీనపర్చుకొనుట జర్మనీకి అయిష్టముగ నుండెను. జర్మనీ యభ్యంతరపెట్టెను. ఫ్రెంచివారికిని జర్మనులకును మహాలయుద్ధము జరుగునేమోనను భీతికలిగెను. అపుడు ఇంగ్లీషువారు ఫ్రెంచివారి పక్షమున జోక్యము కలుగజేసికొని, జర్మనీని బెదరించి జర్మనీకి ఫ్రెంచికాంగోలోని కొద్ది ప్రదేశమునిప్పించి జర్మనీయొక్క యభ్యంతరమును వదలించిరి. తురుష్క సుల్తాను నిస్సహాయుడై తన రాజ్యముల నెవరు క్రమించుచున్నను చూచుచు నూరకుండెను.

తురుష్క ప్రజాస్వామికము

రెండవ అధ్యాయము

యౌవన తురుష్క కక్షి

(1)

యౌవన తురుష్క కక్షి.

పందొమ్మిదవ శతాబ్దముయొక్క మధ్య భాగమున తురుష్కదేశములో సుల్తానుయొక్క నిరంకుశత్వమును కూలద్రోసి ప్రజాపాలనమును స్థాపించవలెనను కక్షియొకటి బయలుదేరెను. ఈకక్షికి యౌవన తురుష్క కక్షియనిపేరు.(Young Turks.) ఈకక్షిలో చేరుటకు వయసుతో పనిలేదు. వయసుమీరిన దేశాభిమానులుకూడ నిందుచేరిరిగాని దీని ముఖ్యబలము విద్యావంతులగు యువకులుగావున దీనికి యౌవన తురుష్క కక్షియని పేరిడికొనిరి. తురుష్కమునకు సమీపమున నున్న

ఇటలీ దేశీయులు 1848 వ సంవత్సరమునుండియు 'మెజ్జినీ' మహాశయుని నాయకత్వమున యావన ఇటలీ కక్షిని స్థాపించుకొని తమ దేశముయొక్క స్వతంత్రముకొరకును ఐక్యతకొరకును ఆస్ట్రియా సామ్రాజ్యముతో పోరు సలుపుచుండిరి. యూరపు ఖండములోని ఫ్రాన్సు, జర్మనీ, పోలండు, హంగెరీ, మొదలగు దేశములలో కూడ ప్రజాస్వాతంత్ర్యోద్యమములు ప్రబలియుండెను. ఈయుదాహరణములన్నియు తురుష్కులను గూడ స్వాతంత్ర్య భావపూరితులుగ చేసెను. తురుష్క సుల్తానులు పాశ్చాత్యషావుకార్ల వద్ద ఋణములుచేసి పాశ్చాత్య దేశీయులకు తురుష్కములో ప్రత్యేక హక్కులనిచ్చి పాశ్చాత్యులకు తురుష్కములో గొప్పపలుకుబడిని అధికారమును కలుగచేయుటయు, తురుష్కసామ్రాజ్యము పాశ్చాత్య ప్రభుత్వములచే తేలికగ నోడింపబడుచు విచ్ఛిన్నమగు చుండుటయు, యావన తురుష్కకక్షిని దేశములో ప్రజానురంజకముగ చేసెను. సుల్తానులయొక్క అధికారము నామమాత్రావశిష్టముగచేసి సామ్రాజ్యాధికారమంతయు ప్రజాప్రతినిధి సభకును ప్రజాప్రతినిధిసభకు బాధ్యతవహించెడి మంత్రులకును వప్పగింత చేయకపోయినచో పాశ్చాత్య ప్రభుత్వములవారు తురుష్క సామ్రాజ్యమును మ్రింగివేసెదరని యావన తురుష్కులు తలచిరి. బాల్కను రాష్ట్రములలో కాపురమున్న క్రైస్తవజాతుల కన్నిటికిని ప్రజాప్రతినిధి సభలోను ప్రభుత్వోద్యోగములలోను తగిన ప్రాతినిధ్యమిచ్చి సంతృప్తిపరచి సామ్రాజ్యమును కాపాడగలరిరి. గాని సుల్తాను అబ్దుల్

అజీజ్ చక్రవర్తి యౌవనతురుష్కులకు ప్రతిఘటనమును కలుగచేసెను. యౌవన తురుష్కులు ప్రచురించుచున్న పత్రికలను 1867 వ సంవత్సరమున మూసి వేయించెను. హుర్రియత్ పత్రిక యిటుల మూసివేయబడి లండను నగరమున ప్రచురించబడి రహస్యముగ తురుష్కమునకు పంపబడుచుండెను. మరల 1871 నుండియు తురుష్కమునందు యౌవన తురుష్కకక్షి పక్షమున పత్రికలు చాలగ వెలసెను. గాని ఏ పత్రికయును చాలకాలము సాగలేదు. ఏ క్షణమందైనను ప్రభుత్వమువారు పత్రిక నాపివేసి ముద్రణాయంత్రమును వశపరచుకొనవచ్చును. పత్రికల నాపివైచిన కొలదియు నూతన పత్రికలు స్థాపింపబడుచు వచ్చెను. పత్రికా సంపాదకులు విచారణలేకుండ ప్రభుత్వముచే దేశభ్రష్టులు గావింపబడుచుండిరి. ఆ కాలపు గ్రంథకర్తలలోను పత్రికా సంపాదకులలోను మిగుల ప్రఖ్యాతిగాంచిన "కెమాల్ బే"యను నాయన దేశభ్రష్టుడై కొంతకాల మింగ్లాండు దేశములో నుండెను. ఇంగ్లాండునుంచి తురుష్కమునకు వచ్చి "ఇబ్రతు" అను పత్రికను స్థాపించెను. తురుష్క ప్రభుత్వము వారా పత్రికనాపివైచి ఆయనను గెల్లిపోలీకి గవర్నరుగ నియమించి పంపివేసిరి. శీఘ్రకాలముననే ఆ యుద్యోగము నాయన వదలుకొని కాన్‌స్టాంటి నోపిలుచేరి తన పత్రికను తిరిగి ప్రారంభించెను. 1875 వ సంవత్సరమున నాయన రచించిన "వతన్" (పితృదేశము) అను నాటకము మిగుల స్వతంత్రభావోద్రేక పూరితముగ నున్నందున, ఆయనను

తురుష్క సుల్తాను సైప్రసు ద్వీపములోని మగోస్సా కోట లోనికి ప్రవాసమునకు బంపెను. అపుడు యౌవన తురుష్కులకు కెమాల్ బేయును, మిధ్ధతు, రషీద్, ఆలీ, ఫాదు అను వారును ప్రధాననాయకులుగ నుండిరి.

సుల్తాను అబ్దుల్ హామీదు

1875వ సంవత్సరమున సుల్తాను అబ్దుల్ అజీజు దివాళాఅయ్యెను. పాశ్చాత్యషాహుకారు రుణగ్రస్తులకు వడ్డీనికూడ చెల్లించలేకపోయెను. బాల్కన్ రాష్ట్రములు తిరుగబాటులను ప్రారంభించెను. 1876 వ సంవత్సరమున యౌవన తురుష్క కక్షి వారు గొప్ప తిరుగబాటును లేవదీసి అబ్దుల్ అజీజును రాజ్యభ్రష్టుని గావించి అయిదవమురాదును సుల్తానుగ జేసిరి. మురాదు ప్రజా ప్రతినిధిసభను స్థాపించి వారియాజ్ఞానుసారము పాలించుట కొప్పుకొనెను. కాని మూడునెలలకే మురాదు చిత్తచాంచల్యముగలవాడని కనుగొనబడినది. ఆయన తమ్ముడగు సుల్తాను అబ్దుల్ హామీదు సింహాసనముపై నధిష్ఠింపచేయబడెను. అబ్దుల్ హామీదు ప్రజాప్రతినిధి సభను స్థాపించునటులను దానికి బాధ్యతగల మంత్రులను నియమించి వారి యనుమతితో రాజ్యపాలనము చేయుదుననియు 1876 వ సంవత్సరము డిశెంబరు నెల 23 వ తేదీన ప్రకటనమునుగావించెను. యౌవన తురుష్క కక్షికి నాయకుడగు మిధ్ధతుపాషాను ప్రధాన మంత్రిగ నియమించెను.

(2)

మిధతు పాషా.

కాని కొలది కాలములోనే సుల్తాను అబ్దుల్ హామీదు తన నిరంకుశమును మరల స్థాపించుకొనెను. బాల్కను రాష్ట్రములలో సంస్కరణములను స్థాపించవలెనను మిధతు పాషాయొక్క సలహాను త్రోసివేసెను. మిధతు పాషాను మంత్రిపదవినుండి తొలగించి దేశభ్రష్టుని గావించెను. ప్రజాప్రతినిధి సభను(పార్లమెంటును) విచ్ఛిన్నముగావించి మరల ముప్పది సంవత్సరములవరకును పిలువనేలేదు. పత్రికలు తన నిరంకుశత్వమునకు అడ్డు తగులుచున్నవని యెంచి పత్రికల నాపివేసెను. పత్రికాధిపతులలోను రాజకీయ సంస్కర్తలలోను తనకు లోబడిన వారికి గొప్ప ఉద్యోగముల నిచ్చి వారి నోళ్ళనుమూసెను. తనకు లోబడనివారిని దేశభ్రష్టులుగ చేసెను. ఈవిధముగ స్వతంత్ర్యమును కొంతకాలము అణికట్టగలిగెను.

సుల్తాన్ అబ్దుల్ హామీదు బాల్కన్ రాష్ట్రములలో సంస్కరణములను స్థాపించనందున వాటిపక్షమున 1877 వ సంవత్సరమున రుష్యాచక్రవర్తి తురుష్కముపై యుద్ధమును ప్రకటించుటయు, తురుష్క సుల్తాను పూర్తిగ నోడిపోయి రుష్యాకు పాదాక్రాంతుడై మిగుల అగౌరవమైన షరతుల తో శాన్‌స్టిఫెనో సంధి కొప్పుకొనుటయు, ఇంగ్లాండుకును జర్మనీకిని రుష్యాయందుగల అసూయ భయములవలన ఆ రెండు ప్రభుత్వములవారును జోక్యము కలుగచేసికొని బర్లిన్

సమావేశమును సమకూర్చి తురుష్క సుల్తానుకు కొంచెమెక్కువ అనుకూలముగనున్న షరతులతో రాజీ కుదుర్చుటయు, వెనుకటి అధ్యాయమున చూచియున్నాము. బర్లిన్ సమావేశమువలన తురుష్క సుల్తాను రక్షించబడెనేగాని కొన్ని బాల్కన్ రాష్ట్రములు స్వతంత్రమును పొందుటయు సైప్రసు ద్వీపము ఇంగ్లాండున కివ్వబడుటయు జరిగినది. తురుష్క సుల్తాను మిగుల బలహీనుడని తేలినది. తురుష్క సామ్రాజ్యమునందు పాశ్చాత్యుల హక్కులు పలుకుబడి అధికారము ధనార్జనము మిగుల హెచ్చెను. తురుష్క ప్రజల నిస్సహాయత పేదరికము చాలగ వృద్ధిచెందెను.

సుల్తానుయొక్క నిర్బంధ విధానము.

1881 వ సంవత్సరమున మిద్ధతు పాషా మరల తురుష్కమునకు రాగ నాయనను సుల్తాను రాజద్రోహ నేరమునకై ఖైదులో పడద్రోసి 1884 వ సంవత్సరమున ఖయిదులోనే హత్యగావించెను. తన దేశస్వాతంత్ర్యమునకై యౌవనతురుష్క నాయకుడగు మిద్ధతుపాషా తన ప్రాణముల నర్పించెను. కొందరు యౌవనతురుష్క నాయకులు దేశమువిడిచి పారిపోయి స్విజర్లండు, ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లాండు దేశములలో నివసించిరి. కొందరు చరసాలలలో వేయబడుచు వచ్చిరి. సుల్తాను అబ్దుల్ హమీదుయొక్క పాలనము దుర్భరముగనుండెను. ఆయన పత్రికలను పుస్తకములను సభలను నిషేధించెను. యోగ్యులైన ప్రతిపురుషుని ప్రతిస్త్రీని పోలీసుశాఖయొక్క నిగహాలో నుంచెను. ఆయనయొక్క ముప్పది సంవత్సరముల పాలన మిట్టి

నిర్బంధములలోనే గడచెను. ఆయన కొంతకాలము ప్రకృతి శాస్త్రములకును వాఙ్మయమునకును పోషకుడుగనుండి ఉత్తమ పాఠశాలలను ఒక విశ్వవిద్యాలయమును స్థాపించెను. కాని వాటిలో చదువుచుండిన విద్యార్థులలో చాలమంది యౌవన తురుష్కకక్షిలో చేరి స్వాతంత్రభావములను పొందుచున్నందున వాటినికూడ ఆయన నిరుత్సాహపరచసాగెను. మహమ్మదీయ మతమును తాను సంరక్షించుటకు పాటుపడుచున్నటుల నటించుచు, తురుష్కములోని మహమ్మదీయ మత గురువుల యొక్కయు నితర దేశములలోనున్న మహమ్మదీయులయొక్కయు సానుభూతిని పొందుట కాయన యత్నించుచుండెను. తులసి ఉండలు ఎన్ని పాపములనైన కప్పిపుచ్చునుగదా! ఆయన నిర్బంధప్రయోగముల మూలమున తన నిరంకుశత్వమును తన ప్రజలమీద నిలుపబెట్టుకొనెను గాని పాశ్చాత్య ప్రభుత్వముల యెదుట కేవలము నిస్సహాయుడుగ నుండెను. తురుష్క సామ్రాజ్యము కూలిపోవుచుండెను తురుష్క సామ్రాజ్యములో చేరిన ట్యునిసు, ఈజిప్టు, మొరాకో దేశములను, సైప్రసు ద్వీపమును, కొన్ని బాల్కను రాష్ట్రములను, ఈయన కాలములోనే పాశ్చాత్యులు స్వాధీనమును పొందిరి. మిగిలిన సామ్రాజ్యముకూడ కూలిపోవుటకు అడ్డుయేమియు లేదు.

(3)

రహస్యసంఘములు తిరుగబాటులు.

1890 సంవత్సరమునుండియు స్వతంత్రోద్యమము రహస్యసంఘములలోనికిని తిరుగబాటులు చేయవలెనను కుట్రలలోనికిని దిగెను. రహస్యముగ విప్లవ గ్రంథములు కరపత్రములు పత్రికలు ప్రచురింపబడి పంచిపెట్టబడుచుండెను. వీటివ్యాపనమునకై తరుచుగ విదేశీయుల పోస్టాఫీసు లుపయోగపడుచుండెను. 1894 వ సంవత్సరమున ఆర్మీనియనులు తిరుగబాటులుచేసిరి. సుల్తాను వారిని ఘోరమగు హత్యలు గావించెను. ఈహత్యలు తురుష్క దేశాభిమానులకు కంటకముగ తోచెను. విశ్వవిద్యాలయము యొక్క వైద్యకళాశాలలోని నలుగురు విద్యార్థులు అబ్దుల్ హమీదుయొక్క పాలనము నంతమొందించు నుద్దేశ్యముతో (ఐక్యతా అభివృద్ధి సంఘము, (Committee of Union and Progress) అనునొక సంఘమును రహస్యముగ స్థాపించిరి. ఈసంఘము ముందుముందు చాల ప్రసిద్ధికెక్కనలసియున్నది. విద్యార్థులలో విప్లవభావములు త్వరితముగ వ్యాపింప చేయబడెను. 1895 వ సంవత్సరములో కాన్స్టాంటి నోపిలు, దియార్ బేకరు, వాన్, మొదలగు ప్రదేశములలో తిరుగబాటులు జరిగెను. 1895 వ సంవత్సరము నవంబరు 16వ తేదిన తురుష్క దేశాభిమానులు తమదేశమునకు ప్రజాపాలనమును కోరుచు నొక ప్రఖ్యాతమగు ప్రకటననుగావించిరి. 1896 వ సంవత్సరమున అట్టోమాన్ బ్యాంకిని యావనతురుష్కు లాక్రమించిరి. అనేక రాష్ట్రములలో విప్లవోద్దేశ్యములు వ్యాపింపచేయబడెను.

కాని సుల్తాను తిరుగబాటుల నతిక్రూరముగ నణచెను. అనుమాన గ్రస్తులనెల్ల గుంపులు గుంపులుగ పట్టుకొని చరసాలల యందు పడవేయించెను. అనేకులు చరసాలలలో మరణించిరి. అనేకులు పెక్కు హింసలకులోనైరి. అనేకులువిదేశములకు పారిపోయిరి. 'ఐక్యత అభివృద్ధి' సంఘమును స్థాపించినవారును విదేశములపాలైరి. యావనతురుష్క శక్తి పక్షమున కైరో, జనీవా, పారిసు, లండన్ మొదలగు పట్టణములలో పత్రికలు ప్రకటింపబడుచుండెను. విదేశములలో తురుష్క స్వాతంత్ర్యము కొరకు విప్లవ సంఘములు స్థాపించబడెను. పాశ్చాత్య ప్రభుత్వములను జోక్యముకలుగ చేసికొని తురుష్కములోని సుల్తాను యొక్క నిరంకుశ పాలనమును తుదముట్టించి ప్రజాపాలనమును స్థాపించుటకు తోడ్పడమని తురుష్క జాతీయవాదులు కోరిరి. కాని వారు తురుష్కప్రజాస్వాతంత్ర్య పక్షమున కెట్టి సహాయమును చేయలేదు. ఏదేశముయొక్క స్వాతంత్ర్యము నైనను ఆ దేశప్రజలు త్యాగములు చేసి సంపాదించుకొనవలసినదే గాని ఇతరులుసంపాదించి పెట్టుదురని తలచుట వట్టిభ్రమ.

ప్రజాపాలనము స్థాపితమగుట.

1903 వ సంవత్సరమున జర్మనులు తురుష్క సామ్రాజ్యములో బాగ్దాదు రైలువేను వేసికొనుటకు హక్కును పొందుటయు, ఆస్ట్రియావారు మాసిడోనియా రాష్ట్రములో బలపర్చుకొనుచుండుటయు, 1904 వ సంవత్సరమున ఈజిప్టు, మొరాకోల విషయమున ఆంగ్లేయులకును ఫ్రెంచివారికిని జరిగిన బడంబడికయు, 1906 వ సంవత్సరమున పారసీకమును

ఆంగ్లేయులును రష్యావారును తమతమ పలుకుబడి క్రిందనుండునటుల పంచుకొనుటయు, యౌవన తురుష్క కక్షికి మరల దేశములో ప్రాబల్యమును కలుగచేసెను. సుల్తాను అబ్దుల్ హామీదు సామ్రాజ్యమును కాపాడ నేరడనియు దేశ రక్షణమునకు యౌవన తురుష్క కక్షియే గతియనియు, అందరును తలచిరి. ఈ కాలమునకు స్వతంత్రోద్యమము సైన్యములలో వ్యాపించెను. స్కుటారియను చోట నొక రహస్య సంఘము సైనికోద్యోగులచే స్థాపించబడెను. ఐక్య అభివృద్ధి సంఘము పునరుద్ధరించబడెను. 1907 వ సంవత్సరమున మొనాస్టిరు లోను, ఎడ్రియను లోను శాఖలేర్పడెను. తురుష్క సైన్యములు 1908 వ సంవత్సరమున అకస్మాత్తుగ తిరుగబడెను. సుల్తాను అబ్దుల్ హామీదుయొక్క నగరు పై దండెత్తెను. అబ్దుల్ హామీదు లొంగబడెను. రాజకీయ స్వాతంత్ర్యముల నిచ్చుటకు సమ్మతించెను. 1908 సంవత్సరము జులై నెల 24 వ తేదిన ప్రజాపాలనమును స్థాపించెను.

అబ్దుల్ హామీదును వెడలగొట్టుట.

విదేశములలో నున్న యౌవనతురుష్కులీవిధముగ నాకస్మికముగ తమ దేశమునందు నిరంకుశత్వము కూలిపోవుటకు మిగుల నాశ్చర్యపడిరి. విదేశపత్రికలు చాల సంతోషమును వెలిబుచ్చెను. వెంటనే యౌవన తురుష్క కక్షియొక్క నాయకులు (committee of union and progress) ఐక్యత అభివృద్ధి సంఘమనుపేర ప్రభుత్వమును స్వాధీనమును పొందిరి. కాని మరల అబ్దుల్ హామీదు యౌవన తురుష్క కక్షిపై కొందరి

చేత తిరుగబాటులు చేయించినందున 1909 వ సంవత్సరము ఏప్రియల్ 27 వ తేదిన సుల్తాను అబ్దుల్ హామీదు సింహాసనమునుండి తొలగించబడెను. అయిదవ మహమ్మదు సుల్తాను సింహాసనారూఢుడయ్యెను. ఇంతటితో తురుష్కములో సుల్తానుల నిరంకుశత్వ మంతరించెను. ప్రజాప్రతినిధి సభ శాశ్వతముగ నేర్పడెను. ప్రజలకు బాధ్యతవహించిన మంత్రులపాలన మేర్పడెను. సుల్తాను యొక్క అధికారము నామమాత్రావశిష్టమయ్యెను.

(4)

యావన తురుష్క శక్తియొక్క కష్టములు.

గాని ఇంతటితో యావన తురుష్క శక్తి యొక్క యాశయము లీడేరలేదు. సామ్రాజ్యమునందు స్వాతంత్ర్యము శాంతి ఏర్పడలేదు. కష్టముల వెంట కష్టములు వారి నెదుర్కొనెను. ప్రథమమున అబ్దుల్ హామీదు లేవదీసిన పూర్వాచారపరాయణుల కక్షితో వీరు పార్లమెంటు ఎన్నికలలో పోటీపడవలసి వచ్చెను. కొంతకాలము వారు పార్లమెంటు నాక్రమించిరి. తరువాత జరిగిన ఎన్నికలలో యావన తురుష్కులే జయమంది, 1915 వరకును రాజ్యపాలనమును సాగించిరి. గాని పాశ్చాత్య ప్రభుత్వముల రాజ్యకాంక్షతో యావన తురుష్కులెడతెగకుండ పోరాడవలసి వచ్చినది. ఆపోరాటములో యావనతురుష్క కక్షివారు అడుగడుగునను ఓడిపోయి తుదకు పడిపోయిరి. తురుష్క సామ్రాజ్యము యొక్క

పన్నులలో చాలభాగము అట్టోమాన్ పబ్లికు రుణసంఘము వారికి స్వాధీనతనఖా పెట్టబడియుండెను. పన్నులు చాలవరకు వారే వసూలు చేసికొనుచుండిరి వారి అనుమతిలేనిదే పన్నులు సంస్కరించ వీలులేదు. వారి ఇష్టములేనిది రుణములిచ్చువారులేరు. యావనతురుష్క కక్షినాయకులు సంఘసంస్కార ప్రియులు. మొగపిల్లలకును ఆడుపిల్లలకును ప్రాథమికవిద్యను నిర్బంధముగను ఉచితముగను నేర్పునటుల శాసనముగావించిరి. కాన్‌స్టాంటినోపిలులో ఆరు ఉన్నత పాఠశాలలను స్త్రీల కొరకు స్థాపించిరి. ఇంకను కొన్నిచోట్ల స్త్రీల ఉన్నత పాఠశాలలను స్థాపించిరి. విశ్వవిద్యాలయమును వృద్ధిచేసి అందులో స్త్రీలుగూడ చదువుటకు సదుపాయములను చేసిరి. ఇంకను ఎన్నియో అభివృద్ధికరములగు పనులు చేయవలెనని యత్నించిరి గాని ద్రవ్యలోపము బాగుగనుండెను. విదేశీయులకు పెట్టబడిన పన్నుల తనఖాను విదేశీయుల ప్రత్యేకహక్కులను రద్దుపరచి తురుష్కసామ్రాజ్యమును స్వతంత్రముగ చేయుట వీరి యుద్దేశ్యమేగాని పాశ్చాత్య ప్రభుత్వములతో యుద్ధము కలుగునను భయమువలన చర్య పుచ్చుకొనుటకు సందేహించుచుండిరి.

ఇటలీతో యుద్ధము.

ఇంతలో ఆస్ట్రియా చక్రవర్తి బాస్నియా, హెర్జెగోవినా, రాష్ట్రములను తన సామ్రాజ్యములో కలుపుకొనినటుల ప్రకటించెను. వాటిపైన తురుష్కమునకు గలఅధికారమును నిరాకరించెను. ఇటలీప్రభుత్వమువారు ఉత్తరాఫ్రికాలో తురుష్క

సామ్రాజ్యము క్రిందనున్న ట్రిపోలిపై దండెత్తి స్వాధీనమును పొందిరి. కొంతకాలమునుండియు ఇటలీవారు ట్రిపోలిపై కన్ను వేసియుండిరి. తమకు అడ్డుతగలకుండ ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి ప్రభుత్వములవారిని రహస్యముగ నంగీకరింపజేసిరి. ఇంగ్లీషువారి, ఈజిప్టు ఆక్రమణను ఫ్రెంచివారి ట్యునిసు, మొరాకోల, ఆక్రమణను, ఇటలీవారు అంగీకరించునటులను, ఇటలీవారు ట్రిపోలీని ఆక్రమించినపుడు ఆంగ్లేయ ఫ్రెంచి ప్రభుత్వములవారు హర్షించునటులను, రహస్యపు టొడంబడికలు జరిగెను. ఇటలీవారు, ట్రిపోలీని ఆక్రమించగ యూవనతురుష్కులు ఊరుకొనుచుటులు ? ఇటలీపై యుద్ధమును ప్రకటించిరి. 1912 సంవత్సరమున ఇటలీకిని తురుష్కమునకును ఘోరమైన యుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను.

మొదటి బాల్కన్ యుద్ధము.

ఆయుద్ధము జరుగుచుండగనే బల్గేరియా దేశము తురుష్క సామ్రాజ్యమునుండి సంపూర్ణ స్వతంత్రమును ప్రకటించినది. గ్రీసు, బల్గేరియా, మాంటినీగ్రో, సర్బియా, దేశములు రహస్యసంఘముగ చేరినవి. బాల్కన్ రాష్ట్రముల నన్నిటిని తురుష్కుల యధికారమునుండి స్వతంత్రముగ చేయుటయే గాక తురుష్కమును యూరపుఖండము నుండి తరిమివేయవలెననిగూడ నీరహస్య సంఘమువారు కుట్రను పన్నిరి. చాలమంది యూరపు జాతులవారు కుట్రదారులతో సానుభూతిని చూపిరి. 1918 వ సంవత్సరము అక్టో

బరునెలలో 'బాల్కన్ రహస్యపు సంఘమువారు' తురుష్కముపై యుద్ధమును ప్రకటించిరి. అటు ఇటలీయుద్ధములోను ఇటుబాల్కన్ యుద్ధములోను తురుష్కులు ప్రతిచోటను ఓడిపోవుచు వచ్చిరి.

తురుష్కుల అపజయములు.

ట్రిపోలిపైన తురుష్కమునకు నామమాత్రావశిష్టమగు నధికార ముండునట్టుల ట్రిపోలిని ఇటలీవారికి వదలివేసి ఇటలీతో యావనతురుష్కులు రాజీపడిరి. బాల్కన్ యుద్ధములో తురుష్కులు గ్రీకులచేతను, సర్వియనులచేతను, మాంటినీగ్రోలచేతను పెక్కు యుద్ధములలో నోడింపబడిరి. తురుష్కసైనిక కళాశాలలో జర్మను లుపాధ్యాయులుగ నియమింపబడిరి. వారిచే తురుష్కసైనికులు మంచి శిక్షణమును పొందిరి. మిగుల ధైర్యముతో పోరుసలిపిరి. సామర్థ్యమును పరాక్రమమును ప్రదర్శించిరి. గాని పెక్కుమందితో తురుష్కము పోరుసలుపవలసివచ్చెను. బల్గేరియనులు రెండు గొప్ప యుద్ధములలో తురుష్కుల నోడించిరి. కాన్‌స్టాంటినోపిలును సంరక్షించుచున్న చటల్జా కోటలవరకు నెట్టుకొనివచ్చిరి. మంచి సురక్షితముగ నున్నదని ఎంచబడెడి ఏడ్రియానోపిలు పట్టణమును స్వాధీనమును పొందిరి. క్రైస్తవజాతులు నిర్ణయించెడి షరతులకెల్ల నొప్పుకొని రాజీపడుటకన్న తురుష్క ప్రభుత్వమునకు గత్యంతరము లేదు. లండనునందు రాజీనిమిత్తమొక సమావేశ మేర్పాటుచేయబడెను.

రెండవ బాల్కన్ యుద్ధము.

ఇటుల సంధిప్రయత్నములు జరుగుచుండగ బాల్కన్ రాష్ట్రములవారి మధ్య నకస్మాత్తుగ మరియొక గొప్పయుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. బల్గేరియనులు తురుష్కము నోడించుటలో నెక్కువ కష్టపడినామని తలచి తురుష్కమును పంచుకొనుటలో సలోనీకా తమవంతుకు రావలెననిరి. గ్రీకులు సలోనీకా తమకు చేరవలెననిరి. ఉభయుల మధ్యను తీవ్రముగ వివాదములు కలిగెను. మిగిలినవారందరును గ్రీకులతో చేరిరి. 1913 సంవత్సరము జూన్ నెలలో ప్రారంభమయిన గొప్పయుద్ధములో నందరును కలసి బల్గేరియాను చావగొట్టిరి. ఈసందు చూచుకొని తురుష్కము యుద్ధములో ప్రవేశించి మరల అడ్రియానోపిలును స్వాధీనమును పొందెను. ఈ రెండవ బాల్కన్ యుద్ధములో బాల్కన్ రాష్ట్రములవారొకరిమీద నొకరు చేసిన ఘోరహత్యలు వర్ణనాతీతము.

బాల్కన్ రాష్ట్రములు స్వతంత్రమును పొందుట.

1913 సంవత్సరము ఆగష్టు నెలలో మరల సంధి సమావేశము జరిగెను. తురుష్క సామ్రాజ్యము శాశ్వతముగ బాల్కన్ రాష్ట్రములను గోల్పోయెను. కాని తురుష్కదేశమునకు కాన్స్టాంటినోపిలు, అడ్రియానోపిలు, థ్రేసు మొదలగు యూరపు ఖండములోని భాగమంతయు దక్కెను. బోస్నియా, హెర్జగోవినాలు, ఆస్ట్రియాక్రింద చేరెను. గ్రీసుకు సలోనీకా

ఇవ్వబడెను. తక్కిన బాల్కన్ రాష్ట్రములన్నియు స్వతంత్రములుగ చేయబడెను.

ఇంతటితో ఆశియా, యూరపు ఖండములలో నేకముగనున్న తురుష్కదేశము సంక్షిప్తపరచబడెను. తురుష్కసామ్రాజ్యముక్రింద ఆశియాఖండములోని అరబుదేశములు మాత్రము మిగిలియుండెను. యూరపు ఆఫ్రికాఖండములలోని యావత్తు సామ్రాజ్యమును తురుష్కము పూర్తిగ పోగొట్టుకొనెను.

తురుష్క ప్రజాస్వామికము

మూడవ అధ్యాయము

ప్రపంచయుద్ధము

(1)

ప్రపంచ యుద్ధ కారణములు.

1914 వ సంవత్సరము జులై నెల 28 వ తేదీనుండి ప్రపంచయుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. ప్రపంచ యుద్ధ కారణములను గూర్చి యిచట విశేషముగ వ్రాయబూనుకొనలేదు. యూరపుజాతుల మితిలేని ధన కాంక్ష సామ్రాజ్య తృష్ణలవలన కలిగిన పరస్పర పోటీలును ద్వేషములును యుద్ధమునకు ప్రధాన కారణములు. పందొమ్మిదవ శతాబ్దమునందు యంత్రశాలలను విరివిగ స్థాపించికొని, యూరపుజాతులు తమదేశముల కవసరమగు వాటికన్న యనేక రెట్లెక్కువగ పారిశ్రామిక సరుకు

లను తయారుచేసెను. వాటిని యూరపుఖండములోని యితర దేశములు కొనవు. గావున ఆశియా ఆఫ్రికా ఖండములలో వాటినమ్ముటకు అంగళ్ళను సంపాదించవలెను. మరియు తమ పరిశ్రమల కవసరమగు ప్రత్తి, లోహములు, యంత్రముల నూనెలు, రబ్బరు, మొదలగు పదార్థములు దొరకు పరదేశ ములు కావలెను. బియ్యము, గోధుమ, పంచదార, కొబ్బరి, కాఫీ, తేయాకు, కోకో, మొదలగు నాహారపదార్థములు దొ రకుచోట్లు కావలెను. తమదేశములలోని షావుకార్లవద్దమూ లుగుచున్న మూలధనమును పెట్టుబడిపెట్టివిశేషలాభములను గడించుటకు రైళ్లువేయుట, గనులుద్రవ్వుట, తోటలువేయుట, బ్యాంకీలుపెట్టుట, వర్తకసంఘములుపెట్టుట, మొదలగుఅవ కాశములను కలుగజేయు వెనుకబడియున్న ప్రదేశములు తమ యాజమాన్యమున నుండవలెను. వీని అన్నిటికొరకును ఆశియా ఆఫ్రికా ఖండములలో సామ్రాజ్యములు (Empires), వలసలు (Colonies), సంరక్షకత్వములు (Protectorates), పలుకుబ డిగల ప్రదేశములు (Spheres of influence) ప్రత్యేక హ క్కులు (Capitulations) సంపాదించుటకు యూరపుజాతు లు విశ్వప్రయత్నములుచేయుచున్నవి. తమ సరుకులను తమ సేనలను ఆశియా ఆఫ్రికాఖండముల మారుమూలలకు పంపు టకును, అచటనుండిముడిపదార్థములను ఆహారపదార్థములను గొనివచ్చుటకును,స్టీమరులు రైళ్లు టెలిగ్రాములు వేయబడు చున్నవి. ఇదియే నవీనప్రపంచమునందు తాండవమాడు చున్న సామ్రాజ్యతత్వము. ఈ ప్రయత్నములలో యూరపు

ఖండములోని ప్రధానజాతులలో నేర్పడినగొప్ప పోటీలవలన ప్రపంచయుద్ధము జరిగెను.

ఇంగ్లాండు జర్మనీల పోటీ.

పందొమ్మిదవ శతాబ్దములో ముప్పాతిక భాగమువరకును ఇంగ్లాండు పారిశ్రామిక సంపదలో సాటిలేనిదిగ నుండెను. ముఖ్యముగ నాంగ్లేయుల వస్త్ర, ఇనుప, ఉక్కు, పరిశ్రమలు అత్యద్భుతముగ వృద్ధిచెందియుండెను. అప్పటినుండియు నింగ్లాండుతో పోటీచేయగల బలవత్తరమైనజాతియొకటి బయలుదేరెను. 1870 వ సంవత్సరమున జాతియైక్యతను పొందినప్పటినుండియు, జర్మనీ అత్యాశ్చర్యకరమైన యభివృద్ధినిపొందుచున్నది. ఇరువదవ శతాబ్దప్రారంభమునకు కొన్నిజర్మనుపరిశ్రమలుఇంగ్లాండుకన్నకూడ మించినవి. 1870 వసంవత్సరమున, ఇంగ్లాండు 5960 వేలటన్నుల ఇనుపసరకులు తయారుచేసెను; జర్మనీ 1890 వేలటన్నుల ఇనుపసరకులు మాత్రము తయారుచేసెను. 1908వ సంవత్సరమున ఇంగ్లాండు 8935 వేలటన్నులను తయారుచేయగ జర్మనీ 9860 వేలటన్నులను తయారుచేసెను. 1870 నుండి 1900 సంవత్సరము వరకు ఆంగ్లేయులు విదేశములకు ఎగుమతిచేసెడి సరకులు నూటికి 45 వంతున వృద్ధికాగ జర్మనులు ఎగుమతిచేసెడి సరకులు నూటికి 200 వంతున వృద్ధిఅయ్యెను. పారిశ్రామికసరకుల అమ్మకపు పోటీలో జర్మనీ ఇంగ్లాండును మించుట ఇంగ్లాండుకు మిగుల కంటకముగ నుండకమానదు. సైనిక బలమునందు జర్మనీ త్వరితముగ నింగ్లాండునుమించి ప్రపంచములో మొదటి

స్థానమును పొందెను. నావికాదళమునుగూడ జర్మనీ అత్యంతముగ వృద్ధిచేసికొనుచు సముద్రములకు రాణియని పేర్గాంచిన ఇంగ్లాండుకన్న కొంచెము తక్కువైనస్థితికి వచ్చెను. జర్మనీ ఆఫ్రికాయందును, పసిఫికు మహాసముద్రములోని లంకలయందును వలసల నేర్పరచుకొనుచుండెను. బలహీనమైనదైనా, తురుష్క సామ్రాజ్యములలో ప్రత్యేక హక్కులు, వర్తక సౌకర్యములు, రైళ్లువేయుట, గనులు త్రవ్వుకొనుట మొదలగు ద్రవ్యార్జన చేసికొను మార్గములు, దీక్షకొళ్లు, పలుకుబడి ప్రదేశములు మొదలగువాని సంపాదనమునందు జర్మనీ ఇంగ్లాండుకు తీసిపోవుటలేదు. తురుష్క సామ్రాజ్యములో పారసీక సముద్రమువరకును 2400 మైళ్ల పొడుగున బాగ్దాదు రైలునువేయు హక్కును జర్మనులు సంపాదించుట చూచియున్నాము. ఇందువలనతమ క్రిందనున్న హిందూదేశమువిూదను ఈజిప్టువిూదను జర్మనీ వచ్చిపడునేమోనను భయము, తాము సంపాదించ యత్నించుచున్న హక్కులను జర్మనీ కొట్టుకొనిపోయెనను అసూయ, ఆంగ్లేయులకు కలిగెను. మొరాకోను సంపాదించవలెనని జర్మనులకు కోరికయుండగ, జర్మనీకి శత్రువగు ఫ్రెంచివారి కిప్పించి జర్మనీకచట స్థానములేకుండ ఇంగ్లాండు చేసినందున జర్మనీకి ఇంగ్లాండువిూద చాల కోపము కలిగెను. గావున ఇంగ్లాండుకును జర్మనీకిని మధ్య గొప్పస్పర్థ అసూయ ఏర్పడి దినదిన ప్రవర్ధమాన మగుచుండెను. 1870వ సంవత్సరమున జర్మనీ చేతులలో ఫ్రాన్సు పూర్తిగ నోడిపోయి, అల్సేసు, లోరైను

రాష్ట్రములను పోగొట్టుకొని, అమితమైన ధనమును జర్మనీకి నష్టపరిహారముగ నివ్వవలసివచ్చినప్పటినుండియు, జర్మనీతో మరల యుద్ధముచేసి యీరెండురాష్ట్రములను లాగుకొనవలె ననియు జర్మనీని మంచిదెబ్బకొట్టి కసితీర్చుకొనవలెననియు ఫ్రాన్సు తయారగుచున్నది. ఫ్రెంచి పాఠశాలలలోని తరతర ముల విద్యార్థులకును జర్మనీమీఁద కసి తీర్చుకొనవలెనను భావము బోధించబడుచున్నది. రుష్యావారు హిందూదేశము మీఁద వచ్చిపడుదురను భయము ఆంగ్లేయులకు క్రమముగ తగ్గి జర్మనీయందు భయమే ఆంగ్లేయులకు దినక్రమేణ హెచ్చుచున్నది. జర్మనులు బాగ్దాదు రైలువేసి తురుష్క ముతో స్నేహముగనుండుటవలన కాన్స్టాంటినోపిలు సింహా సనముమీఁద తానుకూర్చొనుటకును, డార్డనెల్సు జలసంధిగుండ సముద్రములమీఁదకు పోవుటకును చిరకాలమునుండి రుష్యా చక్రవర్తి పెట్టుకొనియున్న ఆశ నిరర్థకమైనది. తనకు అడ్డము వచ్చెనని రుష్యాచక్రవర్తి జర్మనుకైజరును ద్వేషించెను. గావున 1904 సంవత్సరమునను 1906 వ సంవత్సరమునను ఇంగ్లాండు జర్మనీయందు ద్వేషముగల ఫ్రాన్సుతోను రుష్యా తోను ఒడంబడికెలు చేసికొనెను. ఆస్ట్రియాక్రింద కొందరు స్లావుప్రజలుండిరి. వారు ఆస్ట్రియాపై తిరుగబాటు చేయుటకు స్లావు దేశమగు సర్బియావారు ప్రోత్సహించుచున్నారని ఆస్ట్రి యాకు కోపము. ప్రక్కనున్న బాల్కను రాష్ట్రములను సర్బి యానుఏదో సాకునక్రమించగవలెనని ఆస్ట్రియాయొక్క ఉద్దేశ్యము. రుష్యాప్రజలుకూడ స్లావుజాతివారే. రుష్యాచక్రవర్తి సర్బియా

మొదలగు స్లావు ప్రజల స్వతంత్రమునకు రక్షకుడుగనుండి ఆస్ట్రియాయొక్క కోరికలకడ్డుగనుండెను. జర్మనీ ఆస్ట్రియా మొకటిగ నుండిరి. యూరపుఖండములోని ప్రధాన జాతులమధ్య గొప్ప యుద్ధము రాకతప్పదని దూరాలోచన గలవారు తలచుచుండిరి. ఈజాతులన్నియు పందొమ్మిదవ శతాబ్దాంతమునను ఇరువదవ శతాబ్దములోను అత్యద్భుతముగ వృద్ధిచెందిన ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞానమును మానవ సముదాయములను బహు తేలికగ నాశనముచేయు సాధనములను కనిపెట్టుటలో నుపయోగించుచు సైనికబలమును అత్యంతముగ వృద్ధిచేసికొనుచుండిరి. తుపాకిమందు వెదజల్లబడియుండెను. నిప్పుపుల్ల గీసి ఏమూలనో ముట్టించుటయే తడవుగనుండెను.

యుద్ధ ప్రారంభము.

1914 వ సంవత్సరము 28 వ జూన్ తేదీన ఆఖరుకు యుద్ధకారణము కలిగినది. ఆస్ట్రియారాజ్యమునకు వారసగు ఫ్రాన్సిసుఫెర్డినాండు ప్రభువు బాస్నియా రాష్ట్రపు ముఖ్యపట్టణమగు సరజివోను దర్శించ వెళ్ళినపుడు ఆయనయు ఆయన భార్యయు హత్యగావింపబడిరి. సర్బియా రాజ్యమువారీహత్యకు కారకులని ఆస్ట్రియా నేరారోపణచేసెను. సర్బియా తాను నిరపరాధినని చెప్పెను. 28 వ జులై తేదిన ఆస్ట్రియావారు సర్బియాపై యుద్ధమును ప్రకటించిరి. వెంటనే యూరపుఖండములోని జాతులన్నియు ఒకరివెంట నొకరు ఏదోపక్షమున యుద్ధములోనికి దుమికిరి. ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, రుష్యా, ఇటలీ, సర్బియా, బెల్జియం

గ్రీసు, రొమేనియా దేశములొక పక్షమున చేరిరి. వీరికి మిత్ర మండలి (Allies) యనిపేరు. వీరికి వ్యతిరేకముగ జర్మనీ, ఆస్ట్రియా, బల్గేరియా, తురుష్కములు చేరెను.

(2)

తురుష్కము జర్మని పక్షమున చేరుట.

తురుష్క ప్రభుత్వమువారు 1914 వ సంవత్సరము నవంబరు 14 వ తేదీన జర్మను పక్షమున యుద్ధములోనికి దిగి తాము టుల చేయుటకు కారణములీక్రిందివిధమున ప్రకటించిరి.

" 1. ప్రపంచయుద్ధము ప్రారంభము గాకముందు, రెండు గొప్ప యుద్ధనావలు ఇంగ్లాండులోని వడవల నిర్మాణశాలలలో మేము చేయించుకొనుచుంటిమి. యుద్ధము ప్రారంభము కాగనే ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమెట్టి కారణము లేకుండ నా రెండు నావలను అపహరించినది. మాకు నష్టపరిహార మివ్వలేదు. మా సామ్రాజ్య సంరక్షణమునకుగాను వెంటనే 'గోబెను' 'బ్రెస్లా, యను రెండు యుద్ధనావలను జర్మనీనుండి మేము సంపాదించితిమి. జర్మనీనుండి మేమేల వాటిని సంపాదించవలెనని ఇంగ్లాండు ప్రశ్నించుచున్నది. జర్మనీవారు స్నేహభావముతో మాకిచ్చిన నావలను మేము తీసికొనుటలో మా తప్పులేదు. ఇందు కాంగ్లేయులే జవాబుదారులు.

2. డార్డనల్సు జలసంధిని మేము మూసివేసితిమని ఇంగ్లాండు మామీద నేరారోపణ చేయుచున్నది. దీనికిని ఇంగ్లాండుయొక్క నిరంకుశచర్యలే కారణము. మా నావికాసైన్యమున జర్మనులగు సైనికోద్యోగులను నియమించితిమను నెపమున మా నావలను ఆంగ్లేయులు డార్డనల్సు జలసంధి ముఖద్వారమున నుంచుచుండిరి. మేమెవరిని యుద్యోగులుగ పెట్టుకున్నను విదేశప్రభుత్వముల కేమి సంబంధము? మేము యుద్ధములో తటస్థముగనుంటిమి. గాని యాంగ్లేయులు మా నావలను నిర్హేతుకముగ నుంచుచుండుటవలన మేము మా రాజధానిని సంరక్షించుకొనుటకు డార్డనుల్సును మూసితిమి.

3. బాల్కన్ యుద్ధములలో జోక్యము కలుగచేసికొని సంధిని కుదుర్చవలెనని ఆంగ్లేయులను కోరితిమి. వారెంతవరకును మాసామ్రాజ్య నాశనమునకు తోడ్పడుపనులే చేయుచుండిరి. మేముపోగొట్టుకొన్న ఆడ్రియానోపిలును మరలస్వాధీనమును పొందినపుడు మాతో సానుభూతిని చూపుటకు మారుగ మేము వెంటనే ఆడ్రియానోపిలును వదలిపెట్టనిచో మమ్ములనుశిక్షింతుమని ఆంగ్లేయప్రధానమంత్రి బెదిరించెను.

4. పారసీక సముద్రము నాంగ్లేయులు స్వాధీనమును పొందుటయేగాక ఆప్రక్కనున్న మారాజ్యమగు అరేబియాలోకూడ అక్రమముగ ప్రవేశించుచుండిరి. అరేబియాను ద్రింగవలెనని ఆంగ్లేయులు దురాశవరులై యున్నారు.

5. ఇంగ్లాండెల్లప్పుడును తురుష్కముయొక్క నాశన

ముచే కోరుచుండెను. మా ప్రభుత్వమును బాగుచేసికొని మా దేశములో సంస్కారములను ప్రవేశపెట్టయత్నించగ నింగ్లాండడ్డుతగులుచున్నది. మాకవసరమగు (Experts) నిపుణులు యూరపుఖండము నుండి వచ్చుటను దొరకకుండ ఆంగ్లేయులు కుట్రలుచేసిరి. జర్మనుచక్రవర్తి మాత్రము ఆంగ్లేయులను లక్ష్యపెట్టక మా సైన్యము నుత్తమపద్ధతులమీద తరిబీయతు వృద్ధిచేయుటకు లిమాన్ వాన్ సాండర్సు అను యుద్ధనిపుణుని మాకిచ్చెను. ఆయనయొక్క ఏర్పాటుల క్రింద మా సైన్యము బాగుగ శిక్షణము పొందియున్నది. మేము ఇంగ్లాండుయొక్క సేనలను లక్ష్యపెట్టనవసరము లేనిస్థితి యందున్నాము.

6. మొరాకో, ఈజిప్టులమీద మా యధికారమును నాశనము జేసితాము కాజేసిన 1904 వ సంవత్సరపు ఆంగ్లేయ — ఫరాసు ఒడంబడిక, మా ప్రక్కనున్న పారశీకదేశమును పంచుకొనుచు చేసికొన్న 1906 వ సంవత్సరపు ఆంగ్లేయ — రుష్యా ఒడింబడిక, ఆంగ్లేయుల దురాశకు నిదర్శనములు.

7. వెయ్యేల, నూరు సంవత్సరములనుండియు అన్ని మహమ్మదీయ దేశములయొక్క స్వతంత్రమును హరించి ఆదేశములనుండి ఆంగ్లేయ వర్తకులు ధనమును గొనిపోవుటయే, ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వముయొక్క రాజనీతియై యున్నది.

8. గావున మేము ఆంగ్లేయులకు వ్యతిరేకముగ యుద్ధమును ప్రకటించవలసి వచ్చినది. లోకములోని మహమ్మ

దీయులకు శత్రువులగు ఇంగ్లాండు, రుష్యా, ఫ్రాన్సు, దేశ ములనుండి మహమ్మదీయులను కాపాడుటకు జయమును మాకు దయామయుడగు భగవంతుడు ప్రసాదించునుగాక!"

అని యౌవన తురుష్క శక్తినాయకులు ప్రకటనము గావించిరి. (మీాయర్సు రచించిన 'నవీన తురుష్క' గ్రంథము యొక్క 608 వ పేజీలో నుదహరించబడిన నె 1 రు దస్తా వేజు.) అపుడు యౌవన తురుష్క శక్తినాయకులుగ తురుష్క ప్రభుత్వము నడుపుచున్న వారిలో ఎన్వరుపాషా, తెలాతు పాషా, జమాల్ పాషాగార్లు ముఖ్యులు.

మహాసంక్షోభము. 1914వ సంవత్సరము ఆగష్టునెలనుండి 1918 సంవత్సరము నవంబరు నెలవరకు ప్రపంచమునంతను తారుమారుచేసి యిదివరకు కనివిని యెరు గని సంక్షోభమును కలుగచేసిన మహాయుద్ధము నీగ్రంథము లో వివరింపదలచలేదు. ఈయుద్ధమున ఉభయపక్షములను కలసి మూడుకోట్ల ఏబదిలక్షలమంది సైనికులు హతులై రనియు ఆరుకోట్లమంది అంగవైకల్యము మొదలగు ఘాతలు పొందిరనియు అంచనా వేయబడినది. వ్యయపడిన కోట్లధనము నెవరును లెక్కింపలేకున్నారు. ప్రతి ప్రభుత్వమును కోట్ల కొలది ఋణమును చేసెను. యుద్ధమనేకరంగములలో భూమి మీాదను, కందకములలోను, సముద్రములమీాదను, సముద్ర ముల యడుగునను, ఆకాశములోను జరిగెను. యుద్ధము కొరకు ఏబదిమైళ్ళదూరమున నున్నవాటిని భస్మీపటలము చేయు పెద్ద మరఫిరంగులు, ఆగ్నేయాస్త్రములు, విషవాయు

వులు, గొప్పబాంబులు, ఆకాశమున సంచరించు గొప్పవిమానవు టోడలు, సముద్రపుటడుగున విహరించు జలాంతర్గాములు, మొదలగు అత్యద్భుతమగు నూతనరకపు యుద్ధపరికరము లెన్నియో కనిపెట్టబడినవి. నూతనసృష్టిలో జర్మనులు ముందుగ దారిదీయుటయు ఆంగ్లేయులును పరాసువారును వారి ననుకరించుటయు జరిగెను.

హిందూదేశము యొక్క సహాయము.

యుద్ధమునందు హిందూదేశ మాంగ్లేయుల పక్షమున మిగుల తోడ్పడెను. తురుష్కులతో సానుభూతిగల కొన్ని వందలమందిని హిందూదేశపు ప్రభుత్వమువారు విచారణ లేకుండ నిర్బంధవాసములలో నుంచినను, మొత్తముమీద హిందూదేశీయులు, హిందువులును మహమ్మదీయులును, సిక్కులును, క్రైస్తవులును బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునందు రాజభక్తిని చూపి తోడ్పడిరి. హిందూదేశ నాయకులగు మహాత్మాగాంధి అనిబెసెంటు మొదలగువా రాంగ్లేయ ప్రభుత్వమునకు సహాయము చేయుటకే ప్రజలను ప్రోత్సహించిరి. హిందూదేశ మీ యుద్ధముకొరకు ఆంగ్లేయులకు రెండువందల పదికోట్లరూప్యములను పన్నెండు లక్షలమంది మనుష్యులను ఇచ్చెను. ఇదిగాక హిందూదేశ ప్రభుత్వమువారు నాలుగు వందలకోట్ల రూప్యములు యుద్ధమునకుగాను వెచ్చించిరి. యుద్ధము ముగియగనే హిందూదేశమునకు స్వరాజ్యములో గొప్పభాగమిచ్చి పిమ్మట కొంతకాలమునకు పూర్తిగ స్వరాజ్యమిచ్చెదమని యుద్ధకాలమున నాంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించిరి.

ఇది భారత జాతీయవాదులకు గొప్పఆశలను కలుగచేసెను. భారతీయ ముసల్మానులు కొన్నిచోట్ల తమ తోటి ముసల్మానులగు తురుష్కులతో పోరాడవలసి వచ్చెను. భారతీయ ముసల్మానుల రాజభక్తి చెడకుండ నిలుపుటకై యుద్ధములో తాము గెల్చినను ఖలాఫతుకు (తురుష్కమునకు) అపాయము కలుగచేయమని యుద్ధకాలమందున నాంగ్లేయ మంత్రులు ప్రకటించిరి.

(8)

తురుష్కము యొక్క జయము.

1914 సంవత్సరము నవంబరు నెలలో తురుష్కము జర్మను పక్షమున యుద్ధములోనికి దిగి ఈజిప్టుపై దండెత్తుటకు సిద్ధపడుచుండెను. 1915 సంవత్సరము ఏప్రియలు నెలలో తురుష్కరాజధానియగు కాన్స్టాంటి నోపిలును స్వాధీనపర్చుకొనుటకై ఆంగ్లేయ పరాసుసైన్యములు సముద్రముమీద ప్రయాణముచేసి గెల్లిపోలి ప్రాంతమున దిగెను. ఫిబ్రేవరి నెలలోనే మిత్రమండలి వారి నౌకాదళము టర్కీ వారి డార్డనల్సు జలసంధిని ముట్టడించిరిగాని నిష్ప్రయోజనమయ్యెను. ఇందువలన తురుష్కులుమేల్కొని యుద్ధమునకు బాగుగ సిద్ధపడిరి. ఏప్రియలునెలలో 'గెల్లిపోలి'లో మిత్రమండలి సేనలు దిగినపుడు తమకంటె నెక్కువ బాగుగ కందకములు త్రవ్వుకొని మంచి యుద్ధసామాగ్రిని కలిగి తురుష్కులు తయారగుటను చూచిరి. మిత్రమండలివారు

దండెత్తయత్నించుచున్నారను వర్తమానము బహుళః జర్మనుకై జరు యొక్క బావమరిదియగు గ్రీకురాజు పంపియుండవచ్చును. సముద్రము మీాదనుండికూడ మిత్రమండలివారు తురుష్కులను ముట్టడించ తలచిరిగాని జర్మను జలాంతర్గములు మిత్రమండలివారి పెద్ద యుద్ధనౌకలను ముంచివేసినవి. తురుష్కులు మిత్రమండలివారిసేనలనోడించిరి. మిత్రమండలివారు చాలమంది సైనికులను చాల సామగ్రిని పోగొట్టుకొని 1916 వ సంవత్సరము జనవరినెలలో గల్లిపోలిని విడిచి తమదేశములకు వచ్చిచేరిరి.

అరబుదేశములో యుద్ధము. ఆసియాఖండములోని అరబుదేశమగు మెసపొటేమియాను ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు హిందూదేశమునుండి హైందవసేనలను తీసికొనివెళ్లి ముట్టడించిరి. 1914 సంవత్సరము నవంబరు నెలలో హైందవసేనలు బాస్రాలోనికిగెను. 1915వ సంవత్సరం ప్రారంభమున బాగ్దాదు (Bagdad) నాక్రమించెను. తురుష్కసేనలు హైందవసేనలను డీకొనెను. ప్రథమమున టెసిఫన్ వద్ద తురుష్కులోడిపోయిరి. గాని క్రొత్తసైన్యములువచ్చి తురుష్కులను చేరెను. హైందవ సేనలు కటు (Kut) వరకును మరలి రావలసివచ్చెను. అక్కడ నీహైందవసేనలను తురుష్కులు చుట్టుకొని యాహారపదార్థములులేకుండ చేసినందున 1916వ సంవత్సరము ఏప్రిలు 29వ తేదీన సేనాధిపతియగు జనరలుటౌనుషెండుతోకూడ హైందవసేనలు తురుష్కులకు లోబడెను.

తురుష్కముపై అరబుల తిరుగబాట్లు.

అరబు దేశములగు మెసపొటేమియా (ఇరాకు), హెజాజి (అరేబియా), ట్రాన్సుజార్డనుసిరియా, పాలెస్తైన్, దేశములు తురుష్కము క్రిందనుండెను. అరబుజాతులలో తురుష్కము నుండిస్వతంత్రమును పొందుటకై కొంతసంచలనము కలిగెను. 1914 వ సంవత్సరమునాటికి అరబులలో స్వతంత్రభావములు వ్యాపించియుండెను. తురుష్క ప్రభుత్వము నందిష్టములేదు. స్వతంత్ర ముసల్మాను రాజ్యముకావలెను. తెల్లవారిరాజ్యముకూడదు. అని అరబుల యాశయములుగాని నడుపుటకు మంచినాయకుడులేడు. తురుష్కముతో యుద్ధము ప్రారంభమయినదిమొదలు ఎట్లైన అరబ్బులను తురుష్కముపై తిరుగబడునటుల పురిగొలుపవలెనని ఆంగ్లేయులు ప్రయత్నించసాగిరి. 1915 వ సంవత్సరము అక్టోబరునెలలో మక్కాలోని షెరీఫుహుస్సేనుకుద్రవ్యమిచ్చి చీలదీసిరి. పిమ్మట మరియొక అరబు ప్రముఖుడగు ఇబన్ సాదుతో రహస్యపుటొడంబడిక చేసికొనిరి. 1916 వ సంవత్సర ప్రారంభమునకు ఇంకను అరబ్బులు బాగుగ నాంగ్లేయులతో చేరలేదు. ఆంగ్లేయులను అనుమానముతోడనే చూచుచుండిరి. ఆంగ్లేయులు ద్రవ్యము నిచ్చుచుండిరి గాని తురుష్కులు మహమ్మదీయులు కాలక్రమమున ఆంగ్లేయుల బంగారు నాణెములే జయమందెను. అరబు తెగల నాయకులలో చాలమందిని ఆంగ్లేయులు లోబర్చుకొనిరి. కర్బాలా ప్రముఖుడు మహమ్మదాలీకి ఆంగ్లేయులధనమెంతయో ఉపయోగపడెను. తురుష్కులకుమిత్రు

డుగ నున్న ఇబన్ రషీదు ద్రవ్యముకొరకు ఆంగ్లేయులతో చేరెను.

కలనల్ లారెన్సు. ద్రవ్యముతో పాటు యుద్ధము ముగియగనే స్వతంత్రమును కలుగజేతుమను బోధ కూడ బాగుగ చేయించిరి. కలనల్‌లారెన్సు అను ఆంగ్లేయ యువకుడు అరబులకు స్వతంత్రముకలుగునను ఉద్బోధనచేయుటకు ప్రత్యేకముగ పూనుకొనెను. ఆయనకు కావలసిన ద్రవ్యము ఆంగ్ల దేశమునుండి విరివిగవచ్చుచుండెను. ఆయన అరబ్బీ భాషను ధారాళముగ మాటలాడ నేర్చుకొనెను. ఖురానును బాగుగ చదివెను. మహమ్మదీయమతమును స్వీకరించితినని చెప్పెను. అరబు వేషమునుధరించి షాయని పేరుపెట్టుకొనెను. అరబ్బులు చాల గొప్పజాతియనియు వారి పూర్వులు చాల గొప్పవారనియు విదేశీయులగు తురుష్కుల క్రింద నుండుట చాల అవమానకరమనియు అరబ్బులు మరల స్వతంత్రమును సంపాదించి పూర్వపు ఔన్నత్యమును పొందు కొరకే తన జీవితమును అర్పణ చేయదలచితిననియు వారికి యుపన్యాసముల నిచ్చుచుండెను. ఈ సమయము పోగొట్టుకొనక మిత్రమండలితోచేరి తురుష్కులను వెడలగొట్టి స్వతంత్రమును స్థాపించుకొమ్మని పురిగొల్పుచుండెను. చేతిలో బంగారు నాణెములు కనపడుచున్నవి. పైగ స్వతంత్రము కలుగునను ఆశ కలుగుచున్నది. 1917వ సంవత్సరమున అరబులు అనేకచోటుల తురుష్కులపై తిరుగబడిరి మిత్రమండలివారితో పోరుసల్పుట, అరబుల తిరుగబాటుల నణచుట, యను

రెండుపనులు తురుష్కులు చేయవలసివచ్చెను. కొంతకాలము జర్మను సైన్యములు తురుష్కులకు సహాయముచేసెను. అప్పుడు తురుష్క సైన్యములు జయములనొందెను. రుష్యావారిని పారసీకదేశములో నోడించిరి. కాని జర్మను సైన్యములు అనేకరంగములకు పోవలసివచ్చెను. తురుష్కులు వరుసగ నపజయములను పొందిరి.

తురుష్కుల అపజయములు.

1917 వ సంవత్సరము ఫిబ్రేవరి నెలలో జనరలు మాడు సేనాని క్రింద హైందవ సేనలు 'కటు'ను మరలస్వాధీనముచుపొందెను. వీరికి మక్కాషెరీఫుయొక్క కుమారుడగు అమీర్ఫైసలు తన అరబుసేనలతో వంటెలమీఁదవచ్చితోడ్పడెను. మాడు సేనానిక్రిందిసేనలు తురుష్కులనునెట్టుకొనిపోవుచు మార్చినెల 11వ తేదీన బాగ్దాదునందు ప్రవేశించెను. పిమ్మట మెసపొటేమియా దేశమునంతను ఆక్రమించెను. అరబులు నలువైపులనుండియు నాంగ్లేయులకు సహాయముచేయుచుండిరి. ఈజిప్టునుండివచ్చిన ఆంగ్లేయసేనలు పాలెస్టైనులో చొచ్చుటకు ప్రయత్నించగ 'గాజా' వద్ద తురుష్కులడ్డగించిరి. చాలాకాల మాంగ్లేయులు ముందుకు పోజాలరైరి. 1917 వ సంవత్సరము అక్టోబరు నెలలో మరియొక ఆంగ్లేయ సైన్యము అల్లెంబి సేనానిక్రింద వేరొకమార్గమున పాలెస్టైనులో ప్రవేశించెను. 1917 వ సంవత్సర మాఖరగుసరికి పాలెస్టైను దేశమంతయు నాంగ్లేయుల క్రిందకవచ్చెను. 1918 వ సంవత్సరమున అరబుదేశములన్నియు నాంగ్లేయసేనల స్వాధీనమందుండెను. ఆసంవత్స

రము నవంబరునాటికి తురుష్క సామ్రాజ్యమంతలోను ఇరు వదిలక్షల సైన్యములను ఆంగ్లేయులు నిలువయుంచిరి.

బ్రిటిషువారు మెసపొటేమియాను పాలెస్టైనును ఆక్ర మించిన తరువాతయుద్ధకాలమున రైల్లువేయుటకును నీటిపారు దల యేర్పాట్లుచేయుటకును కోట్లకొలది రూప్యములను ఖర్చు చేసిరి. ఒక్క మెసపొటేమియాలో ముప్పదికోట్ల రూప్యములను ఖర్చుచేసినటుల అంచనా వేయబడినది. ఇంతసొమ్ము పెట్టుబడి పెట్టుటవలన నా దేశమును దమక్రిందనుంచుకొనుటకు హక్కు ను పొందిరి. లేదా అంతసొమ్ము వారికి ముజరా యివ్వ వలెను.

(4)

జర్మను జయములు.

యూరపు ఖండములోని యితర రంగ ములలో 1916 వ సంవత్సర మాఖరు వర కును జర్మనులే మొత్తముమీద ఎక్కువ జయములనుపొంది జర్మనీయొక్క ప్రతిష్ఠ యుచ్ఛస్థితిలో నుండెను. బెల్జియము, సర్బియా, రొమేనియా, దేశములను పూర్తిగ జర్మనీ ఆక్ర మించినది. ఫ్రాన్సు, రుష్యా, దేశములలో చాలభాగము జర్మనులు స్వాధీనమును పొందిరి. గాని ఫ్రాన్సును పూర్తిగ క్రమింగకుండగను ఇంగ్లాండుపై పడకుండగను మిత్ర మండలి వారు ప్రతిఘటింపగలిగిరి. జర్మనీకైనను అంత్యజయములు కలిగి యుద్ధమాఖరగు సూచనలు కనపడుట లేదు.

రుష్యా విప్లవము.

1917 సంవత్సరమున రుష్యా జారు పడిపోయెను. ప్రజాప్రభుత్వము స్థాపితమయ్యెను. కొంతకాలమునుంచి రుష్యాలో జారుయొక్క నిరంకుశత్వమును కూలద్రోసి ప్రజాప్రభుత్వమును స్థాపించవలెనను స్వతంత్రోద్యమము పనిచేయుచుండెను. దానిని అణచుటకు రుష్యాచక్రవర్తి (జారు)నిర్బంధ ప్రయోగములు చేసినకొలది యురహస్యసంఘములు స్థాపింపబడి ప్రభుత్వోద్యోగులును చక్రవర్తి నలహాదార్లును చంపబడుచుండిరి. 1881 వ సంవత్సరమున విప్లవకారులచే జారు రెండవ అలెగ్జాండరు హత్యగావింపబడెను. ఆయన తరువాతవచ్చిన మూడవ అలెగ్జాండరు క్రూరమగు నిర్బంధ విధానము ప్రయోగించి కొంతకాలము స్వతంత్రోద్యమము నరికట్ట గలిగెను. తరువాత రాజ్యము నకువచ్చిన జారు రెండవ నికలసు కూడ నిర్బంధములనే ప్రయోగించెనుగాని జపానుచే రుష్యా ఓడిపోయిన వెంటనే రుష్యాలో విప్లవోద్యమము విజృంభించి నలువైపులకు తిరుగబడుట ప్రారంభమయ్యెను. జారు రెండవ నికలసు ప్రజలకు లొంగెను. 1906 వ సంవత్సరమున పన్నుల మీదను చట్టములు చేయుటకును అధికారముగల 'డ్యూమా' (Duma) యనుప్రజాప్రతినిధి సభనుస్థాపించెను. ఇంతటితో ప్రజాప్రభుత్వము శాంతముగ నేర్పడునను ఆశలుకలిగెను. కాని కొంచెకాలములోనే డ్యూమాకును, చక్రవర్తికిని అభిప్రాయ భేదములు వృద్ధియయ్యెను. స్వతంత్రముగనున్నందున మొదటి డ్యూమానే చక్రవర్తి విచ్ఛిన్నము చేసెను. రెండవ డ్యూమాను పిలచెను. అదికూడ జా

రుకు లొంగలేదు. దానిసికూడవిచ్ఛిన్నముచేసెను. జారు రెండవ నికలసుకును ఆయనభార్యకును ముఖ్యసలహాదారుగ మిగుల అవినీతి పరుడును క్రూరుడును నగు రాసపుటిన్ (Rasputin) అను మతగురువు కలడు. ఆమతగురువునకు జారు భార్యమీద అత్యంతమైన పలుకుబడి యుండెను. జారు కేవలము తన భార్యచేత నడుపబడుచుండెను. జారు ప్రభుత్వము వారు అతివాదులను నిర్బంధములలోనుంచియు దేశభ్రష్టులను గావించియు ఎన్నికలు జరిపి, ప్రభుత్వోద్యోగులు ఎన్నికలలో జోక్యము కలిగించుకొని, మూడవ డ్యూమాలో మితవాదులు జోనాధికులు వచ్చునటులచేసిరి. గాని డ్యూమాలో శాంతికలుగలేదు. జారుయొక్క నిరంకుశత్వము మితవాదులు కూడ సహించలేనిదిగనుండెను. ఇంతలో ప్రపంచయుద్ధము వచ్చెను. రష్యాజారు మిత్రమండలిలోచేరి జర్మనీపైయుద్ధమును ప్రకటించెనుగాని ఆయనపై ప్రజలలో మితిలేని అసంతృప్తి ప్రబలియుండెను. ఆగునయును ఆయనసాశ్రయించియున్న బృందమును నీతిరహితముగను క్రూరముగను ప్రవర్తించుచుండిరి అజాగ్రత్తవలనను, కుట్రలవలనను, అక్రమ ప్రవర్తనలవలనను, జారుయొక్క యుద్యోగస్థులు యుద్ధమును బాగుగ నడుపుటలేదు. సైనికులకు తగిన దుస్తులుగాని ఆయుధములుగాని లేకుండగనే యుద్ధమునకు బంపిరి. గుంపులు గుంపులుగ సైనికులు జర్మనులచేతిలో చనిపోయిరి. పాపమీ సైనికులు కొంతకాలము పశువులవలె నన్నికష్టములను సహించిరి. గాని బాధను సహించుటకు మితిగలదు. జారునందును

ఆయన ప్రభుత్వమునందును సైనికులలోకూడ నయిష్టము వృద్ధియగుచుండెను. అనేకులు సేనలను వదలి పారిపోవు చుండిరి. 1916 వ సంవత్సరము డిశంబరు 29 వ తేదీన రాసపుటిను నొక విందు సమయమున రుష్యను ప్రజలలో కొందరు హత్యగావించిరి. ప్రభుత్వముపై తిరుగు బాటులు ప్రారంభమయ్యెను. 1917 వ సంవత్సరము మార్చినెలలో పెట్రోగ్రాడు నగరమున కూలిప్రజలు తిండికై అల్లరులు చేయసాగిరి. యుద్ధమువలన ప్రజలు దుస్సహమైన క్షుద్బాధ ననుభవించు చుండిరి. విద్యాధికులు విద్యార్థులు మొదలగువారు విప్లవమును బోధించు చుండిరి. విప్లవ ప్రయత్నములు వృద్ధియగుచుండెను. జారుయొక్క నిరంకుశత్వము వలన దేశమునకు మితిలేని కష్టములు కలుగుచున్నవని దేశ మందంతటను బోధలు జరిగెను. జారు విప్లవము నణచుటకుతిరిగి నిర్బంధములను బ్రయోగించెను. "డ్యూమాను" (ప్రజాప్రతినిధిసభను) తీసివేసెను. కొందరు ప్రజానాయకులను ఖయిదు చేసెను. గాని విప్లవము చెలరేగెను. మార్చి 15 వ తేదీన జారు సింహాసనమును త్యజించెను. ల్యాపు రాకొమారుని యాధిపత్యముక్రింద తాత్కాలిక ప్రభుత్వమొకటి యేర్పడెను. నూతన రాజ్యాంగ విధానమును తయారుచేయ యత్నించిరి. క్రొత్త జారు క్రింద మితవాదుల ప్రభుత్వముగల డ్యూమా స్థాపింపబడుటకుల కొద్దికాల మగపడెను, గాని రుష్యాప్రజలకు రాజులయందును ప్రభువులయందును జమీందార్లయందును ధనవంతులయందును విశ్వాసము పోయినది. మిత్ర

మండలివారి ప్రతినిధులు నూతన ప్రభుత్వమును త్వరలో నేర్పరచుటకు సహాయము చేయుచుండిరి. మిత్రమండలి వారి యందును యుద్ధమునందును ప్రజలకు అయిష్టము కలిగెను. తాము పొందుచున్న మితిలేని దారిద్ర్యము, అజ్ఞానము, దుఃఖమునుండి వెంటనే విముక్తి కావలెనని ప్రజలు కాంక్షించిరి. యుద్ధమువలన తమకెట్టి లాభము లేదని గ్రహించిరి. జారు తన స్వలాభము నిమిత్తమిందులో ప్రవేశించెనని తలచిరి. క్రొత్తజారును నిలువబెట్టుట అసంభవమయ్యెను.

ప్రజాస్వామికము. కావున రుష్యాలో నొకసంపూర్ణ ప్రజాస్వామికము (Republic) స్థాపింపబడినది. దీనికి అధ్యక్షుడగు కెరన్స్కి (Kerenski) మిత్రమండలియొక్క పలుకుబడిలోనుండెను. మిత్రమండలివారి సహాయమువలననే కెరన్స్కి కక్షి ప్రభుత్వమునకు వచ్చెను గాని నిజముగ ప్రజలలో సంపూర్ణమగు పలుకుబడిగల కక్షి మరియొకటిగలదు. దానికి నాయకులు వేరుగానుండిరి. వారు మిత్రమండలితో నేకీభవించినవారు గారు. మిత్ర మండలివారికి రుష్యా ప్రజల నిజమైన భావములు తెలియకుండెను. ఎట్లైనను రుష్యాదేశము తమనుండి జారిపోకుండ నాపుటయు రుష్యాచే తమపక్షమున యుద్ధము చేయించుటయు మిత్రమండలివారి యుద్దేశ్యము. కెరన్స్కి ప్రభుత్వమువారు మిత్రమండలిపక్షమున యుద్ధమును సాగించిరి. జర్మనులు సముద్రము నుండియు భూమిమీదను 'రీగా'ను ముట్టడించిరి. ఆంగ్లపరాసులుసహాయము

చేయజాలకపోయిరి. బాల్టిక్కు సముద్రములోనికి జర్మనునౌకా దళముపై తమ నౌకలను పంపుటకు భయపడిరి. నూతన రుష్యా ప్రజాస్వామ్యము జర్మనులచే పూర్తిగ నోడింపబడెను. రుష్యా ప్రజలు యుద్ధము నంతరింపజేయుటకు నిశ్చయించిరి.

సోవియటు.

పెట్రోగ్రాడ్ములో సోవియటు (Soviet) అను పేరు గల కార్మికులయొక్కయు సైనికులయొక్కయు సంఘ మొకటి స్థాపించబడెను రుష్యాలోని సామాన్య ప్రజలలోను కార్మికులలోను సాంఘిక సాముదాయ వాదము (Communism) బాగుగ వ్యాపించియుండెను. ఈ సోవియటు సంఘమువారు వివిధ దేశములలోని సాంఘిక సాముదాయ వాదుల (Communists) సమావేశ మొకటి స్టాకుహోములో కూర్చుటకు ప్రయత్నించిరి. ఇందుమూలమున వివిధ దేశములలోని ప్రజ ప్రతినిధులు సమావేశమై న్యాయమైన సంధిచేసికొనుటకును ప్రజలకు పీడాకరముగనున్న యుద్ధమును ముగింపజేయుటకును యత్నించెదమని వీరు తలచిరి. అపుడు జర్మనీ ఆస్ట్రియాలలోకూడ యుద్ధము ప్రజలకు చాల భారముగ తోచెను. అక్కడకూడ సాంఘికసాముదాయవాదము ప్రజలలో వ్యాపించియుండెను. ఇట్టి సమావేశము స్టాకుహోములో జరగనిచ్చినచో బహుశః 1917 వ సంవత్సరముననే జర్మనీ ఆస్ట్రియాలలో కూడ విప్లవములుకలిగి ప్రజాస్వామికము లేర్పడి యుద్ధమంతరించియుండ వచ్చును. కెరన్స్కీ ప్రజాభిప్రాయమును గుర్తించి స్టాకుహోము

సమావేశమున కిష్టపడెను. గాని తనకు ప్రాపుగనున్న మిత్రమండలి ప్రభుత్వములకు వ్రాసెను. వారు సమ్మతించ లేదు. స్టాక్‌హోము సమావేశము జరుగలేదు. జులై నెలలో తిరిగి మిత్రమండలివారి కోరికపై కెరన్స్కీ జర్మనులతో పోరాడెను. తిరిగి రుష్యాసేనలు చాలగ హతులైరి రుష్యా ఓడిపోయెను.

బోల్షివిక ప్రభుత్వస్థాపనము.

కెరన్స్కీ మిత్రమండలి వారి లాభము కొరకు వృధగ రుష్యనులను జర్మనులకు బలి యిచ్చుచున్నాడను భావము ప్రజలలో కలిగెను. రుష్యాప్రజలు కెరన్స్కీ ప్రభుత్వముపై తిరుగబడిరి. సోవియట్టులలో చేరిరి. రుష్యావారిసేనలలో కూడ తిరుగబాటులు కలిగెను. 1917వ సంవత్సరము నవంబరు 7వ తేదీన కెరన్స్కీ యధ్యక్షతక్రింద నుండిన ప్రజాస్వామ్యము కూలద్రోయబడెను. బోల్షివికు (Bolshevik) సాంఘిక సాముదాయ సిద్ధాంతముల నవలంబించిన సోవియటు ప్రజాస్వామ్యము (Soviet Republic) స్థాపింపబడెను. ఈ ప్రజాసామ్యమునకు బోల్షివికు పక్షమునకు నాయకుడగు లెనిన్ (Lenin) మహాశయుడు అధ్యక్షుడుగ నెన్నుకొనబడెను బోల్షివికుసోవియటు వారు వెంటనే మిత్రమండలినుండి చీలిపోయిరి. స్వతంత్రముగ జర్మనీతో సంధి చేసికొనిరి. జర్మనీబోల్షివికులనుండి ఎట్టినష్టపరిహారమును కోరలేదు. కొంతకాలము వరకు మిత్రమండలి వారు కెరన్స్కీ పక్షమున రుష్యాప్రజలలో నొకకక్షిని బయలుదేరదీయ యత్నించియు, అక్కడక్కడ కొన్ని తిరుగబాటులు చేయించియు, బోల్షివికు ప్రభుత్వమున కష్టములుగ జేయ

యత్నించిరి, గాని కెరెన్స్కీ పక్షమువారు బోల్షివికులచే నోడింపబడిరి. రుష్యాలో బహుస్వల్ప సంఖ్యాకులు తప్ప మిగిలినవారందరును బోల్షివికు ప్రభుత్వము నంగీకరించిరి. రుష్యాదేశము యుద్ధరంగమునుండి అదృశ్యమయ్యెను. మిత్రమండలి వారు మిగుల బలహీనులైరి. జర్మనుపక్షము మిగుల బలవంతమయ్యెను.

అమెరికా యుద్ధములో జొరుట.

ఇట్టిస్థితిలో అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు (United States of America) యుద్ధములోనికి లాగబడెను. జర్మను చక్రవర్తి దురాశాపరుడై తన పశుబలముచే పూర్వకాలపు హిరణ్యాక్షునివలె భూమినంతను చాపగ చుట్టుటకు ప్రయత్నించుచున్నాడనియు తాము మాత్రము స్వల్పజాతుల సంరక్షణకొరకును ధర్మసంస్థాపనకొరకును యుద్ధములోనికి దిగినామనియు, మిత్రమండలి పక్షమున అమెరికాలో ప్రచారము బాగుగ చేయబడి అమెరికనుల సానుభూతి మిత్రమండలిపక్షమున పొందుటకు ప్రథమము నుండియు యత్నింపబడినది. గాని అమెరికావారు తటస్థముగనుండి యుద్ధమును జాగ్రత్తగ వీక్షించుచుండిరి. 1914 వ సంవత్సరముననే తాను మధ్యవర్తిగనుండి సంధిచేసెదనని విల్సనుసభాపతి యూరపుఖండపు ప్రభుత్వములకు తంతినిచ్చెను. గాని ఎవరును లక్ష్యపెట్టలేదు. మొదటినుండియు నమెరికా వారు యూరపు వ్యవహారములలోను కుట్రలలోను ప్రవేశించకుండుటయే సాంప్రదా

య సిద్ధమగు నాచారమై యున్నది. అట్టి పద్ధతి నే నిపుడుకూడ నవలంబించిరి. గాని యుద్ధము జరుగుచున్నకాలమందియు మిత్ర మండలివారిలో ముఖ్యముగ నాంగ్లేయుల విదేశవర్తకము నాశనముచేయుటకై జర్మనులు ప్రచ్ఛన్నముగ సముద్రముల మీాద సంచరించెడి సరుకుల పడవలను పిమ్మట మనుష్యులు ప్రయాణముచేయుచున్న పడవలను ముంచుచుండిరి. 1915 సంవత్సరము మే నెలలో ల్యూసిటానియా (Lusitania) యను ప్రయాణికుల పడవను ముంచినపుడు అందులోని కొందరమె రికను ప్రయాణికులు మరణించిరి. దీని నమెరికను ప్రభుత్వము ఖండించెను. జర్మనులు లక్ష్యపెట్టలేదు. 1916 వ సంవత్సర మందియు జర్మను జలాంతర్గాములు విశేషముగ ఆంగ్లనౌక లను మాత్రము ముంచుచుండెను. 1917 వ సంవత్సరము జనే వరి నెలలో తాము ఆంగ్లేయ దేశముయొక్కయు ఫరాసు దేశముయొక్కయు రేవులనన్నిటిని ముట్టడించుచున్నామని యు తటస్థదేశములవారి నౌకలేమియు నిచటనుండగూడ దనియు ఉన్నచో వాటినిగూడ ముంచి వేతుమనియు జర్మను లొక జీవు ప్రకటించెను.

అంతవరకు ఆంగ్లేయనౌకలు సముద్రములమీాద తిరు గుట తగ్గిపోయెను. గాని అమెరికా మొదలగు తటస్థదేశముల వారు తమ నౌకలలో సరుకులనంపి యూరోపులో కలహిం చుచున్న దేశముల వారికమ్మి చాల లాభమును పొందుచుం డిరి. ఆంగ్లేయ ఫరాసుదేశముల కెచటనుండియు ఎట్టిసరుకు లను రాకుండ ఎండగట్టవలెనని జర్మనులీ ప్రకటనము

న గావించిరి. 1917 సంవత్సరము ఏప్రియలు నెల 6 వ తేదీన అమెరికా ప్రభుత్వమువారు జర్మనీపై యుద్ధమును ప్రకటించి మిత్రమండలిపక్షమున చేరిరి. గావున 1917 వ సంవత్సరమున జర్మనీకి శత్రువగు రుష్యా యుద్ధమును వదలిపోగ మరియొక మిగుల బలవంతుఁడగు క్రొత్త శత్రువు (అమెరికా) జర్మనీపై యుద్ధమును ప్రకటించి యూరపునకు తెచ్చుటకు మంచి సేనలను తగిన యుద్ధపరికరములను తయారు చేసికొనుచుండెను. మిత్రమండలికి యుద్ధము సాగించుటకు అమెరికా కోట్లకొలది రూప్యముల ఋణము నిచ్చెను.

జర్మను జయములు

అమెరికావారి సైన్యములు రణరంగము చేరులోపల మిత్రమండలి నోడించి యుద్ధము నంతరింపజేయువలెనని జర్మనులు విశ్వప్రయత్నములు చేసిరి. ఇటలీవారిపైనను ఆంగ్ల ఫరాసులపైనను జర్మనులు 1917-18 సంవత్సరములలో గొప్ప జయములు నందిరి. గాని వాటివలన యుద్ధమంతరింపలేదు. ఇంతలో 1918 వ సంవత్సరము మధ్యభాగమున అమెరికానుండి లక్షమంది సైనికులు దిగిరి. ఆంగ్లేయులును క్రొత్తసైన్యములను తెచ్చుకొనిరి.

(6)

విల్సను సభాపతి

అమెరికా యుద్ధములోనికి దిగిన తరువాత నే యుద్దేశ్యములతో తామీయుద్ధమున ప్రవేశించితిమో తెలియపరచుచు అమెరికా యధ్యక్షు

డగు విల్సను సభాపతి గొప్ప ధర్మసందేశములతో గూడిన సుప్రసిద్ధ ప్రకటనమును గావించెను. అది యన్నిజాతుల దృష్టి నాకర్షించెను. అందరకును ఆశలు కలిగించెను. "జాతులమధ్య న్యాయము వర్ధిల్లవలెను. యుద్ధము లంతరించిపోయి ధర్మము స్థాపించబడవలెను. ఇంతటనుంచియైన మానవజాతులు శాంతముగను స్నేహముగను నివసించుటకునేర్చుకొనవలెను.జాతుల మధ్య రహస్యపు టొడంబడికలుగూడదు. ప్రతిజాతియు తన యదృష్టమును తనయభివృద్ధిని తనకుకావలసిన ప్రభుత్వపద్ధతిని స్వయముగ నిర్ణయించుకొనవలెను. పశుబలము (సైనికబలము) నశించవలెను. సముద్రములమీద ప్రయాణము చేయుటకు మానవకోటికంతకును స్వేచ్ఛయుండవలెను." అని ఆయన నుడివిన భావములు చీకటిలో తెల్లున చంద్రోదయ మైనటులుగ వివిధజాతుల హృదయములలో ఆశాకిరణములను ప్రసరింపజేసెను. ఇట్టి మాటలు ప్రపంచములోకెల్ల బలవంతుడగు అమెరికా సభాపతి నోటవచ్చుట మానవకోటి యొక్క యదృష్టమని తలచసాగిరి. విల్సను సభాపతి సత్యయుగమును ప్రారంభింపజేయ బోవుచున్నాడని ఆశించుచుండిరి. ఇక ముందెట్టి యుద్ధములు జరుగకుండ జాతులమధ్య న్యాయమును ధర్మమును పరిష్కరించుటకు అంతర్జాతీయసమితి (League of Nations) యొకటి యేర్పడవలెనని కూడ నాయన చెప్పెను. జర్మనుల దురాశను, రాజ్యకాంక్షను, సైనిక బలముయొక్క దుష్టత్వమును, శిక్షించుటకు మాత్రమే తాము యుద్ధము చేయబోవు చున్నామని

యు, జర్మనీమీాద తమకెట్టి ద్వేషములేదనియు తాము యుద్ధములో గెలిచినను జర్మనుజాతికిని తక్కిన జాతులతోపాటు న్యాయమునే కలుగజేసెదమనియు, నాయన తెలవిచ్చెను. విల్సను ప్రపంచమును నుద్ధరించుటకు పుట్టిన యవతారమూర్తి యని యూరపుఖండములోను ఆశియాఖండములోను భావించసాగిరి.

పదునాలుగు సూత్రములు.

1918 సంవత్సరము జనేవరి నెల 8 వ తేదీన అమెరికా కాంగ్రెసుసభలో (పార్లమెంటులో) విల్సను సభాపతి యీ క్రింది పదునాలుగు సూత్రములను ప్రతిపాదించెను:— (1) వివిధ జాతులమధ్య జరుగు నడంబడికలు బహిరంగముగ జరుగవలెనుగాని వానిలో నెట్టి రహస్యము నుండగూడదు. (2) శాంతిసమయములోను యుద్ధసమయములోను కూడ నన్ని సముద్రములమీాదను అన్నిజాతులకును ప్రయాణము చేయుటకు హక్కుండవలయును. (3) అన్నిజాతులకును సమానమైన స్వాతంత్ర్యములును వర్తకపు హక్కులు నుండవలెను. (4) ప్రతిజాతియు దేశసురక్షితమునకు మాత్రము చాలిన సేనల నుంచుకొని తక్కినసేనలనన్నిటిని తీసివేయవలెను. (5) వలస రాజ్యములనుగురించిన హక్కులు న్యాయముగను ఆ యా ప్రజల యోగక్షేమముల ననుసరించియు పరిష్కరింపబడవలెను. (6) జర్మనీవారు రుష్యాలో నాక్రమించుకొనిన ప్రదేశమును వదలివేయవలెను. రష్యాప్రజల కన్నిజాతులవారును సహాయముచేయవలెను. (7) బెల్జియము దేశమును జర్మనువారు వద

లిపోవలెను. (8) ఫ్రాన్సు దేశమున జర్మనుల స్వాధీనమందున్న ప్రదేశమును జర్మనులు వదలివేయవలెను. ఆవ్సేసు, లోరైన్, రాష్ట్రముల విషయమున వరాసువారికి జరిగిన అన్యాయమును జర్మనులు సరిచేయవలెను. (9) జాతీయతనుబట్టి ఇటలీదేశపు సరిహద్దులు నిర్ణయించవలెను (10) ఆస్ట్రియాకు లోబడిన జాతులకు ప్రజాపాలన మివ్వవలెను. (11) బాల్కన్ రాష్ట్రములను ఇతర దేశములవారు వదలి ఖాళీచేయవలెను. సర్బియాకు సముద్రపు రేవు నివ్వవలెను. బాల్కన్ రాష్ట్రములు స్వతంత్రముగ నుండవలెను. (12) తురుష్కుల క్రిందనున్న జాతులన్నియు స్వతంత్రమును పొందవలెను. డార్డనల్సులోనికి అన్ని జాతులవారును పోవుటకు వీలుండవలెను. తురుష్కులు కాపురమున్న ప్రదేశములలో తురుష్కుల ప్రభుత్వమే యుండవలెను. (13) పోలండు స్వతంత్రమును పొందవలెను. (14) పెద్దరాష్ట్రములకును చిన్నరాష్ట్రములకును స్వతంత్రము స్థిరముగ నుండవలెను. ఇందుకొరకొక అంతర్జాతీయ సమితి (League of Nations) స్థాపన కావలెను. ఇవి ఆయన ఏర్పరచిన ప్రఖ్యాతివంతమగు పదునాలుగు సూత్రములు. ఈ సూత్రముల నమలులో బెట్టుటకు తాము యుద్ధములో దిగుచున్నామని విల్సను సభాపతి చెప్పెను. వీటిని యొప్పుకొనినచో సంధి చేసికొనుట కెట్టియభ్యంతరము లేదనియు నుడివెను.

యు, జర్మనీమీాద తమకెట్టి ద్వేషములేదనియు తాము యుద్ధములో గెలిచినను జర్మనుజాతికిని తక్కిన జాతులతోపాటు న్యాయమునే కలుగజేసెదమనియు, నాయన శెలవిచ్చెను. విల్సను ప్రపంచము నుద్ధరించుటకు పుట్టిన యవతారమూర్తి యని యూరపుఖండములోను ఆశియాఖండములోను భావించసాగిరి.

పదునాలుగు సూత్రములు.

1918 సంవత్సరము జనేవరి నెల 8 వ తేదీన అమెరికా కాంగ్రెసుసభలో (పార్లమెంటులో) విల్సను సభాపతి యీ క్రింది పదునాలుగు సూత్రములను ప్రతిపాదించెను:— (1) వివిధ జాతులమధ్య జరుగు సడంబడికలు బహిరంగముగ జరుగవలెను గాని వానిలో నెట్టి రహస్యము నుండగూడదు. (2) శాంతిసమయమునందును యుద్ధసమయమునందును కూడ సన్ని సముద్రములమీాదను అన్నిజాతులకును ప్రయాణము చేయుటకు హక్కుండవలయును. (3) అన్నిజాతులకును సమానమైన స్వాతంత్ర్యములును వర్తకపు హక్కులు నుండవలెను. (4) ప్రతిజాతియు దేశసురక్షితమునకు మాత్రము చాలినసేనల నుంచుకొని తక్కినసేనలనన్నిటిని తీసివేయవలెను. (5) వలస రాజ్యములనుగురించిన హక్కులు న్యాయముగను ఆ యా ప్రజల యోగక్షేమముల ననుసరించియు పరిష్కరింపబడవలెను. (6) జర్మనీవారు రుష్యాలో నాక్రమించుకొనిన ప్రదేశమును వదలివేయవలెను. రష్యాప్రజల కన్నిజాతులవారును సహాయము చేయవలెను. (7) బెల్జియము దేశమును జర్మనువారు వద

లిపోవలెను. (8) ఫ్రాన్సు దేశమున జర్మనుల స్వాధీనమందున్న ప్రదేశమును జర్మనులు వదలివేయవలెను. ఆల్సేసు, లోరైన్, రాష్ట్రముల విషయమున వరాసువారికి జరిగిన అన్యాయమును జర్మనులు సరిచేయవలెను. (9) జాతీయతనుబట్టి ఇటలీదేశపు సరిహద్దులు నిర్ణయించవలెను (10) ఆస్ట్రియాకు లోబడిన జాతులకు ప్రజాపాలన మివ్వవలెను. (11) బాల్కన్ రాష్ట్రములను ఇతర దేశములవారు వదలి ఖాళీచేయవలెను. సర్బియాకు సముద్రపు రేవు నివ్వవలెను. బాల్కన్ రాష్ట్రములు స్వతంత్రముగ నుండవలెను. (12) తురుష్కుల క్రిందనున్న జాతులన్నియు స్వతంత్రమును పొందవలెను. డార్డనల్సులోనికి అన్ని జాతులవారును పోవుటకు వీలుండవలెను. తురుష్కులు కాపురమున్న ప్రదేశములలో తురుష్కుల ప్రభుత్వమే యుండవలెను. (13) పోలండు స్వతంత్రమును పొందవలెను. (14) పెద్దరాష్ట్రములకును చిన్నరాష్ట్రములకును స్వతంత్రము స్థిరముగ నుండవలెను. ఇందుకొరకొక అంతర్జాతీయ సమితి (League of Nations) స్థాపన కావలెను. ఇవి ఆయన ఏర్పరచిన ప్రఖ్యాతివహించుగు పదునాలుగు సూత్రములు. ఈ సూత్రముల నమలులో బెట్టుటకు తాము యుద్ధములో దిగుచున్నామని విల్సను సభాపతి చెప్పెను. వీటిని యొప్పుకొనినచో సంధి చేసికొనుట కెట్టియభ్యంతరము లేదనియు నుడివెను.

నిష్పక్షపాతముగ సంధి జరుగవలెను.

1918 వ సంవత్సరము సెప్టెంబరు నెల 27 వ తేదీన "సంధిజరుగునపుడే అంతర్జాతీయ సమితి నేర్పరచవలెను. ఈలోపున నేర్పరచుటకు వీలులేదు. యుద్ధసమయమున నేర్పరచినచో జర్మనీని వదలిపెట్టవలసి వచ్చును. జర్మనీనికూడ నందులో జేర్చుకొనుట కవకాశము లేనిసమయమున దాని నేర్పరచినచో నదియొక మిత్రమండలియే యగును. ఇందువలన దానియుద్దేశ్యము చెడిపోవును. మనమన్ని జాతులకును సమానముగ న్యాయము గలుగజేయుటయే యుద్దేశ్యముగాని మన పక్షమున బోరాడిన వారికిని మనకు వ్యతిరేకముగ బోరాడినవారికిని మధ్యకూడ పక్షపాతము చూపగూడదు." అని ఆయన చెప్పెను. ఇట్టి షరతులతో యుద్ధము ముగియుటకు జర్మనీలోగాని, ఇంగ్లాండులోగాని, ఫ్రాన్సులోగాని, ఎవరికిని యభ్యంతరము లుండకూడదు. మిత్రమండలివారి మంత్రులుకూడ స్వల్పరాష్ట్రముల సంరక్షణకొరకును స్వయంనిర్ణయధర్మ సంస్థాపనకొరకును,మానవకోటియొక్క స్వాతంత్ర్యము కొరకును, దురాశా ప్రేరితులయిన జర్మను పశుబలముమీద యుద్ధము చేయుచున్నామని యుపన్యసించుచుండిరి.

(7)

జర్మని ఆస్ట్రియా దేశముల ప్రజలు యుద్ధము నంతరింపజేయ గోరుట

జర్మనీ ఆస్ట్రియా దేశములలో దక్షిణ దేశములోవలెనే ప్రజలు యుద్ధముతో వినుగుజెందియుండిరి. ఎచట జూచినను అశాంతి సంక్షోభము చెలరేగెను. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల సభాపతి నుడివిన ధర్మసూత్రములనుబట్టి న్యాయమైన సంధిజేసికొనుటయే యుక్తమనియు, యుద్ధమువలన ప్రజలకెట్టి లాభము లేదనియుననునభిప్రాయములు వ్యాపించెను. యుద్ధముకూడదను సాంఘిక సామ్యవాదులును విప్లవకారులును ప్రబలమగుచుండిరి. తగినవారు క్రొత్తసైనికులుగ జేరుట కష్టతరమయ్యెను. 1918వ సంవత్సరము జూన్ నెలలో ఆస్ట్రియావారు ఇటలీవారిని ముట్టడించి యోడిపోయిరి. ఆనెలలోనే పరాసువారు మారన్‌నది ప్రాంతమున జర్మనులను ముట్టడించిరి. జులై 18 వ తేదీన అమెరికావారు జర్మనులనోడించి వెనుకకునెట్టిరి. ఆగస్టునెలలో మిత్రమండలివారి సేనలు జర్మనులను అమియాన్సునుండి వెనుకకునెట్టిరి. అక్టోబరునెలలో పరాసు దేశములోను బెల్జియములోను ప్రతిచోటను జర్మనులోడిపోవుచుండిరి. ప్రతిదినమును పత్రికలలో జర్మనుల అపజయములను జదివి చాలమంది యాంగ్లేయులే నమ్మజాలకుండిరి. అంతత్వరితముగ జర్మనులోడిపోయిరి. సెప్టెంబరునెలలోనే మిత్రమండలివారు బల్గేరియాపై దండెత్తి యాక్రమించగ బల్గేరియా మిత్రమండలికి లోబడి సంధిచేసికొనుట కొడంబడెను. 1918 వ సంవత్సరము అక్టోబరు

నెల 30 వ తేదిన తురుష్క ప్రభుత్వమువారు మిత్రమండలికి లోబడి మిత్రమండలి నిర్ణయించిన షరతులకెల్ల నొప్పుకొని ముద్రాసు (Mudros) వద్ద తాత్కాలికపు సంధిజేసికొనిరి.

జర్మని లోబడుట.

నవంబరు నాల్గవ తేదీన ఆస్ట్రియా వారు యుద్ధము మానివేసి మిత్రమండలికి లోబడిరి. నవంబరు నెల 5వ తేదీన మిత్రమండలివారు పదు నాలుగు సూత్రముల ప్రకారము సంధిచేసి కొనెదమని జర్మను ప్రభుత్వమునకు దెలియజేసిరి. జర్మను కెయిజరు రాజ్యమును వదలిపోయినచో న్యాయమైన సంధిజరుగునని మిత్రమండలి మంత్రులు సూచించిరి. కెయిజరు మరల సేనలనుబాగుగపోగు జేసి యుద్ధమును జయప్రదముగ నడపుటకే యత్నించెను. తన ప్రజాప్రతినిధి సభను పిలచెను జర్మను ప్రజాప్రతినిధి సభ వారు యుద్ధముతో విసిగియున్నామనియు, పదునాలుగు సూత్రముల ప్రకారము సంధిజేసి కొనెదమనియు జెప్పిరి. మిత్రమండలి వలన మోసపోవలదని కెయిజరు చెప్పెను. కెయిజరు మాటలు జర్మను ప్రజలు వినలేదు. కెయిజరు జర్మను సింహాసనమును త్యజించి కుటుంబముతో గూడ హాలండు దేశమునకుపోయి నివసించెను. జర్మనీలో వెంటనే రాజులేని ప్రజాస్వామికము స్థాపించబడెను. నవంబరు 11 వ తేదీన జర్మను ప్రజాప్రభుత్వమువారు యుద్ధమును మానివేసి మిత్రమండలి వారికి లోబడిరి. ప్రపంచము నంతను నాలుగు సంవత్సరముల మూడు నెలలు మిగుల బాధించిన ఘోరయుద్ధ మింకటితో ముగిసినది.

మూడు గొప్ప కిరీటములు కూలెను.

ఈ యుద్ధముయొక్క ఫలితముగ మున్గురు గొప్ప చక్రవర్తుల కిరీటములు కూలిపోయెను. రుష్యాచక్రవర్తి జారు, జర్మను చక్రవర్తి కెయిజరు, ఆస్ట్రియా చక్రవర్తి కారలు, సింహాసనములను త్యజించిరి. రుష్యా, జర్మను, ఆస్ట్రియా, సామ్రాజ్యములు నాశనమై ఆ దేశములలో సంపూర్ణమగు ప్రజాస్వామికము లేర్పడెను. ముద్రాసు తాత్కాలికపు సంధివలన తురుష్కము, అరబు దేశములపై సామ్రాజ్యాధికారము వదలుకొనినది. తురుష్కసుల్తాను క్రింద తురుష్క దేశము మాత్రము మిగిలినది.

·:o(O)o:·

తురుష్క

ప్రజాస్వామికము

నాలుగవ అధ్యాయము

అంధకారము

సామ్రాజ్య నాశనము పూర్తి అయ్యెను.

1918 వ సంవత్సరము అక్టోబరు నెల 30 వ తేదీన జరిగిన ముడ్రాసు తాత్కాలికపు సంధివలన, అరబు దేశములన్నియు మిత్ర మండలికి స్వాధీనపఱచబడినవి. ఆంగ్లేయుల స్వాధీనమందుండియున్న ఈజిప్టు దేశముపైనను, సైప్రసు ద్వీపముపైనను, ఫ్రెంచివారి స్వాధీనమందున్న ట్యునిసు మొరాకో దేశములపైనను, ఇటలీవారి స్వాధీనమందున్న ట్రిపోలీ దేశముపైనను, తురుష్క సుల్తానుకుగల నామమాత్రావశిష్టమగు అధికారము (Suzereinty) కూడ తీసివేయబడెను. ఇంతటితో తురుష్క దేశము క్రిందనున్న సామ్రాజ్యము యొక్క

నాశనము పూర్తియయ్యెను. యుద్ధకాలమున అరబు దేశములలో తురుష్క ప్రభుత్వముపై తిరుగబాటులను పురిగొల్పి మిత్రమండలికి విశేషముగ సహాయము చేసినందున, మక్కా షెరీఫ్ హాస్సేనును (Sheriff) హెజాజిదేశమునకు రాజుగ గావించిరి. ఆయన కుమాళ్లగు అమీరు ఫైసలు, అమీరు అబ్దుల్లాలను, మెసపొటేమియా, ట్రాన్సుజార్డను దేశములకు రాజులుగజేసి వారికి సంరక్షకులుగ నాంగ్లేయులు తమ యధికారమును స్థాపించుకొనిరి.

పాలెస్టైన్ దేశమును యూదులకు మాతృదేశముగ నిర్ణయించి దాని నాంగ్లపాలనమున చేర్చికొనిరి. సిరియాపై ఫ్రెంచిపాలన మేర్పరుపబడెను. మెసపొటేమియా, ట్రాన్సుజార్డను, పాలెస్టైన్, దేశములలోని ప్రజలను ఆంగ్లేయులును, సిరియా దేశములోని ప్రజలను ఫ్రెంచివారును, బాగుచేసెదమని కరారు చేసి, యీ దేశములను తురుష్కము నుండి విడదీసి, అంతర్జాతీయ సమితి (League of Nations) మూలమున నా దేశములను స్వాధీనము చేసికొనిరి. ఇటుల స్వాధీనపరచుకొనుటకు మాండేటులని (Mandates) పేరు. ఈ మాండేటులను గూర్చి రాబోవు అధ్యాయములందు వివరముగ తెలిపెదము.

మాతృదేశముపైన దక్కునా:

ఇక చాలభాగ మాసియాఖండములోను కొద్దిగ యూరపుఖండములోను గల తురుష్క దేశము మాత్రము తురుష్క ప్రభుత్వమునకు మిగిలినది. వారి మాతృదేశమైనను స్వతంత్ర

ముగ తురుష్కులకు దక్కునా? తురుష్కదేశములో ఆర్మీనియనులు కర్దులు కాపురమున్న ప్రాంతములనుకూడ విడదీసి తమ క్రిందికి చేర్చుకొనవలెనని మిత్రమండలివారి సంకల్పము. తురుష్క రాజధానియగు కాన్‌స్టాంటి నోపిలును, దానిచుట్టు పట్లనున్న ఏడ్రియానోపిలు (Adrionople) మొదలైన ప్రదేశములనుకూడ లాగుకొని తురుష్కులను యూరపుఖండము నుండి పూర్తిగ వెడలగొట్ట వలెననికూడ మిత్రమండలివారి యుద్దేశ్యము. యుద్ధము ముగిసినను తురుష్క రాజధానిలో మిత్రమండలివారి సేనలుంచబడెను. మధ్యధరా సముద్రము మీదనున్న తురుష్క రేవుపట్టణములలోకూడ నాంగ్లేయ సేనలుండెను. మోసలు రాష్ట్ర మాంగ్లేయుల యధీనమందుండెను. సైలీషియా రాష్ట్రము డార్డనల్సు జలసంధి, మిత్రమండలి యొక్క స్వాధీనమందుంచుకొనబడెను. నల్లసముద్రము మీదనున్న బాటం, బాకు, రేవులలో మిత్రమండలివారి నావికాదళముండెను. పైగ ముద్రాసు తాత్కాలిక సంధివలన తురుష్కసేనలన్నియు విచ్ఛిన్నము చేయబడి తురుష్కుల యుద్ధనావలు, ఆయుధములు, మందుగుండు సామానులు, తంతి (టెలిగ్రాం)వరుసలు, మిత్రమండలికి వశముచేయబడెను. తురుష్కదేశపు సరిహద్దులను సంరక్షించుటకును దేశములో శాంతిని కాపాడుటకును మాత్రము కొద్దిసైన్యమును తురుష్కప్రభుత్వమువా రుంచుకొనుటకు మిత్రమండలియను మతి నిచ్చిరి. దేశములోని బొగ్గు, నూనె, కిరసనాయిలు, నావికా

ద్రవ్యము లు, విదేశములకు పంపగూడదు. మిత్రమండలివారి యాధీనమందుంచవలెను.

1919 సంవత్సరము జనేవరినెల 18 వ తేదీని యుద్ధములో ప్రవేశించియుండిన వివిధజాతులమధ్యను సంధిగావించుకొనుటకు పారిసు (Paris) పట్టణమున సంధిసమావేశము ప్రారంభమయ్యెను. ఆసమావేశములో తమ విషయములను చెప్పుకొని విల్సను సభాపతిని దర్శించి తెక్కిన దేశముల రాజ్యము తమకేమియు లేకుండపోయినను సరే తమమాతృదేశమగు తురుష్కముయొక్క స్వతంత్రతనైన దక్కించుకొనవలెనని తురుష్క ప్రతినిధులు పారిసునగరమునకు వెళ్లిరిగాని వీరినాదరించువారును వీరిమాటలను ఆలకించువారును అక్కడ కనపడక మరలివచ్చిరి. మిత్రమండలి దేశములవారికి జర్మనీ, ఆస్ట్రియా, మొదలగు దేశములతోగల వ్యవహారములు, యుద్ధపరిహార సమస్యలు, ఆంగ్లపరాసుల సామ్రాజ్యముల విషయములు, పరిష్కరించుకొనుటతోనే సుమారు ఒకసంవత్సరముపైగా కాలము గడచెను. తురుష్కదేశమును గూర్చి చర్చించి పరిష్కరించుటకు మిత్రమండలికి తొందర యేమియు నగుపడలేదు. తురుష్కమంతయు మిత్రమండలి వారి యధీనమునయున్నది.

తురుష్కదేశమందు నిరాశ.

తురుష్క దేశమంతయుంతటను దుఃఖపూరితమగు నిరాశ గలిగెను. ఎనిమిది సంవత్సరములనుండియు నెడతెగని యుద్ధములు జరి

గెను. అన్ని యుద్ధములలోను తురుష్కము పాశ్చాత్య జాతులచే నోడిపోవుచుండెను. లక్షలకొలది పురుషులు మరణించిరి. కొన్ని లక్షలమందికి గాయములుతగిలెను. ట్రిపోలి, బాల్కన్ రాష్ట్రములు, అరబుదేశములు, శత్రువులకు వశమయ్యెను. సుప్రసిద్ధులగు అట్టోమాను సుల్తానులచే సంపాదించబడి ఆరు శతాబ్దములు ప్రకాశించిన అట్టోమాను సామ్రాజ్య భానుడు అస్తమించెను. మాతృదేశ స్వతంత్రమైన దక్కించుకొను మార్గము గానరాదయ్యెను. గృహములలో దుఃఖము, దేశములో పేదరికము, మిగిలెను భర్తలను పుత్రులను గోల్పోయిన స్త్రీలసంఖ్య యధికముగ నుండెను. యుద్ధములను నడిపిన యౌవన తురుష్కకక్షియొక్క నాయకులగు ఎన్వరుపాషా, తలాత్ పాషా, జమాల్ పాషాలు, దేశమును విడిచి పారిపోయిరి. రాజధానిలోనున్న తురుష్క సుల్తాను దేశస్వాతంత్ర్యతను సంరక్షించలేక నిస్సహాయుడై మిత్రమండలి యధీనములో, కీలుబొమ్మగ నుండెను. తురుష్కులకు యింతయు అంధకారమయముగ నుండెను దయామయుడగు అల్లా తప్ప చూపు మేరలో శరణ్యము కనపడుటలేదు.

(౩)

ఇటలీ వారు ఆడేలియా రాష్ట్రముపై దండెత్తుట.

ఇట్టి స్థితిలో 1919 సంవత్సరము ఏప్రియలు నెల 29 వ తేదీని ఇటలీసైన్యములు తురుష్కదేశములోని ఆడేలియా రాష్ట్రముపై దండెత్తివచ్చి స్వాధీన మొనరించుకొనెను. స్మర్నాను (Smyrna) కూడ స్వాధీనము జేసి

కొందుమని బెదరించుచుండిరి. ప్రపంచయుద్ధము జరుగుచున్న కాలములో మిత్రమండలిలో చేరిన దేశములమధ్య తురుష్క సామ్రాజ్యమును పంపిణీచేసికొను విషయమున వివిధములగు రహస్యపు టొడంబడికలు జరిగియుండెను. వానిలో 1915 సంవత్సరము ఏప్రిలునెల 26 వ తేదీని జరిగిన లండను ఒడంబడిక ననుసరించి అడేలియారాష్ట్రము యుద్ధము ముగియగనే ఇటలీ వారికిచ్చునటుల ఆంగ్లేయ, ఫ్రాను, రుష్యా, ప్రభుత్వముల వారు కరారుచేసి ఇటలీని యుద్ధములో తమవైపున చేరునటుల గావించిరి. యుద్ధము ముగిసినను ఆంగ్ల ఫ్రాసులు ఇటలీకి అడేలియా రాష్ట్రమును అప్పగింపచేయలేదు. పారిసు సంధిసమావేశములో ఇటలీకిని మిగతా మిత్రమండలి దేశములకును 'ఫ్యూము'ను ఇటలీకిచ్చు విషయమున నభిప్రాయ భేదములు కలిగి ఇటలీ ప్రతినిధియగు సీనరు ఆర్లెండో సంధి సమావేశమును విడిచి లేచిపోయెను. మరియు 1917 సంవత్సరము 17 న ఏప్రిలు తేదీని సెంటు జీనుడిమారిను వద్ద జరిగిన రహస్యపు టొడంబడిక ప్రకారము, ఇంగ్లాండు ఫ్రాన్సుప్రభుత్వములవారు స్మర్నాప్రాంతము నంతనుకూడ ఇటలీకి స్వాధీనము చేయునట్లొప్పుకొని యుండిరి. ఈయొడంబడిక రుష్యా జారు చక్రవర్తివలన ఖాయపరుపబడవలసియుండెను. యుద్ధము ముగియకమునుపే 1917 సంవత్సరములోనే రుష్యా జారు రాజ్యభ్రష్టుడు గావింపబడి రష్యాదేశమునందు బోల్షివికు ప్రజాప్రభుత్వము స్థాపింపబడెను. రుష్యా జారువలన ఖాయపరుపబడలేదు గనుక స్మర్నాను స్వాధీన మొనరించు

కొనుటకు ఇటలీకి హక్కులేదని ఆంగ్లేయపరాసు ప్రభుత్వములు చెప్పెను. ఎట్లైన స్మర్నానుకూడ గ్రహింపవలెనని ఇటలీయొక్క సంకల్పమైయుండెను. మిగిలిన తురుష్క సామ్రాజ్యమునంతను చాలవరకాంగ్లేయులును కొంతవరకు పరాసువారును ఏదోయొక వంకచే స్వాధీన మొనర్చుకొని యచట వారి యధికారమును వర్తకాభివృద్ధిని ద్రవ్యలాభములను పొందుచుండగ, యుద్ధములో జర్మనీ వైపున వదలి ఆంగ్లేయులతోను పరాసులతోను చేరి జయమునకు తోడ్పడిన ఇటలీ తురుష్కప్రదేశములోని ఆడేలియా రాష్ట్రముతో తృప్తిచెందక స్మర్నా రాష్ట్రమునుకూడ కావలెనని కోరుట స్వభావసిద్ధమై యుండెను. కావున ఆంగ్లేయులతోను పరాసులతోను సంప్రతించకుండగనే ఇటలీప్రభుత్వము ఆడేలియా రాష్ట్రమును స్వాధీన పర్చుకొనెను. స్మర్నాలో జొరబడుటకు సిద్ధముగ నుండిరి.

కాలయాపన.

యుద్ధకాలమున తురుష్క సామ్రాజ్యమును పంచుకొను విషయమున ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, రుష్యా దేశముల మధ్యజరిగిన వివిధములగు రహస్యపు టొడంబడికలు పరస్పర విరుద్ధములుగనుండి అమలు జరుపుటకు సాధ్యము కానందునను, ఆ యొడంబడికల ప్రకారమైనను నడచుకొనట కిష్టములేక నింకనెక్కుడు భాగములు సంపాదించవలెనని మిత్రమండలిలోని కొందరియుద్దేశ్యము గనుకను, తురుష్క వ్యవహారముల పరిష్కార విషయమున చాలకాలయాపన జరుగుటకు మరియొక కారణమయ్యెను.

మొదటియొడంబడిక

1915 సంవత్సరము మార్చినెల 18 వ తేదీని ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, రుష్యాలమధ్య జరిగిన రహస్యపు టొడంబడిక ప్రకారము తురుష్క రాజధానియగు కాన్స్టాంటి నోపిలును, బాస్ఫరసు జలసంధి యొక్క రెండుతీరములను, మర్మరా సముద్రముయొక్కయు డార్డనల్సు జలసంధియొక్కయు యూరపుఖండ తీరములనున్న ప్రదేశములను, థ్రేసురాష్ట్రములోని దక్షిణభాగమును, రుష్యా చక్రవర్తి కిచ్చునటుల ఏర్పాటు జరిగెను రుష్యాచక్రవర్తులకు ఈ ప్రాంతముల నన్నిటిని గ్రమింగి తురుష్క రాజధానిని స్వాధీన మొనరించుకొన వలెనను కోరిక చిరకాలమునుండియు నుండెను. కాని రుష్యావారు తురుష్క రాజధానిని గ్రమింగి యూ చుట్టుపట్లనున్న సముద్రములమీద నధికారమును పొందినచో తమక్రిందనున్న హిందూదేశము మీదవచ్చి పడుదురేమోనను భయమువలన నందు కాంగ్లేయు లడ్డు తగులుచుండిరి. ఇపుడు రుష్యాయొక్క భయమంతగ లేదు. జర్మనీని పడగొట్టుటకు రుష్యాయొక్క సహాయము కావలెను. కావున రుష్యావారు కోరినవరములనెల్ల నిచ్చి ఆంగ్లేయులు పరాసువారును రుష్యాను యుద్ధములో తమవైపున చేర్చుకొనిరి. రుష్యాకు కాన్స్టాంటి నోపిలునిచ్చినందుకు బదులుగ పర్షియా (పారసీక) దేశములో తటస్థప్రదేశమునంతను (Neutral Zone) ఆంగ్లేయుల వలుకుబడి క్రిందికి చేర్చుకొనుటకు రుష్యావారు సమ్మతించిరి. 1907 వ సంవత్సరములో నాంగ్లేయుల

కును రుష్యావారికిని పర్షియానుగూర్చి యొక యొడంబడిక జరిగియుండెను. పర్షియా దేశమును మూడుభాగములుగ విభజించి యుత్తరభాగము కేవలము రుష్యావారి పలుకుబడిక్రింద (Sphere of influence) దక్షిణభాగము ఆంగ్లేయుల పలుకుబడిక్రిందను మధ్యభాగము ఇద్దరికిని తటస్థప్రదేశముగ నుండునట్లును ఆ యొడంబడికవలన నిర్ణయించుకొనిరి. ఇప్పుడు తటస్థప్రదేశమంతయు నాంగ్లేయుల పలుకుబడి క్రిందికి వచ్చెను. పర్షియా దేశము తురుష్కమునకన్న హిందూదేశమునకు సమీపమునన్నది పర్షియాలో నెక్కువబలమును సంపాదించుట ఆంగ్లేయుల హిందూదేశ సామ్రాజ్యమునకు బలమును కలుగజేయును. ఈ రహస్యపుటొడంబడిక ప్రకారము అరబుదేశములను తురుష్కమునుండి విడదీసి యొక స్వతంత్రదేశముగ చేయుటకును మహమ్మదీయుల యాత్రాస్థలముల నన్నిటిని వేరొక మహమ్మదీయ రాజ్యముగ చేయుటకును అంగీకరించిరి.

లండను ఒడంబడిక

1915 సంవత్సరము ఏప్రిలు 26వ తేదీని లండనులో ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, రుష్యా, ఇటలీలమధ్య రెండవ రహస్య యొడంబడిక జరిగినది. ఈ యొడంబడిక ననుసరించియే ఇటలీవారు యుద్ధములో మిత్రమండలి పక్షమున చేరిరి. దీనినిబట్టి ఇటలీకి తురుష్కదేశములోని అడేలియా, లిబియా, రాష్ట్రముల నీయవలెను. తురుష్కమునుండి పొందెడి యుద్ధపరిహారములో న్యాయమైన

భాగము ఇటలీపొందవలెను. అరబు దేశములను, మహమ్మదీయ యాత్రాస్థలములను, వేరువేరు మహమ్మదీయ స్వతంత్ర దేశములుగ చేయుటకు ఇటలీ సమ్మతించెను.

మక్కా షరీఫుతో సంధి

1915 సంవత్సరము అక్టోబరు 24 వ తేదీన ఆంగ్లేయులు మక్కా షెరీఫగు హుస్సేనుతో మరియొక రహస్యపు టొడంబడికను చేసికొనిరి. ఇందువలన బాగ్దాదు, బాసారా, రాష్ట్రములు ఇంగ్లీషువారి స్వాధీనము కావలెను. మిగిలిన యావత్తు అరబుదేశమును స్వతంత్ర రాజ్యముగ చేయుటకు ఆంగ్లేయులు సమ్మతించిరి. బాగ్దాదు, బాస్రా, రాష్ట్రములు మిగుల ఫలవంతమైనవి. చాలగనులుగలవి. హిందూదేశమునకు సమీపమున నున్నవి వాటిమూలమున పారసీక సముద్రము ఆంగ్లేయుల క్రిందనుండును. ఈ రెండు రాష్ట్రములను తాము స్వాధీనము చేసికొందుమని ఆంగ్లేయులు ఫ్రాన్సు,ఇటలీ,రుష్యాలతో చేసుకొన్న యొడంబడికలలో నుదహరించి యుండలేదు. మరియు మక్కా షెరీఫుతో చేసికొన్న యొడంబడికలో మహమ్మదీయ యాత్రాస్థలములను అరబు రాజ్యమునుండి వేరుపరచెదమని చెప్పియుండలేదు. మహమ్మదీయ యాత్రాస్థలములు కూడ అరబు దేశములలోనే యున్నవి. యుద్ధములో మక్కా షెరీఫు అరబ్బులను తురుష్కులపై తిరుగుబాటులు చేయించి యాంగ్లేయులకు తోడ్పడవలెను. మక్కా షెరీఫు ప్రవక్తయగు మహమ్మదుయొక్క వంశమునకు చెందినవాడు. అరబు

దేశములన్నియు, ముసల్మాను యాత్రాస్థలములన్నియు ప్రవక్త మహమ్మదుయొక్క వంశీకుడగుతనక్రింద స్వతంత్రమగుగొప్ప రాజ్యమగునని ఆయన యూహించెను. తురుష్క సామ్రాజ్యమునుండి విడిపోయి యుద్ధము ముగియగనే అరబ్బులందరును ఐక్యతను స్వతంత్రతను మరల పొందెదరని అరబు ప్రజలకు బోధించబడెను. మక్కా షెరీఫునకు కావలసిన ఆయుధములను ఖర్చులను ఇచ్చుటయేగాక నెలకు ఇరువైవేల రూప్యములను ఆంగ్లేయులు మక్కా షెరీఫు కిచ్చుచుండిరి.

ఇబను సాదుతో సంధి

ఒకమక్కా షెరీఫుతోనే పని పూర్తికాదని తెలిసికొని, ఆయనకు బలవద్విరోధియు అరేబియాలోని వహాబీ తెగకు నాయకుడునగు ఇబనుసాదుతోను ఆంగ్లేయులు రహస్యపు టొడంబడికను చేసిరి. ఇబను సాదు చాలబలవంతుడు. ఆయనకు కె.సి.ఐ.యి అను బిరుదమును ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారిచ్చి నెలకు ముప్పదివేల రూప్యముల వేతనమును, తురుష్కుల మీద చేసెడి తిరుగబాటుల కయ్యెడి ఆయుధసామాగ్రి యితరఖర్చులను కూడ యిచ్చునటుల ఏర్పాటు చేసికొనిరి. మక్కాషెరీఫుతో జరిగిన యొడంబడిక ఇబనుసాదుకును, ఇబనుసాదుతో జరిగిన యొడంబడిక మక్కాషెరీఫునకును, తెలియకుండగ దాచియుంచిరి. మక్కా షెరీఫుకు పంపిన వేతనము యితర ఖర్చులు ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వపు బొక్కసములో నుండి ఇవ్వబడు చుండగ, ఇబనుసాదుకు ఇవ్వబడిన వేతనము ఇతర ఖర్చులు హిందూదేశపు బొక్కసములో నుండి ఖర్చు చేయబడెను. ఒక్క

కప్పుచు ఆంగ్లేయులు పంపిన ఆయుధముల తోడనే ఇబను సాదు, మక్కా-షెరీఫులు తమలోతాము పోరాడుచుండుటయు జరిగినది.

సైక్సు-పికటు ఒడంబడిక.

1916 సంవత్సరము మే నెల 16 వ తేదీన ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, రుష్యాలమధ్య మరియొక రహస్యపు టొడంబడిక జరిగెను. దీనికి సైక్సు-పికటు ఒడంబడికయను పేరు. దీనివలన తురుష్క దేశములోని ఎర్జరుము, ట్రెబిజాండు, వాన్, బిట్లిసు, దక్షిణ కుర్దిస్థాన్, రాష్ట్రములుకూడ రుష్యాచక్రవర్తి కిచ్చి వేయబడినవి. ఇందువలన తురుష్క దేశములో చాలభాగము రుష్యాక్రింద పడెను. ఫ్రాన్సుకు తురుష్క దేశములోని అదానా రాష్ట్రమును, అరబ్బుదేశములోని సిరియాదేశమును ఇవ్వబడెను. పాలస్తైన్ దేశమును మహమ్మదీయుల యాత్రాస్థలములును ఇంగ్లాండు రుష్యా ఫ్రాన్సు లొప్పుకొను ప్రకారము ప్రత్యేక ప్రభుత్వముక్రింద నుంచబడును. ఇంగ్లాండు మాత్రము మెసపొటేమియా, హైఫా, ఏకరు, అను రేవు పట్టణములను తీసికొనవలెను. మిగిలిన అరబ్బుదేశమునందు ఫ్రాన్సుయొక్కయు ఆంగ్లేయులయొక్కయు పలుకుబడిక్రింద రెండుప్రత్యేక సంస్థానములుజరిగి ఎవరి పలుకుబడిక్రిందనుండెడి పరిదేశములలో (Sphere of influence) వారు స్వతంత్రక రాజ్యముల నేర్పాటు చేసి ధనసంపాదనమును వర్తకాభివృద్ధిని చేసికొనవలెను. ఈ సైక్సు - పికటు ఒడంబడిక మక్కాషెరీఫుతో చేసికొన్న

యొడంబడికకు కేవలము విరుద్ధముగ నున్నది. మక్కా షెరీఫు తనక్రిందకి వచ్చునని కోరుకొన్న సిరియాదేశము ఫ్రెంచివారికిని మెసపొటేమియాదేశము ఆంగ్లేయులకును, మహమ్మదీయ యాత్రాస్థలములును పాలస్తైన్ దేశమును ఇంగ్లండు రష్యా ఫ్రాన్సులు స్థాపించెడి ప్రత్యేకప్రభుత్వమునకును, చెందును. మిగిలిన అరబుదేశములుగూడ స్వతంత్రముగ నుండక ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సుల పలుకుబడిక్రింద (Sphere of influence) వశకము చేయబడును.గాని యీసైక్సు-పికటు ఒడంబడిక మక్కా షెరీఫుకు తెలియనే తెలియదు. తనతో నాంగ్లేయులు చేసిన యొడంబడిక స్థిరముగ నున్నదను నమ్మకముతోడనే యుద్ధము మగియువరకును మక్కా షెరీఫు ప్రవర్తించుచుండెను. వేతనము పుచ్చుకొనుచుండెను. తురుష్కముపై తిరుగుబాటులను అరబులలో పురిగొల్పుచుండెను. అరబులకు స్వతంత్రత కలుగునను నాశను కలుగజేయుచుండెను.

సెంటుజీన్ డిమారిను ఒడంబడిక.

1917 సంవత్సరము ఏప్రిలునెల 17 వ తేదీన ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీలమధ్య సెంటుజీన్ డిమారినువద్ద మరియొక రహస్యపు టొడంబడిక జరిగెను. దీనినిబట్టి ఇటలీవారు సైక్సు-పికటు ఒడంబడిక నంగీకరించిరి. ఇటలీకి తురుష్కదేశములోని స్మర్నా రాష్ట్రమును తురుష్కములోని పశ్చిమభాగమ మరియు నకూడ ఇవ్వబడెను. ఇదివరకే అడేలియా, లిబియా, రాష్ట్రము లను పొందెను. దీనితో తురుష్క సామ్రాజ్యము యొక్కయేగాక తురుష్క దేశముయొక్క యంవకముగూడ పూర్తియు

నది. ఇంగ్లాండు, రుష్యా, ఫ్రాన్సు, ఇటలీలు ఏమియు విడిచి పెట్టకుండ పూర్తిగ పంచుకొనినవి. ఈ సెంటుజీన్ డిమారిను ఒడంబడిక రుష్యా చక్రవర్తిచే నంగీకరింపబడవలెను.

కాని యీ యొడంబడిక నంగీకరించక ముందే రుష్యాలో విప్లవము జరిగి రుష్యాచక్రవర్తి చంపివేయబడి సోవియటు ప్రజాస్వామికము స్థాపింపబడినది. సోవియటు ప్రజాస్వామికము యుద్ధమధ్యముననే మిత్రమండలి నుండి చీలిపోయి శత్రుమండలి దేశములతో సంధిచేసికొని యుద్ధము చాలించినది. అయినను ఈ ఒడంబడిక అమలు జరిగితీరవలెనని ఇటలీవారును, ఈ ఒడంబడిక చెల్లదని ఆంగ్లేయులును, ఫ్రాన్సువారును యుద్ధము ముగిసిన తరువాత చెప్పుచువచ్చిరి. ఈ వివాదముయొక్క ఫలితములను గూర్చి ముందు తెలిపెదము.

బాల్ఫరు ప్రకటనము.

ఇటుల రహస్యపు పంపిణీలు జరుగుచుండగ 1917 సంవత్సరము నవంబరు 2 వ తేదీన పాలెస్టైన్ దేశమును ప్రపంచములో యూదుల కందరికిని మాతృదేశముగ నివశించుట కేర్పాటు చేసెదమని ఆంగ్లేయమంత్రియగు బాల్ఫరు ప్రకటించెను.

లాయడుజార్జి ప్రకటనము.

1918 సంవత్సరము జనవరి 5 వ తేదీని యుద్ధముయొక్క యుద్దేశ్యములను వివరించుచు, ఆస్ట్రియా హంగేరీని నాశనము చేయుటకుగాని, తురుష్కుల రాజధానియగు కాన్‌స్టాంటినో

విలును తురుష్కుల మాతృదేశమగు అనటోలియాను తురుష్కులనుండి తీసికొనుటకుగాని, తురుష్కులు ఎక్కువగ కాపురమున్న త్రేసురాష్ట్రమును ఊడలాగుకొనుటకుగాని, తాము యుద్ధముచేయుట లేదని ఆంగ్లేయ ప్రధానమంత్రియగు దుజార్జి ఆంగ్ల పార్లమెంటులో చెప్పెను, మఱియు అరేబియా, ఆర్మీనియా, మెసపోటేమియా, సిరియా. పాలెస్టైన దేశములను స్వతంత్ర జాతులుగ చేసెదమనికూడ చెప్పెను.

ఆంగ్ల సేనాని ప్రకటనము.

1917 సంవత్సరము మార్చి నెల 11వ తేదీని ఆంగ్లేయ సేనలు తురుష్కుల నోడించి అరబ్బుల ముఖ్య పట్టణములలో నొకటగు బాగ్దాదు పట్టణమున ప్రవేశించినపుడు అరబు ప్రజలను తురుష్కులయొక్క నిరంకుశత్వము నుండియు తురుష్కుల దుష్పరిపాలనమునుండియు తొలగించి వారికి స్వతంత్రతను, పూర్వపుఔన్నత్యమును ఘనతను కలుగజేయుటకే యాంగ్లేయులు బాగ్దాదుకు వచ్చినారని ఆంగ్లేయ సేనానియగు జనరలు మాడు ప్రకటించెను.

విల్సను సభాపతి సూత్రములు.

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల అధ్యక్షుడగు విల్సను 1918 సంవత్సరము జనేవరి 8వ తేదీని ప్రకటించిన పదునాలుగు సూత్రములలో పండ్రెండవ సూత్రమునందు "తురుష్కులు కాపురమున్న ప్రదేశములు తురుష్కులక్రిందనే వదలివేయబడును. తురుష్క సామ్రాజ్యములో నున్నట్టి యితరజాతు

లను విడదీసి స్వతంత్రజాతులుగ చేసి ఇతరుల ఎవరియొక్కయు నాటంకములు లేకుండ స్వతంత్రముగ నభివృద్ధి చెందుటకు సంపూర్ణముగ నవకాశములు కలుగ చేసెదము” అని చెప్పబడియున్నది. మరియు “తురుష్కుల యొత్తిడిక్రింద చిరకాలమునుండి బాధపడుచున్న జాతులకన్నిటికిని పూర్తిగ స్వేచ్ఛను కలుగజేసి యా జాతులవారు బుద్ధిపూర్వకముగ కోరుకొన్న ప్రభుత్వవిధానమును నెలకొలుపుటే ఆంగ్లేయుల యొక్కయు, ఫ్రెంచివారియొక్కయు రాజనీతి” యని 1918 సంవత్సరము నవంబరు 8 వ తేదీన ఆంగ్లేయులును ఫరాసులును కలిసి యొక ప్రకటనమును గావించిరి. ఈ ప్రకటనమును విల్సను సభాపతియొక్క పదునాలుగు సూత్రములును మెసపొటేమియాలోని పత్రికలలో 1918వ సంవత్సరము నవంబరు 11 వ తేదీన ప్రచురింపబడినందున అరబ్బులు యుద్ధము ముగియగనే సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును పొందెదమని గంపెడాశను బెట్టుకొనియుండిరి.

బహిరంగ ప్రకటనలు.

ఈ విధముగ మిత్రమండలివారి బహిరంగ ప్రకటనలకును వారిలోవారు గావించుకొనుచుండిన రహస్యపు టొడంబడికలకును ఎట్టి సంబంధము లేకయుండెను బహిరంగముగ నారు పక్షమునకును తురుష్కుక్రింద నుండిన జాతులకును స్వతంత్రతను స్వయంనిర్ణయపు హక్కును ప్రకటించుచుండిరి. రహస్యముగ వానినన్నిటిని తమలోతాము పంచుకొనుచుండిరి. బహిరంగ ప్రకటనలు అరబ్బులకు స్వతంత్రతయొక్క ఆశలు

కలుగచేసి తురుష్కులపై తిరుగబాటులు గావించుటకు గావించి యుండవచ్చును. తురుష్కముతో సానుభూతిగల ఈజిప్టు దేశీయులను హిందూదేశపు ముసల్మానులను సంతోషపెట్టుటకు గావించియుండవచ్చును అమెరికా సభాపతియొక్క పదునాలుగు సూత్రములనే తాము అవలంబించుచున్నామని చూపుటకు గావించి యుండవచ్చును. మరియు 1917 సంవత్సరము ఆగస్టునెల 20 వ తేదీన హిందూదేశమునకు స్వరాజ్యమిచ్చుటయే ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారి యుద్దేశ్యమనియు యుద్ధము ముగియగనే స్వరాజ్యములో గొప్ప భాగమును (Substantial step) ఇచ్చెదమనియు నాంగ్లేయ మంత్రి మాంటెగ్యు ఆంగ్ల పార్లమెంటులో చెప్పెను. ఇందువలన హిందూదేశము నుండి విశేషముగ ధనసహాయమును మనుష్యుల సహాయమును యుద్ధమునందు బ్రిటిషువారికి లభించెను. గాని యుద్ధము ముగిసిన తరువాత ఆంగ్ల ప్రభుత్వమువారు మాంటెగ్యు ఛమ్సుఫర్డు సంస్కరణములని పిలువబడెడి మిగుల సంకుచితమగు సంస్కరణములను భారతీయులకిచ్చిరి. భారత దేశీయ మహాసభ యీ సంస్కరణములు అసంతృప్తికరమైనవనియును ఆశాభంగకరమైనవనియును పనికిమాలిన వనియును ఖండించెను.

(8)

పారిసు సంధి సమావేశము.

పారిసు నగరమున సంధి సమావేశమునకు విల్సను సభాపతికూడ వచ్చియుండెను. ఆయనయు ఆయన భార్యయు

అమెరికానుండి యూరపు ఖండమునకు రాగనే ప్రతిచోటను ఆయనను ప్రజలు విశేషముగ గౌరవించిరి. గొప్పవిందులును ఉత్సవములును ఆయనగౌరవార్ధము జరిగెను. ఆయన మానవ కోటి నుద్ధరించుటకై పుట్టిన ప్రవక్తయని ప్రజలు నమ్మిరి. ఘోరయుద్ధమువలన కలిగినదుఃఖములో మునిగియున్న మానవజాతులకన్నిటికిని ఆయన రాకవలన గొప్ప ఆశలుకలిగెను. జర్మనీలోను ఆస్ట్రియాలోను ఆయన నామము మిగుల పవిత్రమైనదిగ నెంచబడెను. తురుష్కములోను అరబుదేశములలోను ఆయనయందు సంపూర్ణవిశ్వాసముండెను. "విల్సను సభాపతి స్వయముగ మావిషయమును విచారించి మాకేమి శిక్షవిధించినను భరించుటకు సిద్ధముగ నున్నామ"ని జర్మను శూరుడగు హెర్ మునార్కి చెప్పెను. త్వరలోనే పారిసులో సుప్రసిద్ధమగు సంధిసమావేశము ప్రారంభమయ్యెను. లోకములోని యన్నిజాతులవారును యుద్ధమును శాశ్వతముగ నంతరింపజేసి జాతులమధ్య న్యాయమును కలుగజేయు నా సమావేశమును దర్శించుటకును తమకష్టసుఖములను చెప్పుకొని న్యాయమును పొందుటకును తమ తమ ప్రతినిధులను బంపిరి.

రహస్య సమావేశము

కాని యితరులనులోనికిరానీయక యుద్ధములో జయమొందిన మిత్రమండలి దేశములవారి ప్రతినిధులుమాత్రమే విల్సనుసభాపతిచుట్టును చేరి తమ వ్యవహారములను గూర్చి ఆలోచనలు చేయుట త్వరితముగనే కనపడినది. సంధిసమావేశము రహస్యాలోచనగనే పరిణమిం

చినది. మానవకోటి నుద్ధరించుటకు బయలుదేరిన విల్సను అదృశ్యుడై, మిత్రమండలివారి ప్రతినిధులతో రహస్యాలోచనలు జరుపుచున్న విల్సనే కనబడెను. ఆసమావేశమునందు విల్సను సభాపతి మానవుల స్వాతంత్ర్యమునుగూర్చి యేమో చెప్పబోగా "ఏసుక్రీస్తువలె మాట్లాడుచున్నారు" అని వరాసు మంత్రి క్లిమెన్షో అడ్డుచెప్పెను. ఏసుక్రీస్తుయొక్క బోధ లీరాజ్యాంగవేత్తలకు పనికిరావు. రహస్యాలోచనలకు విల్సను పూర్తిగా లోబడెను. "తనయొక్క ధర్మసూత్రములలో కొన్ని సముద్రములోను మిగిలినవానిని సంధిభవనపు గుమ్మముపైనను విడిచిపెట్టియే విల్సను సంధిభవనములో ప్రవేశించెను. ఇంతగొప్పగ మానవజాతులచే గౌరవింపబడినవాడును ఇంతత్వరలోనే యావత్తుగౌరవమును గోల్పోయినవాడును విల్సను సభాపతికన్న చరిత్రలో మరియొకడు లేడు." అని చరిత్రకారుడు కైన్సు వ్రాసి యున్నాడు.

నలుగురి యాలోచనలు.

ప్రథమమున సంధిసమావేశమున మిత్రమండలిలో చేరిన అన్ని దేశములవారి ప్రతినిధులు సమావేశమైరి. కాని క్రమముగ విల్సను సభాపతి, ఆంగ్లేయప్రధానమంత్రి లాయడుజార్జి వరాసు ప్రధానమంత్రియగు క్లిమెన్షో, ఇటలీ మంత్రి సీనరుఆర్లెండో, లు మాత్రమే సమావేశమగుచు వచ్చిరి. యుద్ధములో నెక్కుడు త్యాగములను వరాసు వారు చేసిరని చెప్పి క్లిమెన్షోను సంధిసమావేశమున అధ్యక్షునిగ చేసిరి. అంతేగాక క్లిమెన్షో యొక్కడే వారందరిలోను ఇంగ్లీషు,

ఫ్రెంచి, భాషల రెంటిలోను ధారాళముగ మాటలాడగలిగిన వాడు. 1871 సంవత్సరమునుండియు జర్మనీదేశము ఫ్రాన్సుకు భయంకరమగు శత్రువుగ నుండెను. జర్మనీనుండి మరల ఆల్సేసు, లోరైను, రాష్ట్రములను ఫ్రాన్సు లాగుకొనవలెను. తాము యుద్ధములోపొందిన నష్టమున కంతకును పూర్తి యగు పరిహారమును జర్మనీనుండి ఫ్రాన్సు పొందవలెను. జర్మనీ మరల తలయెత్తగూడదు. ఇదియే క్లీమెన్‌సోయొక్క యుద్దేశ్యము. జర్మనీనుండి తగిననష్టపరిహారమును పొంది ప్రపంచవర్తకములోను పలుకుబడిలోను తమకు జర్మని పోటిగ రాకుండునటుల చేసికొనుటయే ఆంగ్ల ప్రధాన మంత్రియగు లాయడు జార్జియొక్క కోరిక. మరియు యూరపు వ్యవహారములలో ఫ్రాన్సును తృప్తిపరచి ఫ్రాన్సుయొక్క అనుమతితో తురుష్క సామ్రాజ్యములో ముఖ్యభాగములను ఆక్రమించి ఆసియా ఆఫ్రికాఖండములలో తమకుగల సామ్రాజ్యమును వర్తకమును బలపరచుకొనుటయు కూడ లాయడు జార్జి యభిప్రాయము తురుష్కరాజధానిని మ్రింగవలెనని కోరుచుండిన రుష్యాచక్రవర్తి కూలిపోయినాడు. రుష్యాలో స్థాపింపబడిన బోల్షివికు ప్రజాస్వామ్యమునకు ఇతర దేశములను లోబర్చుకొనవలెనను తలంపులేదు. తురుష్కసామ్రాజ్యమును వశపరచుకొనుటకు ముఖ్యముగ మిగిలినది ఆంగ్లేయసామ్రాజ్యమే గాని యుద్ధకాలమున జరిగిన రహస్యపు టొడంబడికలనుబట్టి తురుష్కసమస్యల యంత్య పరిష్కారము కొంతవరకు క్లిష్టముగనే యుండెను. కావున నొకసంవత్సరము పైకాలమువరకు నీవిషయమున కాలయాపన జరిగెను.

(4)

గ్రీకులు స్మర్నాపై దండెత్తివచ్చుట

ఈలోపున తొందరపడి ఇటలీవారు తురుష్కములోని అడేలియా రాష్ట్రము లో ప్రవేశించి దానిని స్వాధీనపఱచుకొనుట చూచియున్నాము. 'ఫ్యూమ' స్వాధీనవిషయమున ఇటలీకిని తక్కిన మిత్రమండలి ప్రతినిధులకును అభిప్రాయభేదములు కలిగెననికూడ చూచియున్నాము. తామొప్పుకున్నను లేకున్నను స్మర్నాను ఇటలీవారు స్వాధీనపఱచుకొనెదరను భయము తక్కినవారికి కలిగెను. మిత్రమండలిలో చేరిన గ్రీకులకు స్మర్నాను తమక్రిందికిచేర్చుకొనవలెనను కోరిక గలదు గ్రీకు మంత్రియగు వెనిజీలసు, ఆంగ్లేయ ప్రధానమంత్రియగు లయడుజార్జికి మిగులఆప్తుడు. స్మర్నా రాష్ట్రములో కాపురమున్న గ్రీకులను క్రైస్తవులను తురుష్కసైనికులు ఉద్యోగస్థులు చాలబాధలు పెట్టుచున్నారని చెప్పి స్మర్నా రాష్ట్రమును వెంటనే గ్రీకు ప్రభుత్వసేనలు మిత్రమండలి సహాయముతో స్వాధీనపఱచుకొనుటకు లయడుజార్జి తక్కిన మిత్రమండలి ప్రతినిధులచే అంగీకరించునటుల చేసెను. ఆంగ్ల, ఫరాసు, అమెరికను, యుద్ధనావలలో నెక్కి కాల్ త్రోపు సేనానిక్రింద విశేషముగ గ్రీకుసైన్యములును కొద్దిగ మిత్రమండలి సైన్యములును, 1919 సంవత్సరము మేనెల 15 వ తేదీన స్మర్నాపట్టణమున దిగి యాపట్టణమును చుట్టువట్లు ప్రదేశములను స్వాధీనపఱచుకొనెను. ఆంగ్ల గ్రీకు మంత్రులు స్మర్నాలోని గ్రీకులు తురుష్కులచే బాధింపబడుచుండిరని చెప్పినసంగతులు కేవలము కల్పి

తమని తరువాత నీవిషయమున విచారించి తెలిపిన మిత్రమండలివారి విచారణ సంఘముయొక్క రిపోర్టు (నివేదిక) వలననే స్పష్టపడినది. ఈసంగతులు కల్పితమనియు, విచారణ చేసిన నిజము తేలుననియు, స్మర్నాలో గ్రీకుసైన్యములు దిగుటకు మిత్రమండలి యనుమతించుట ముద్రాసు తాత్కాలిక సంధియొక్క షరతులకు వ్యతిరేకమనియు, తురుష్కులు తెలిపినమీాదట, 1919 సంవత్సరము సెప్టెంబరు నెలలో అమెరికా, ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ ప్రతినిధులు స్మర్నాకు పోయి విచారణచేసి యొక రిపోర్టును అక్టోబరు 12 వ తేదీన మిత్రమండలివారికి బంపిరి. అందులో నిటుల వ్రాయబడినది:-

"ముద్రాసు తాత్కాలిక సంధి జరిగినప్పటినుండియు స్మర్నాలోని క్రైస్తవుల స్థితి తృప్తికరముగ నున్నదనియు వారి క్షేమమున కెట్టిభంగము వాటిల్లలేదనియు విచారణవలన తేలినది. మిత్రమండలివారి సంధిసమావేశములో అబద్ధపు సమాచారమునుచెప్పి స్మర్నాను స్వాధీనపర్చుకొనుటుల చేసినవ్యక్తులును ప్రభుత్వములును అందులకు బాధ్యులు. స్మర్నా ఆక్రమణ మిత్రమండలికిని తురుష్క ప్రభుత్వమునకును జరిగిన తాత్కాలిక సంధియొక్క షరతులకు వ్యతిరేకము. స్మర్నాప్రాంతములోని ప్రజలలో నెక్కువమంది తురుష్కులు. వారు స్మర్నా ఆక్రమణను తీవ్రముగ ప్రతిఘటించుచున్నారు. కావున గ్రీకుసైన్యములు వెంటనే స్మర్నాను వదలిపోవలెను. ఏదైన సంరక్షణము గావలసినచో మిత్రమండలివారు కొద్ది

సైన్యముల నచట నుంచవచ్చును" అని వ్రాయబడినది. కాని ఈ రిపోర్టును బహిరంగపర్చక దాచియుంచిరి.

గ్రీకులదౌర్జన్యములు.

గ్రీకులు స్మర్నాను వదలిపోక చుట్టు పట్ల ప్రదేశమునంతను స్వాధీనపర్చుకొను చుండిరి. మిత్రమండలివారు గ్రీకులను అడ్డుపర్చలేదు. అచటి తురుష్కులు గ్రీకుల నెదిరించుచుండిరి. తురుష్కులమీద చెప్పనలవిగాని క్రూరకృత్యములను గ్రీకుసైనికులు గావించుచు తిరుగబాటుల నణచుచుండిరి. తురుష్కులను ముదుసలులనక, పిల్లలనక, స్త్రీలనక గ్రీకులు చంపివేసిరి. తురుష్కుల యిండ్లను దోచుకొనిరి. తగులబెట్టిరి. మిడుతల దండులవలె గ్రీకులు తురుష్కుల పైరుపంటలను నాశనముచేసి వేలకువేల మంది తురుష్కులను తాము స్వాధీన మొనరించుకొనుచుండిన దేశములోనుండి వెళ్ళగొట్టిరి. స్మర్నా రాష్ట్రమును స్వాధీనమొనరించుకొని ఐవలి జిల్లాలో ప్రవేశించి గ్రీకులు ముందుకు పోవుచుండిరి. ఆ ప్రదేశమందంతటను భయానకమగు పాలనమును స్థాపించిరి. దానినంతను శాశ్వతముగ తమ పాలనముక్రింద చేర్చుకొనినటుల చిహ్నముగ గ్రీకు ప్రభుత్వమువారొక హైకమీషనరును స్మర్నా పట్టణమున నియమించిరి.

జాతీయోద్యమ జననము.

తురుష్క రాజధానియగు కాన్‌స్టాంటి నోపిలు మిత్రమండలివారి యధీనములో నుండెను. తురుష్క సుల్తాను మిత్రమం

డలివారి యాజ్ఞానుసారియై వర్తించుచుండెను. తురుష్క ప్రజాప్రతినిధి సభను (పార్లమెంటును) రద్దుచేసెను. మిత్రమండలికి స్నేహితుడగు దామాదు ఫెరీదు పాషాను ప్రధాన మంత్రిగ నియమించెను. బాస్ఫరసు జలసంధి తీరముననున్న తన రాచనగరునందు మిత్రమండలివారి ఖైదీవలె నివసించుచుండెను. మరి యెచటకేగను పోవుటకుకూడ వీలులేకుండెను. ఇటలీవారు అడేలియా రాష్ట్రమును స్వాధీనమొనరించుకొనిరి. గ్రీకులు స్మర్నా మొదలగు ప్రదేశముల నాక్రమించి తురుష్కులను నాశనమొనర్చుచుండిరి. ఇట్టి అవమానకరమైనట్టియు మిక్కిలి దుఃఖపూరితమైనట్టియు పరిస్థితులలో నుండి తురుష్క మాతృదేశ స్వాతంత్ర్య సంస్థాపనకొరకై తురుష్క జాతీయోద్యమము బయలుదేరి విజృంభించెను.

నాయకుడు

ఆరువందల సంవత్సరములు ఆసియా, ఆఫ్రికా, యూరపుఖండములలో గొప్ప సామ్రాజ్యాధికారమును కలిగియుండిన తురుష్కులు తమ మాతృదేశ స్వాతంత్ర్యమునుకూడ పోగొట్టుకొని పాశ్చాత్యులకు బానిసలు కావలసినదేనా? బాలచంద్రునితో ప్రకాశించు తురుష్కపతాకము తురుష్కదేశములోకూడ లేకుండపోయి పాశ్చాత్య పతాకములకు తన దేశములోకూడ సలాము చేయవలసినదేనా? యను ప్రశ్నలు ప్రతితురుష్కునిచే చర్చించబడి గుండెఝల్లుమనెను. ఈస్వాతంత్ర్యోద్యమమునకు నాయకుడుగ ముస్తఫా కెమాల్ పాషాయను ధీరుడు నిలిచెను. ఈస్వాతంత్ర్య

మూర్తి, మహత్తర తేజోనిధి, అద్భుతమేధావి యోధాగ్రేసరుడు, అధఃపతితమైయున్న తురుష్కదేశమునందు నూతన జీవమును నూతనోత్సాహమును ఆత్మవిశ్వాసమును కలుగ చేసెను. అంధకారములోనుండి తేజస్సును, మృత్యువునుండి అమృతత్వమును, జనింపజేసెను. ఎంతటి త్యాగము నైనను చేసి దేశము నాక్రమించియున్న విదేశస్థుల నెల్ల వెళ్ళగొట్టి మాతృదేశమునకు స్వతంత్రతను సంపాదించి తీరవలెనను దృఢమగు దీక్షను గాఢమైన దేశాభిమానమును దేశసం దంశటను వ్యాపింపజేసెను.

గ్రీకులతో తురుష్కజాతీయ నాయకులు యుద్ధములు చేయుటనుగూర్చి చదవక ముందు దేశములో జాతీయభావముల నెటుల వ్యాపింపజేసిరో ఏసిద్ధాంతముల మీఁద జాతీయ పునర్నిర్మాణమునకు బూనుకొనిరో తెలిసికొందము.

తురుష్క

ప్రజాస్వామ్య వికసము

అయిదవ అధ్యాయము

జాతీయోద్యమ విజృంభణము.

---

(1)

దురదృష్ట ప్రవాహము వెనుకకు మరలుట.

పైన చెప్పబడిన విధమున 1918 సంవత్సరమున జరిగిన ముద్రాసు తాత్కాలిక సంధియొక్క ఫలితముగ తురుష్కదేశమునందు నిరాశ వ్యాపించెను. అట్టోమాను సామ్రాజ్యము కూలిపోయినది. అనటోలియా పర్వతప్రాంతమున కొనయూపిరి కలిగి యుండుటతప్ప యూరపుఖండపు రోగి (Sick man of Europe) మరణించుటకు సిద్ధముగ నున్నాడు. తురుష్కజాతియొక్క సమగ్రచరిత్రలో సుల్తానులక్రింద నభివృద్ధి చెందినపుడు గాని తగ్గుదల నొందినపుడుగాని ఇప్పుడు కలిగినంత

దురదృష్టము ఎప్పుడును కలిగియుండలేదు కాని ఇట్టిసమయముననే దురదృష్టప్రవాహము వెనుకకు మరలినది. ఒక తురుష్క యోధుడు ముస్తఫా కెమాల్ పాషా తన దేశమును దురదృష్టమునుండియు నిర్నాశనమునుండియు రక్షించుటకు పూనుకొనెను. ఇంతటినుండియు తురుష్క దేశ చరిత్ర ఈ మహనీయుని చరిత్రతో నైక్యమయినది.

ముస్తఫా కెమాల్ పాషా.

ముస్తఫా కెమాల్ పాషా 1880 వ సంవత్సరమున సెలోనికా పట్టణమున జన్మించెను. అచట కొంతవరకు విద్య నభ్యసించి కాన్‌స్టాంటినోపిలులోని సైనిక కళాశాలయందు చేరి యన్ని పరీక్షలలోను మొదటివాడుగ నుత్తీర్ణుడయ్యెను. విద్యార్థిగనున్న కాలమునందే మిగుల దేశాభిమానమునుకలిగి యౌవన తురుష్క కక్షిలో చేరెను. సుల్తాను అబ్దుల్ హమీదు యొక్క దుష్పరిపాలనను, దేశములో ప్రబలియున్న మూఢ విశ్వాసములను, ఖండించుచు నొకపత్రికను నడుపుచుండెను. ఆపత్రిక విద్యార్థులలో బాగుగ వ్యాపించి వారిభావములను మార్చుచుండెను. అబ్దుల్ హమీదుయొక్క దుష్పరిపాలనమునందు తన దేశీయులు పడుచున్న కష్టములను చూచి సహించలేక తన పిడికిటిని గట్టిగ బట్టుకొని "నాదేశము దురదృష్టవంతమయినది. నేను నాదేశమును రక్షించెదను" అని పలుమారు అనుచుండెడివాడు. ఆయన ఫ్రెంచిభాషను బాగుగ నేర్చుకొని ఫ్రెంచి విప్లవము రాజకీయ శాస్త్రము దేశచరిత్రలు చదువుటయందు మిగుల కుతూహలము కలిగియుండెను.

తురుష్కభాషయందును ఫ్రెంచిభాషయందును గంభీరోపన్యాసము లిచ్చుటకు శక్తిగలిగియుండెను. ఆయన సైనిక కళాశాలను వదలిరాగనే పోలీసువారాయనను పట్టుకొనిపోయి సుల్తాను ఎదుట నిలుపబెట్టిరి. సుల్తానాయనను కొంత ప్రశ్నించి యువకుడని దయదలచి డెమాస్కసుపట్టణమునకు పంపివేసెను. అచట ముస్తాఫాకెమాల్కు గుడిశెలలో నివసించు బీదరయితులను స్వయముగ చూచి వారి స్థితిగతుల నారయుటకు మంచి యవకాశము లభించెను. అక్కడ కొంతమంది యువకులగు స్నేహితులను ప్రోగుచేసికొని 'వతను' (అనగా పితృదేశము) అను నొక రహస్యపు రాజకీయసంఘమును స్థాపించి పనిచేయసాగెను. అచటకూడ ప్రభుత్వమునకు వ్యతిరేకముగ పనిచేయుచున్నాడని సుల్తానుకు తెలిసి సుల్తాను ఆయనను జాఫాకు లేచిపొమ్మని యుత్తరువుచేసెను. కాని డెమాస్కసులోని తురుష్క సేనాధిపతి ముస్తఫాకెమాల్ను ప్రేమించినవాడై ఆయనను తనజన్మస్థానమగు సలోనికాకు పారిపోనిచ్చెను. ఎనిమిదినెలలు ముస్తఫాకెమాల్ సలోనికాలో నెవరికిని కనపడకుండ దాగియుండెను. రహస్యముగ తన 'వతను' సంఘమును మిత్రులలో వ్యాపింపజేయుచుండెను. ఈయన బయటనుండుట అపాయకరమని ప్రభుత్వమువారీయనను పట్టుకొని కొంతకాలము చెరసాలలో నుంచిరి. తరువాత వదలిపెట్టి దేశభ్రష్టుని గావించిరి. 1908 వ సంవత్సరమున నాయన తురుష్క దేశమునకు మరలివచ్చి ప్రజాప్రతినిధి సభను స్థాపించుకొరకు సుల్తాను

అబ్దుల్ హామీదు పైకి దండెత్తి పోవుచున్న జాతీయసేనలో సైన్యాధిపతియగు షౌకతుపాషాక్రింద సైనిక యుద్యోగస్తుడుగచేరి పనిచేసెను.

సైనికయోధుడు.

యౌవన తురుష్క కక్షివారు రాజ్య భారమును వహించినతరువాత ముస్తఫాకెమాల్ పాషామరల ప్రభుత్వ సైన్యములోచేరి ఉద్యోగస్తుడుగను సేనాధిపతిగను బాల్కన్ యుద్ధములలోను ప్రపంచ యుద్ధములోను పనిచేసెను. ప్రతి చోటను సైన్యములలో సంస్కరణములను ప్రవేశపెట్టుచు తన గొప్ప సమర్థతవలనను ఉత్కృష్టమగు ప్రవర్తనవలనను సేనలయొక్కయు తోటి సైనికోద్యోగుల యొక్కయు గౌరవమును అధికముగ పొందుచుండెను. డార్డనల్సు సంధయాత్రలో అనఫార్టా వద్ద ఆంగ్లేయ సైన్యములను బహు ధైర్యముగ నెదుర్కొని వెనుకకు నెట్టుటతో సైనికయోధుడుగ నాయనయొక్క కీర్తి తురుష్కములోను జర్మనిలోను బాగుగ వ్యాపించెను. తురుష్క సర్వసేనాధిపతియగు ఎన్వరుపాషా యీయనను అనూయతతో చూచి తగిన ప్రోత్సాహ మీయలేదు. కాని ఈ యనయొక్క పేరు ప్రతిష్ఠలు స్థిరముగ నిలచియేయున్నవి.

ఇనస్పెక్టరు జనరలు.

1918 సంవత్సరము అక్టోబరు 30 వ తేదీన ముడ్రోసు తాత్కాలిక సంధి జరుగుటతోడనే యౌవన తురుష్కకక్షి యొక్క నాయకులు రాజధానిని విడిచి పారిపోయిరి. మిత్ర

మండలి వారిసైన్యములు రాజధాని నాక్రమించెను. సుల్తాను తురుష్క ప్రజాప్రతినిధి సభను విచ్ఛిన్నముచేసి రాజకీయ సంస్కరణములకు వ్యతిరేకుడగు దామాదు ఫరీదు పాషాను ప్రధాన మంత్రిగ చేసికొనెను. రాజధానిలో నంతయు నల్ల కల్లోలముగ నుండెను. సంస్కర్తలయొక్క కోరికలన్నియు స్వప్న తుల్యము లయ్యెను. ఆసమయమున ముస్తఫాకెమాల్, పాలెస్టైన్ దేశములో సైన్యాధిపతిగ నుండెను. వెంటనే యా సైన్యాధిపత్యమును విడిచి ఎవ్విధముచేతనైనను మాతృదేశమును విదేశీయుల బారినుండి సంరక్షించవలెనను దృఢమగు దీక్షతో నాయన కాన్స్టాంటినోపిలుకు వచ్చెను. తనయుద్దేశ్యము నెరవేరుట కొక నూతనరాజకీయశక్తి కావలసియున్నది. దిట్టమైన కార్యక్రమ మేర్పరుపబడవలెను. ప్రజలలో స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ బాగుగ వ్యాపింపచేయవలెను. కాన్స్టాంటి నోపిలులోనున్న ముఖ్యులతో నాలోచించి యీ పనికి పూనుకొనుటకు యత్నించుచుండెను. కాన్స్టాంటినోపిలులో నీయనయుండుట అపాయకరమనియెంచి దామాదు ఫరీదు పాషా ఈయనను అనటోలియాలో దేశశాంతిని గాపాడుట కుంచుకొనవచ్చునని మిత్రమండలిచే ననుమతింపబడిన తురుష్కసైనిక దళములపైన ఇనస్పెక్టరు జనరలుగ నియమించి అనటోలియాకు పంపివేసెను. ఇందువలననే తానెక్కువపని చేయుటకు వీలగునని ముస్తఫాకెమాల్ సంతసించి యీపదవి నంగీకరించి తనచెలికాడగు రూయఫ్ బేను వెంట బెట్టుకొని అనటోలియాకు

పోయెను. యూసఫ్ బేసుప్రసిద్ధుడగు నావికసైన్యాధిపతి చాలపలుకుబడిగలవాడు. ముద్రాసు తాత్కాలిక సంధిమీాక తురుష్కప్రభుత్వపక్షమున సంతకముచేసియుండెను. ఇంతటి నుండియు తురుష్కముయొక్క మధ్యభాగమున జాతీయ పక్షమును స్థాపించి ఆ క్రిందనున్న ప్రభుత్వ సైనిక దళముల నెల్ల కలిపి యొకజాతీయసైన్యముగ తయ్యారుచేసి కాన్‌స్టాంటినోపిలులోనున్న సుల్తానును మిత్రమండలిని ప్రతిఘటించుటకు ముస్తఫాకెమాల్‌పాషా సంకల్పించెను. తగిన సైన్యములు పోగుచేసుకొని తనదేశము నాక్రమించిన విదేశీయుల నెల్ల వెడలగొట్టవలెనని నిశ్చయించుకొనెను.

(2)

జాతీయ సంఘములు.

ముస్తఫా కెమాల్ అనటోలియాలో జాతీయసంఘములను స్థాపింప ప్రారంభించెను. సామూాను పట్టణమున నొక జాతీయ సంఘమును స్థాపించి దాని యాజమాన్యమున నొక చిన్న జాతీయ సైనికదళము నేర్పాటుచేసెను. రూయఫ్‌బే స్మర్నాకు పోయి యచట నొక జాతీయ సంఘమును జాతీయ సైనికదళమును ఏర్పాటు చేసెను. ఇటుల వీరిద్దరును కొలది కాలములో పెక్కుచోట్ల జాతీయసంఘములను జాతీయ సైనిక దళములను ఏర్పాటు చేయగలిగిరి.

ఎర్జరమ్‌సభ.

ఈవిధమున ప్రజ్వరిల్లుచున్న తురుష్క జాతీయ శక్తులనన్నిటిని కేంద్రీకరింపజేసి

జాతీయవాదుల కేకభావమును ఏకకార్యక్రమమును కలుగ జేయుటకుగాను 1919 సంవత్సరం జూలై నెల 23 వ తేదీన ఎర్జరమునందు తురుష్క జాతీయవాదుల సమావేశము జరుపబడెను. ముందు జరుగవలసిన కార్యక్రమమంతయూ నీ సభయందు చర్చింపబడి నిర్ణయించబడెను. చాలకాలము వఱకీసమావేశముయొక్క తీర్మానములు రహస్యముగ నుంచబడెను. కొంతకాలము తరువాత వానిని కాన్స్టాంటినోపిలు లోని మిత్రమండలివారి హైకమీషనర్లకు పంపిరి. ఈసమావేశమునందు "జాతీయ హక్కులను సంరక్షించుటకు గాను అనటోలియా రుమేలియా సంరక్షక సమితి" అను సంఘము నేర్పాటుజేసిరి. కొంతకాలమునకీ సంఘమునకు (National Organition) "జాతీయసంఘము" అను నామకరణము చేయబడెను. ఈ సమావేశమునందు తురుష్కములో విప్లవమును సాగించుటకు సిద్ధాంతములు కార్యక్రమము నిర్ణయింప బడి తీర్మానములు చేయబడినవి.

శైవాసు సమావేశము.

రెండు నెలల తరువాత 1919 సంవత్సరము సెప్టెంబరు 4 వ తేదీన శైవాసు పట్టణమున తురుష్కజాతీయవాదుల ద్వితీయసమావేశము జరిగెను. ఈ సమావేశమునందు తురుష్కజాతీయవాదుల ఆశయములు స్పష్టీకరింపబడి తురుష్కజాతి యొక్క హక్కులనుగూర్చిన యొక సుప్రసిద్ధ ప్రకటన గావింపబడి వీనిని అమలుజరుపుట కొరకు బలవత్తరమైన కార్యనిర్వాహక వర్గ మేర్పరుపబడినది. ముందు జరుగనున్న పని

కంతకును గట్టిగ పునాదులు వేయబడినవి. ప్రథమ సమావేశమునకంటె ద్వితీయ సమావేశమున కెక్కువ ప్రాంతముల నుండి ప్రతినిధులు వచ్చియుండిరి. ప్రతినిధులందరును అకుంఠితమగు దేశాభిమానమును ఎట్టికష్టములకైన నోర్చి మాతృదేశ స్వాతంత్ర్యమును కాపాడుకొనవలెనను దృఢ సంకల్పమును కలిగి యుండిరి.

శైవాస ప్రకటనము

"తురుష్కజాతీయ ఐక్యతను స్వతంత్రతను కాపాడుకొనవలెను. తురుష్క దేశపు సరిహద్దులలోపల ప్రత్యేకస్వతంత్ర గ్రీకు రాష్ట్రమును ఆర్మీనియా రాష్ట్రమును నిర్మింపజేయవలెనను ప్రయత్నములను సర్వవిధముల నెదిరించవలెను. ప్రస్తుతము విదేశీయుల చేతిలో నిస్సహాయులుగనున్న సుల్తానును ఖలాఫతును విదేశీయుల బారినుండి స్వాతంత్ర్యముగనుండునటుల సంరక్షించవలెను. తురుష్క దేశ ప్రభుత్వము ప్రజలచే నెన్నుకొనబడిన (National Assembly) ఎస్సెంబ్లీ (శాసనసభ)కు లోబడి నడుపబడవలెను. తురుష్క సుల్తానులచే నిదివరకు విదేశస్థుల కీయబడిన ప్రత్యేకపు హక్కులన్నియు నిర్మూలము చేయవలెను" అని శైవాసునందు చేయబడిన ప్రకటనము నందున్నది.

కార్యనిర్వాహక వర్గము

ఈ యుద్దేశ్యములను దేశములో వ్యాపింపజేయుటకును ప్రతిచోటను జాతీయ సంఘములను ఏర్పాటు చేయుటకును,

శైవాసునందు సమావేశమయిన తురుష్క దేశాభిమానులు.
ముస్తఫా కెమాల్ పాషా మధ్యనకూర్చున్నాడు.

జాతీయసైన్యములను పోగుచేయుటకును ఈ యుద్దేశ్యములను నెరవేర్చుటకు వలయు సమస్త యితరకార్యములను చేయుటకును ఒక కార్యనిర్వాహకవర్గ మేర్పరుపబడెను. కార్యనిర్వాహకవర్గమునకు ముస్తఫా కెమాల్ పాషా యధ్యక్షుడుగ నేకగ్రీవముగ ఎన్నుకొనబడెను. తక్కిన కార్యనిర్వాహక సభ్యులును ఏకగ్రీవముగనే ఎన్నుకొనబడిరి. వారిలో మొదటివాడిదివరకు సుల్తానువద్ద నావికామంత్రిగ పనిచేసినవాడును, బాల్కన్ యుద్ధములలో గ్రీకులతో పెక్కు నావికాయుద్ధములు సలిపి యుండిన ధీరుడును, ముస్తఫా కెమాల్ పాషాకుముఖ్యస్నేహితుడు నగురాయఫ్ బే. ఈయన పెక్కుమంది నావికసైన్యోద్యోగస్థులను జాతీయోద్యమములోనికి తెచ్చెను. రెండవవాడు బేకరు సమీా బే. ఈయనపూర్వము అనటోలియాకు గవర్నరుజనరలుగ పనిచేసెను. మూడవవాడు అహమ్మదు రుస్తుం బే. ఈయన వెనుక అమెరికాలో తురుష్కరాయబారిగ నుండెను. నాలుగవవాడు వెనుక బిట్లిసురాష్ట్రమునకు గవర్నరుపనిచేసిన మహాజరు బే. అయిదవవాడు ఖర్పూటు రాష్ట్రమునకు గవర్నరు పనిచేసి యుండిన హైదరు బే. మిగిలిన యిద్దరును సుప్రసిద్ధ దేశాభిమానులగు ఖ్వాజారాయిస్ ఎఫ్ఫెండి, హాకిబేహాజిబే, గార్లు. ఇట్టి మిగుల పలుకుబడి గలిగిన సుప్రసిద్ధమగు కార్యనిర్వాహకవర్గ మేర్పడినది.

ఇంతటినుండియు కార్యనిర్వాహక వర్గమువారు అంగోరా (Angora) పట్టణమున తమ కార్యస్థానము నేర్పరచు

కొని పనిచేయుటకు తీర్మానించబడెను. వీరందరును అంగోరాలో కాపురముండి పనిని నడుపవలెను. ఎర్జిరము సివాసు పట్టణములకన్న జాతీయోద్యమమునకు అంగోరాపట్టణమే ముఖ్యస్థానముగ నుండుటకు మిగుల తగియున్నదని తలచిరి. అంగోరాకు కాన్స్టాంటినోపిలుతో తంతిసంబంధము గలదు. అక్కడ జరుగుచున్న సమాచారములు ఎప్పటికప్పుడంగోరాలో తెలిసికొనుచుండవచ్చును. మరియు అంగోరాపట్టణమనటోలియా రైలుయొక్క శాఖమీద నున్నది. కావున అంగోరా తురుష్క జాతీయవాదులకు ముఖ్యపట్టణముగ చేసికొనబడినది.

జాతీయసైన్యములు.

దేశములో నక్కడక్కడ శాంతిని కాపాడుటకుంచబడిన ప్రభుత్వ సైనికదళములనెల్ల కలిపి జాతీయ సైన్యముగా మార్చిరి. మరియు విరివిగ క్రొత్తసైన్యములను చేర్చుచుండిరి. జాతీయ సైన్యములపైన మిగుల సుప్రసిద్ధులగు నిరువురు తురుష్క సేనాధిపతులను నియమించిరి. తూర్పు అనటోలియా సైన్యములపైన క్యారాబేకరు కైజింపాషాను సర్వసేనాధిపతిగా నియమించిరి. పశ్చిమ అనటోలియా సైన్యములపై, బాల్కన్ యుద్ధములలో పైజనీకోటయొక్క సంరక్షకుడుగ కీర్తిసిగడించిన ఆలిఫువాదు పాషాను సర్వసేనాధిపతిగ నియమించిరి. అంగోరాలో రాజకీయ సభలుజరిగి రాజ్యాంగనిర్మాణము గావింపబడుచున్నను 1919 సంవత్సరము ఆఖరువరకును జాతీయవాదుల ముఖ్యప్రయత్నములు, జాతీయ సైన్యములను వృద్ధి

చేసికొని బలపర్చుకొనుటలో నిమగ్నమై యుండెను.

(8)

అంగోరా పట్టణము.

అంగోరాజాతీయవాదులకు కార్యస్థానముగ చేసికొనుటకు ప్రబల కారణములు గలవు. జాతీయవాదులు విప్లవమునకు యత్నించుచున్నారు. రాజధానిలోని సుల్తానుయొక్క ప్రభుత్వపు ఉత్తరువులను ధిక్కరించుచున్నారు. పనులన్నియు రహస్యముగ చేయబడవలసియున్నవి. అందువలననే జాతీయవాదులు తమసమావేశములను దేశమధ్యమున చొరశక్యముగాని ఎర్జెరుము, శైవాసు, పట్టణములలో జరుపుకొనిరి. అంగోరా, దేశమధ్యమున పర్వతపంక్తుల ప్రక్కననున్నది. అచట భద్రతగలదు. రహస్యముగ వ్యవహారములను నడుపవచ్చును. ఏక్షణమందైనను జాతీయవాదులపైకి మిత్రమండలిచే సుల్తానుయొక్క సైన్యములు పంపబడవచ్చును. వానినుండి కాపాడుకొనుటకు అంగోరాయందే ఎక్కువ సౌకర్యములు గలవు.

శౌర్యమును గ్రహించుచున్నది.

అంగోరా, పూర్వపు గ్రీకుభాషలో అంకైరా యని పిలువబడు చుండెను. అంకైరా యనగ పడవచుక్కాని యని యర్థము. అనాదినుండియు నిది మంచి సైనికస్థానము. దీనికి వెనుకనున్న పర్వతపంక్తులు కోటగోడలవలె నభేద్యములుగ నున్నవి. ఆ పర్వతములలో నొకదానిమీద పూర్వులు నిర్మించినకోట నిలిచియుండి చారి

ప్రాత్మిక ప్రాముఖ్యమును చాటుచున్నది. ఆకోట చాలవరకు శిథిలమై పోయినను ఒక బురుజుమాత్రము దృఢముగ నిలిచి సంరక్షణకు తోడ్పడుచున్నది. చుట్టుపట్లకూడ నాగరిక ప్రదేశములు లేవు. ఎడారి ప్రదేశములే గలవు. గాని బహిః ప్రపంచముతో రాకపోకలు చేయుటకు రైలు మార్గమును కాన్స్టాంటి నోపిలుతో తంతి సంబంధమును గలవు. వీలుకొలది రైలువేను తంతిని రాకపోకలు చేయుటకును, సమాచారములు తెప్పించుకొనుటకును ఉపయోగించవచ్చును. అపాయకరముగ నున్నపుడు వాని సంబంధములను తెగగొట్టి వేయవచ్చును. మరియు రాజధానియగు కాన్స్టాంటినోపిలులో విదేశీయులు పెక్కుమంది పాతుకొని యున్నారు. అది అన్ని జాతులకును సంబంధించిన నగరము. అంగోరా కేవలము తురుష్క పట్టణము. తురుష్కముయొక్క మధ్యభాగమున నుండి,ఎటుచూచినను తురుష్కులే కాపురమున్న ప్రదేశము లే గలిగి, తురుష్క జాతీయభావమును దుఃఖమును దుఃఖమునుండి యుత్పన్నమైన వీరావేశమును వెలిబుచ్చుచున్నది. దానివెనుక శిథిలమైయున్న కోటగోడలు తమ పూర్వపు ఔన్నత్యమును ప్రస్తుతదుస్థితిని సదా జ్ఞాపకము చేయుచున్నవి. అచటి పర్వతపంక్తులు శౌర్యమును స్థైర్యమును పురిగొల్పుచున్నవి.

దేశాభిమానుల గృహము. కాని అంగోరా పట్టణమొక చిన్న పాడుబడిన పట్టణము. వీధులు ఇరుకుగను అపరిశుభ్రముగను నుండును. తరుచుగ చలిజ్వరములు, బంక విరేచనములు జనులను బాధించు

చుండును. అయినను ఈపట్టణముననే విప్లవమును రహస్యము గను సురక్షితముగను నడపుచు నలువైపులకు సైన్యములను పంపుటకు వీలుగనున్నదని జాతీయవాదులు తలచి దీనిని తమ ముఖ్యపట్టణముగ చేసికొనిరి. ఇంతటినుండియు అంగోరా చరిత్ర తురుష్క విప్లవ చరిత్రతో సమ్మేళనము చెందినది. తురుష్క జాతికి అంగోరా చరిత్రి పవిత్రమైన యితిహాసమైనది. బానిసత్వము నుండి ముందు తరములవారిని తప్పించుటకు, తురుష్క దేశాభిమానులు మిగుల అందమయిన నగరములను మంచి గృహవసతులను కుటుంబ సౌఖ్యమును ధనమును ప్రపంచములోగల యావత్తు సుఖములనువదలి, తమనాయకునితోగూడ అననుకూలమగు శీతోష్ణస్థితులు గలిగి యెడారిమధ్యమున నుండి పాడుపడిన పట్టణమగు అంగోరాలో ప్రవేశించిరి. కాన్‌స్టాంటి నోపిలువద్ద సముద్రములో గ్రుంకిన తురుష్క స్వాతంత్ర్యభానుడు అంగోరా కొండలలో మరల నుదయించెను. తురుష్కుల పోరాటము జయప్రదముగ ముగిసి నూతన తురుష్కజాతీయ ప్రభుత్వ మేర్పడిన పిమ్మటగూడ అంగోరాయే తురుష్కదేశమునకు ప్రధానపట్టణముగ విలసిల్లుచున్నది.

ఆంగ్లేయగ్రంథ కర్త్రివాక్యతలు.

తురుష్కదేశమును పెక్కుసార్లు దర్శించి "ఈదినమున నున్న తురుష్కము" అను గ్రంథమును (Turkey Today) రచియించిన ఆంగ్లేయ గ్రంథకర్త్రి గ్రేసుఎలిసన్ అనునామె తనగ్రంథమునందు అంగోరానుగూర్చి ఇటుల వ్రాసియున్నది:—

"తురుష్క ప్రజాస్వామికము స్థాపింపబడిన ఇతిహాసము మానవ చరిత్రలో మిగుల తేజోవంతమయినది. ధనమును, ఉద్యోగములను, గృహములను, సౌఖ్యమును, స్నేహితులను వదలి మాతృదేశముయొక్క మోక్షముకొరకు తమగొప్పనాయకునితోగూడ ఎడారిపట్టణమగు అంగోరాకు లేచిపోయిన దేశాభిమానుల చిన్నబృందమునుగూర్చియేజాతియైనను గర్వించకమానదు................ఈకథ శరీరబాధలను సాంఘిక కష్టములకునోర్చి, ఇతరులతో చెప్పకొనకుండ త్యాగములనుచేసి, ఆదర్శములకొరకు సర్వస్వమును ప్రాణమునైనను గోల్పోవుటకు నిశ్చయము కలిగిన ధీరులయొక్క కథ. తమ నాయకునియొక్క కుశాగ్రబుద్ధియందును, తమదేశమును సేవించుట కాయనకుగల స్వార్థదీక్షయందును, గట్టివిశ్వాసముతప్ప వారాధారపడదగిన వేమియు లేవు. ప్రతిసంక్షోభమును వారికి వ్యతిరేకముగనే యుండెను. ఏవిధమైన సౌఖ్యము లేకుండుట; ప్రజలయొక్క చెప్పనలవిగాని దారిద్ర్యము, పిల్లల యుపవాసములు, అనటోలియాలోని దుస్సహమైన శీతోష్ణస్థితులు; యుద్ధసామాగ్రులయొక్క అపరిమితమగు ధరలు. మిగుల కొద్దిగగల యాశతోడనే తల్లితండ్రులు తమ కుమారులను సంతోషముతోనిచ్చిరి. ఆకలిచే బాధనొందుచున్నట్టియు చినిగిపోయిన గుడ్డలను ధరించినట్టియు స్త్రీలు ఆయుధసామాగ్రులను యుద్ధమునకై తయారుచేసిరి. మాతృ దేశసేవయే వారికి నూతనమగు మతమైనది.

"అపజయములోనుండి జయము బలవంతముగ లాగు

కొనవలసివచ్చినది. మిత్రమండలి వారిలో నేర్పడిన యభిప్రాయభేదములను మిగులబుద్ధికుశలతతో ముస్తఫా కెమాల్ పాషా ఉపయోగించుకొన గలిగినను, ఇంతతక్కువ సహాయముతో ప్రతిఘటనమునకు సిద్ధపడిన జాతి మఱియొకటి లేదు. పోరాటము ప్రారంభమయినపుడు, మానవాతీతమగు కార్యములు చేయుదినములు పోయినవనియు, ముస్తఫా కెమాల్ పాషా జయమును పొందుట అసాధ్యమనియు యూరపుఖండములోని యొక రాజకీయవేత్త చెప్పెను. "ముస్తఫా కెమాల్ మిగుల ధైర్యముతో పోరాడునని మనకు తెలియును. కాని సంగ్రామమునకు ధనము నాశనమైనను. ఆయనవద్ద సైన్యములేదు. భోజనసామగ్రి లేదు. యుద్ధ పరికరములు లేవు ఆయనకు వ్యతిరేక పక్షమున నెంతయున్నదో చూడుము. గ్రీకులకు మిత్రమండలి వారియండ యుండుటయేగాక, తురుష్క సుల్తాను ఉత్తరమునను, ఆర్మీనియనులు తూర్పునను, ఫ్రెంచివారు దక్షిణమునను సహాయము చేయుచున్నారు." అని ఆయన చెప్పెను. కాని అద్భుతమగు కార్యమే జరిగినది. తురుష్కజాతీయవాదులు జయమును పొందినారు. అంగోరాకథ మానవచరిత్రలో స్మరణీయమై నిలిచినది.........ప్రపంచయుద్ధము ముగియునాటికి మిగుల దైన్యమగు స్థితిలోనికి క్రుంగి, యుద్ధములలో నోడిపోయి, ఆర్థికముగను నైతికముగను నాశనమైన, తురుష్కజాతివలె గొప్ప జయమును సంపాదించిన మఱియొక జాతి, మానవనాగరికత ప్రారంభమయినప్పటి నుండియు నగుపడుటలేదు. తురుష్కములో ప్రజాస్వామికస్థాప

నము విప్లవమని చెప్పబడుచున్నది. ప్రజలుమానవ జీవితము నందు మిగుల అధోగతిని పొందిన సమయమున స్వాతంత్ర్య ప్రకటనము గావింపబడుటను జాతీయపునరుద్ధరణమని పిల చుట యెక్కువ సమంజసముగ నుండును.

"సుల్తాను హామీదు తురుష్కదేశమును నిరాశకుం బాల్పడం జేసెను. ప్రతి ప్రభుత్వశాఖయు లంచగొండితనము తోను దుష్ప్రవర్తనతోను నిండియుండెను. దేశములోని యోగ్యులైన అందరు పురుషులను స్త్రీలను ప్రభుత్వమువారు అనుమానించుచు వారందరిమీదను పోలీసు నిగహాను వేసిరి. మిక్కిలి కట్టుదిట్టములతో పోలీసుద్యోగస్థులు వీరిసందరిని వెంటాడుచుండిరి. ప్రక్కయింటివానితో మాట్లాడుటకుగాని సత్యమును రహస్యముగ చెప్పుటకుగాని భయము కలిగెను. ఉత్కృష్ట భావములన్నియు నాశనము చేయబడుచుండెను. ....గాని 1908 సంవత్సరమున యుద్ధము లేకుండగనే సుల్తాను హామీదు యౌవన తురుష్కులచే రాజ్యభ్రష్టుడు గావింపబడెను. తురుష్కదేశములో కొంత ధైర్యము కలి గెను. అయిక్యత అభివృద్ధి సంఘమువారు (Committee of Union and Progress) గొప్ప వాగ్దత్తములను ప్రజలకు చేసిరి. గాని ఆశాచంద్రునిమీద మేఘములు త్వర లోనే క్రమ్మెను. నూతనాదర్శములకు త్వరలోనే స్థానము పోయెను. నైతిక క్షీణదశ దేశములో మరల వ్యా పించెను. ప్రపంచయుద్ధము ముగిసినతరువాత జరిగిన ము డ్రోసు తాత్కాలిక సంధితో అపజయము దుఃఖము

పూర్తియైనవి. దేశమునకు నాయకుడులేడు. వారి సుల్తాను శత్రువుల చేతిలో నున్నాడు. వారి ఆశలు శాశ్వతముగ మంటగలిసినవి. ఉద్యోగస్థులు ప్రభుత్వముయొక్క బొక్కసములోని ద్రవ్యము నపహరించి దేశమును విడిచి పారిపోయిరి. దేశములో మిగిలిన యుద్యోగస్థులెట్టి అవమానకరమైన షరతులనైన మిత్రమండలినుండి యంగీకరించుటకు సిద్ధముగ నుండిరి.

"ఆట్టిసమయమున ముస్తఫాకెమాల్ ముందునకువచ్చి నిలిచెను. వెంటనే దేశమును కాపాడుటకు పూనుకొనెను. తన ప్రజలకు స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుట కొంటరిగనైవాను పట్టణమున దిగెను.

"మీరెప్పుడైన ధైర్యమును గోలుపోతిరా?" అని నేను ముస్తఫాకెమాల్ పాషా నడిగితిని.

"ఎప్పుడునులేదు. భయము మిగుల అపాయకరమైనది. మనము ఏమిచేయవలయునో నిశ్చయించుకొనవలెను. దానిని చేయవలెను. నైతికముగ మిగుల క్షీణదశను పొందినను తురుష్కుల సహజస్వభావమును నేనెరుగుదును. వారి కొకనాయకుడు మాత్రము కావలసి యుండెను. వారియందు విశ్వాసముంచి వారి యుత్తమ గుణములను పైకి లేవతీయగలవాడు కావలసియుండెను. నేను చేయగలిగియుండిన దానిని గూర్చి యతిగొప్పగ చెప్పగూడదు. ప్రపంచములోని యే మంచిపనివాడును, ఉత్తమసేనానియు, మంచిపనిముట్లులేనిది యేమియు చేయజాలడు. నాపనిముట్లు మంచివనినాకు నమ్మకమున్నది.

వాటినుపయోగించుటయే నాధర్మమై యున్నది." అని ఆయన బదులుచెప్పెను.

"ఈభయంకరమైన బాధల ననుభవించుచు కష్టపరంపరలలో గడిపిన దినములు లేకుండ చేయలేకపోతిరా?" అని నేను మరల ప్రశ్నించితిని.

"ఇప్పుడవన్నియు పోయినవి. వానివలన మాకేమియు హానికలుగలేదు. అవిమాజాతికి క్రొత్తనుత్సాహస్థితిని ప్రసాదించెను" అని ఆయన ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

*　　*　　*　　*　　*　　*

"తురుష్కులకు అంగోరాకథ పవిత్రమైన చరిత్రయై వెలయుచున్నది. ఆకథ తెలిపెడి యుత్కృష్టమగు ధీరత్వమును దూరదృష్టిని వివేకమును గ్రహింపకుండుట బుద్ధిపూర్వకమగు గ్రుడ్డితనము. రమజాను పండుగలలో తప్ప మిగిలిన దినములలో నిపుడు మసీదులు జనముతో క్రిక్కిరిసి యుండుట లేదు. కాని స్వతంత్రపోరాటమునుగూర్చి యెవరైన నుపన్యసించినను, సినిమా ప్రదర్శనమునందు చూపినను అతివిశేషముగ జనులువచ్చెదరు. స్వతంత్ర పోరాటపు కథ వారికి కంఠతఃవచ్చును. అయినను మరల మరల నెన్నిసారులు ఆకథ నెవరు చెప్పినను వినుటలో విసువుచెందరు. కథచెప్పువారు జయమును పొందిన భాగమును సమీపించుసరికి ప్రజలు సంతోషముతో నోలలాడి ఆకసము బ్రద్దలగు నట్లు కరతాళ ధ్వనులుగావింతురు. ప్రతివారి కన్నులనుండియు దుఃఖముతోడను సంతోషముతోడను

డిన బాష్పములురాలును. కన్నీటి నెవరును ఆపుకొనజాలరు. “మేము ఎన్నిసారులు యీ కథను విన్నను మాకు తనివి తీరదు. అది మా వేదము. అది మాపురాణము. వెనుకటి దినములలో హత్యలుగావించిన సుల్తానులయొక్కయు బందిపోటులు చేసిన బందిపోటుగాండ్రయొక్కయు కథలను చెప్పినచో నాహ్లాదకరముగ వినుచుండెడివారము. ఇవుడు స్వతంత్రతయొక్కయు, శాంతియొక్కయు కీర్తనలను అల్లుచున్నాము; మాకవీశ్వరులు మే మనుభవించిన బాధలను గూర్చియు వానిలోనుండి పొందిన జయమునుగూర్చియు వ్రాయుచున్నారు. మాబడిపిల్లలు వానిని వల్లించుచున్నారు. మాజాతియొక్క గొప్ప యితిహాసమును వారు జ్ఞాపక ముంచుకొనుచున్నారు. మేముకూడ నాయితిహాసమును మాహృదయ ఫలకములపై వ్రాసుకొని పవిత్రమయిన వానిని ధ్యానము చేసినటుల మననముచేయుచున్నాము.” అని యొక మిత్రుడు నాతోచెప్పెను.

“ఈ యుపన్యాసములలో కొన్నిటికి నేనుకూడ హాజరైతిని. ఉపన్యాసకునిభాష నాకు తెలియకపోయినను ఆయనయొక్క భావములను ఆయన యుపన్యాసమును వినిన ప్రజలలో కలిగిన అత్యంతమగు భావోద్రేకమును నేను బాగుగ గ్రహింప గలిగితిని. మతగురువు ప్రార్థనచేయగనే అందరు ప్రజలును కలిసి గాఢమగు దైవభక్తితో నాప్రార్థనను మరల చెప్పినటులవలె నుండెను. ఆ ప్రజలందరును తమ మాతృభూమికొరకు ప్రార్థించుచున్నటుల గోచరించెను. బాధలనుండి

కలిగిన జాతీయ జీవితములో తమ జవాబుదారీలను వారు నేర్చుకొనుచుండినటుల గోచరించెను. వారి మధ్యనుండిన విదేశీయురాలి కాయనుభవము ఆశ్చర్యకరముగ నుండెను.

"తురుష్కము మహమ్మదీయ మతము నవలంబించు చున్నటులే ప్రకటించుచున్నది. కాని దేశారాధనమే యా ప్రజల మతమనియు, జాతీయ సమాఖ్యయే వారి ప్రార్థనగ్రంథమనియు, స్వాతంత్ర్యపోరాట యితిహాసమే వారి పురాణమనియు నాదేశమును దర్శించిన యెవరికైనను గోచరించుట కెంతకాలమో పట్టదు. జాతీయసమాఖ్యయొక్క నకలు ప్రతిచోటను వరుండుసెజ్జమీద కనపడును. చాలమంది దానిని జేబులలో నిడికొని తీసుకొని పోవుదురు.

"ఒకమిత్రు డిటుల నన్నడిగెను. "నాకు స్వాతంత్ర్యమును ప్రసాదించిన గ్రంథముకంటె నెక్కువ పవిత్రమగునది నాకేమి యుండగలదు? అందులోని యేవాక్యమునైనను తీసిచూపుడు. దానినిగూర్చి యొక గంటసేపు మీకు బోధించగలను. మా గురువుల యాజ్ఞ ననుసరించి మేము ఖురానును పఠించుచున్నాము. దానిమాటల కర్థము మాకు తెలియదు. దాని వలన మాకు భావోద్రేకము కలుగుటలేదు. జాతీయసమాఖ్య యొక్క ప్రతిమాటకు పూర్తియగు అర్థము నాకుతెలియును. నా భార్యకు నా పిల్లలకుగూడ తెలియును. పాత మతముల రోజులు పోయినవి. ప్రజలను మేల్కొలిపి పునరుద్ధరణము గావించుట కొరకు క్రొత్తమతము మాకు కావలసి వచ్చినది. జాతీయోద్యమములోను మాయొక్క

పునర్జన్మయొక్క కథలోను నూతన మతమును మేము కను గొంటిమి. తూర్పు దేశములలోని యన్ని జాతులలోను ఈ నూతన మతము వ్యాపించినపుడు మీారేమి కనుగొం దురో—"

"కాని, జపానుదేశము" అని నేను అడ్డు చెప్పితిని. "ఎవరును చూడకముందు జపాను తన దుస్తులను తన నాగ రికతను మార్చుకొన్నది. ఇతరులు మేల్కొనకముందే జపాను క్రొత్తజాతిగ మార్పుచెందినది. వారికి పోరాటము లేదు. వర్తకమునందు వారు బాగుగ సంపాదించినారు. గొప్ప వారని యంగీకరింపబడినారు. కాని మేము తూర్పుదేశముల వారందఱికిని మార్గదర్శకులమయి యున్నాము" అని ఆయన బదులుచెప్పెను.

"తరువాత కొన్నిదినములకు నేను బీరటునుండి జరూస లేము పట్టణమునకు(పాలెస్తైన్ దేశములోని ప్రధానపట్టణము) పోయినాను. త్రోవపొడుగునను ప్రతిచోటను నన్ను ప్రజ లడుగుచు వచ్చిన ప్రశ్నలవలన ఆమితుర్కీ మాటల యదా ర్థత నాకు గోచరమయ్యెను. సిరియా దేశ ప్రజలలో జాతీయ భావములు బాగుగ నాటియున్నవి. వారికి తురుష్కులయందు ప్రేమలేదు. కాని ప్రాగ్దేశములయొక్క స్వతంత్రనాయకునిగ వారు ముస్తఫా కెమాల్ పాషాను గౌరవించుచున్నారు. మాకు ముస్తఫా కెమాల్ ఏడీ? మాలో ముస్తాఫా కెమాల్ ఎప్పుడుపుట్టును? తప్పక యొకరోజు పుట్టగలడు" అని వారు చెప్పుచున్నారు.

"పాలెస్తైనులోకూడ అటులనే కోరుచున్నారు. ఆదేశములో నాంగ్లేయుల రాజనీతి అరబ్బుల కన్యాయముగను యూదులకు క్రూరముగను పరిణమించినది. పాలెస్తైను ప్రజలుకూడ ముస్తఫా కెమాల్ వంటి రక్షకుడు కావలెనని పరితపించుచున్నారు. పాలెస్తైను లోను సిరియాలోను అరేబియాలోను బజారులలో తిరుగు సామాన్య మనుష్యులుకూడ ముస్తఫా కెమాల్ను అవతారపురుషునిగ భావించుచున్నారు. ముస్తఫా కెమాల్ వంటి ధీరుడెవడో వారికి స్వేచ్ఛను కలుగ చేయవలసియున్నది.

"నేను జరూసలేము పట్టణమును చేరినతరువాత నచటి మసీదులోనికి పోవ యత్నించితిని. అది పూర్వము క్రైస్తవుల యాత్రాస్థలము. దానిని మహమ్మదీయు లాక్రమించి మసీదుగ మార్చిరి, నేను క్రైస్తవురాలను గావున నన్ను లోనికి రానీయలేదు. నేను లోనికిపోవుటకు పట్టుదలను చూపితిని. కాని నెట్టివేసిరి. తురుష్క దేశములో నెంతమత స్వేచ్ఛగలదో ఇచట నంత యన్యాయముగ నున్నదే, అని యంటిని. అచటి మతగురువు వెంటనే "ఈ దొరసాని తురుష్క దేశము నెరుగునా? ముస్తఫా కెమాల్ పాషాను చూచినదా?" అని ప్రశ్నించెను. నేను ముస్తఫా కెమాల్ పాషాను ఎరుగుదును అని చెప్పుటతోడనే ఆయన తలుపుతీసి నాకాలి పాదరక్షలను గుడ్డలో దాచి మసీదులోనికి మిగుల వినయముగ గొనిపోయి దావీదుయొక్క సమాధిదగ్గరకు తీసికొనిపోయి చూపెను. నన్ను ముస్తఫా కెమాల్ను గురించి చెప్పుమని బ్రతిమాలిరి.

నేను చెప్పినదాని నంతను అచటి ప్రజలు మిగుల శ్రద్ధాళువులై వినిరి. తాముకూడ తురుష్కమువలె త్యాగములుచేసి పురుషులకును స్త్రీలకును స్వతంత్రతను కలుగచేయు ప్రజారాజ్యమును నిర్మాణము గావించుకొనవలెనని తూర్పుదేశములవారు నేర్చుకొనినారు.

"తురుష్కముయొక్క భావిస్థితి యేమయినను అంగోరాయొక్క కథ మానవచరిత్రలో శాశ్వతముగ నుండగలదు." అని వ్రాసియున్నది.

తు రు ష్క
ప్ర జా స్వా మి క ము

ఆరవ అధ్యాయము

తురుష్కజాతీయ సమాఖ్య

TURKISH NATIONAL PACT.

(1)

క్రొత్త ఎన్నికలు

1919 వ సంవత్సరము అక్టోబరునెల 5 వ తేదీని కాన్స్టాంటినోపిలులోనున్న ప్రధాన మంత్రియగు దామాదుఫరీదు పాషా రాజీనామా నిచ్చెను. ఆయనకు బదులుగ అలీరిజబే ప్రధానమంత్రియయ్యెను. సుల్తాను ప్రజాప్రతినిధిసభను సమావేశపరుప సంకల్పించి ఎన్నికల కుత్తరువిచ్చెను. దేశమందంతటను జాతీయవాదులు ఎన్నికలలోనిలిచి నూతనప్రజాప్రతినిధిసభలో (పార్లమెంటులో) మిగుల నధికసంఖ్యాకులుగ నెన్నుకొనబడిరి. నూతన ప్రధానమంత్రికూడ జాతీయవాదులకు వ్యతిరేకుడుకాడు.

పార్లమెంటు జాతీయ సమాఖ్య నంగీకరించుట.

అంగోరాలో జాతీయవాదుల కార్య నిర్వాహకసభ జరిగెను. ఎర్జరమునందు అవలంబింపబడి యుండిన కార్యక్రమము ననుసరించి ముస్తఫాకెమాల్ పాషాచే తయారుచేయబడిన జాతీయసమాఖ్య (National Pact)యను అత్యంత ముఖ్యమయిన దస్తావేజును చర్చించి యంగీకరించిరి. ఇంకను కార్యనిర్వాహక సమావేశములు జరుగుచుండగనే నూతన తురుష్క పార్లమెంటున కెన్నుకొనబడిన సభ్యులెల్లరును అంగోరాలో సమావేశమైరి. నూతన పార్లమెంటుకు నాయకుడుగ ముస్తఫా కెమాల్ పాషాకు పరమ మిత్రుడగు రూయఫ్‌బే యెన్నుకొనబడెను. అంగోరాలో సమావేశమైన తురుష్క పార్లమెంటుచే జాతీయసమాఖ్య చర్చించబడి అంగీకరించబడెను. తురుష్కజాతియొక్క స్వాతంత్ర్య ప్రకటన మీజాతీయ సమాఖ్యలో నిమిడియున్నది. "జాతీయ సమాఖ్య కొరకు మేము బ్రతుకుటయో చచ్చుటయో తేలవలసియున్నద"ని ముస్తఫా కెమాల్ పాషా చెప్పెను. దీనిమీదనే రాబోవు తురుష్క స్వాతంత్ర్య పోరాటమంతయు జరుపబడినది. కావున జాతీయ సమాఖ్యయొక్క ప్రధాన సూత్రములు తెలిసికొనుట మిగుల నావశ్యకము.

తురుష్క జాతీయసమాఖ్య

(NATIONAL PACT)

" ఈదిగువ చెప్పబడిన సూత్రములను పూర్తిగ గౌరవించుటవలన ప్రభుత్వముయొక్క స్వాతంత్ర్యమును జాతి

యొక్క అభివృద్ధిని నిశ్చయముగ పొందవచ్చుననియు; న్యాయమైనట్టియు శాశ్వతమైనట్టియు శాంతిని పొందుటకుగాను ఇతర జాతులమీది రాజ్యమును త్యజించుటకు సిద్ధపడినార మనియు; ఈసూత్రములు అమలు జరుగనిచో నిలుకడగలిగిన తురుష్క రాజ్యముగాని సంఘముగాని నిలిచియుండుట అసాధ్యమనియు; అట్టోమాను ప్రజాప్రతినిధి సభవారు (పార్లమెంటువారు) గ్రహించి తీర్మానించు చున్నారు:—

1 సూత్రము :— తురుష్క సామ్రాజ్యములో నరబ్బులు అధికసంఖ్యాకులుగ కాపురమున్నట్టియు, 1918 సంవత్సరము అక్టోబరు 30 వ తేదీన జరిగిన తాత్కాలిక సంధివలన శత్రుసేనల స్వాధీనములో నున్నట్టియు, ప్రదేశముల భావిస్థితి, యక్కడ నివసించెడు ప్రజలు స్వేచ్ఛగ ఓట్లనిచ్చి నిర్ణయించుకొనిన ప్రకారము ఏర్పాటు కావలసియున్నది. కావున తాత్కాలికసంధియొక్క గీతలోచేరినను చేరకపోయినను మతముచేతను సాంఘిక భావములచేతను ఆదర్శములచేతను త్యాగమువలన కలిగిన పరస్పరగౌరవముచేతను పరస్పరసాంఘికమగు హక్కులను గౌరవించుట చేతను ఐక్యమును పొంది అట్టోమాను (తురుష్క) మహమ్మదీయులచే అధిక సంఖ్యాకులుగ నివసించబడుచున్న ప్రదేశములన్నియు కలసి అవిభాజ్యమైన స్వతంత్ర తురుష్క ప్రభుత్వము క్రిందనుండి తీరవలెను.

రెండవసూత్రము :— ఇదివరకు ప్రజలసమ్మతులచేత మాతృదేశములో చేరిన మూడుజిల్లాలలోను అవసరమైనచో

మరల ప్రజల సమ్మతులు (ఓట్లు) తీసుకొనుట కభ్యంతరము లేదు.

3వ సూత్రము:— పశ్చిమత్రేసుయొక్క భావిస్థితి కూడ అచటికాపురస్థులు స్వేచ్ఛగ నిచ్చెడి ఓట్లప్రకారము నిర్ణయించుట కభ్యంతరము లేదు.

4వ సూత్రము:— ఖలాఫతునకును సుల్తానుకును అట్టోమాను ప్రభుత్వమునకును రాజధానియగు కాన్‌స్టాంటినోపిలుయొక్కయు మర్మరా సముద్రముయొక్కయు సంరక్షణమున కెట్టియపాయము వాటిల్లకుండ కాపాడుకొనవలెను. ఈ సూత్రమంగీకరింపబడినయెడల బాస్ఫరసు జలసంధిగుండ జరుగుప్రపంచముయొక్క రాకపోకలను గూర్చియు వర్తకమును గూర్చియు మేమును ఇతరప్రభుత్వములవారును కలిసి చేసికొనెడి ఏర్పాట్లు చెల్లగలవు.

5 వ సూత్రము:— మిత్రమండలివారును వారి శత్రువులును చేసికొనిన సంధి షరతులప్రకారమే మా దేశములోని స్వల్ప సంఖ్యాకములగు సంఘములయొక్క హక్కులన్నిటిని మేము శాశ్వతముగ కాపాడెదమని ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాము. అట్టిహక్కులే మాప్రక్క దేశములలో స్వల్ప సంఖ్యాకులుగ నున్న మహమ్మదీయులకును ఇవ్వబడునని విశ్వసించుచున్నాము.

6 వ సూత్రము:— మాజాతీయ, ఆర్థికాభివృద్ధిని పొందుటకును పరిపాలనను నవీనపద్ధతులమీద సౌష్ఠవముగ

జరుపుటకును మాయిష్టమైన విధానములను అమలు జరుపుటకును ఇతరదేశము లన్నిటివలెనే మాకును సంపూర్ణమగు స్వాతంత్ర్యము, స్వేచ్ఛయుండవలెను.

ఈకారణముచేత మాదేశములో రాజకీయ, ఆర్థిక, న్యాయవిచారణ, మొదలగు విషయములలో నేర్పడియున్న ప్రత్యేకపు హక్కులకును నిర్బంధములకును మేము వ్యతిరేకులమై యున్నాము.

మేము ఇవ్వవలసినట్లు రుజువగు ఋణములను చెల్లించు విషయమునకూడ పై సిద్ధాంతమునకు వ్యతిరేకముగ జరుగకూడదు."

సామ్రాజ్య భావము.

ఈజాతీయ సమాఖ్యమూలమున తురుష్కులుసామ్రాజ్యభావమును(Imperialism) పూర్తిగ వదలినారు. జాతీయ భావమును (Nationalism)సంపూర్ణముగ స్వీకరించినారు. న్యాయముకొరకును శాశ్వతమగు శాంతికొరకును ఇతరజాతులమీద రాజ్యమునుత్యజించుట కొప్పుకొనినా మని యుపోద్ఘాతమునందే వ్రాసినారు. ప్రతి జాతియు సంపూర్ణమగు స్వాతంత్ర్యమును కలిగి ఆజాతిలోచేరిన ప్రజల యిష్టప్రకారం మాజాతియొక్క పరిపాలనము జరుగవలెననియు, ఒకజాతి మరియొకజాతిని లోబరచుకొని పాలించుట అధర్మమనియు మానవశాంతికిని కళ్యాణమునకును వ్యతిరేకమనియు ననుసత్యమే జాతీయభావము.

తురుష్క జాతీయ సమాఖ్యలోని మొదటి సిద్ధాంతము తురుష్క దేశమునకు విదేశీయుల జోక్యములేని సంపూర్ణమగు స్వతంత్రత కలుగుట. వారెటుల పాలించుకొనవలెను; వారి యార్థికస్థితి యెటుల నభివృద్ధిచెందవలెను; వారెచటనుండి ఋణములు తెచ్చుకొనవలెను; వారి ఋణము లెటుల తీర్చవలెను; అదియంతయు వారి యిష్టము. దేశములోని ప్రజలందఱికిని సమానమగు హక్కులు బాధ్యతలునుండవలెను. విదేశీయులకుగాని స్వదేశీయులలో నేసంఘమువారికిగాని ప్రత్యేక హక్కులు అధికారములు నుండగూడదు. తురుష్కు లధిక సంఖ్యాకులుగ కాపురమున్నత్రేసు, అడేలియా, స్మర్నా, కాన్‌స్టాంటినోపిలు, ఏడ్రియానోపిలు, ఎర్జరం, మోసలు, మొదలగు ప్రాంతములన్నియు తురుష్కములోనె చేరవలెను. ఆర్మీనియనులు గ్రీకులు స్వల్ప సంఖ్యాకులుగను తురుష్కు లధిక సంఖ్యాకులుగను కాపురమున్న భాగములను తురుష్క దేశమునుండి విడదీయుటకు వీలులేదు ఏభాగమునైనను తురుష్కములో చేర్చవచ్చునా లేదాయని సందేహముకలిగినపుడు ఆభాగములోని ప్రజలయొక్క నిర్బంధములకు లోబడని సమ్మతులను (ఓట్లను) తీసికొని అధిక సమ్మతులప్రకారము జరుపుట కభ్యంతరములేదు. ప్రజలకు స్వయంనిర్ణయపుహక్కుండవలెను.

తురుష్కులకువలెనే ప్రక్కదేశములగు అరబుజాతులకును నంపూర్ణమగు స్వాతంత్ర్యముండవలెను. ఈ యరబుజాతులు

ప్రపంచ యుద్ధమునకు పూర్వము తురుష్క సామ్రాజ్యమునకు లోబడి యుండినవి. యుద్ధకాలమున మిత్రమండలివారు స్వాతంత్ర్యమిచ్చెదమని ఆశపెట్టి అరబుదేశీయులను తురుష్కుల నుండిచీల్చి తురుష్కులపై తిరుగబాటులు చేయించిరి. యుద్ధము ముగియగనే తమకు సంపూర్ణమగు స్వాతంత్ర్యము కలుగునని అరబ్బులు ఆశపెట్టుకొనిరి. కాని యుద్ధము ముగిసినను ఫ్రెంచివారు అరబుదేశములలో సిరియాను ఆంగ్లేయులు మెసపొటేమియా, హెజాజ్ ట్రాన్సుజార్డను, పాలెస్టైన్ దేశములను ఆక్రమించుకొనియుండిరి. ఈపాశ్చాత్యులు అరబుదేశములను వదలిపెట్టి అరబ్బులకు సంపూర్ణమగు స్వాతంత్ర్యము స్వయంనిర్ణయపు హక్కు కలుగవలెనని తురుష్క జాతీయసమాఖ్య కోరుచున్నది.

స్వల్పసంఘముల హక్కుల రక్షణము.

తురుష్క జాతీయ సమాఖ్యయొక్క మూడవ సిద్ధాంతము, దేశములోని స్వల్ప సంఖ్యాకములగు సంఘముల యొక్క హక్కులను చక్కగ కాపాడు బాధ్యత యధిక సంఖ్యాకములగు సంఘములవారిదై యున్నది. అంతేగాని స్వల్ప సంఘముల కాపుదల నిమిత్తమొక విదేశప్రభుత్వముయొక్క జోక్యమనవసరములేదు. తురుష్కదేశములో స్వల్ప సంఖ్యాకులగు ఆర్మీనియనులయొక్కయు గ్రీకులయొక్కయు క్షేమమునకను మిషతో పాశ్చాత్య ప్రభుత్వములు తురుష్కములో జోక్యము కలుగచేసికొనుటకును అధికారము చలాయించుటకును ప్రయత్నించుచున్నవి. అటుల చేయుటకు పాశ్చాత్య ప్రభు

త్వములకు హక్కు లేదనియు స్వల్పసంఖ్యములను తామే చక్కగా కాపాడు బాధ్యత పూర్తిగను శాశ్వతముగను వహించుచున్నామనియు తురుష్క జాతీయవాదులు ప్రకటించుచున్నారు.

ఈవిధముగ తురుష్క జాతీయ సమూహ్య జాతీయభావ పూరితమై స్వాతంత్ర్యభావప్రతిఘటనమై తనరాజ్యము ఆసియామైనరుజాతికి మిగుల ప్రేమాస్పదమై విలసిల్లుచున్నది.

(2)

పార్లిమెంటు రాజధానికిపోవుట.

ఇటులు తురుష్క పార్లమెంటు అంగోరాపట్టణమున సమావేశమై తీర్మానములు గావించుచున్న సమయమున, ఈ పార్లమెంటు సరియైనప్రకారము కాన్‌స్టాంటినోపిలునగరమున ఆరవమహమ్మదుసుల్తాను యొక్క సమ్ముఖమున సమావేశమైనచో వారిని అంగీకరించెదమని మిత్రమండలి యుద్యోగస్థులు ప్రకటించినందున, అంగోరా సమావేశము నంతటితో ముగింపుచేసి కాన్‌స్టాంటినోపిలులో సమావేశమగుటకు తీర్మానించిరి. ఈ పార్లిమెంటు ప్రభుత్వపు చట్టముల ప్రకారమెన్నుకొనబడినది గావునను, కాన్‌స్టాంటినోపిలు ఇంకను తమకు రాజధానిగ నున్నదిగనుకను, మిత్రమండలియొక్క ప్రకటనను గౌరవించి, రాజధానిలో సమావేశమగుటకు రూయఫ్‌వే నాయకత్వముక్రింద పార్లిమెంటుసభ్యులలో నత్యధిక సంఖ్యాకులు అంగోరాను వదలి 1920వ సంవత్సరము జనేవరినెల 11వ తేదీని కాన్‌స్టాంటినోపిలుకు వెళ్లిరి.

జాతీయ సమాఖ్యనంగీకరించెను.

1920వ సంవత్సరము జనేవరి 28వ తేదీని కాన్‌స్టాంటినోపిలు నగరమున తురుష్కపార్లమెంటుసమావేశమయ్యెను. తురుష్కజాతీయసమాఖ్య మరల నాసమావేశమునందు చర్చించబడి యేకగ్రీవముగా నంగీకరించబడెను. న్యాయశాస్త్ర ప్రకారము ప్రజలచే నెన్నుకొనబడిన పార్లమెంటుసభ్యులు న్యాయశాస్త్ర ప్రకారము రాజధానిలోసమావేశమై మిత్రమండలి యధికారుల యెదుట జాతీయసమాఖ్య నేకగ్రీవముగ నంగీకరించి తీర్మానించుట జాతీయవాదుల కఖండవిజయమని చెప్పకతప్పదు. కాని కాన్‌స్టాంటినోపిలునందు ప్రజాప్రతినిధిసభ సమావేశమగుట కదియే యాఖరు పర్యాయము.

ఆంగ్లేయులు తురుష్క ప్రముఖులను చెరసాలలలో బంధించిరి.

మిత్రమండలిలో ముఖ్యముగ నాంగ్ల ప్రభుత్వమువారిలో గొప్ప యలజడి కలిగెను. జాతీయ సమాఖ్య యంగీకరించుట యనగ మిత్రమండలిపై తిరుగబాటు చేయుటయని ఆంగ్ల ప్రభుత్వము వారు తలచిరి. ఇందుకు ప్రతీకారము నల్పుటకు నిశ్చయించిరి. తురుష్కదేశీయులపైన వెంటనే పశుబల ముపయోగించవలసినదని యచటి బ్రిటీషు అధికారులు తమకు సిఫారసు చేసిరనియు, తురుష్కమును మంచి దెబ్బకొట్టి వారి మదము నణచివేయబోవుచున్నామనియు, లోబడియుండునట్లు గావింపబోవుచున్నామనియు మార్చినెల 10 వ తేదీన ఆంగ్లేయ విదేశాంగ మంత్రియగు కర్జన్ ప్రభువు (Lord Curzon) ఆంగ్లేయ పార్ల

మెంటులో చెప్పెను. మార్చి 15 వ తేదీని మిల్ని సేనానిక్రింద ఆంగ్లసేనలు కాన్స్టాంటి నోపిలు నగరముపై దండెత్తి యచటి ప్రభుత్వపు కట్టడముల నన్నిటి నాక్రమించి ఎదిరించిన తురుష్కులను కాల్చి వేసి పట్టణమును స్వాధీన మొనరించుకొనిరి. కాన్స్టాంటినోపిలుకు బయటి ప్రపంచముతోగల తంతిసంబంధమును ఆపివేసి యారాత్రి మిల్ని సేనాని తన సైనికులతో తురుష్కులు కాపురమున్న ప్రదేశమగు సాంబలులో అకస్మాత్తుగ నిండ్లలో జొరబడి తనకు దొరికినంతవరకు నలుబది మంది తురుష్కనాయకులను ఖైదుచేసి తీసికొనిపోయి మరుసటి యుదయమున బ్రిటీషు నావమీద బ్రిటిషువారి మాల్టాద్వీపమునకు గొనిపోయి చెఱసాలలలో పడవేయించెను. చరసాలలలో నిర్బంధితులైన వారిలో రూయుఫ్‌బే, హింంబే, మొదలగు ప్రముఖులెల్లరును గలరు. ఈవార్త తెలియగనే పెక్కుమంది తురుష్క దేశాభిమానులు కాన్స్టాంటినోపిలును వదలి అనటోలియాకు పారిపోయి ముస్తఫా కెమాల్ పాషాతో చేరిరి. కాన్స్టాంటినోపిలులో తురుష్కులు కాపురమున్న భాగములో తిరుగబాటులు జరుగకుండ ఆంగ్లేయసేనలు మరఫిరంగులను పెట్టి యుంచిరి.

జాతీయవాదులు రాజద్రోహులు.

నూతన ప్రధానమంత్రిని తీసివేసి సుల్తాను ఆంగ్లేయుల కిష్టుడగు దామాదు ఫరీదు పాషాను మరల ప్రధానమంత్రిగ చేసెను. పార్లమెంటు సభ్యులలో చాలమంది ఖైదులోనికి పోవుటయో అంగోరాకు చేరుటయో జరిగెను. దామాదు

ఫరీదుపాషా కిష్టులగువారు మాత్రము కాన్‌స్టాంటి నోపిలులో పార్లమెంటుగ సమావేశమగుచు మిత్రమండలి యధికారుల యాజ్ఞానువర్తులై మెలగుచుండిరి. జాతీయవాదు లెల్లరును తిరుగబాటుదారులని సుల్తానుయొక్క ప్రభుత్వము ప్రకటించెను. రాజద్రోహ నేరముక్రింద మరణశిక్షను విధించి వారంటులను బంపెను. తురుష్కములోని ఇస్లామునకు ప్రధాన గురువగు షేకుల్ ఇస్లాము జాతీయోద్యమము మహమ్మదీయ మతమునకు వ్యతిరేకమనియు జాతీయవాదులనెల్లర, రాజద్రోహులుగనుక మతము నుండి బహిష్కరించితిమనియు ఎవరైనను వీరిని చంపినచో భగవంతునికి ప్రీతికరమైన కార్యమనియు మరియొక ప్రకటనము గావించెను.

ఇటుల ముస్తఫా కెమాల్ పాషాయును ఆయన యనుచరులును మిత్రమండలికి శత్రువులును, సుల్తానుకు తిరుగబాటు దారులును, మతమునకు ద్రోహులును, మహమ్మదీయ సంఘమునుండి బహిష్కరింపబడిన వారును, నైరి. మతగురువులు తరచుగ తమ స్వసంరక్షణకొరకును స్వలాభముకొరకును అజ్ఞానులైన ప్రజలమీద తమకుగల పలుకుబడిని దేశాభివృద్ధికిని దేశలాభమునకును వ్యతిరేకముగ నెటుల నుపయోగించెదరో తెలియుటకిది యొకనిదర్శనము. కాన్‌స్టాంటినోపిలులో మిత్రమండలి యధికారులచేనే సైనికశాసనము ప్రకటింపబడెను. సుల్తానుయొక్క అధికారమును బలపర్చుటకే ఆయనమీద తిరుగబాటులకై కుట్రలుచేయుచున్న కొందరిని తాముపట్టుకొని చెరసాలలలో నిర్బంధించితిమనియు

కాన్స్టాంటి నోపిలును తమక్రిందికి తీసికొనుతలంపు తమకు లేదనియు, గాని తురుష్కులు తమమీద తిరుగబడినచో తమ యుద్దేశ్యములను మార్చుకొనవలసి వచ్చుననియు మిత్ర మండలి యధికారులొక ప్రకటనమును గూడ మార్చి 16 వ తేదీన గావించిరి. ఇప్పటికిని దేశమునకు సుల్తానే ప్రభుచిహ్నములనన్నిటినికలిగియున్నాడు. ప్రధానమంత్రి, మంత్రివర్గము, మహమ్మదీయ ప్రధాన మతగురువు, ఖలాఫతుపీఠము, పార్లమెంటు, మొదలగుప్రభుత్వప్రతిష్ఠాపనలన్నియు సుల్తానుక్రిందనే రాజధానిలోనున్నవి. కానిసుల్తాను మిత్రమండలియొక్క సంరక్షణలోవారిక్రిందఖైదీ వలెనుండివారాజ్ఞాపించినటులెల్లఆయనయును ఆయన క్రిందనున్నప్రభుత్వ ప్రతిష్ఠాపనలును మిత్రమండలిచే నందు ముఖ్యముగ నాంగ్లేయులచే నడుపబడుచున్నారు. పారిసులో జరుగుచున్న సంధినమావేశమునందు తురుష్కసామ్రాజ్యమును గూర్చియు తురుష్క దేశమునుగూర్చియు నంత్యనిర్ణయము జరుగునపుడుతమయిష్టమువచ్చినసంధిషరతులకెల్ల సుల్తానుచేతను ఆయనక్రిందనున్న ప్రతిష్ఠాపనలచేతను అంగీకరింపజేయుటకును వానిని అములుజరుపుటకును అంతయు మిత్రమండలివారు సిద్ధముగావించుచున్నారు.

జాతీయోద్యమ వృత్తము.

కాని తురుష్క దేశముమాత్రముదినదినమునకు సుల్తానునకు వ్యతిరేకమై ముస్తఫా కెమాల్‌యొక్క నాయకత్వముక్రందికిపూర్తిగ చేరుచున్నది. గ్రీకులు స్మర్నాను ఆక్రమించుకొనుట వలన మొలకెత్తిన తురుష్క జాతీయోద్యమము ఆంగ్లేయులు

తురుష్క దేశాభిమానులను ఖైదులోపడవేసి సుల్తానును తమ క్రింద పూర్తిగ నుంచుకొనుటవలన దోహదముపొంది పెరిగి గొప్పవృక్షమై తలిరుజొంపములతోడను పుష్పగుచ్ఛముల తోడను శోభిల్లుచున్నది. 1905వ సంవత్సరమున ప్రజాభిప్రాయమును ధిక్కరించి బంగాళారాజధానిని విభజించి హిందూదేశ జాతీయోద్యమమునకు పునాదులు వైచిన కర్జనుప్రభువే ఇపుడు తురుష్క నాయకులను చెఱసాలలకు బంపి తురుష్క జాతీయోద్యమ విజృంభణమునకు తోడ్పడినాడు. జాతీయోద్యమము తురుష్క దేశమంతటను అతిశీఘ్రముగా వ్యాపింపజేయబడినది. ప్రతిచోటను ప్రజలు ముస్తఫా కెమాల్ యొక్క నాయకత్వము నంగీకరించిరి. ఆయనయొక్క పలుకుబడి మిక్కిలి హెచ్చెను. విదేశీయుల ఆక్రమణము గ్రీకులక్రూరకృత్యములు మిత్రమండలివారి దౌర్జన్యములు, సుల్తాను ఆంగ్లేయుల చేతిలో కీలుబొమ్మవలె నుండుట, ప్రజలలో మితిలేని యాగ్రహమును, దేశమును కాపాడుకొనవలెనను వజ్రసంకల్పమును పుట్టించెను. దేశసంరక్షణకై పోరాడుటకు సైనికులు కావలెనని ముస్తఫా కెమాల్ కోరినంతనే వేనవేల యువకులు ఐచ్ఛిక సైనికులుగ చేరుచుండిరి. సుప్రసిద్ధ తురుష్క గ్రంథకర్త్రియగు హాలిడే ఎడిబు హానము రచించిన కార్చిచ్చు(Shirt of Flame) అనుచరిత్రాత్మకమగు నవలలో తురుష్క జాతీయోద్యమాభ్యుదయము మనోహరముగ వర్ణించబడినది.

సుల్తానును తీసివేయుట.

కాన్‌స్టాంటినోపిలునుండి పారిపోయివచ్చిన సభ్యులతోడను, ప్రజలచే మరల నెన్నుకొనబడిన మిగిలిన సభ్యులతోడను అంగోరాలో తురుష్క పార్లమెంటు (ప్రజాప్రతినిధిసభ) సమావేశమయ్యెను. ఇంతటినుండి దీనికి(Grand National Assembly of Turkey) తురుష్కదేశపు ఎస్సెంబ్లీయని నామకరణముచేయబడెను. ఏప్రియల్ 23వ తేదీన ఎస్సెంబ్లీ సమావేశము ప్రారంభమయ్యెను. జాతీయ మహాఖ్యము మరల దీనిలో నేకగ్రీవముగ ఆమోదింపబడెను. దేశీయ ప్రభుత్వములో జరుగవలసిన రాజకీయ, ఆర్థిక సంస్కరణములు విపులముగ నాలోచించబడి యంగీకరించబడెను. తురుష్కదేశ స్వతంత్రతకు శత్రువులగు వారి కుట్రలలో చేరి దేశద్రోహమును సలుపుచున్నందున ఆట్టోమాను సుల్తానును, ఆయన ప్రభుత్వమును తీసివేసినామనియు దేశమును పాలించుటకొరకు నూతనజాతీయ ప్రభుత్వమును స్థాపించినామనియు ఎస్సెంబ్లీవారు తీర్మానించి ప్రకటించిరి. దేశప్రభుత్వమును నడుపుటకు ఎస్సెంబ్లీచే నొక కార్యనిర్వాహకసభ (Executive Council) ఎన్నుకొనబడెను. అధ్యక్షుడుగను సర్వసేనాధిపతిగను ముస్తఫా కెమాల్ పాషా ఎన్నుకొనబడెను. బేకరుసామిబే విదేశాంగమంత్రిగను, ఫెజ్వీపాషా యుద్ధమంత్రిగను, హక్కీ బెహీజుబే ఆర్థికమంత్రిగను, డాక్టరు అడనాన్ బే విద్యామంత్రిగను, ఇస్మాల్ ఫజిల్ పాషా అభివృద్ధి మంత్రిగను, మొదలగు ఎనిమిది మంత్రులుగల మంత్రివర్గ

మెన్నుకొనబడెను. సర్వసేనాధిపతిక్రింద ప్రధాన సైనికోద్యోగుడుగ కలనలు ఇజ్మతుపాషాను నియమించిరి. జాతీయవాదనాయకులలో ముఖ్యులగు ఫతేబే, రూయఫ్‌బే, మొదలగువారు మాల్టాద్వీపములోని చెఱసాలలలో నున్నందున ప్రథమ మంత్రివర్గమునందు వారికి స్థానము లేకుండెను. ఈవిధముగ రాజధానిలోని సుల్తానుయొక్క ప్రభుత్వమునకు పోటీగ అంగోరాయందు జాతీయప్రభుత్వ మేర్పరుపబడెను. నూతన ప్రభుత్వమునకు వెనుక దేశమంతయునుండెను. సుల్తానుయొక్క ప్రభుత్వమునకు వెనుక విదేశప్రభుత్వము లుండెను.

"దేశమునందు ఎన్నికలు జరిపితిమి. 1920 వ సంవత్సరము ఏప్రిలు నెల 23 వ తేదీని జాతీయ పార్లమెంటు (ఎస్సెంబ్లీ) యొక్క సమావేశము జరిగినది. ఖలీఫా - సుల్తానును రాజధానియు విదేశీయుల అధికారము క్రిందను స్వాధీనమందు నున్నంతకాలము తురుష్కదేశముయొక్క ప్రస్తుత భావి వ్యవహారమంతయు నదియే (ఎస్సెంబ్లీయే) నడుపునని యాసమావేశమునందు తీర్మానింపబడినది.

అట్టోమానుప్రజలు తమహక్కులన్నియు నాశన మైనవనియు, తమరాజ్యాధికారము పరుల హస్తగతమయిన దనియు తెలిసికొని, తమప్రతినిధులమూలమున అంగోరాలో సమావేశమై జాతీయసభ్యులలో నుండి యొకకార్య నిర్వాహకసభ నెన్నుకొని యున్నారు. కార్యనిర్వాహక సభయే దేశముయొక్క యావత్పరిపాలనను వహించినది.

1920వ సంవత్సరం ఏప్రిలు 29వ తేదీన జరిగిన సమావేశమునందు అవలంబింపబడిన మాజాతీయ నిర్ణయమును నేను తమకిందుమూలమున తెలుపుకొనుచున్నాను:—

మొదటిది :— ఖిలాఫతుయొక్కయు సుల్తానుయొక్కయు రాజధానియగు కాన్‌స్టాంటినోపిలు పట్టణమును అందులోనున్న సుల్తానుయొక్క ప్రభుత్వమును మిత్రమండలివారి క్రింద ఖైదీలుగనున్నారని అట్టోమాను ప్రజలు భావించుచున్నారు. ఆవిధమున నున్నంతకాలము కాన్‌స్టాంటినోపిలు ప్రభుత్వమునుండి వచ్చెడి యన్ని యుత్తర్వులు ఫర్మానాలు న్యాయశాస్త్రప్రకారముగాని మతరీత్యాగాని ఎట్టివిలువయు లేనివనియు, కాన్‌స్టాంటినోపిలు ప్రభుత్వముతో చేసికొనెడి యొడంబడికలు, ఏర్పాట్లు చెల్లవనియు, వ్యర్థములనియు మాజాతి తీర్మానించినది.

రెండవది :— అట్టోమాను ప్రజలు శాంతిని నిగ్రహమును కనపర్చుచున్నప్పటికిని తమదేశము స్వతంత్రమైన రాజ్యముగనుండుటకును, తమకు పురాతనమునుండి వచ్చుచున్న పవిత్రమగు హక్కులను కాపాడుటకును, దృఢనిశ్చయమును కలిగియున్నారు. గౌరవమయినట్టియు న్యాయమైనట్టియు సంధిచేసుకొనుటకు సిద్ధముగనే మాజాతియున్నది. కాని తన నిజమైన ప్రతినిధులు మాత్రమే తనపేర నొడంబడికలు చేయుటకు హక్కు గలిగియున్నారని మాజాతి ప్రకటించుచున్నది.

మూడవది: — అట్టోమాను దేశములో కాపురమున్న క్రైస్తవులును విదేశీయులును మాండేటరియొక్క సంరక్షణలో సురక్షితముగ నుండెదరు. గాని దేశసురక్షితమునకు వ్యతిరేకమగు సేవనని వారు చేయగూడదు" అని ముస్తఫాకెమాల్ పాషా ఫ్రెంచి ప్రధానమంత్రికి తెలియ పరిచెను.

(4)

తురుష్కమును అమెరికాక్రింద మాండేటుగ నుంచు ప్రయత్నము.

ఈలోపున పారిసులో జరుగుచున్న సంధిసమావేశమునందు తురుష్కదేశమునంతను మాండేటుకి రాజ్యముగ (సంరక్షిత రాజ్యముగ) అమెరికావారు స్వాధీనము చేసికొనుట యుక్తమనియు, అటుల గావింప వీలులేనిచో తురుష్కములోని ఆర్మీనియనులు కాపురమున్న ప్రాంతమున్నైనను అమెరికావారు తమ క్రిందికి తీసికొని పాలించవలెననియు, నాంగ్లేయ ప్రధానమంత్రి యొక తీర్మానమును ప్రవేశపెట్టెను.

ఇందుమీద తురుష్కదేశ పరిస్థితులనుగూర్చి విచారించి రిపోర్టుచేయుటకై అమెరికా యధ్యక్షుడొక సైనికయువ సంఘమును బంపెను. "తురుష్కులు అమెరికా ప్రభుత్వమునకు తేలికగ లోబడరు. సర్వవిధములగు ప్రతిఘటనములను చేసెదరు. సైనికబలముచే నతి క్రూరకృత్యములు చేసి లోబర్చుకొన్నను తురుష్కమును విదేశీయులు పాలించుట అసంభవము. మరియు విదేశీయులు తురుష్కములో ప్రత్యే

కపు హక్కులను సుల్తానులనుండి పొందియున్నారు. తురుష్క సుల్తానుల ప్రభుత్వము పాశ్చాత్త్యులనుండి విశేషఋణములు చేసి ప్రభుత్వమునకు వచ్చెడి పన్నులలో చాలవరకు పాశ్చాత్యప్రభుత్వ ప్రతినిధుల సంఘమునకు (Ottoman Public Debt) స్వాధీనమగు తాకట్టు పెట్టియున్నారు. ఈసంఘమే చాలవరకు పన్నులను వసూలుచేసి కొనుచున్నది. ఇట్టియార్థిక దాస్యము ప్రత్యేకపుహక్కులు నాశనముకానిది యేప్రభుత్వమైనను తురుష్కములో శాంతముగసాగ వీలులేదు. నిజముగా అమెరికావారి సంరక్షకత్వము నంగీకరించినచో వెంటనే ఈ రెంటిని తీసివేయకతప్పదు. ఇట్టి పరిస్థితులలో అమెరికావారు సంరక్షణ బాధ్యతను (Mandate) వహించుటకు పూనుకొనకూడదు.

ఆర్మినియావిషయములో నాప్రాంతమున నూటికి పదునారుగురు మాత్రమే ఆర్మేనియనులు కాపురమున్నారు. నూటికి డెబ్బదిఅయిదుగురు తురుష్కులు కాపురమున్నారు. ఆ ప్రాంతము అత్యధికసంఖ్యాకులు కాపురమున్న తురుష్కులక్రిందనేయుండి తురుష్కములో భాగముగనే యుండుట సమంజసము" అని యా యువసంఘమువారు తమరిపోర్టులో వ్రాసినందున అమెరికాయధ్యక్షుడు తురుష్కము యొక్కగాని ఆర్మినియా ప్రాంతముయొక్క గాని సంరక్షకత్వము (Mandate) ను వహించుటకు నిరాకరించెను.

కాని యీప్రయత్నములుకూడ తురుష్కులలోనాగ్రహమును హెచ్చించి జాతీయోద్యమమునకు విశేషబలమును చేకూర్చెను.

నూనెగ నులయొడం బడిక.

1920వ సంవత్సరము ఏప్రిలు 24వ తేదీని అనటోలియా (తురుష్కము)లోను సిరియా లోను మెసపొటేమియాలోనుగల నూనెగనులను పంచుకొనుట, ఒకరిగనులనుండి మరి యొకరి రాజ్యములగుండ పోవుటకు త్రోవనిచ్చుట, తమరాజ్యములనుండ పోయెడి సరకులమీద శిక్కువపన్నులు వేయుట మొదలగువిషయములనుగూర్చి ఆంగ్లేయులును ఫ్రెంచివారును శాన్‌రీమో ఒడంబడికను చేసుకొనిరి.

గ్రీకులతో పోరాటకుప్రయత్నములు.

ఈమధ్యకాలమున గ్రీకులతో పోరాడుటకు తురుష్క జాతీయవాదులు సేనలను పోగుచేసుకొనుచుండిరి. వీరివద్ద సామియుద్రవ్యములేదు. దేశము మిగుల దరిద్రస్థితియందున్నది. కావున విశేషద్రవ్యము పోగుచేయుటకును అవకాశములేదు. కాగితపుద్రవ్యము సృష్టింతమన్నను వీరికి అప్పులిచ్చువారు లేరు. వీరికిగల ద్రవ్యము అఖండమగు దేశాభిమానము; అపారమగు త్యాగము. సర్వసేనాధిపత్యము వహించిన ముస్తఫా కెమాల్‌యొక్క నాయకత్వముక్రింద జాతీయవాదులు సైనికులను చేర్చుచుండిరి. వేనవేలుసైనికులుచేరిరి. భర్తలను సైనికులుగచేరుటకు భార్యలుప్రోత్సహించుచుండిరి. తల్లిదండ్రులు మిగుల సంతోషముతో తమపుత్రులను దేశసేవకు సమర్పించుచుండిరి. ఈ కష్టకాలమందు స్త్రీలుచేసిన సహాయము, త్యాగము అపారమైనది. చేరెడి సైనికులలో చాలమందికి దుస్తులుగాని పాదరక్షలుగాని లేవు. కాని యుత్సాహ

మునకు మాత్రము ఏమియు కొరత లేదు. వెనుక జరిగిన యుద్ధములలో సైనికులుగ చేరి చావగమిగిలినవారును గాయములు పొంది బాగైనవారును కూడవచ్చి చేరిరి. వెనుకటి యుద్ధములలో సైనికోద్యోగులుగ పని చేసినవారు అయిదు వేలమంది నూరల యుద్యోగస్థులుగ దొరికిరి. సుల్తానుయొక్క సైన్యములోనుండి పదివేలమందిని చీలదీసికొని కలనల్ బేకరు పామియను సేనానివచ్చి ముస్తఫాకెమాల్‌తో చేరెను. 1920వ సంవత్సర ప్రారంభమున ముస్తఫాకెమాల్ క్రింద నలుబదివేల సైన్యముండెను. కాని దీనికి రెట్టింపు సైన్యమును గ్రీకులు స్మర్నా ప్రాంతమున తెచ్చియుంచిరి.

సోవియటు రుష్యాను డి సహాయము.

అదృష్టవశమున ముస్తఫాకెమాలుకు మరియొక చోటనుండి సహాయము లభించెను. అది రుష్యానుండి. తురుష్కమును ప్రమింగగలచిన నిరంకుశ చక్రవర్తి యిపుడచట లేడు. అచట సోవియటు ప్రజాస్వామ్యము పాలనమును సలుపుచున్నది. లెనిను మహాశయుడు రుష్యాకునాయకుడుగ నుండెను. ఈయన తురుష్కజాతీ యోద్యమమునందు మిగుల సానుభూతిని కలిగియుండెను. లెనినునకు ముస్తఫాకెమాలునకును 1920 వ సంవత్సరము ఏప్రిలునెలలో మిత్రమండలి ప్రభుత్వముల దాడి నుండి పరస్పరసంరక్షణ గావించుకొనుటకు ఒడంబడిక (సైనిక కన్వెన్షన్) జరిగెను. ఇంతేగాక మిత్రమండలివారు రుష్యా సోవియటు ప్రజాస్వామ్యము నంగీకరించక రుష్యాలో నా ప్రజాస్వామ్యముపై తిరుగబాటులను పురిగొల్పుచును, నల్ల సము

ద్రమునుండి (Black Sea) రుష్యాపై దండెత్తుచును పోరాడు చుండిరి. రుష్యా సోవియటు ప్రభుత్వము, అంగోరా జాతీయ ప్రభుత్వము, రెండును మిత్రమండలిచే బహిష్కరింపబడినవే అయ్యున్నవి గావున తురుష్క జాతీయవాదులకు రుష్యాసహాయము చేయుటకు నిశ్చయించినది.

(5)

గ్రీకుల దండయాత్రలు.

ఇంతలో నకస్మాత్తుగ 1920 వ సంవత్సరము జూను నెల చివర భాగమున ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ ప్రభుత్వముల అనుమతితో గ్రీకులు తురుష్క జాతీయ వాదులపైకి మూడు వైపుల నుండి దండెత్తివచ్చిరి. ఒక గ్రీకుసైన్యము 'బలికేసరి' నుండి బయలుదేరి అడ్డువచ్చిన తురుష్క జాతీయ వాదుల సైన్యముల నోడించి పాండర్మా, బ్రూసా, మడానియా, గెమ్లిక్, ఇస్మిదు, పట్టణములనుపట్టుకొని మర్మరా సముద్రము వరకు గల ప్రదేశము నంతను ఆక్రమించుకొనిరి ఇందువలన మెగ్నేషియా - అఖీసరు - పాండర్మా రైలుమార్గ మంతయు గ్రీకుల వశమయ్యెను.

జాతీయవాదుల యపజయములు.

మరియొక గ్రీకుసైన్యము ఆంగ్లేయుల యొక్కయు గ్రీకులయొక్కయు నావలలో మర్మరా సముద్రతీరమందున్న రేవుల లోదిగి థ్రేసులో ప్రవేశించియుచటనున్న తురుష్కజాతీయసైన్యములనోడించి చెల్లాచెదరుగావించి 25 వ జులై తేదీన ఏడ్రి

యానోపిలు పట్టణమును వశపరచుకొనెను. రెండు పెద్దనావలు సైనికులతో ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వముచే గ్రీకులకు సహాయముగ పంపబడెను. గ్రీకు ప్రభుత్వమునకు లోబడి యుండుట కిష్టము లేక పంద్రెండు వేల మంది తురుష్కులు త్రేసురాష్ట్రమును వదలి బల్గేరియాకు లేచి పోయిరి.

మూడవ గ్రీకు సైన్యము స్మర్నానుండి బయలుదేరి జాతీయవాదులనోడించుచు ముందునకు నెట్టుకొనిపోయిఆగష్టు నెల 29 వ తేదీని ఉషాకు పట్టణమును వశపఱచుకొనెను.

జాతీయవాదుల యిబ్బందులు.

గ్రీకులవద్ద సైన్యములను ఒకచోటి నుండి మరియొకచోటికి గొనిపోవుటకు మంచిమోటారు లారీలుండెను. స్మర్నా నుండి మూడువైపులకునుపోవు రైలుమార్గములు వారి యధీనమందుండెను. ఇదివరకు యుద్ధకాలమున ఇంగ్లాండు ఫ్రాన్సు లుఇచ్చినఆయుధసామగ్రికూడ వారివద్దనుండెను. ఇపుడుకూడ మిత్రమండలి వారినుండి యుద్ధపరికరములను వారుపొందిరి. మరియు సముద్రములమీాద గ్రీకుసైన్యములను రావించుకొ నుటకు వీలుకలదు. తురుష్క జాతీయవాదులకు అనటోలి యామధ్య భాగముననున్న ఆయుధసామగ్రులతో త్వరితముగ రాకపోకలుచేయుటకు వీలులేని ప్రదేశములలో సైన్యములను త్రిప్పుకొనవలసి యుండెను. అనటోలియా రైలుమార్గము అంగోరాశాఖమాత్రమే రైళ్లు వీరియధీనముననుండెను. మం చిరోడ్లు బాటలుగాని రాకపోకలు చేయుట కితరసౌకర్యములు

గాని మోటారు లారీలుగాని లేవు. చిన్న ఆయుధములు చాలగ నున్నప్పటికిని గ్రీకులకు వలె పెద్ద ఫిరంగులు వీరివద్ద లేవు. మరియు సుల్తాను వీరికి వ్యతిరేకుడై వీరిమీద దేశములో తిరుగబాట్లు చేయించుటకు యత్నించుచుండెను. సుల్తాను తన యధికారమునకు జాతీయవాదు లడ్డుతగిలిరని యాగ్రహము వహించెనేగాని దేశములోబరచుకొనుచున్న విదేశీయులను వెళ్ళగొట్టవలెనను దేశాభిమానము లేని వాడయ్యెను. సుల్తానుయొక్క ప్రేరేపణవలన ఆహమదు అంజివూరు అను సర్కేషియా నాయకుడు బ్రూసాలో తురుష్కజాతీయ ప్రభుత్వముపై తిరుగుబాటును సాగించి అల్లకల్లోలముగావించెను. ఈతిరుగుబాటు నణచుటకు జాతీయ సైన్యములు కొంతకాలము పోరాడవలసి వచ్చినది. రుష్యానుండికూడ నింతవరకు కొద్దిగనే ఆయుధములును ద్రవ్యమును వచ్చెను. రుష్యాకును తురుష్కులకును మధ్య మిత్రమండలి పక్షమువా రడ్డు తగులుచుండిరి.

గ్రీకుల సంతోషము.

ఈయన్ని కారణముల వలనను 1920 వ సంవత్సరమున యుద్ధములో గ్రీకులు గెలుచుటయు తురుష్కజాతీయవాదులు ఓడిపోవుటయు నొకవింతగాదు. బహుసులభముగ తమకు లోబడిపోవుదురని తాముతలచిన జాతీయవాదు లింతవరకైన ప్రతిఘటనము సలిపి నందుకు గ్రీకులాశ్చర్యమును చెందిరి.

గ్రీకు ప్రధాన మంత్రి యగు వెనిజిలాసు ఈ జయము లకుపొంగి తురుష్క దేశ విషయమున 1920 వ సంవత్సరం ఆగష్టు నెలలో మిత్రమండలివారు చేయుచుండిన అంత్య నిర్ణయమునందు తమకు (గ్రీకులకు) తురుష్కదేశములో నొక గొప్ప భాగము కావలెనని కోరెను. అయోని యాద్వీపము లను, తురుష్కదేశములో సంపాదించగలిగినంత పెద్ద భాగ మును, గ్రీసులో చేర్చుకొని యొక గ్రీకు సామ్రాజ్యమును స్థాపించవలెనని ఆయన యొక్క ఆశయము.

తురుష్క ప్రజాస్వామికము

ఏడవ అధ్యాయము

తురుష్కదేశ విభజనము.

(1)

వర్సేల్సుసంధి.

1919 వ సంవత్సరము జనేవరి నెలనుండి పారిసునగరమున సంధిసమావేశము జరిగి జూన్ నెల 28వ తేదీన మిత్రమండలివారికిని, జర్మనీ ఆస్ట్రియా బల్గేరియా దేశములకును, మధ్య వర్సేల్సు (Versailles) వద్ద సంధిజరిగి, కక్షిదారులందరి వలనను సంతకములు చేయబడెను. 1920 వ సంవత్సరము జనేవరినెల 10వ తేదీన మరల నాసంధి ఖాయపరుపబడెను.

సంధిషరతులు.

వర్సేల్సుసంధి, యుద్ధములో గెల్చిన మిత్రమండలివారు తమచే నోడింపబడిన శత్రుదేశములమీద తమచిత్తమువచ్చిన షరతులతో నంటకట్టబడినది. స్వయం నిర్ణయసూత్రము ననుసరించిగాని, విల్సను సభాపతియొక్క పదునాలుగు సూత్రముల ప్రకారముగాని,

జరిగినదని ఎవరును చెప్పసాహసించరు. జర్మను, ఆస్ట్రియా, చక్రవర్తులు రాజ్యభ్రష్టులైరి. జర్మని సంపూర్ణ ప్రజాస్వామికమైనది. జర్మనీనుండి, ఆల్సేసు, లోరైన్ రాష్ట్రములు ఫ్రాన్సున కియ్యబడినవి. ఆస్ట్రియా సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నము చేయబడి, ఆస్ట్రియా, హంగెరీ, జకోస్లోవేకియా, ప్రజాస్వామికములుగను, జగోస్లేవియా రాజ్యముగను, విభజింపబడినది. జర్మనీ, ఆస్ట్రియా, రుష్యాలక్రింద విభజింపబడియున్న పోలండు నరల నైక్యము చేయబడి స్వతంత్రముగా ప్రజాస్వామికముగా చేయబడినది. బెల్జియమునుండి జర్మనులు లేచిపోయినారు కాని జర్మనులయూపెన్, మాల్మడీ, ప్రాంతములు బెల్జియమునకీయబడినవి. జర్మనుల ఉత్తర సైలీషియాలో కొంతభాగము పోలండునకీయబడెను. జర్మనులడాంజగు పట్టణము కూడపోలండునకు స్వాధీనపఱచబడెను. మెమెల్ జిల్లా లిథుయేనియా దేశమునకివ్వబడెను. ఏడులక్షల జర్మనులు కాపురమున్న సారు(Saar) ప్రాంతములోని మిక్కిలి విలువగల గనులన్నియు ఫ్రాన్సునకిచ్చివేయబడినవి. సారు ప్రాంతపాలనము అంతర్జాతీయ సమితివలన 1935వ సంవత్సరమువరకు ఫ్రెంచి కెనడా డేను బెల్జియం, సారు ప్రతినిధులు కలిగి ఫ్రెంచి ప్రతినిధి నధ్యక్షుడై వహించబడెడి, అయిదుగురుగల కమిటీ క్రిందనుంచబడెను. యూరపుఖండమున ఇరువదియేడు వేల అయిదువందల చదరపుమైళ్ళ ప్రదేశమును జర్మనీ పోగొట్టుకొనినది. జర్మనీలోని రైనులాండు రాష్ట్రములో కొంతకాలము మిత్రమండలివారి సేనలనుంచిరి. జర్మనుభాషను మాటలాడెడి ఆస్ట్రియాదేశ

ము జర్మనీలో చేరకూడదు. జర్మనులకు ఆఫ్రికాఖండములోను, పసిఫికు మహా సముద్రములోను నున్న యావత్తు వలస రాజ్యములను తీసికొని మాండేటులుగ మిత్రమండలి వారికిపంచి పెట్టబడెను. జర్మనీయొక్క కౌలులో నుండిన చైనా దేశములోని షాంటంగు రాష్ట్రము చైనాకిచ్చుటకు మారుగ జపానునకిచ్చిరి.

సైన్యములనుంచు కొనగూడదు.

జర్మనీ తనయొక్క యుద్ధపు టోడలను, ఆయుధములను, యుద్ధపరికరములను జలాంతర్గాములను వాయువిమానములను నెంటనే మిత్రమండలికి స్వాధీనపర్చవలెను. జర్మనీ ఒకలక్ష సైన్యముకన్నను, నాలుగువేల సైనికోద్యోగుల కన్నను ఎక్కువగనుంచుకొనగూడదు. జర్మనీలో నిర్బంధ సైనిక శిక్షణముండ గూడదు. ఆరు పెద్ద యుద్ధపు టోడలను మాత్రము కలిగియుండ వచ్చును. బొత్తుగ సైనిక వాయు విమానములను కలిగియుండ గూడదు. జర్మనీ విదేశములనుండి ఆయుధములను తెప్పించుకొనగూడదు. కొంచెముగనే ఆయుధసామగ్రిని తయారు చేసికొనవలెను. 1600 టన్నులకన్న యెక్కువ బరువుగల వర్తకపు టోడలన్నియు మిత్రమండలికి స్వాధీనపర్చవలెను. వెయ్యి టన్నులపైగ నున్న వర్తకపు పడవలలో సగము వంతు మిత్రమండలికి ఒప్పగింప చేయవలెను. అయిదు సంవత్సరముల వరకు ప్రతిసాలున రెండులక్షల టన్నుల యోడలను మిత్రమండలికి జర్మనీ తయారుచేసి యివ్వవలెను.

నష్టపరిహారము. యుద్ధమునకంతకును జర్మనీయే అపరాధియని (War guilt) వ్రాయబడెను. యుద్ధమువలన మిత్రమండలి దేశములకు కలిగిన నష్టమంతయు జర్మనీ భరించవలెనని స్థిరపరచిరి. మిత్రమండలి వారికి జర్మనీ చెల్లించవలసిన నష్టపరిహారము 12400 కోట్ల రూప్యములని 1921 వ సంవత్సరమున నిర్ణయించ బడినది.

కైజరుశిక్ష. అంతర్జాతీయ శాంతికిని నీతికిని వ్యతిరేకమగు నేరములను చేసినందుకు అమెరికా, ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, జపాను ప్రభుత్వములచే నియమింపబడెడి అయిదుగురు న్యాయాధిపతులు కలిసి జర్మని కైజరగు రెండవ విలియంచక్రవర్తిని విచారించి తగువిధమున శిక్షించవలెను. యుద్ధమునందు దురంతములుకావించిన యుద్యోగస్థులను జర్మనీ మిత్రమండలికి విచారణనిమిత్తము ఒప్పగించవలెను. జర్మనుకైజరును లండను బజారులలో బహిరంగముగ ఉరి దీయించెదనని ఆంగ్ల ప్రధాన మంత్రియగు లయిడ్‌జార్జియుద్ధకాలమునప్రతిజ్ఞచేసెను.

సంధిపత్రముపై బలవంతముగసంతకము చేయించుకొనిరి. ఇట్టిషరతులతో తయారుచేయబడిన సంధిపత్రముమీద 1919వ సంవత్సరము 28 జూనులోపల జర్మను ప్రతినిధులు సంతకములు పెట్టవలయుననియు లేనిచో జర్మనీ పైన దండెత్తెదమనియు మిత్రమండలివారు తెలియచేసిరి. జర్మను పార్లమెంటులో తీవ్రమగుచర్చ జరిగి రెండువందల

ముప్పైఏడుగురాది సంధిపత్రము నంగీకరించవలయుననియు నూటముప్పైఎనిమిదిమంది సంధిని నిరాకరించవలయునని యు సమ్మతు లిచ్చిరి. అధికసంఖ్యాకులచే సమ్మతింపబడి నందున జూను 28 వ తేదిన వర్సేల్సు సంధిపైన జర్మను ప్రతినిధులు సంతకముచేసిరి. ఇట్టి షరతులతోడనే ఆస్ట్రియా హంగేరి, బల్గేరియా ప్రభుత్వముల ప్రతినిధులును సంధిపత్రి ములపయి సంతకములు చేసిరి.

జర్మను ప్రతిఘటనము.

సంధిపత్రముమీద సంతకములు చేసిన రోజుననే జర్మను నావికోద్యోగులు తమ క్రిందనున్న యుద్ధపుటోడలను, జలాంతర్గాములను తమ శత్రువుల కొప్పగించ నొల్లక, ఒప్పగింత చేసికొనుటకు వచ్చిన బ్రిటిషు సైనికాధికారులు చూచుచుండగనే సముద్రములో ముంచివేసిరి. సంధిషరతుల ప్రకారము ఫ్రెంచివారి కొప్పగింత చేయవలసియున్న ఫ్రెంచి పతాకములను, గుమిగూడియున్న జర్మను ప్రజాసమూహములు ఫ్రెడరిక్ ది గ్రేట్ శిలావిగ్రహము చెంత జయగీతములు పాడుచుండగా, కిరసనాయిలులో ముంచి తగులబెట్టిరి. కైజరు చక్రవర్తి నేటికిని హాలండులో సురక్షితముగనున్నాడు.

(2)

అంతర్జాతీయసమితి.
(League of Nations.)

1919వ సంవత్సరము జూన్ నెల 28వ తేదిననే మిత్రమండలివారును అమెరికా అధ్యక్షుడును కలిసి అంతర్జాతీయసమితిని(League of Nations)

స్థాపించిరి. దీనికి జనీవా (Geneva) నగరము కార్యస్థానముగ చేయబడినది. ఇందులో జర్మనీ, ఆస్ట్రియా, తురుష్కము, బల్గేరియా, మొదలగు శత్రుదేశములను చేర్చుకొనలేదు. రుష్యా సోవియటు ప్రభుత్వమునకు ప్రాతినిధ్యము లేదు. వీరె వరైన చేరగలచినచో చేరినసభ్యులలో మూడింట రెండువంతుల మంది యంగీకరించవలెను. ఆంగ్ల సామ్రాజ్యములో చేరిన దేశములకన్నిటికిని తలయొక ఓటు (సమ్మతి) ఉండుట వలన ఆంగ్లేయుల కెక్కువ ప్రాముఖ్యత కలిగెను. ఈ సమితి సాధారణముగ సంవత్సరమున కొకసారి సెప్టెంబరు నెల మొదటి సోమవారమునాడు సమావేశమగును. మిగతా కాలములలో సమావేశమై యావత్తు కార్యనిర్వహణము చేయుటకొక కౌన్సిలు (Council) నియమింపబడినది. కౌన్సిలులో నయిదుగురు శాశ్వతసభ్యులుండవలెను. వారు అమెరికా ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, జపాను, ప్రభుత్వముల ప్రతినిధులు. తక్కిన యన్ని దేశములు కలసి యేటేట నలుగురు ప్రతినిధుల నెన్నుకొనెదరు. కౌన్సిలునకు సమితికి గల యన్ని యధికారములు దాదాపుగ నీయబడెను. చాలచిట్టచ్చ దేశములు సమితియందు చేరెను గాని యవి యేనియుపలుకుబడి గల దేశములుకావు.

అధికారము మిగుల సంకుచితము.

అంతర్జాతీయ సమితి యొక్క అధికారము మిగుల సంకుచితముగ నున్నది. ఏ సామ్రాజ్యములో గాని అంతఃకలహములను తీర్చుటకు అంతర్జాతీయ సమితికి అధికారములేదు. ఇం

గ్లాండుచే పాలింపబడెడి భరత వర్షము, ఈజిప్టు, బర్మా, సింహళము, ఐర్లండు, మొదలగు దేశములు తమ స్వతంత్రము విషయమున ఇంగ్లాండుతో గల సంఘర్షణమును గూర్చి సమితి వారికి చెప్పుకొనుటకు గాని, సమితివారు విచారించుటకు గాని అధికారములేదు. అటులనే ఫ్రాన్సుకును మొరాకో, ఇండో చైనాలకును గల తగాదాలను గూర్చిగాని, చైనాకును చైనా లోని విదేశస్థులకునుగల ప్రత్యేక హక్కులను గూర్చిన పోరాటములను గూర్చి గాని, దక్షిణాఫ్రికా కెన్యా మొదలగు దేశములలో పాతకాపురస్థులు భారతీయులు కోరెడి కలహించెడి హక్కులను గూర్చి గాని, సమితి జోక్యము కలుగజేసికొనగూడదు. వర్సేల్సు సంధివలన జర్మనీ, ఆస్ట్రియాలు తమకు కలిగిన దని తలచు అన్యాయమును గూర్చి విచారించవలెనని సమితినికోరుటకు వీలులేదు. ఇంతేగాక తన అధికారమునకు లోబడినవిషయమును గూర్చి యైనను సమితి యొక్క అభిప్రాయమును తీర్మానమును ప్రక్కపెట్టి తిరుగబాటుచేసెడి దేశములపై అమలు జరుపుటకు సాధనము లేర్పాటు గావింప బడలేదు. మంచూరియా ఆక్రమణ విషయమున సమితివారు తెలిపిన అభిప్రాయమును అంగీకరించక తిరుగబాటు చేసి సభ్యత్వమును చాలించుకొని లేచిపోయిన జపానును సమితివారేమియు చేయజాలకున్నారు. జపాను - చైనా యుద్ధమును సమితివారాపజాలక పోయిరి. ఇట్టి పరిస్థితులలో మానవ శాంతికి అంతర్జాతీయ సమితి వలన కలిగిన ప్రయోజనమేమియో కనపడకున్నది. విల్సను సభాపతి ప్రకటించిన యుద్దేశ్యము పూర్తిగ విఫలమైనది.

మాండేటులు. అంతర్జాతీయసమితివేర జరిగిన మొదటిసని, జర్మనీనుండి లాగుకొనినట్టియు తురుష్క సామ్రాజ్యమునుండి తీసికొనినట్టియు దేశములు అంతర్జాతీయ సమితియొక్క యాజమాన్యముక్రింద మిత్రమండలిలో చేరిన దేశములవారికి పాలనము చేయుటకుగాను స్వాధీనపర్చబడియున్నది. ఈదేశములలో వేటినితటస్థదేశములవారికెవరికిని స్వాధీనపరచలేదు. ఇట్టు స్వాధీనపర్చుటకు మాండేటులని (Mandates) పేరు. మాండేటులనగ నంతర్జాతీయ సమితివారి యాజ్ఞాని సూత్రము. ఈమాండేటు పాలనము క్రిందికితేబడిన దేశములవారు అనాగరికులనియు, వీరిని చక్కగా పాలించి వీరికి నాగరికతను నేర్పుపవిత్రమైనజవాబుదారిని వహించుటకు గాను (Sacred trust for civilisation) వీరిని నాగరిక దేశములవారి పాలనక్రింద యుంచి తినునియు, నీమాండేటుల సూత్రము. వీరిని పాలించుటకును నాగరికతను నేర్పుటకును బాధ్యతవహించిన దేశములవారికి అంతర్జాతీయ సమితిలోనే గాక కౌన్సిలులోకూడ సభ్యత్వ ముండవలెను. కౌన్సిలుయొక్క యభిప్రాయమున నీదేశములవారు బాగుగ నాగరికులైరనియు స్వపరిపాలనకుఅర్హులైరనియు తేలువరకును నీమాండేటుపాలనమున వీరుండవలెను. ఏమతులకులోబడి తాము పరిపాలనాబాధ్యతను వహించునదియు నామతులను వరిపాలనను వహించుప్రభుత్వములవారు తయారుచేయగ నవి యంతర్జాతీయ సమితిచే నంగీకరించబడెను. మాండేటుల క్రింద చేర్చబడిన దేశములలోని ప్రజల యభిప్రాయములను

సమ్మతులమూలమున కనుగొనుటకు ప్రయత్నించనేలేదు. అంతేగాక అరబుదేశము లన్నియు జాతీయ స్వతంత్రము నపేక్షించి ఆంగ్లఫరాసుల మాండేటుల పాలనమునకు తేలికగ లోబడలేదు. ఆంగ్లఫరాసు సేనలు తిరుగబాటు దార్లతో చాలాకాలము పోరాడెను. కఠినముగ తిరుగబాటుల నణచి మాండేటు పాలనము స్థాపించినను ఇప్పటికిని శాంతియేర్పడినదని చెప్పుటకు వీలులేదు. యుద్ధకాలమున వాగ్దానమొసగిన స్వయం నిర్ణయసూత్రము యుద్ధము ముగియగనే ఇటుల అమలు జరుపక విడిచిపెట్టబడినది.

జర్మను వలసలు. అంతర్జాతీయసమితివారు జర్మనీనుండి తీసికొనిన పసిఫికు మహా సముద్రములోని ద్వీపములను కొన్నిటిని జపానునకును, కొన్నిటిని ఆస్ట్రేలియాకును, మరికొన్నిటిని న్యూజీలాండునకును, మాండేటులుగ స్వాధీనపరచిరి. ఆఫ్రికా ఖండములో జర్మనీ చెందిన, నైరుతి ఆఫ్రికాను (South West Africa) దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వము (Union of South Africa) నకును, మధ్య ఆఫ్రికాలోని (central Africa) రూఅండాను బెల్జియమునకును, మధ్య ఆఫ్రికాలోని మిగత జర్మనువలస ప్రదేశములలో కొన్నిటని ఇంగ్లాండునకును మరికొన్నిటని ఫ్రాన్సుకును, మాండేలుగ నిచ్చిరి.

పాలెస్తైన్ సిరియా. తురుష్కమునుండి తీసికొనిన అరబు దేశములలో పాలెస్తైన్ దేశము ఆంగ్లేయుల స్వంత పాలనముక్రిందను, సిరియాదేశము ఫ్రెంచివారి స్వంతపాలనముక్రిందను, మాండేటుగ చేర్చబడినవి. పాలె

స్త్రైన్ దేశము యూదులకు నివాస దేశముగ ప్రకటించబడి ప్రపంచములోని యూదులువచ్చి నివసించుటకు ప్రత్యేక సౌకర్యములు కలుగజేయబడుచున్నవి. భూములు మొదలైనవి వారికి చాలగ నివ్వబడుచున్నవి అచట నరబులు అత్యధిక సంఖ్యాకులుగ నున్నారు. వారికీ దేశము యూదుల నివాస దేశముగ ప్రోత్సాహపర్చబడి యూదులకు ప్రత్యేక సౌకర్యములు చేయబడుట ఇష్టములేదు. యూదులకును అరబులకును తరుచుగ కలహములు కలుగుచున్నవి లిబరలు పక్షనాయకుడగు సర్ హెర్బర్టు శామ్యుయల్ గారు కొంతకాలముచట హైకమీషనరుగ నుండిరి. బ్రిటిషువారి విధానము దేనిలోను అరబులు తోడ్పాటు గావించుటలేదు మార్లే, మింటో సంస్కరణముల వంటి సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టుచున్నారు. గాని అరబులలో చాలమంది సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కోరుచున్నారు. సిరియాలో ఫ్రెంచిపాలనము శాంతముగ సాగుటలేదు. అచటకూడ అరబులలో స్వతంత్రేచ్ఛ చాలగగలదు.

హెజాజి.

హెజాజ (అరేబియా) దేశముపైన యుద్ధకాలమున మిత్రమండలికి సహాయముచేసిన మక్కా షెరీఫు హుస్సేనును రాజుగ చేసినారు, గాని యాతనిపై వాహబీల నాయకుడగు ఇబన్ సాదు దండయాత్రలు సలిపి తుదకు 1926 వ సంవత్సరమున నాతని వెడలగొట్టి అరేబియానంతయు స్వాధీనపర్చుకొనెను. ఇప్పుడు ఇబన్ సాదు అరేబియాయొక్క స్వతంత్ర రాజుగనున్నాడు. షెరీఫుహుస్సేను విదేశముల పాలయ్యెను.

మెసపొటేమియా.

మెసపొటేమియాపైన అమీరుఫైసలును, ట్రాన్సుజార్డనుపైన అమీరు అబ్దుల్లాను, రాజులుగచేసి మాండేటులక్రింద నాంగ్లేయులు వారికి సంరక్షకులుగను సలహాదారులుగను పాలనము సాగించుచున్నారు. ట్రాన్సుజార్డను ఇసుకఎడారులతో నిండిన దేశము. మెసపొటేమియా నాగరికమైన దేశము. అచట జాతీయోద్యమము వ్యాపించియున్నది. ఆంగ్లేయులతో ప్రజలకు సంఘర్షణము కలుగుచువచ్చినది. అమీరుఫైసలు ఇటు ప్రజాభిప్రాయమునకును అటు ఆంగ్లేయులకును లోబడుచుండెను. 1932 వ సంవత్సరము ఏప్రిలునెలలోనొక ఆంగ్లేయులొపెని నూనెగనులు త్రవ్వకొనుటకు అనుమతి పొందినది. ఆగష్టునెలలో మాండేటును విడిచిపెట్టి మెసపొటేమియా అంతర్జాతీయ మితిలో స్వతంత్ర సభ్యులుగు నవల ఆంగ్లేయులు దిద్దుబాటు పెట్టించిరి మాండేటు అంతరించినది. మెసపొటేమియా స్వతంత్ర దేశమైనప్పటికిని యొడంబడికలనుబట్టి ఆంగ్లేయులు సలహాదారులుగనున్నారు

అమెరికా వర్సేల్సు సంధిని నిరాకరించినది.

వర్సేల్సు సంధిని గావించుకొని, అంతర్జాతీయ సమితిని మాండేటులను ఏర్పాటుగావించి, విల్సను సభాపతి అమెరికాకు రాగనే అమెరికావారు వాటినన్నిటిని కఠినముగ విమర్శించిరి. అమెరికా సెనేటు (శిష్టసభ) వారు విల్సను సభాపతిచేసిన యేర్పాటులన్నిటిని త్రోసివేసిరి. అమెరికా ప్రభుత్వమువారు వర్సేల్సు సంధి కొప్పుకొనలేదు.

అంతర్జాతీయ సమితికిగాని దాని కౌన్సిలుకుగాని ప్రతినిధ్యమును బంపలేదు. తాము యూరపుఖండ స్థితిగతులు తెలియక తొందరపడి వారి యుద్ధములలో ప్రవేశించిరను పశ్చాత్తాపభావము అమెరికా వారిలో చాలమందికి క్రమక్రమముగ కలిగినది. తరువాత జరిగిన ఎన్నికలలో విల్సనుగారియొక్క కక్షి యోడిపోయి విల్సనుకు మారుగ హార్డింజి సభాపతిగ నెన్నుకొనబడెను.

నష్టపరిహార సమస్య.

1926 సంవత్సరమున జర్మనీ అంతర్జాతీయ సమితిలో చేరెను, వర్సేల్సుసంధిని ప్రతిఘటించవలెననియు నా సంధివలన కలిగిన జాతీయావమానమును తుడిచివేయవలయుననియు జర్మనిలో యువజనోద్యమము స్థాపించబడి బాగుగ వృద్ధి చెందినది. జర్మని మిత్రమండలి దేశములకు నివ్వవలసిన నష్టపరిహారపు మొత్తములో నూటికి 52 వంతులు ఫ్రాన్సుకును 22 వంతులు ఇంగ్లాండుకును, 10 వంతులు ఇటలీకిని, 8 వంతులు బెల్జియముకును, తక్కినది తక్కిన మిత్రమండలి దేశములకును, చెల్లించవలెనని సిద్ధాంతము చేయబడెను. నష్టపరిహారము జర్మనీకి మోయలేని బరువుగ నున్నది. అరవై సంవత్సరముల వాయిదాలమీద ఈసొమ్మును చెల్లించవలసినదని తీర్మానించిరి. మొదటనుండియు ఏవాయిదామొత్తమును జర్మని పూర్తిగా చెల్లింపలేదు. ఫ్రాన్సుకు కోపమువచ్చి 1923 సం॥ జనవరి 1 వ తేదిన మిక్కిలి విలువగల గనులు గలిగిన జర్మనీలోని (Ruhr) "రూరు" ప్రదేశమును ఫ్రాన్సు

ఆక్రమించెను. అచటి జర్మనులు గొప్ప సహాయనిరాకరణ మును గావించిరి. గనులలో పనిచేయు కూలీలు ఉద్యోగ స్థులు దుకాణదారులు మొదలగు వారందరును సమ్మెకట్టి ఫ్రెంచివారితో ప్రతిఘటించిరి. ఫ్రెంచివారచటి జర్మనుల పై జరపిన కఠినమగు నిర్బంధవిధానములు జర్మనులకు క్షతిని కలుగజేయుటకు మారుగ సహాయ నిరాకరణోద్యమమును మరింత గట్టిపరచినది. 1924 సం॥ ప్రారంభ మున ఫ్రాన్సు "రూరు"ను వదిలివేసి సంధిమార్గమునకువచ్చి నష్టపరిహారసమస్యను పరిష్కరించుటకు "డాస్" కమిషనును ఏర్పాటుగావించుట కొప్పుకొనెను. డాస్ కమిషన్‌వారు కొన్ని ఏర్పాటులను చేసిరి. నష్టపరిహారమును చెల్లించుటకును ఇతరఖర్చులకును 1924 మొదలు 1931 వరకు జర్మనీకి అమెరికా, ఇంగ్లాండు, హాలెండు స్విట్జర్లాండు దేశములవారు మూడువేలకోట్ల రూప్యములను అప్పునిచ్చిరి. జర్మనీయొక్క ఆర్థికస్థితిపడిపోవుచు వచ్చినది. బడ్జెటు సరిపోలేదు. నష్టపరిహారమేగాక పైగాచేసిన ఋణములుకూడ చెల్లించలేనదాయెను. 1929వ సంవత్సరమున యంగ్ కమిషను అను మరియొకవిచారణాసంఘము ఏర్పడెను. వారు 1[illegible] కోట్లరూపాయల చొప్పున మొదటి 37 సం॥ లును, సాలునకు 144 కోట్ల రూపాయలు చొ॥ తర్వాత 22సంవత్సరములును, జర్మని చెల్లించవలెనని వారు తీర్పుచెప్పిరి. ఒక్కసంవత్సరముకూడ ఆప్రకారము జర్మని చెల్లించలేదు. 1930 సంవత్సరమునుండియు జర్మనిలో ఫాసిస్టుసిద్ధాంతముల నవలంబించెడి నాజీ (Nazi)జాతీయవాదులు వత్తు

ము “హెర్ హిట్లరు నాయకత్వమున ప్రబలమయినది తమకు జర్మని చెల్లించవలసిన నష్టపరిహారము వసూలుకానిది తాము అమెరికాకు చెల్లించవలసిన యుద్ధఋణపు వాయిదాలను చెల్లించలేము. ఇంగ్లాండు ఫ్రాన్సు మొదలగు మిత్రమండలి దేశములవారు చెప్పినందున అమెరికా అధ్యక్షుడగు హూవరు సభాపతి 1931 సంవత్సరము జూన్ నెల నుండి ఒక సంవత్సరమునకు యుద్ధఋణపు వాయిదాలను తానడుగనని వ్యవధినిచ్చెను. జర్మనీ కూడ నష్టపరిహారము చెల్లించకుండ ఆ సంవత్సరపు గడువును పొందెను. ఆగడువు పూర్తికాకముందే 1932 సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెలలోనే తాము నష్టపరిహారము నేమాత్రమును చెల్లింపలేమని జర్మని ప్రభుత్వాధ్యక్షుడు, ఆర్థికమంత్రియు ప్రకటించిరి. జర్మని నష్టపరిహారమును చెల్లించకుండ కాళ్లు పారచాపినది.

నాజీపక్షము వారు. 1933 సంవత్సరమున నాజీపక్షము వారు జర్మను ప్రభుత్వమును ఆక్రమించుకొనియున్నారు. జర్మనుయువకులందరును వీరివెనుకనున్నారు. నాజీప్రభుత్వము నష్టపరిహారమును చెల్లించుటకు నిరాకరించినారు. వర్సేల్సు సంధిని ఖండించినారు. ప్రజాస్వామిక పతాకమును తీసివైచి నాజీపతాకమగు “స్వస్తికను” పూర్వపు చక్రవర్తుల పతాకమును ఎగురవైచుచున్నారు. వర్సేల్సు సంధిప్రకారము జర్మను ప్రభుత్వము బహుస్వల్పముగ సైన్యములను పెట్టుకొనవలసియుండగ జర్మనీని ప్రక్క

నన్న ఫ్రాన్సు అత్యంతముగ సైన్యముల నభివృద్ధి చేసుకొనుచున్నది. ఫ్రాన్సుయొక్క సైన్యములనుకూడ తమతోపాటు చాలాగ తగ్గించనిచో తాముకూడ తమ యిష్టమువచ్చినంత సైన్యమును పెట్టుకొనెదమని జర్మనుప్రభుత్వము చెప్పుచున్నది. నాజీపక్షమువారు జర్మనీని మరల లోకములో బలవత్తరమైన జాతిగ చేయ సంకల్పించినారు. పూర్వపు చక్రవర్తుల పతాకమును మరల నెలకొల్పుటవలన హాలెండులో నివసించుచున్న కైజరు చక్రవర్తినిగాని ఆయన కుమారునిగాని మరల జర్మనీకి రాజుగా చేయుదురేమోయను అనుమానము కలుగుచున్నది. ఆస్ట్రియాను జర్మనీలో కలుపుకొని జర్మను భాషను మాటలాడు గొప్ప జాతిని యేర్పాటు చేతుమని నాజీపక్ష ప్రముఖులు చెప్పుచున్నారు. జర్మని పోగొట్టుకొనిన దేశములను వలసరాజ్యములను మరల జర్మనీకి రావలెనని కోరుచున్నారు. నాజీపక్షమువారి చర్యలవలన ఫ్రాన్సుకును జర్మనీకిని కలహము కలుగునేమో యని చాలమందికి సందేహముగ నున్నది. ఇంగ్లాండు ఏమిచేయునో చూడవలసియున్నది.

యుద్ధఋణముల సమస్య. జర్మని మిత్రమండలికీయవలసిన నష్టపరిహారమీయక పోవుటవలన మరియొక మిగులక్లిష్టమగు సమస్య యుదయించినది. యుద్ధకాలమున అమెరికా ప్రభుత్వము ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, బెల్జియము, రుషియా, పోలండు, జెకోస్లొవేకియా, గ్రీసు, రుమేనియా మొదలగు మిత్రమండలి దేశములకు కోట్లకొలది రూప్యములను ఋణములనిచ్చియున్నది. రుషియాలో

బోల్షివిక్కు ప్రభుత్వ మేర్పడగనే అంతవరకు రుష్యా చక్రవర్తులు అమెరికా, ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లాండు మొదలగుదేశములవారికి చెల్లించవలసిన ఋణముల నేమాత్రమును తాము చెల్లించమని ప్రకటించియున్నారు. దానితో రుష్యానుండిరావలసిన ఋణము ఎగిరిపోయినది. మిగతమిత్రమండలి దేశములవారు అమెరికాకు చెల్లించవలసిన ఋణములను 1987 సంవత్సరములోపల సంవత్సర వాయిదాలమీద చెల్లించునటుల ప్రత్యేకప్రత్యేకముగ ఒడంబడికలు చేసియున్నారు. కాని జర్మనీనుండి తమకు రావలసిన వాయిదామొత్తములు రానిది అమెరికాకు చెల్లించలేమనుచున్నారు. మొదటి 37 సంవత్సరములు మిత్రమండలిదేశములు అమెరికాకు చెల్లించవలసియున్న మొత్తముల కన్న చాల నెక్కువగ జర్మనినుండి యీ దేశములవారికి రావలసియున్నది. తరువాత 22 సంవత్సరములువారు చెల్లించవలసినది వారికి జర్మనినుండి రావలసినది దాదాపుగా సరిపోవును. 1932 సంవత్సరము జూనునెలలో మిత్రమండలి దేశముల ప్రతినిధులు లాసేనునందు సమావేశమై జర్మని అపరాధియని నిర్ణయించబడిన మరతును, చెల్లించవలసిన నష్ట పరిహారమును, రద్దుపరచునటులను, యూరపుఖండపు ఆర్థిక పునర్నిర్మాణమునకయి జర్మని తనకు వీలయినప్పుడు 200 కోట్ల రూపాయలనుమాత్రము చెల్లించునటులను, జర్మనితో నొడంబడిక గావించుకొనిరి. ఇందువలనతాము చెల్లింపవలసిన యుద్ధఋణములను అమెరికా కూడ రద్దుచేయునని ఆశించిరి. అమెరికా అటుల రద్దుచేయనిది లాసేను ఒడంబడిక

అమలు జరుపవీలులేదని ఫ్రాన్సు గట్టిగ చెప్పెను. తక్కిన వారును అటులనే తలచిరి. లాసేను ఒడంబడికతో తనకు సంబంధము లేదనియు, మిత్రమండలి దేశములవారు యుద్ధఋణములను చెల్లించివేయవలెననియు అమెరికా చెప్పుచున్నది. యూరోపు ఖండపు దేశములు అత్యధికముగా సొమ్మును అనగా సాలుకు 720 కోట్ల రూప్యములను సైన్యములకై పృథక వెచ్చించుచున్నా రనియు వానిని తగ్గించుకొనినచో తమకీయవలసిన దానిని యీయగలుగుదురనియు అమెరికా చెప్పుచున్నది. సైన్యముల ఖర్చును చాలవరకు తగ్గించినచో తనకు రావలసిన యుద్ధఋణములలో కొంత తగ్గించగలనని కూడ అమెరికా చెప్పినది. 1932 వ సంవత్సరము డిశంబరు వాయిదాకు చెల్లించవలసినదాని కొన్ని దేశములు అమెరికాకు చెల్లించుటకు నిరాకరించినవి. ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సులు మొదలగునవి ఇష్టములేకయే చెల్లించినవి. ఈవిషయమై మిత్రమండలికిని అమెరికాకును సమావేశములు జరుగుచున్నవి. ఎటుల పరిణమించునో తెలియదు. (8)

సెవ్రెసు సంధి.

తక్కిన వ్యవహారములన్నిటిని పూర్తి చేసికొని, మిత్రమండలివారు తురుష్క దేశమును గూర్చిన అంత్య పరిష్కారమునకు గడంగిరి. 1920 సంవత్సరము జనేవరి ఫిబ్రేవరి నెలలో నీవిషయమును గూర్చి చర్చించుటకు లండనులో సమావేశములు జరిగెను. ఏప్రియలు నెలలో శానరెమోవద్ద మరియొక సమావేశము జరిగెను. అచట తురుష్క సంధియొక్క ప్రధానాంశములన్ని

యు నిశ్చయింపబడెను. అచటనే ఆంగ్లేయులకును ఫ్రెంచివారికిని పెట్రోలియం గనుల హక్కులను గూర్చిన యొడంబడిక కూడ జరిగెను. 1920 వ సంవత్సరము ఆగష్టునెల 10 వ తేదిన సెవర్సు (Severs) సంధియొక్క మసాయిదాలన్నియు తురుష్క సుల్తానుయొక్క ప్రతినిధులకివ్వబడెను. వారి ఆక్షేపణలన్నియు త్రోసివేయబడెను. ఆగష్టునెల 20 వ తేదిన సెవర్సుసంధి పత్రముమీద మిత్రమండలి ప్రతినిధులును తురుష్కసుల్తాను నియమించిన ప్రధానమంత్రి దామాదు ఫరీదు పాషాయును ఇతరప్రతినిధులును సంతకములుజేసిరి. ఈ సంధిని కాన్‌స్టాంటినోపిలులోని తురుష్క ప్రభుత్వమువారును అంగీకరించిరి. అంగోరాలోని తురుష్క జాతీయ ప్రభుత్వమును మిత్రమండలివారు పిలువలేదు ఈ సంధిని జాతీయ ప్రభుత్వమువారంగీకరించలేదు.

తురుష్క దేశము యొక్క పరిస్థితి.

సెవర్సు సంధివలన తురుష్క దేశములోని (Turkey) ఫలవంతమైనట్టియు భాగ్యవంతమైనయునట్టియు భాగములన్నియు తురుష్కమునుండి తీసివేయబడెను. దక్షిణమునున్న అరబు దేశములన్నియు మాండేటులుగ మిత్రమండలివారు స్వాధీనపర్చుకొనుట చూచియున్నాము ఈ సంధివలన నామాండేటులు స్థిరపరుపబడెను. తురుష్కదేశములోని తూర్పు భాగములు స్వతంత్రమగు ఆర్మీనియాదేశముగను స్వతంత్రమగు కుర్డిస్తాన్ దేశముగను చేయబడి తురుష్కమునుండి విడదీయబడెను. ఆర్మీనియా దేశముగ చేయబడినదానిలో ఆర్మీని

యనులు నూటికి పదహారు మందికన్న నెక్కుడుగ లేరని వెనుక చదివియున్నాము. కుర్దిస్థాన్‌లోని ప్రజలగు కుర్దులు మహమ్మదీయులై తురుష్క జాతిలోని యొక సంఘమై యున్నారు. ఈ రెండు స్వతంత్ర దేశములును (ఆర్మీనియా, కుర్దిస్థాన్‌లు) మిత్రమండలి వారి సంరక్షకత్వము క్రిందను పలుకుబడి క్రిందను నుండవలెను. ఫలవంతమగు స్మర్నా రాష్ట్రమును, మంచి ప్రత్తియు ధాన్యములను ఫలించు అడేలియా రాష్ట్రమును, సుప్రసిద్ధమగు ద్రాక్షతోటలు ఆలివ్‌వనములు కలిగిన అనటోలియా లోని నైరుతి భాగమును, ఇటలీ కిచ్చిరి. త్రేసుయొక్క పూర్వ పశ్చిమ భాగములు రెండును యుద్ధములో గ్రీసువారు చేసిన ప్రత్యేకసహాయమునకు ప్రతిఫలముగ గ్రీసునకిచ్చిరి. కాన్‌స్టాంటి నోపిలుకు పలుప్రక్కలనున్న ప్రదేశమంతయు, మార్మరాసముద్రమునకును డార్డనల్సు జలసంధికిని సమీపమున నున్న యావత్తు ప్రదేశమును, మిత్రమండలి దేశముల ప్రతినిధుల సంఘముయొక్క యాజమాన్యమునను పాలనమునను ఉంచబడెను. ఇచటికి తురుష్క సేనలు రాకూడదు. ఈ ప్రదేశమునకు మధ్యభాగమున కాన్‌స్టాంటి నోపిలునగరము మాత్రము తురుష్కులకు చెంది, అచట సుల్తాను సాలెగూడు మధ్య చిక్కిన ఈగవలె నివసించవలెను. సుల్తానుకు మిగిలిన రాజ్యము ఆసియాఖండములోని అనటోలియాలో క్రొద్దిగ నున్నది. విల్సనుయొక్క సూత్రము లేమయ్యెనో యెవరికెరుక?

సుల్తాను అస్వతంత్రుడుగ చేయబడెను.

సుల్తానుకు మిగిలిన కొద్ది రాజ్యమైనను స్వాతంత్ర్యముగ విడువబడలేదు. ఈ రాజ్యముయొక్క సాలుసరి ఆదాయ వ్యయ పట్టికను నిర్ణయించుటకును, ఆర్థిక విషయములన్నిటిని నడుపుటకును, ఆంగ్లేయ, ఫ్రెంచి, ఇటలీ, తురుష్క, ప్రభుత్వముల ప్రతినిధుల యార్థికసంఘమొకటి నియమింపబడెను. ఈయార్థిక సంఘమువారి యంగీకారము లేనిది తురుష్కప్రభుత్వము ఆర్థికసంబంధమగు నేపనిని జేయగూడదు. తురుష్క యుద్యోగస్థులీయార్థిక సంఘమునకులోబడి పనిచేయవలెను. విదేశదిగుమతి యెగుమతులమీద వీరియనుమతిలేనిదే సుల్తాను ఎట్టిపన్నులు వేయగూడదు ఉన్నవాటిని హెచ్చింపగూడదు. ఎట్టిరుణములను చేయగూడదు. తురుష్కదేశములో విదేశస్థులకుగల ప్రత్యేకహక్కులన్నియు (Capitulations) యుద్ధకాలమున యౌవన తురుష్కకక్షివారిచే రద్దుపరచబడెను. ఆ ప్రత్యేకహక్కులన్నియు సెవర్సు సంధివలన పునరుద్ధరించబడెను. అట్టొమాను ఋణసంఘము (Council of Ottoman Public debt) లో జర్మను, ఆస్ట్రియను, డచ్చి, ప్రతినిధులను తీసివేసి, ఆంగ్లేయ, ఫ్రెంచి, ఇటలీ ప్రతినిధులు మాత్రముండునటుల నేర్పాటుచేసిరి. తాకట్టుపెట్టబడిన పన్నుల నిదివరకువలెనే వారు వసూలుచేయుచుండవలెను. ఇట్టి యార్థిక దాస్యములో తురుష్కప్రభుత్వము జరుగవలెను.

సెవర్సుసంధియొక్క విమర్శనము.

"సెవర్సుసంధివలన 'యూరపుఖండపు రోగి' యొక్క కాలుచేతులుకూడ చికిత్స పేరున తెగగొట్టబడినవి. అధర్మమును

తుదముట్టించుటకును, చిన్న జాతుల హక్కులను సంరక్షించుటకును జరిగినదని చెప్పబడిన మహా యుద్ధము ముగిసినది. స్వయం నిర్ణయమునకును జాతీయ స్వతంత్రమునకును, ఐక్యతకును, ప్రతి మానవజాతికిని గల హక్కు మొదలగు ఆదర్శములు విల్సను సభాపతిచే ప్రకటించబడినవి. ఈ ఆదర్శములతో జాతుల మధ్యసంధులు జరుగుచున్నవనియు శాశ్వతమగు శాంతి స్థాపింపబడ నున్నదనియు చెప్పబడినది. యుద్ధములం దందరును విసుగుదలను చెంది శాంతిని కోరుచుండిరి. ప్రపంచములోని ప్రధాన రాజకీయ ధురంధరులందరును సంధిసమావేశములలో పాల్గొనిరి. ఇట్టి పరిస్థితులలోకూడ తమ మిత్రులకు రాజ్యములను బహుమానముల నిచ్చు వ్యాపారమును రాజకీయవేత్తలు మానలేదు. యుద్ధకాలమున అగౌరవకరమైన రహస్యపు టొడంబడికలు తమలో తాము చేసికొనినటులే సంధులు జరిపినపుడు కూడ నీ రాజకీయ వేత్తలు సామ్రాజ్యభావములకును తనివితీరని రాజ్యతృష్ణకును లోబడి యే వ్యవహారములను నిర్వర్తించిరి. ఈవిధముగ లండనులోను, శాన్‌రిమోలోను, సెవరసులోను, మిత్రమండలి దేశముల రాజ్యాంగవేత్తలు "రోగి"ని మంచములో నుంచి లేవకుండ పడియుండునట్టి రాజ్యపంపిణీ విధానమును అవలంబించుటయే గాక, ప్రాముఖ్యమైన రేవుపట్టణములను తాము తీసుకొనుటవలన రోగియొక్క కాలు చేతులును తెగగొట్టి పడవైచినవారయిరి. సామ్రాజ్యతృష్ణకు అఖండ విజయము చేకూరినది. పశ్చిమ ఆసియామైనరుయొక్క భాగ్య

వంతమైన ప్రదేశములన్నియు మిత్రమండలివారివలన సంతృప్తికరముగ పంచుకొనబడినవి. జయమును పొందిన సమయమున వారు కోరిన బహుమతులు వారికి లభించినవి. తురుష్కము బాగుగ దెబ్బదినినది. క్రుంగిపడిపోయినది మిత్రమండలివారి చర్యలను ప్రతిఘటించుటకుగాని ఆఖరుకు అసమ్మతిని తెల్పుటకుగాని తురుష్కమునకు బలములేదు. సుల్తాను మిత్రమండలి వారి సంరక్షణలో నున్నాడు. బాస్ఫరసు సముద్రము మీదనున్న రాచనగరునందు ఖైదీవలె నివసించుచున్నాడు. ఆయన వ్యక్తి గౌరవభావమును చూపరు. మిత్రమండలివారికి కట్టెఅడ్డులేదు. వారికి కావలసినది కాగితముమీద సుల్తాను ప్రభుత్వము యొక్క సంతకముమాత్రమే. ఇంతటితో తురుష్కములో సగముభాగమును వారు పంచుకొనుటకు హక్కునుపొందిరి." అని ప్రొఫెసరు టాయిన్బీ 'తురుష్కము' (Turkey) అను గ్రంథములో వ్రాసియున్నాడు.

(4)

జాతీయవాదుల దృఢనిశ్చయము.

సెవర్సుసంధి తురుష్క జాతీయవాదులలో విషాదవిస్మయములను కలుగచేసెను. మిత్రమండలివారు తురుష్కమునెడల నింతక్రూరముగ ప్రవర్తింతురనియు సుల్తాను మిత్రమండలి కింత నీచముగ లోబడుననియు వారు తలచలేదు. ఈ విషాదకరమగు జాతీయావమానము జాతీయవాదులకు నిరుత్సాహమును కలుగచేయుటకు మారుగ వారి పట్టుదలను ద్విగుణీకృతముగ నొనర్చెను. దేశమునకు స్వాతంత్ర్యమును సంపాదింతుము, లేని

చోపురణింతము, అని మనోనిశ్చయమును పొందిరి. సెవర్సు సంధి నెవ్విధముగను అమలుజరుపబడకుండ మిత్రమండలితో ప్రతిఘటించి మానధనప్రాణములనర్పించి మాతృదేశమునకు స్వాతంత్రము కలుగచేసి తీరవలెనను తీర్మానమును చేసికొనిరి. సెవర్సుసంధి జరిగినదినము జాతీయ దుఃఖదినముగ తురుష్క దేశమందంతటను కలుపబడెను. కాన్‌స్టాంటి నోపిలులోని పత్రికలన్నియు నల్లనంచులతో ప్రకటించబడెను. దుకాణము లన్నియు మూయబడెను. పనులంతయు ఆగిపోయెను. వినోద ములన్నియు కట్టిపెట్టబడెను. మసీదులన్నిటిలోను దేశస్వాతం త్రముకొరకు ప్రార్థనలు జరిగెను. రక్షణకొరకు ప్రజల దృష్టి యంతయు అంగోరావంశకు మరలెను. "సుల్తాను నాశనమాయి నాడు. అల్లాయును అల్లాచేతంపబడిన పముగంబరును ముస్త ఫాకెమాల్ పాషాతప్ప మనకు రక్షకులు లేరు" అని ప్రజలం దరును తలచిరి.

ప్రజాస్వామికము.

ఈ పరిస్థితులలో అంగోరాలోని జాతీయప్రభుత్వమువారు సుల్తానును తీసివేసి తురుష్కమును సంపూర్ణ ప్రజాస్వామికముగా చేసిరి. ఈ రాజ్యాంగవిధానము (Law of Fundamental organisation) అంగోరా పార్లమెంటువలన 1921 వ సంవత్సరం జనేవరినెల 20 వ తేదీన నేకగ్రీవముగ మంజూరుకాబడినది. ఇందువలన కాన్‌స్టాంటినోపిలు ప్రభుత్వము శాశ్వతముగ రద్దుబరచబడి నది. తురుష్కదేశ ప్రభుత్వము అంగోరాలో స్థాపింపబడినది. తురుష్కప్రభుత్వమంతయు తురుష్కప్రజలకు సంక్రమించిన

దనియు వంశపారంపర్యాయముగు హక్కులుగల రాజరికము తీసివేయబడినదనియు ప్రకటింపబడెను. రెండుసంవత్సరములకొకసారి ఓటర్లచే నెన్నుకొనబడిన (Grand National Assembly) తురుష్క ప్రజాప్రతినిధిసభ సమస్తమైన పాలనమును చేయును. ప్రజాప్రతినిధి సభకే యుద్ధములను ప్రకటించుటకును సంధిచేసుకొనుటకును హక్కు గలదు. పరిపాలనా కార్యనిర్వహణమంతయు అధ్యక్షునియందును మంత్రులయందును నుండును. ముస్తఫా కెమాల్ ఏకగ్రీవముగ అధ్యక్షునుగ నెన్నుకొనబడెను. ఈవిధముగ తురుష్కము నవీన ప్రపంచములోని పెక్కు దేశములవలె (Republic) సంపూర్ణ ప్రజాస్వామికమైనది.

రుష్యానుండి సహాయము.

రుష్యాలోని సోవియటు ప్రభుత్వము పై మిత్రమండలివారు నల్లసముద్రము నుండి దాడిసల్పుచున్నటుల చెప్పియున్నాము. అచట మిత్రమండలివారి సేనలు ఓడిపోవుచుండెను. 1920 సంవత్సరము ఏప్రిలునెలలో బాకురేవును సోవియటు ప్రభుత్వమువారు స్వాధీనము పొందిరి. ఆర్మీనియాలో బోల్షివికు విప్లవము జరిగి మిత్రమండలివారినుండి చీలిపోయెను. సెప్టెంబరునెలలో మిత్రమండలి సేనలు ఆర్మీనియాను విడిచిపోయెను. 31 వ అక్టోబరు తేదీన దక్షిణరుష్యాలోనున్న తిరుగబాటుదారుడగు రాంగలు సేనానిని ఓడించి క్రిమియాను దక్షిణరుష్యాను యావత్తును రుష్యా ప్రభుత్వమువారు స్వాధీనమును పొందిరి. 1920 సంవత్సరము

జూలై నెలలోనే జార్జియానుండికూడ ఆంగ్లేయసేనలు వెడలి పోవుటవలన జార్జియా ప్రజాస్వామికము 1921 సంవత్సర ప్రారంభమున రష్యాలో చేరెను. ఈవిధముగ తురుష్కను నకును రష్యకును మధ్యనున్న దేశములయు మిత్రమండలి నుండి తప్పిపోయి రష్యాలో కలిసిపోయి రష్యాతో స్నేహభావమును కలిగియుండుటవలన 1920 సంవత్సరము ఆఖరుభాగమునుండియు రష్యానుండి తురుష్కజాతీయ వాదులకు ధనము ఆయుధసామగ్రి యుద్ధ పరికరములు నిరాఘాటముగ వచ్చుచుండెను. వీటివలన తన దేశములో వృద్ధిపొందిన స్వాతంత్ర్యదీక్షవలనను ముస్తఫా కెమాల్ తన సైన్యమును బాగుగ వృద్ధిచేసి మంచి యేర్పాటులు చేసికొనుచుండెను.

ఫ్రెంచివారి న్యాయము.

1920 వ సంవత్సరాంతమునుండియు తురుష్కులయెడ ఫ్రెంచివారి మనోభావములు మారెను. "తురుష్కసామ్రాజ్య పతనములో బాగుగ లాభమును పొందినది ఆంగ్లేయులుగాని ఫ్రెంచివారు కాదు. తురుష్క స్వాతంత్ర్యనాశనమువలన ఆంగ్లేయుల ప్రాగ్దేశముల సామ్రాజ్యమునకును వర్తకమునకును ఇంకను గొప్ప బలము చేకూరునేగాని ఫ్రెంచివారికి కలుగనున్న లాభము లేదు. గ్రీకులకు ఆంగ్లేయులు సహాయముచేసి గ్రీకుల సానుభూతిని సంపాదించుటవలన యూరపునకును ఆశియాకును మధ్య నాంగ్లేయులకు బలవంతుడగు మిత్రుడొకడు దొరకును. జర్మనీ పడిపోయినందున, ఇకనుంచి ఫ్రెంచివారికిని ఆంగ్లేయులకును

మాత్రమే తూర్పుదేశములలో పోలీసువాడు" అని ఫ్రెంచి పత్రికలు వ్రాయసాగెను. ఫ్రెంచి ప్రభుత్వమువారును తురుష్క జాతీయవాదులతో సానుభూతిచూపుటకే నిశ్చయించిరి.

యుద్ధము.

1920 సంవత్సరాంతమున తురుష్క జాతీయసేనలు గ్రీకులకు వత్తిడిని కలుగ జేయుచుండెను. సైలీషియా నాక్రమించిన కొన్ని ఫ్రెంచి సేనల నోడించి సైలీషియాలో కొంతభాగము వారల స్వాధీనము పొందెను. తురుష్కప్రజలు గ్రీకులపైన పరాసి వారిపైనను తిరుగబాటులు చేయుచుండిరి. 1921 వ సంవత్సర ప్రారంభమునకు తురుష్కజాతీయసేనలు గ్రీకులకును, మిత్రమండలికిని భయముకలుగజేసెను. గ్రీకులు తామాక్రమించిన ప్రదేశమును శాంతముగా నిలుపుకొనుట అసంభవమని తెలిసికొనిరి.

సంధి కుదురలేదు.

1921 వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరి నెలలో మిత్రమండలి నాలోక సంధిసమావేశమును లండనులో నేర్పాటుజేసి, గ్రీకు ప్రతినిధులను, కాన్స్టాంటినోపిలులోని సుల్తానుయొక్క ప్రతినిధులను, అంగోరాలోని జాతీయప్రభుత్వ ప్రతినిధులను, ఆహ్వానించిరి. అప్పటికి అంగోరా జాతీయ ప్రభుత్వమును మిత్రమండలివారు అంగీకరించవలసివచ్చెను. అందరును సమావేశమైరి. సెవర్సు సంధియొక్క షరతులను కొంతవరకుమార్చి రాజీపరుప

యత్నము జరిగెను. కాని తురుష్క జాతీయ ప్రభుత్వ ప్రతినిధులుకోరిన షరతులకు ప్రతికక్షు లంగీకరించనందున కాజీ కుకరక ఖాందరు వెళ్ళిపోయిరి. ఇంతటినుండియు మరల యుద్ధమునకు తీవ్రముగ సలుపులు కుభయపక్షములవారును తయారగుచుండిరి. జాతీయ సైన్యము లింకను బాగుగ తయారుగాకముందే జాతీయప్రభుత్వ రాజధానియగు అంగోరాను పట్టుకొనవలెనని గ్రీకుల యుద్దేశ్యము. ఈసంగతిని గ్రహించి ముస్తఫాకెమాల్ అంగోరాను బలపరచుచుండెను.

తురుష్క
ప్రజాస్వామికము

ఎనిమిదవ అధ్యాయము

ఆశియా సమ్మేళనము.

(1)

అమానుల్లా రాజుతో సంధి.

1921 సంవత్సరము మార్చి నెల నుండి తమ చుట్టు పట్టనున్న ఆసియా ఖండపు జాతులతో అంగోరా ప్రభుత్వము వారు పరస్పర సంరక్షణకై యొడంబడికలు చేసికొన నారంభించిరి. ఆశియా ఖండము నంతటను ఆకాలమునకు స్వతంత్రేచ్ఛ బాగుగ ప్రజ్వరిల్లి యుండెను. పాశ్చాత్యుల రాజకీయ ఆర్థిక పాలనమునుండి జాతీయ స్వతంత్రమును పొందవలెనను కోరిక ఆసియా ఖండములోని జాతు లన్నిటిలోను వ్యాపించి యుండెను. ఈ స్వతంత్రదీక్షను కేంద్రీకరింప జేసి ఆశియాకు సహాయము చేయుటయేగాక దీనిని బట్టి యూరపు సామ్రాజ్య వాదులకు గొప్ప ప్రతి ఘటనము కలుగ జేయవలెనని ముస్తఫా కెమాల్ పాషా సంకల్పించెను. మార్చి నెల

1 వ తేదీన అంగోరా ప్రభుత్వమునకును అఫ్గనిస్థానమును పాలించుచున్న అమానుల్లా రాజునకును జరిగిన సంధి వీనిలో మొదటిది. ఈసంధిలోని ముఖ్యసూత్రము లేవనగా: —

(i) భగవదనుగ్రహమువలన స్వతంత్రము ననుభవించుచున్న తురుష్కము, సంపూర్ణ స్వతంత్రము గల రాజ్యముగ అఫ్గనిస్థానమును గౌరవించుచున్నది. ఉభయులకు గల ప్రేమానుబంధములను బలపర్చుకొనుచున్నారు.

(ii) (ప్రాగ్దేశములన్నియు తూర్పు ఖండపు జాతులన్నియు) సంపూర్ణమగు స్వాతంత్ర్యమును పొందుటయే ఈ ఉభయ దేశములవారి పవిత్రమైన సిద్ధాంతము యున్నది. ప్రాగ్దేశములన్నిటికిని పూర్తియగు స్వేచ్ఛను, స్వాతంత్ర్యము కలిగియుండుటకు గల జన్మహక్కును, అంగీకరించుచు, వాటిలో ప్రతి దేశమునకు తన కిష్టమువచ్చిన రీతిని తన్ను తాను పాలించుకొనుటకు హక్కు కలిగియున్నదని ఈ ఉభయ దేశములవారును ప్రకటించుచున్నారు.

(iii) ఖీవా, బుఖారా, దేశముల స్వాతంత్ర్యము నంగీకరించుచున్నారు.

(iv) ప్రాగ్దేశములను లోబర్చుకొనవలెననియు వాటినుండి ధనమును గొనిపోవలెననియు ప్రయత్నించు సామ్రాజ్యములను ప్రతిఘటించుటలో నుభయులును పరస్పరసహాయము చేసికొనవలెను.

(v) ఒకరికివిరోధియగు దేశముతో రెండవవారు సంధి చేసికొనగూడదు. విదేశములతో వేటితో సంధి చేసికొన్నను అట్టుల చేసికొనక పూర్వము ఒకరికి రెండవ వారు తెలుపవలెను.

(vi) ఉభయ దేశములకు రాకపోకలు స్వేచ్ఛగ జరుగుటకును సమాచారములు వెంట వెంటనే తెలియుటకును తగు ఏర్పాటులు చేసికొనవలెను.

(vii) ఆఫ్ఘనిస్థానపు అభివృద్ధికై కావలసిన ఉద్యోగస్థులను ఉపాధ్యాయులను తురుష్కము ఐదు సంవత్సరముల వరకు పంపవలెను. అయిదు సంవత్సరము లయినపిమ్మటకూడ అఫ్గనిస్థానము కోరినచో క్రొత్తవారిని తురుష్కము పంపవలెను.

(viii) ఈసంధియొక్క రెండు ప్రతులను రుష్యాకు ముఖ్యపట్టణమగు మాస్కోలో నుభయరాజ్యముల ప్రతినిధులవల్లను సంతకములు చేయబడి యుభయులకును ఇవ్వబడినవి.

రష్యాసోవియటుతో సంధి.

మార్చి 16వ తేదీన ముస్తఫా కెమాలు పాషా రుష్యా సోవియటు ప్రభుత్వముతో నొకసంధి గావించుకొనెను. ఇందువలన తురుష్క జాతీయవాదులకు విశేషముగ ఆయుధ

సామగ్రియు ధనసహాయమును రుష్యానుండి కలిగినది. ఇంతే కాదు. 1878వ సంవత్సరమున రుష్యాచక్రవర్తి తురుష్క సుల్తానునుండి బలవంతముగా లాగుకొని రుష్యాలో కలుపుకొనిన కార్సు, అర్దహాన్, బాటుం, అను మూడుజిల్లాలు మరల తురుష్కముక్రింద చేర్చబడినవి. ఈజిల్లాలలో విశేషముగా తురుష్కులే కాపురమున్నారు. వీరు నాలొత్తుకొనిన తురుష్కముతో కలిసి యుండవలెనని కోరుచున్నారు. స్వయం నిర్ణయపుహక్కుననుసరించి ఈజిల్లాలను మరల తురుష్కములో జేర్చుటకు రుష్యాప్రజాప్రభుత్వము వారు సమ్మతించినారు. ఈతురుష్క - రుష్యా సంధియొక్క యుపోద్ఘాతము సంగ్రహమిది:—

"అన్ని జాతులకు స్వయం నిర్ణయపు హక్కుగలదు. అన్ని జాతుల సౌభ్రాతృ భావము వర్ధిల్లవలెను. జాతుల స్వాతంత్ర్యము నపహరించుచున్న సామ్రాజ్యవాదా క్రమమును ధిక్కరించుచు జరుగబడుచున్న పోరాటమునందు రుష్యా తురుష్కము లైకమత్యమునుబొంది పరస్పర సహాయము చేసికొనుటకు తీర్మానించినవి. ఈయుభయజాతులలో నెవరికి కష్టములు కలిగినను నవి రెండవవారికి కష్టములు కలుగజేయును గావున తమ పరస్పర లాభముకొరకు నుభయులును శాశ్వతమగు స్నేహభావమును సోదరత్వమును కలిగియుండుటకే యీసంధి చేసికొనుచున్నారు"

అని వ్రాయబడియున్నది. ఈ రెండు దేశములును స్వతంత్రమును పొందకముందు అనగా సంపూర్ణ ప్రజాస్వామి

కములు గాక ముందు, రుష్యాచక్రవర్తులుగాని తురుష్క సుల్తానులుగాని చేసిన సంధులు ఒడంబడికలు చెల్లవనియు, వారి వలన ఆయా దేశములలో విదేశస్థులకివ్వబడిన ప్రత్యేకహక్కులు జాతీయ స్వతంత్రమునకు ప్రతిబంధకములు గనుక రద్దు పరచబడినవనియు, నీసంధిలో వ్రాయబడిన ప్రాగ్దేశములలో ఆసియాఖండములోని దేశములన్నిటిలో నణచబడుచున్న జాతీయోద్యమములన్నియు, రుష్యాలోని కార్మికులు తమసాంఘిక ఆర్థిక దాస్యము క్రింద జరుపుచున్న ఉద్యమ సిద్ధాంతములవంటి స్వతంత్ర సూత్రములమీదనే ఆధారపడియున్నవి గావున, ప్రాగ్దేశములన్నిటికిని స్వేచ్ఛ స్వతంత్రము స్వయంనిర్ణయములు పవిత్రమగు రాజహక్కులని రుష్యా తురుష్కములు తమ యుద్దేశము తెలుపుచున్నారని ముఖ్యసూత్రముగ నీసంధిలో నుదహరించబడినది. తమదేశములలోని చిన్న సంఘములకు సంపూర్ణమగు జాతిస్వేచ్ఛ కలిగి తమభాషను అభివృద్ధిచేసికొను హక్కును కలిగియుందురనియు. తమ రాష్ట్రములో సమాన హక్కులు కలిగి యుండుటలో ఏవిధమైన కష్టములు లేక సంరక్షింపబడుదురనియు, యుద్ధఋణములను రద్దుచేసినవి. ఉభయ దేశములమధ్య రాకపోకలు స్వేచ్ఛగను తేలికగను చేయుటకు రైలుమార్గములు, రోడ్లు, టెలిగ్రాములు, త్వరితముగ నిర్మాణము చేయబడును. ఇదివరకు జరిగిన యుద్ధములలో నిర్బంధింపబడిన వారికందరికిని క్షమాపణను ఇచ్చి ఉభయ ప్రభుత్వములవారును వారి స్వదేశపుసరిహద్దులలో వదలవలెను.

ఇటులనే అప్పుడు బయనెలలో తురుష్క జాతీయ ప్రభుత్వము వారు ఆర్మీనియా, అజరుబీజాన్, జార్జియా, ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వములతో కూడ సంధులు చేసికొనిరి.

(8)

పర్షియాతో సంబంధము.

పారసీక దేశమునందు కూడ నిరంకుశ సామ్రాజ్య ప్రాభవమునుండియు ముఖ్యముగ విదేశాధిపత్యమునుండియు విమోచనము వాంఛింపబడె. తమ చక్రవర్తియగు షా నిరంకుశుడై ఆంగ్లేయులవద్దను రుష్యావారివద్దను ఋణములను తెచ్చి దుర్వ్యయముచేయుచు వారికి దేశములో హక్కులనిచ్చుచు పలుకుబడిని కలుగచేయుచుండుట పర్షియా జాతీయవాదులకు కష్టముగనుండెను. 1906 వ సంవత్సరమునాటికి పారసీక జాతీయవాదుల ప్రముఖులైనవారు షాను బెదిరించి 'మజ్లిస్' అను ప్రజాప్రతినిధి సభను స్థాపించునటుల చేసికొనిరి. మజ్లిసుకు జవాబుదారీ వహించినమంత్రివర్గమేర్పడెను. ఆర్థిక వ్యవహారములు, ఋణములు, విదేశీయుల హక్కులు, సంధి, యుద్ధము, మొదలగు శాఖలన్నియు మజ్లిసు క్రిందికి వచ్చెను. విదేశస్థులక్రిందికి తమదేశము పోకుండుటకై మజ్లిసు ఆర్థిక సంస్కరణములను చేయసాగెను.

గాని ఆంగ్లేయ, రుష్యాల, ప్రతినిధులు షాను చీలదీసి షా యొక్క మంత్రులలో నొకరిని లోబరచుకొని 'షా' మరల తన నిరంకుశత్వమును స్థాపించుకొనుటకై సహాయ

పడసాగిరి. 1907 వ సంవత్సరమున పారసీకమును ఉత్తర భాగము రష్యావారియొక్క పలుకుబడి ప్రదేశముగనుండునట్లును, దక్షిణభాగము ఆంగ్లేయుల పలుకుబడి ప్రదేశముగనుండునట్లును, మధ్యభాగము తటస్థ ప్రదేశముగనుండునట్లును, ఆంగ్లేయులును రష్యావారును సంధిచేసికొనిరి. ఇందుకు షా అంగీకరించెను. షా యొక్క అర్థిక మంత్రి తెల్లవారివద్ద లంచములుపుచ్చుకొని మాతృదేశమును అమ్మివేసెనని జాతీయవాదులు నిందించిరి. ఆ సంధి యొడంబడికి సంతకమైన దినమునసే షా యొక్క ఆర్థిక మంత్రి చంపివేయబడెను. షా వెంటనే జాతీయవాదులపై నిర్బంధ ప్రయోగములు గావించెను. విదేశీయుల సహాయముతో షా మజ్లిసుపై యుద్ధమును ప్రకటించెను. రెండు సంవత్సరములు సాగిన జాతీయవాదులకును యుద్ధము జరిగినపిదప షా మోడి పారిపోయి రష్యావారి శిబిరములో శరణుజొచ్చగ 1909 వ సంవత్సరమున మజ్లిసు నూతన షాను సింహాసనాధీశునిగావించెను.

మార్గము గాని పారసీకజాతీయవాదులకు ఆంగ్లేయులతోను రష్యా [illegible] వారితోను సంఘర్షణ మెక్కువయ్యెను. మజ్లిసు అమెరికా ప్రభుత్వసహాయమును కోరి వారి సలహాపైన 1911 వ సంవత్సరమున మార్గను షుస్టరు అను నార్థిక నిపుణుని మూడు సంవత్సరముల కాలము కోశాధ్యక్షునిగ నియమించిరి. ఆయన మంచి యార్థికపు టేర్పాటులను చేయసాగెను. గాని ఆంగ్లేయులను రష్యావారిని సరకుచేయక స్వతంత్రముగ తన విధులను నెరవేర్చుచుండెను. ఇందుమీద నాయనను తీసివేయనిచో

తాము యుద్ధమును ప్రకటింతుమని ఆంగ్లేయులును రుష్యావారును బెదిరించిరి. మజ్లిసు భయపడి షుస్టరును తీసివేసెను. మజ్లిసులో కొందరు దేశాభిమానులు దేశమువిడిచి పారిపోయిరి. మిగిలినవారు నయమునను భయమునను ఆంగ్లేయులయొక్కయు రుష్యాయొక్కయు పలుకుబడిక్రిందం జేరిరి. ఇటుల 1919 వ సంవత్సరమువరకును వ్యవహారములు జరిగెను. ఈలోపున దేశములో నరాజకము హెచ్చయ్యెను. రుష్యావారు వాయువ్యమూలనంతయు ఆక్రమించి పాలనమును స్థాపించుచుండిరి. పర్షియాలో దక్షిణపు ప్రాంతపు నూనెగనులను ఆంగ్లోపర్షియను ఆయిలుకంపెనీ యను ఆంగ్లేయకంపెనీ త్రవ్వుకొనిపోవుచుండెను.

రెజాఖాను ప్రపంచయుద్ధము ముగియునప్పటికి పర్షియాలో పెహల్వి జాతీయోద్యమము బయలువిజృంభించెను. రెజాఖాను పెహల్వీజాతీయోద్యమ నాయకుడయ్యెను. పారిసుసంధి మహావేశమునకు పారసీక జాతీయ వాదులుకూడపోయి విల్సను సభాపతినిదర్శింప యత్నించిరి గాని దుర్వ్యసనముగా మరలివచ్చిరి. యుద్ధకాలమున ఆంగ్లేయులమధ్యను రుష్యా చక్రవర్తిమధ్యను మరల పారసీకపంపిణీ ఖాయపర్చబడి తటస్థ దేశమంతను ఆంగ్లేయుల పలుకుబడిక్రిందం జేర్చుకొనబడిన యుదంతము పారసీక జాతీయవాదులకు విషాదమును కలిగించినది. యుద్ధము ముగిసినపిమ్మట 1919 వ సంవత్సరము ఆగష్టు 9 తేదిన ఆంగ్లేయ విదేశవ్యవహార మంత్రియగు కర్జనుప్రభువు, షా చేతను ఆయన మంత్రివర్గముచేతను నొక సంధిపత్రముపై సంతకము చేయిం

చుకొనెను. దానివలన ఆంగ్లేయులు పారసీక ప్రభుత్వమునకు ఇరువది లక్షల సవరనుల నప్పునివ్వవలెను. పారసీకము ఆంగ్లేయ సలహాదారులను సైనికోద్యోగులను నియమించుకొని ఆంగ్లేయుల సంరక్షకత్వమున నుండవలెను. పారసీకములో ఆంగ్లేయులు రైళ్ళువేయు హక్కు పొందవలెను.

ఈ సంగతి తెలియుటతోడనే పారసీక జాతీయ వాదులు కోపోద్దీపితులైరి. పారసీక సైన్యములుకూడ జాతీయవాదులతోచేరెను. ఆంగ్లేయుల అధికారము తమదేశములో స్థాపింపబడకుండ తీవ్రమగు ప్రతిఘటనమునకు పూనుకొనిరి. మజ్లిసులోని అధిక సంఖ్యాకులు జాతీయవాదుల పక్షమున చేరిరి. కర్జనుప్రభువు గావించిన సంధి మజ్లిసు ఎదుటకు వచ్చినపుడు మజ్లిసు దానిని అత్యధిక సంఖ్యాకులచే త్రోసివేసెను. మంత్రివర్గము రాజీనామానిచ్చెను. జాతీయవాదుల మంత్రివర్గమేర్పడెను. రెజాఖాను పెహాల్వీ ప్రధానమంత్రి యయ్యెను. పారసీక దేశమంతయు నూతన మంత్రివర్గమును వెనుకనుండెను. ఈ నూతన పారసీక జాతీయ ప్రభుత్వము దేశములో శాంతిని నెలకొల్పి అమెరికా నూనెవర్తకులవద్ద ఋణము తెచ్చి ఆంగ్లేయుల ఋణమును తీర్చినది. డాక్టరు మిల్సుపాయను అమెరికను ఆర్థిక నిపుణుని నియమించినది. పారసీక యైకమత్యమును గ్రహించి ఆంగ్లేయులు పారసీక జాతీయవాదులతో యుద్ధము చేయుట మాని పాతోచేసికొనిన సంధిని వదులుకొనిరి. పారసీకము స్వతంత్ర దేశమయినది. పారసీక జాతీయవాదులందరును తురుష్కజాతీయోద్యమముతో అత్యంతమగు

సానుభూతిని జూపిరి. రెజాఖాను పెహల్వీ, ముస్తఫాకెమాల్ పాషాకు పరమాప్తుడుగనుండెను.

(4)

భరతవర్షమునందు ఖిలాఫతుద్యమము.

భరతవర్షమునందు ప్రపంచ యుద్ధకాలమున తురుష్కమునందుగల సానుభూతి వలన కొన్నివందల మందిని నిర్బంధవాసముననుంచిరని చెప్పియున్నాము. యుద్ధకాలమున భరతవర్షము మిత్రమండలికి చాలగ సహాయము చేసినను యుద్ధముముగియగనే గొప్ప స్వరాజ్యభాగము రాక మాంటేగ్యుఛెమ్సుఫర్డుసంస్కరణములివ్వబడుటవలనను, రౌలటుచట్టము చేయబడుటవలనను, పంజాబులో బ్రిటిషుద్యోగస్థులు జరిపిన దురంతములవలనను, 1920 వ సంవత్సర ప్రారంభమునకు భరతవర్షమునందు గొప్ప ఆందోళనము ప్రారంభమయినది. భరతవర్ష ప్రజలకు తురుష్కస్వతంత్రమునందు విశేషమగు సానుభూతిగలదు. తురుష్కమునుగూర్చిన సంధి షరతులవిషయమున మిత్రమండలి వారాలోచించుచున్న దినములలో 1920 వ సంవత్సరము మార్చి నెలలో భారతీయ ముసల్మానుల ఖిలాఫతురాయబారము కీర్తిశేషులయిన మౌలానా మహమ్మదాలీగారి నాయకత్వముక్రింద ఇంగ్లాండునకేగి బ్రిటిషు ప్రధానమంత్రి లాయడుజార్జిని, హిందూదేశ మంత్రి మాంటేగ్యూను, ఇతర మిత్రమండలి మంత్రులను దర్శించి తురుష్కముయొక్క ఐక్యమును స్వతంత్రమును కాపాడవలెనని చెప్పిరి. గాని వారెవరును

ఖిలాఫతు రాయబారమును లక్ష్యముగా చూడలేదు. మహమ్మదాలీ ప్రభృతులు ఆశాభంగము నొంది స్వదేశమున కరుదెంచిరి. త్రోవలో ముస్తఫాకెమాల్‌ను దర్శించివచ్చిరి. 1920 వ సంవత్సరము ఏప్రిలు నెల 6 వ తేదీ మొదలు 13 వ తేదివరకును పంజాబు దురంతములను జ్ఞప్తికి తెచ్చు జాతీయవారము గా భరతవర్షమునందంతటను జరుపుచు, ఏప్రిలు 9వ తేది ఖిలాఫతు దినముగా పరిగణింపబడెను. ఆదినమున బొంబాయి నగరమునందు మహాత్మాగాంధి ఖిలాఫతువిషయమున "మహమ్మదీయుల యాశయములు ఈడేరనిచో మునల్మానులకు యుద్ధకాలమున చేయబడిన ప్రతిజ్ఞలు నెరవేర్పబడు వరకును బ్రిటిషుప్రభుత్వమునకు భరతవర్షమునందు ఏవిధమయిన సహాయమును చేయకుండుట ప్రతిభారతీయుని కర్తవ్యమై యున్నది" అను తీర్మానము నుపపాదించి యామోదింప జేసెను. 1920 వ సంవత్సరమున ఏప్రిలు నెల 17 వ తేదీన మదరాసు నగరమునందు ఖిలాఫతుమహాసభ జరిగి తురుష్కమున కన్యాయము జరిగినచో అసహాయోద్యమమును ప్రారంభించుటకు నిశ్చయింపబడెను. 1920 వ సంవత్సరము ఆగష్టునెల 30 వ తేదిన జరిగిన సెవర్సుసంధి భారతీయులకు మిగుల కంటకముగ నుండెను. సెప్టెంబరునెల 4 వ తేదీన కలకత్తాయందు జరిగిన అఖిలభారత దేశీయ మహాసభయొక్క ప్రత్యేక సమావేశమునందు పంజాబు దురంతములకు ప్రతీకారముగను, ఖిలాఫతు అన్యాయము నుపశాంతింప జేయుటకును, స్వరాజ్యముకొరకును, బ్రిటిషుప్రభుత్వమునకు దౌర్జన్య రాహిత్య మగునహాయ నిరాకరణముగా వించవలెనను తీర్మానమామోదింపబడి భరతజాతీయ

వాదులెల్లరును శాసనసభలను బహిష్కరించిరి. మరల డిశంబరునెలలో నాగపురమునజరిగిన దేశీయ మహాజనసభయందు సహాయ నిరాకరణ తీర్మాన మామోదింపబడెను. 1921 వ సంవత్సరము డిశంబరునెలలో కీర్తిశేషులైన హాకీం అజ్మలు ఖానుగారి యధ్యక్షతక్రింద అహమ్మదాబాదునందు జరిగిన దేశీయ మహాజనసభయందు పంజాబు ఖిలాఫతు అన్యాయములు తొలగింపబడువరకును స్వరాజ్యము వచ్చువరకును సహాయనిరాకరణమును సాగించుచుండవలెనను తీర్మానము మరల ఖాయపరచబడెను. 1921-22వ సంవత్సరములలో మహాత్మాగాంధియొక్కయు అలీసోదరులయొక్కయు నాయకత్వమున భరతవర్షమునందంతటను జరిగిన దౌర్జన్యరాహిత్యసహాయ నిరాకరణోద్యమమునుగూర్చి మాచదువరులకు తెలియును. 1921వ సంవత్సరము మార్చి నెలలో బెజవాడ నగరమున జరిగిన అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘ తీర్మానానుసారముగ మూడు నెలలలో ఒక కోటిరూప్యముల తిలకు స్వరాజ్యనిధి వసూలయ్యెను. అనేక లక్షలమంది సభ్యులు కాంగ్రెసులో చేరిరి. ఇరువదిలక్షల రాట్నములు నెలకొలుపబడెను. ఖద్దరు పునరుద్ధరింపబడెను. మద్యపాన నిషేధము చెలరేగెను. అస్పృశ్యతానివారణ మవలంబించబడెను. దేశములో ననేకమంది న్యాయవాదులు కాంగ్రెసు ఆదేశానుసారముగ కోర్టులకు పోవుటమానిరి. వేలకొలది విద్యార్థులు ప్రభుత్వ పాఠశాలలను మానిరి. జాతీయ పాఠశాలలు పెక్కుచోట్ల నెలకొలుపబడెను. ప్రభుత్వ బిరుదములను గౌరవోద్యోగములను ప్రభుత్వోద్యోగములను రాజీనామాలనిచ్చినవారును చాలమంది

గలరు. కరాచీనగరమున జరిగిన ఖిలాఫతు సభయందు పోలీసులను సైనికులను ఉద్యోగములు వదిలిపెట్టిరమ్మని కోరినందున ఆలీసోదరులును కిచ్లూ ప్రభృతులును సెప్టెంబరు నెలలో అరెస్టుచేయబడి శిక్షలు విధింపబడిరి. నవంబరు నెల 17వ తేదీన యువరాజుగారు హిందూదేశమును దర్శించునటుల నేర్పాటుకాబడెను. యువరాజుగారిని బహిష్కరించవలెనని కాంగ్రెసువారు తీర్మానము చేసిరి. దేశములో నీసందర్భమున వారతాళములు సభలు జరిగెను. యువరాజుగారి బహిష్కారమునకు క్రిమినలులా సవరణ చట్టము వర్తింపచేయబడెను. ప్రభుత్వమువారు బలమగు నిర్బంధవిధానముల నవలంబించిరి. 1921, 1922 సంవత్సరములలో యావద్భారత దేశములో షుమారు ముప్పదివేలమంది భారతీయులు కారాగృహములకేగిరి. 1922వ సంవత్సరము మార్చినెలలో చౌరిచౌరాలో జరిగిన అల్లరులలో కాంగ్రెసువాదులుకూడ దౌర్జన్యము నవలంబించినను కారణమున మహాత్మాగాంధి శాసనోల్లంఘనము నాపివైచి, నిర్మాణకార్యక్రమమును సాగించవలెనని బార్డోలి తీర్మానమును చేయించెను. తరువాత కొలదిదినములకు మహాత్మాగాంధిని యరెస్టుజేసి రాజద్రోహనేరముక్రింద విచారణజరిపి ఆరుసంవత్సరముల శిక్షను విధించిరి. గాని రెండు సంవత్సరములలోపలనే విడిచిపెట్టిరి.

ఇండియా మంత్రి రాజీనామా.

హిందూదేశ ప్రభుత్వమువారును హిందూదేశ మంత్రియగు మాంటేగ్యూ గారును తురుష్క స్వతంత్రము నెడల భరత వర్షమునందుగల గాఢాభిమానమును తెలిపి,

తించిరని బయటికి కనవర్చుటకు ప్రయత్నము జరిగెను” అని ‘నవీనతురుష్కము’ నందు మీాయర్సు వ్రాసియున్నాడు. 1920 సంవత్సరములో సిరియాలోని డెమాస్కసుపట్టణమున అరబు స్వతంత్ర రాజ్యము స్థాపించబడెను దానిని ఫ్రెంచి సేనలు గొప్ప పోరాటము సలిపి విచ్ఛిన్నముచేసిరి. మెసపొటేమియాపైకి హిందూదేశమునుండి వెళ్ళిన గొప్పసేనలు అరబులను జయించి శాంతిని నెలగొలుపుటకు చాలకాలము పట్టెను. అరబు జాతీయపక్ష మొకటి స్థాపించబడెను. సిరియా, లెబనన్, పాలెస్టైన్ లపైన ఫ్రెంచివారును ఆంగ్లేయులును మాండేటులను వదలుకొనవలెననియు వెంటనే వాటిని వదలిపోవలెననియు వాటి స్వతంత్రము నంగీకరించి అవి ప్రజాస్వామికముగ నగుటకును మిగిలిన అరబుదేశములతో కలిసి సంయుక్త ప్రభుత్వముగ నేర్పడుటకును అవకాశమివ్వవలెననియు 1921వ సంవత్సరమున సిరియా పాలెస్టైన్ ప్రజల కాంగ్రెసువారు తీర్మానించి యంతర్జాతీయ సమితికి తీర్మానమును బంపిరి. దానివలన ఫలితమేమియు కలుగలేదు.

(6)

ఈజిప్టు స్వతంత్రోద్యమము.

ఈజిప్టును మరల స్వతంత్ర దేశముగ చేసికొనవలెనని జాతీయోద్యమము వ్యాపించెను. ప్రపంచ యుద్ధకాలమున ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు సైనికశాసనమును అమలు జరిపిరి. ఈజిప్టు మునల్మానులు యుద్ధకాలమున ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమునకు తొందర కలుగచేయలేదు. యుద్ధము ముగియగనే స్వతంత్ర సంపాదనకొరకు జాతీయవాదు లాందోళనమును

ప్రారంభించిరి. పారిసుసంధి సమావేశమునకు పోయి చెప్పుకొనవలెనని యత్నించిరి. అపుడు సాదు జగ్లుల్ పాషా జాతీయోద్యమ నాయకుడుగ నుండెను. 1919 సంవత్సరం మార్చినెల 8 వ తేదీన జగ్లుల్, హమీదు, సిద్కి, మహమ్మదు పాషాలను బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు అరెస్టుచేసి మాల్టాద్వీపములోని చెరసాలలో నిర్బంధించిరి. ఇందువలన ఆందోళనము హెచ్చెను. సమ్మెలు, అల్లరులు జరిగెను. నిర్బంధవిధానము చెలరేగెను. ఏప్రిలు నెల 7 వ తేదీన జగ్లుల్ పాషా మొదలగు నాయకుల నందరిని విడిచిపెట్టి పారిసుకుపోయి సంధిసమావేశమునందు ఈజిప్టునుగూర్చి చెప్పుకొనుట కనుజ్ఞ నిచ్చిరి. వారు పారిసుకు పోయిరి.

గాని జాతీయవాదులు జాతీయ స్వతంత్రము వచ్చువరకును పోరాడదలచిరి. అల్లరులు లేకుండ శాంతింపజేసి దౌర్జన్య రాహిత్యమగు సాత్విక నిరోధమును సాగింపదలచిరి. వీరి పక్షమగు వాఫ్డు (Wafd) నకు దేశములో చాల బలము కలిగెను. ఏప్రిలు నెల 10వ తేదీన రెండవ పోరాటము ప్రారంభమయ్యెను. విద్యార్థులు, లాయర్లు దేశమందంతటను ప్రచారము చేసిరి. దేశమందంతటను సమ్మెలు జరిగెను. ప్రభుత్వమువారు పికెటింగును నిషేధించిరి. ఉద్యోగస్థులు కూడ సమ్మెలో చేరిరి. ప్రభుత్వము నిర్బంధవిధానము నవలంబించెను. ఏప్రిలు 20 తేదీవరకు సమ్మెలు చాలవరకు అంతరించెను.

బ్రిటిషుసంరక్షకత్వము.

పారిసులో జగ్లుల్ మొదలగు వారి ప్రయత్నములు విఫలమయ్యెను. 1919 వ సంవత్సరము జూన్ నెలలో జరిగిన వర్సేల్సు సంధిలో ఈజిప్టుదేశము బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి సంరక్షక రాజ్యముగ (Protectorate) చేయబడినది. వీలయినంత త్వరితముగ ఈజిప్టును వదలి వెళ్ళిపోదు మని 1882 వ సంవత్సరమున గ్లాడుస్టన్ ప్రధాన మంత్రి వాగ్దత్తము చేసెను. అప్పుడు ఈజిప్టు స్వతంత్రముగ కర్తమైనదని యెంచబడెను. నలుబది సంవత్సరముల కాలము బ్రిటిషు ప్రభుత్వముక్రింద తరిబీతుపొందిన తరువాత ఇప్పుడు ఈజిప్టు స్వతంత్రముగ కర్తృరాలు గాదని యెంచబడినది. బ్రిటిషు వారి సంరక్షకత్వమును అమెరికా ప్రభుత్వముకూడ అంగీకరించినది. ఇంతటితో జాతీయ వాదులు మూడవసారి పోరాటమును సాగించిరి. బ్రిటిషు ప్రభుత్వము సైనికశాసనమును వరికరించి మితవాదులచే ప్రభుత్వమును నడిపించసాగెను.

1919 వ సంవత్సరము నవంబరు నెలలో బ్రిటిషు సంరక్షకత్వము క్రింద ఈజిప్టు ప్రజలకు క్రమ క్రమముగ స్వపరిపాలన యందు శిక్షణము నిచ్చుటకై యొక రాజ్యాంగ విధానము తయారు చేయవలసియున్నందున అందువిషయమై విచారణను సలిపి సిఫారసులు చేయుటకొరకు కమీషనును ఈజిప్టుకు పంపెదమని బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించిరి. ఈకమీషను బహిష్కరించవలసినదని జగ్లుల్ పాషా పారిసు నుండి సలహానిచ్చెను. బహిష్కరించుటకై వాఫ్డు పక్షము వారు

తీర్మానించిరి. హరతాళములు బహిష్కారసభలు చాల జరిగెను. విద్యార్థులు పాఠశాలలను వదలి వచ్చిరి. ఉలేమాలు, జమీందార్లు, లాయర్లు, శాసనసభ్యులు బహిష్కారోద్యమమున జేరిరి. శాసనసభలు రద్దుచేయబడెను. జాతీయ ప్రముఖులను చెరసాలలలో నుంచిరి. జాతీయ పత్రికలు ఆపివేయబడెను. కఠినమగు నిర్బంధవిధానము నవలంబించిరి. కొన్నిచోట్ల ఝల్లరులు జరిగెను. ప్రజలమీద సైనికులు తుపాకులు గాల్చిరి. మితవాదప్రధానమంత్రియగు మహమ్మదు సయ్యదు రాజినామా నిచ్చెను మంత్రివర్గమేర్పడుట కష్టమయ్యెను. ఎటులో యూసేఫు వాహబు అను నాయకుచే మంత్రివర్గమేర్పాటుచేయించిరి.

మిల్నరు కమీషన్ బహిష్కారము.

1919 సంవత్సరము డిశంబరు నెల 10 వ తేదిన గొప్ప ఫిరంగులను వెంటబెట్టుకొని ఏడుగురు సభ్యులుగల మిల్నరు కమీషను ఈజిప్టులో దిగెను. ఈకమీషనులో సం[illegible]రును ఆంగ్లేయులే. ఇందొక లిబరల్‌పార్టి సభ్యుడు, ఒక లేబరుపా సభ్యుడు, నుండిరి. ఈకమీషనును ఈజిప్టుదేశము పూర్తిగ బహిష్కరించినది. వీరిని ఆదరించినవారు ఆహ్వానించినవారు పలుకరించినవారు సంజాయిషీనిచ్చినవారు లేరు. ఏపార్టివారును ఈకమీషను వద్దకు పోలేదు. మూడునెలలు అటుఇటు ఈకమీషను వారు తిరిగిరి. ఈజిప్టుదేశీయులను తమవద్దకు రమ్మనిరి. ప్రభుత్వమువారు సైనికశాసనమును అమలు జరిపిరి. అన్నియు నిష్ప్రయోజనమయ్యెను. మిల్నరు కమీషనువారు

1920 వ సంవత్సరము మార్చినెలలో ఇంగ్లాండుకు వెళ్ళిరి. ఈజిప్టు అపాయకరమైన స్థితియందున్నదనియు, ఈజిప్టు జాతీయ వాదులతో రాజీపడవలసినదనియు తమ నివేదికయందు వ్రాసిరి.

జగ్లుల్ పాషాయొక్క రెండవ ప్రవాసము.

ఇంగ్లీయ ప్రభుత్వమువారు వెంటనే జగ్లుల్ పాషాతోను వాఫ్డుకక్షితోను రాయబారములను ప్రారంభించిరి. జగ్లుల్ ఇంగ్లాండుకు వెళ్లెను. రాజీనామా కుదరలేదు. తరిగి ప్రభువు మితవాద పక్షనాయకుడగు అడ్లీపాషాతో రాజీపడుటకు యత్నించెను. రాజీ కుదురలేదు. 1921 వ సంవత్సరము ఏప్రిలు నెల 5 వ తేదీన జగ్లుల్‌పాషా ఈజిప్టుకువచ్చెను. అప్పుడాయనకు ఈజిప్టుదేశీయులు అనన్య సాధారణమగు స్వాగతమునిచ్చిరి. మరల జాతీయవాదులు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యముకొరకు పూర్తియగు నాందోళనమును ప్రారంభించిరి. అక్టోబరు నెలలో కొందరు లేబరు పార్టీకి చెందిన ఆంగ్లేయ పార్లమెంటు సభ్యులు ఈజిప్టును దర్శించిరి. ఈజిప్టులో గొప్ప అశాంతి ప్రబలియుండెనని కనుగొనిరి. మితవాదమంత్రులు రాజీనామానిచ్చిరి. డిశంబరునెల 28వ తేదీన దేశమందంతటను గొప్పసభలను జగ్లుల్‌పాషా యేర్పాటుచేయగ నాసభలను బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు నిషేధించిరి. జగ్లుల్ మొదలగు నాయకులానిషేధాజ్ఞల నుల్లంఘించిరి. జగ్లుల్ మొదలగు జాతీయనాయకులను అరెస్టుచేసి ఏడెనుకును అచటనుండి సింహ

శమునకును ప్రవాసమునకు బంపిరి. దేశములో నల్లరులు జరిగెను. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు యుద్ధనావలను తెచ్చిరి. ఆకాశవిమానము లెగురుచుండెను. పటాలములు దిగెను. తీవ్రమగు నిర్బంధవిధానమువలన ప్రభుత్వమువారు అల్లరుల నణచిరి.

ఋణములను మీన హాయింపులకు లోబడిన స్వాతంత్రము.

1922వ సంవత్సరము ఫిబ్రేవరి నెల 22వ తేదీన అనగ జగ్లులను ప్రవాసమునకు బంపిన రెండునెలలకు ఈజిప్టుమీద బ్రిటీషు ప్రభుత్వమువారు స్థాపించిన సంరక్షకత్వమును వదలుకొని ఈజిప్టుయొక్క స్వాతంత్రమును అంగీకరించుచు కొన్ని షరతులను మాత్రము విధించి యొక ప్రకటనను గావించిరి. ఆ ప్రకటనము యొక్క ముఖ్య సూత్రము లేమనగా:—1 ఈజిప్టుదేశముమీద సంరక్షకత్వము ఆంగ్లేయులు వదలుకొనినారు. వెంటనే సైనికశాసనము రద్దుచేయబడును. 2 ఈజిప్టు దేశముయొక్క సంపూర్ణస్వాతంత్రమును ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు అంగీకరించినారు. 3 (1) ఈజిప్టునందు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునకుగల రాకపోకల మార్గముల సంరక్షణము (2) ఈజిప్టును విదేశదండయాత్రలనుండియు విదేశీయుల కుట్రలనుండియు కాపాడుట (3) ఈజిప్టులోని విదేశస్థులయొక్క మానప్రాణముల యొక్కయు ఆస్తులయొక్కయు, వర్తక వ్యాపారములయొక్కయు, సంరక్షణము (4) ఈజిప్టులోని చిన్న సంఘముల సంరక్షణము (5) సుడాను దేశము, అను నీ అయిదు వ్యవహారములను

గూర్చియు ఈజిప్టు ప్రభుత్వమువారి మధ్యను ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారి మధ్యను స్నేహమగు రాయబారములు చర్చలు జరిగి యొడంబడికలు జరుగవలసియున్నవి. అట్టియొడంబడికలు జరుగువరకును, ఈ అయిదు వ్యవహారములును ఇదివరకువలెనే ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వముయొక్క యాజమాన్యము క్రిందను పాలనముక్రిందను నుండును. అని ప్రకటన చేసి దీనిని వెంటనే నమలులో బెట్టిరి. ఫాదుఖడివ్ ఈజిప్టుకు స్వతంత్రమగు రాజయ్యెను. రెండు శాసనసభ లేర్పడెను. మంత్రివర్గమేర్పడెను. స్వతంత్రదేశముయొక్క మర్యాదలన్నియు ఈజిప్టు కేర్పడెను. గాని పై శ వ నూత్రమును బట్టి (1) సూయజు కాలువ (2) విదేశ వ్యవహారములు (3) సైన్యము (4) ముఖ్యమగు ఆర్థిక యాజమాన్యము (5) కొంతిన్యాయ విచారణాధికారము (6) ప్రత్యేకంటకు ప్రసిద్ధికెక్కిన, నైలునదియొక్క పై భాగమందుగల, సూడాను దేశము, ఆంగ్లేయుల పాలనమునందున్నవి. ఇంకను ఆంగ్లేయులకును ఈజిప్టు జాతీయవాదులకును రాజీకుదరలేదు. 1923 వ సంవత్సరము మార్చి నెలలో జగ్లులు పాషా మొదలగు నాయకులను ప్రవాసమునుండి విడుదలచేసిరి.

ఇటుల 1921—22 సంవత్సరములలో ప్రచండమైన జాతీయ స్వతంత్రకృషి ఈజిప్టులో జరుగుచు, ఈజిప్టు స్వతంత్ర వాదులకు అంగోరా పట్టణము ప్రధానమైన శరణ్యముగ నుండెను. భరతవర్షమునుండియు స్వతంత్రమైన దేశములో నివసించవలెనను దీక్షతో

కొందరు ముసల్మానులువచ్చి అంగోరాలో నివసించుచుండిరి. ఈవిధముగ మాస్కోనుండి ఢిల్లీవరకును ఢిల్లీనుండి కైరోవరకును కైరోనుండి మాస్కోవరకును మధ్యనున్న దేశములన్నియు స్వతంత్రేచ్ఛతో తాండవమాడుచు తురుష్క జాతీయ వాదులతో సంపూర్ణమగు తోడ్పాటును గావించుచుండెను.

తురుష్క ప్రజాస్వామికము

తొమ్మిదవ అధ్యాయము

గ్రీకులతో యుద్ధము

(1)

గ్రీకుల జయములు.

1921 సంవత్సరం మార్చి నెల 23 వ తేదీన మరల గ్రీకులు తురుష్కులపై దండయాత్రలను ప్రారంభించిరి. ఆఫియం ఖరాహిసార్, ఎస్కిషెహార్, పట్టణములను పట్టుకొని, అచటనున్న రైలుమార్గములను స్వాధీనపరచుకొనుటకు బయలుదేరిరి. ఈ రెండు రైలు కూడలి మార్గములను పట్టుకొనినచో కాన్‌స్టాంటినోపిలునుండి స్మర్నాకు పోవు అర్ధచంద్రాకారముగనున్న రైలుమార్గము నంతను గ్రీకులు స్వాధీనమునందుంచుకొనవచ్చును. ఇంతవరకు తురుష్కజాతీయవాదులు తమ సేనలను రహస్యముగ స్మర్నా సరిహద్దున చేర్చుచున్న అంగోరా-కోనియా రైలు మార్గము వారి స్వాధీనమునుండి తప్పిపోవును. ఈ యుద్దేశ్యములతో గ్రీకుసైన్యములు ఆఫియం ఖరాహిసార్ మీదపడెను. అచటి తురుష్కసైన్యముల నోడించి యాపట్టణమును పట్టుకొనెను.

తురుష్కుల జయము.

ఏప్రిల్ నెల ప్రారంభమున గ్రీకుసైన్యము లచటనుండి సాగిపోయి, ఎస్కిషెహార్‌ను ముట్టడించెను. ఇనోను వద్ద గ్రీకులకును తురుష్కులకును జరిగిన తీవ్రమైన పోరాటములో తురుష్కులు జయమునుపొందిరి. గ్రీకులు ఎస్కిషెహార్ నుండియే గాక, ఆఫియం ఖరాహిసార్ నుండికూడ తురుష్కులచే వెడలగొట్టబడిరి.

తురుష్కుల యపజయములు.

జులై నెల 10 వ తేదీన గ్రీకులు మరల బయలుదేరి అడ్డగించిన తురుష్కసేనలను ముందుకు నెట్టుకొనిపోయి కూ్యటాహాయను స్వాధీనముపొందిరి. అచటనుండి గ్రీకుసైన్యములు, ఎస్కిషెహార్ పట్టణమును రెండవమారు ముట్టడించెను. తురుష్కసేన యీ పట్టణము విడిచిపోయెను. గ్రీకులు దాని నాక్రమించిరి. ఇస్మత్‌పాషా తురుష్కసేనలను తెచ్చి మరల నాపట్టణమును ముట్టడించెను. 10 దినములు ముట్టడి జరిగినను లోనున్న గ్రీకులను వెడలగొట్టలేక ఇస్మత్‌పాషా మరలిపోయెను. అచటినుంచి గ్రీకుసైన్యములు ఆఫియంఖరాహిసార్ మీదవడి దానిని లోబర్చుకొనెను. అచటి రైలు మార్గములన్నిటిని గ్రీకులు స్వాధీనపరచుకొనిరి. కొన్నివారములు విశ్రాంతిచెంది మంచియేర్పాటులు చేసికొని, గ్రీకుసైన్యములు అంగోరాను పట్టుకొనవలెనను నుత్సాహముతో అంగోరావైపునకు బయలుదేరెను.

తురుష్కుల యఖండజయము.

తురుష్కసేనలు త్రోవలో గ్రీకుల నడ్డగించి రోధించుటకై మిగుల పట్టుదలతో అంగోరాకు వచ్చుమార్గమున సకరయ్యా నదివద్ద విడిసియుండెను. ఆగస్టునెల 24 వ తేదీన గ్రీకులు తురుష్కులపై తారసిల్లిరి. సకరియ్యా నదివద్ద జరిగిన యుద్ధము ప్రపంచములోని స్వాతంత్రముకొరకు జరిగిన సుప్రసిద్ధమగు యుద్ధములలో నొకటి. దీనితో తురుష్క స్వతంత్రము నిల్చుటో, తురుష్కజాతి ప్రపంచములో నూరుపేరులేక నాశనమై పోవుటో తేలవలెను. జాతీయధర్మమునకును సామ్రాజ్యతృష్ణకును జరిగిన సంగ్రామమిది. తమది ధర్మపక్షమని నమ్మి, భారమంతయు ధర్మస్వరూపుడును, జాతులయదృష్టమును నిర్ణయించు నేతయును నగు అల్లాపైవైచి, తురుష్కజాతీయసైన్యములు తమదేశ సంరక్షణకొరకై గ్రీకుసైన్యములతో ప్రాణముల నొడ్డి హోరాహోరిగ పోరాడిరి. ఉభయులమధ్యను మిగుల ఘోరమగు పోరు మూడువారములు జరిగెను. ఒకపక్షమునకు మరియొకపక్షము సంఖ్యయందును ఉత్సాహమునందును, శౌర్యమునందును తీసిపోలేదు. తురుష్కజాతీయ సైన్యములకు ముస్తఫాకెమాల్‌పాషా స్వయముగ సేనాధిపత్యమును వహించెను. మహాయోధుడగు ఇజ్మత్‌పాషా ఆయనకు కుడిభుజమై నిలచెను. ఒకపుడొకపక్షము మరియొకప్పుడు రెండవపక్షము జయముపొందిన ట్లగపడెను. ఉభయసేనలు బహుసమీపమునకు వచ్చి పోరుసల్పెను. ముస్తఫాకెమాల్‌పాషా అనేకసారులు తనసేనలకు మధ్యన

వచ్చి నిల్చి యుత్సాహమును పురికొల్పుచుండెను. ఒకసారి ఆయన కా యుద్ధములో బలమైన గాయముతగిలెను. మూడు దినములు తమ యుద్ధపు ఆసుపత్రిలో చికిత్స నొందవలసివచ్చె ను. ఆకాలమున ఇజ్మత్ పాషా సేనలను నడిపెను. గాయము బాగుగమానకముందే ముస్తఫా కెమాల్ మరలవచ్చి సైన్యా ధిపత్యము వహించెను. తుదకు తురుష్క జాతీయ వాదులకే జయముగలిగెను. గ్రీకుసైన్యములోడి సెప్టెంబరు 16 వ తేదీన వెనుకకు మరలిపోయెను. తిరిగి పోవుచు త్రోవలో కనఁబడిన తురుష్క గ్రామములనెల్ల తగులబెట్టుచుపోయి 23 వ తేదీన ఆఫియంఖరాహిసార్ లో ప్రవేశించెను. అంగోరా సంరక్షిం చబడెను. తురుష్క జాతీయ వాదుల ప్రతిష్ఠ లోకమంతటను వ్యాపించెను. ధర్మమునకు జయముకల్గెను. తురుష్క ప్రజ లలో ధైర్యోత్సాహములు ప్రబలెను. సకరయ్యా యుద్ధము "ఈ శతాబ్దములో జరిగిన ముఖ్యమైనయుద్ధములలో నొకటి" అని క్లెయరు ప్రైసు అను చరిత్రకారుడు వ్రాసియున్నాడు.

ఎల్ ఘాజీ. సకరయ్యా యుద్ధము ముగియగనే ముస్త ఫా కెమాల్ పాషా అంగోరాకు వచ్చెను. అచటి పార్లమెంటువారు గొప్ప సన్మానమును చేసి ఎల్ ఘాజీ (ధీరాగ్రేసరుడు) అను బిరుదము నీయనకిచ్చిరి. ఈ బహు మానమునకు వందనము లర్పించుచు గ్రీకు యుద్ధములో తురుష్క జాతీయవాదు లవలంబించుచున్న రాజనీతిని గూర్చి యిటుల జెప్పెను:—"పార్లమెంటు కధ్యక్షుడుగ నేను బహి రంగముగ జెప్పునదేమనగా, మనము యుద్ధమును కోరుట

లేదు. మనకు శాంతియే కావలెను. అట్టి ఆశయమును పొందుట కభ్యంతరము నాకగుపడుటలేదు. మనచే జన్మ హక్కులను బలవంతముగ వదలివేయించగలమని గ్రీకు సైన్యములు తలచినచో వారు పొరబడుచున్నారని చెప్పుచున్నాను. మనజాతిని నిర్మూలముచేయు ప్రయత్నములను ప్రతిఘటించుటకు మనము కత్తిదూసి మన దేశమును సంరక్షించుకొనుట మనయొక్క ముఖ్య ధర్మమైయున్నది ఇంతకన్న నుత్కృష్టమైన యుద్దేశ్యము మరొక్కటుండ నేరదు. మన దేశములో నుండి ఆఖరు శత్రుసైనికుని వెళ్ళగొట్టువరకును మనము యుద్ధము చేయక తప్పదని నేను తమకు మనవిచేయుచున్నాను" అని ఆయన చెప్పెను.

ఒక సంవత్సరమువరకు మంచి గొప్ప పోరాటములు జరుగలేదు. గ్రీకులు ఆశియా మైనరులోనేయుండిరి. ఉభయ పక్షములును రాబోవు పోరాటములకై తమ తమ సైన్యములను బాగుగ తయారు చేసికొనుచుండిరి.

(2)

ఫ్రెంచివారితో సంధి.

తురుష్కులతో పోరాటమును గూర్చి మిత్రమండలివారిలో నభిప్రాయ భేదము లేర్పడినవని మనము పైన చదివియున్నాము. 1921 సంవత్సరము మార్చి నెలలో ఫ్రెంచి ప్రభుత్వమువారికిని ముస్తఫా కెమాల్‌పాషాకును సంధి రాయభారములు జరిగినవి. తురుష్కమునుగూర్చి తమ యభిప్రాయమును

మార్చుకొనినామనియు, స్వతంత్రమైనట్టియు, బలము గలిగి నట్టియు, తురుష్క దేశము నిల్చియుండుటయే, నింతటి నుండి పరాసువారి ప్రాగ్దేశ రాజనీతియనియు, ఫ్రెంచిమంత్రి మిల్లెటు ఫ్రెంచి పార్లమెంటులో జెప్పెను. సకర్యా యుద్ధము జరిగినతరువాత ఫ్రెంచివారు తురుష్క జాతీయపక్షము యొక్క బలమును బాగుగ గుర్తించిరి. అక్టోబరు నెలలో ఫ్రెంచి ప్రభుత్వమువారు అంగోరా ప్రభుత్వముతో రాజీనామా కుదుర్చుటకు ఫ్రాంక్లిను బొయిలను అనునాయనను అంగోరాకు బంపిరి. అక్టోబరు 20 వ తేదీన ఫ్రెంచివారికిని అంగోరా జాతీయ ప్రభుత్వమునకును రాజీనామా జరిగెను. ఈ రాజీనామావలన ఫ్రెంచివారు తమ సేనలన్నిటిని సైలీషియా రాష్ట్రమునుండి తీసివేసి యా రాష్ట్రమును నిరాటంకముగ తురుష్కమునకు వదలిరి. సిరియాకును తురుష్కమునకును మధ్య సరిహద్దు సెవర్సు సంధిలోకన్న నెక్కువ తురుష్కుల కనుకూలముగ నిర్ణయించబడెను. తురుష్కములోని నల్లసముద్ర తీరముననున్న హెర్క్లేటు జిల్లాలోని కొన్ని యినుప, వెండి, క్రోము గనులకు తొంబదితొమ్మిది సంవత్సరముల కౌలును ఫ్రెంచివారు పొందిరి. మధ్య ధరా సముద్రమునుండి తూర్పునకు కొంతదూరమువరకును బాగ్దాదు రైలుశాఖలను ఫ్రెంచివర్తకులు నిర్మాణము గావించుటకు హక్కు నివ్వబడెను. ఫ్రెంచివారి క్రిందనున్న సిరియాలో తురుష్కు లెక్కువమంది కాపురమున్న అలెగ్జాండ్రియా ప్రాంతమునందు తురుష్కభాషకు ప్రత్యేక ప్రోత్సాహమును ఫ్రెం

చివారు కలుగచేయవలయును. సిరియాలోని అట్టోమాన్ వంశస్థాపకుని తాతగారగు సులేమాన్ షాగారి గోరీయును, అందుకు సంబంధించిన కట్టడములును ఆస్తులును తురుష్క ప్రభుత్వమునకు చెంది దానిమీద తురుష్కపతాక మెగురవలెను. ఇంతటితో ఫ్రెంచి తురుష్కులమధ్య యుద్ధము ముగిసినది. ఉభయులును తమతమ స్వాధీనములోనున్న రెండవదేశపు ఖైదీలను విడిచివేయవలెను. ఈవిధమగు రాజీనామాను ఫ్రెంచివారును అంగోరా ప్రభుత్వమువారును అంగీకరించి ఆంగ్లేయులతో సంప్రదించకుండగనే దస్కతులు చేసికొనిరి. ఈ ప్రత్యేకసంధిని చేసుకొన్నందుకు ఫ్రెంచివారిపైన ఆంగ్లేయులకు కోపమువచ్చినది. ఉభయ ప్రభుత్వముల మధ్యను కొన్ని యుత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరిగెను. కాని ఫ్రెంచిప్రభుత్వము వారు తమ యభిప్రాయములను మార్చుకొనలేదు.

ఇటలీతో సంధి. ఇటలీ వారికిని, యాంగ్లేయులమీద అసూయ యేర్పడెను. తమ మీదకంటె తమకు పోటీగనున్న గ్రీకులమీద ఆంగ్లేయులెక్కువ మక్కువ జూపుచున్నారని తలచిరి. తాము సెవర్సు సంధివలన స్వాధీనముపొందిన తురుష్క ప్రదేశములను దక్కించుకొనలేమని గ్రహించిరి. తురుష్క జాతీయవాదుల ప్రతాపమును గుర్తించిరి ఫార్నిసువంటివారే తురుష్క జాతీయవాదులతో రాజీకి యత్నించుచుండగ, తమకెందు కీపోరాటములని ముందుగనే 1921 సంవత్సరం మార్చినెల 12 వ తేదీన ఇటలీ ప్రభుత్వమువారు అంగోరా ప్రభుత్వముతో సంధిచేసు

కొనిరి. ఈ సంధివలన తురుష్కములోనున్న ఇటలీవారి సైన్యములన్నియు తీసివేయబడినవి. స్మర్నా తేసు రాష్ట్రములు మరల తురుష్కమునకు చెందునటుల ఇటలీవారు ప్రయత్నించెదరు. తురుష్కము సంపూర్ణస్వతంత్రము ననుభవించుటకు ఇటలీవారు సమ్మతించిరి. అడేలియా, అఫియం ఖరాహిసార్, కుటయా, మొదలగు కొన్ని ప్రాంతములలో గనులు త్రవ్వుకొనుట మొదలగు వర్తకసంబంధమగు హక్కులు ఇటలీవారి కివ్వబడెను.

మిత్రమండలి యొక్క తటస్థము.

ఇక నాంగ్లేయులు మాత్రమే ప్రాగ్దేశములలో తమకు గల్గిన రాజకీయ, సైనిక, వర్తకలాభమును బలపరుచుకొనుటకును, గ్రీకులమూలమున బాల్కన్ రాష్ట్రములలోను ఆశియామైనరులోను తమ రాజనీతిని సాగించుటకును ప్రయత్నించుచు తురుష్కజాతీయవాదులకు శత్రువులుగ నిల్చినారు. మిత్రమండలివారిలో నొకవైపున ఆంగ్లేయులకును, రెండవ వైపున ఫ్రాన్సు ఇటలీలకును భేదాభిప్రాయములు కల్గినందున గ్రీకులకును తురుష్కులకును జరుగుచున్న పోరాటములో ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, జపాను ప్రభుత్వములవారు తటస్థులుగ నుందురని 1921 వ సంవత్సరం ఆగస్టు 10 వ తేదీన మిత్రమండలివారు ప్రకటించవలసివచ్చినది.

ఫ్రెంచి సేనలు సైలీషియాను ఖాళీచేసి పోవుటవలన అచట ఫ్రెంచిసేనల నెదిరించుటకై యుంచబడిన యెనుబది వేల తురుష్కసేనలు గ్రీకులమీదికి వెళ్ళుటకు విడుదలయ్యెను.

ఇటులే, ఇటలీసైన్యములు అడేలియాను వదలి లేచిపోవుట వలనకూడ వారి నెదుర్కొనుచున్న తురుష్కసైన్యములు కూడ విడుదలయ్యెను. ఇంతేకాక ఫ్రెంచిసేనలు వెళ్ళిపోవుచు నలుబదివేల సైనికులకు సరిపోయిన యుద్ధపరికరములను ఆహారసామగ్రులను తురుష్కజాతీయవాదులకు వదలిపోయిరి. అడేలియారేవు పార్శ్వమంతయు నిటలీవారు తురుష్కులకు వదలిపోవుటవలన ఆ రేవులనుండ విదేశములనుండి ఆయుధసామగ్రిలను తురుష్కులు తెప్పించుకొనుటకును వీలుకలిగినది.

సంధిప్రయత్నములు విఫలమగుట.

మిత్రమండలివారి సహాయము తమకు పూర్తిగ కలుగునని యూహించిన గ్రీకులకు ఇందువలన ఆశాభంగము కలిగెను. తామొంటరిగ తురుష్కులతో పోరాడవలసి వచ్చినది. సకరయ్యాయుద్ధమునందు తురుష్కజాతీయ శౌర్యాగ్ని రుచి చూచియున్నారు. 1922 వ సంవత్సరం మార్చినెలలో, మిత్రమండలివారి విదేశాంగమంత్రులు పారిసునగరమందు సమావేశమై సెవర్సుసంధిని యింకనెక్కువగ తురుష్కులపక్షముగ మార్చుచు అంగోరాకు తెలియపరచిరి. 22 వ మార్చి తేదీన ఆశియామైనరునందు తురుష్కులమధ్యను గ్రీకులమధ్యను తాత్కాలికసంధి నేర్పాటుజేసినామని మిత్రమండలివారు అంగోరాకును గ్రీకురాజధానియగు ఎథెన్సుకును తెల్పిరి. నాలుగుదినముల తరువాత తాత్కాలికసంధి యంగీకరింపబడిన నాలుగునెలలలో గ్రీకులు శాంతముగ ఆశియామైనరును వదలిపోవునట్లును, ఆశియామైనరునందు తురుష్కపాలనము

శాంతముగ సాగునట్లును నేర్పాటుచేసినామనికూడ మరల నుభయపక్షములకును తెలియపరచిరి. ఇందుకు గ్రీకులును, కాన్‌స్టాంటినోపిలులోని సుల్తాన్‌ప్రభుత్వమువారును అంగీకరించిరిగాని అంగోరాప్రభుత్వమువారుసమ్మతింపలేదు. గ్రీకులుఆశియామైనరునుపూర్తిగఖాళీచేసిపోయినపిమ్మటగాని తాత్కాలికసంధిగంగీకరింపమని అంగోరా విదేశాంగమంత్రి బదులు వ్రాసెను. సంధి రాయబారములు జులై నెలవరకుజరిగికుదరనందున సంధివిషయమును వదలిపెట్టిరి. ఇంతటితో గ్రీకులు గట్టిగపోరు సల్పి దీర్ఘకాలమునుండి జరుగుచున్న యుద్ధమును త్వరగ పరిసమాప్తి నొందించుటకు నిశ్చయించిరి.

(3)

గ్రీకుల యుద్ధము

1922 వ సంవత్సరము జులై నెల 17 వ తేదీనస్మర్నాలోని గ్రీకు హైకమీషనరుకు గ్రీకు లాక్రమించిన ప్రదేశమునంతను గ్రీసుక్రింద 'అయోనియా సంరక్షక రాష్ట్రముగ' చేయబడెనని ప్రకటించుటకు గ్రీకు ప్రభుత్వమునుండి యుత్తరువులు వచ్చినవి. ఆ ప్రకారమాయన ప్రకటించెను. దీనికి అంగోరా ప్రభుత్వము ఖండితముగ నసమ్మతినిదెల్పి సర్వవిధముల ప్రతిఘటించుటకు పూనుకొనెను. ఈనెలలోనే గ్రీకులు కాన్‌స్టాంటినోపిలును కూడ ముట్టడించెదమని ప్రకటించిరి. కాని కాన్‌స్టాంటినోపిలు చేరుటకు మిత్రమండలివారి యధీనమందున్న ప్రదేశములలోనుండి గ్రీకుసేనలు పోవలసియున్నందునను కాన్‌స్టాంటినోపిలు మిత్రమండలివారి సేనల సంరక్షణక్రింద నున్నందునను అచటికి

గ్రీకులు రాకూడదని మిత్రమండలి యధికార్లు తెలియపరచిరి. గ్రీకులంతటితో తమ సైన్యములను విశేషముగ థ్రేసునందు చేర్చుచుండిరి.

తురుష్క విజయములు.

ఆగస్టునెల 22 వ తేదీన యుద్ధముయొక్క ఆఖరురంగము మరల ప్రారంభమయ్యెను. ఆవారమునందు బ్రూసాలోను, మరియొండరులోను చిన్నపోరాటములు జరిగెను. ఆగస్టునెల 26 వ తేదీన ఇస్మత్ పాషా సేనానిక్రింద తురుష్కసైన్యములు ఆఫియంఖారాహిసార్ లోనున్న గ్రీకుసేనలను ముట్టడించెను యుద్ధము తీవ్రముగ జరిగి గ్రీకులు గొప్ప యపజయమునొంది ఆపట్టణము వదలి పారిపోయిరి. తురుష్కులు గ్రీకుల వెంటనంటి ముందుకు నెట్టుకొనిపోయిరి.

ఉషకయుద్ధము.

ఆగస్టునెల 29, 30 తేదీలను టున్లు-పూనర్ వద్ద గ్రీకులకును తురుష్కులకును మరియొక యుద్ధము జరిగి తురుష్కులకే మరల జయము కలిగెను. గ్రీకులు పారిపోయి తమ సైన్యములను ఉషకులో చేర్చిరి. తురుష్కులచటికి వెళ్ళి ముట్టడించిరి. సెప్టెంబరు 2 వ తేదీన గ్రీకులు పూర్తిగ నోడింపబడిరి. తురుష్కుల గుర్రపుదళము ఉషకులో జొరబడి గ్రీకుల సైనిక శిబిరమును స్వాధీనపరచుకొనెను. తురుష్కులు గ్రీకుసేనానిని ఆతనిక్రింది సైనికోద్యోగులను ఖైదీలుగ పట్టుకొనిరి. దీనితో గ్రీకులకు నిరుత్సాహము కలిగెను. అంగోరాయొక్క యుత్సాహము వికసించెను.

ముస్తఫా కెమాలు నుహత్యగావించు ప్రయత్నములు.

ఈ స్వతంత్రపోరాటము జరుగుచున్న కాలములో నప్పుడప్పుడు ముస్తఫాకెమాలును హత్యగావించుటకు కొన్ని కుట్రలు జరిగెను. అవి దైవానుగ్రహము వలన సకాలములో కనుగొనబడెను. 1920 సంవత్సరమున గ్రీకులు ఆయనను చంపుటకు కొందరిని నియమించిరి. వారాయనను చంపలేక ఆయన మరణించెనని వార్తలు ప్రకటించిరి. ఆయన ఆంగ్లేయులవలన లంచముపొందెననికూడ వాదులు వేసిరి. ఇందువలన వారిపక్షమువారికి నిరుత్సాహము కలుగునని తలంచిరి కాబోలు.

"ఈకుట్రలయొక్క పట్టుదల క్రౌర్యము ఎంతవరకుండెనో, హిందూదేశమునుండి వెళ్లినముస్తఫాసఫీర్ అనుపేరు పెట్టుకొనిన హంతకుని విచారణవలన 1921 సంవత్సరము మే నెలలో బయలుపడెను.

ముస్తఫాసఫీర్

ఈ హంతకుని అంగోరాకు ముస్తఫా కెమాల్‌ను చంపుటకై పంపకమునుపు ఆంగ్లేయులు అగోఫియనుఖాను అను భయంకరమైన జైలులో కొద్దికాలము పడవేసిరి. ఇంతలో ఆయన తప్పించుకొని పారిపోయినటుల కనపరచిరి. ఆయన తాను హిందూదేశములోని ఖిలాఫతు సంఘ ప్రతినిధిననియు తాను తురుష్క జాతీయపోరాటములో పోరాడుటకు రాగా దుష్టులగు ఆంగ్లేయులు తనను పట్టుకొని ఖైదులో వేసిరనియు తాను దైవానుగ్రహమున తప్పించుకొని పారిపోయి బ్రతికి వచ్చితి

ననియు మహమ్మదీయ మతముకొరకును తురుష్క స్వతంత్రముకొరకును తన ప్రాణములను అర్పించుటకు సిద్ధముగ నుంటిననియు చెప్పి అంగోరాలో ముస్తఫా కెమాల్ పాషాయొక్క సేవలో చేరెను. అంగోరానుండి సమాచారములు ఎప్పటికప్పుడు కాన్‌స్టాంటి నోపిలులోని జాతీయవాదులకు తీసికొనివెళ్లుపనిలో వేయించుకొనెను. ఆయనను జాతీయవాదులు నమ్మి అట్టి ముఖ్యమైన పనిలో నియమించిరి. కొంత కాలము అంగోరాలోని సమాచారములు కాన్‌స్టాంటి నోపిలులోని ఆంగ్లేయ ప్రతినిధులకు రహస్యముగ తెలుపుచుండెను. ఆయనయొక్క బంధుతోటలవాండ్లవల్లను నౌకరులవల్లను ఆయన ఆంగ్లేయ గూఢచారియనియు ముస్తఫా కెమాల్‌ను చంపుటకు ప్రయత్నించుచున్నాడనియు అంగోరాలోని జాతీయ ప్రభుత్వోద్యోగులకు తెలసినది. ఆయనను కనిపెట్టి ఆయన చర్యలను కపిసీలుగ ఎప్పటికప్పుడు అంగోరా యుద్యోగస్థులకు తెలుపుటకు ఆయనపైన నొక గూఢచారిని నియమించిరి. ఆయనకడ నొక నౌకరుగ నొక తురుష్క గూఢచారి ప్రవేశించి పని చేయుచుండెను. ముస్తఫా కెమాల్ ఆయన యెడల ఎక్కువ జాగ్రత్తగ సంచరించుచుండెను. పాపము ముస్తఫాసఫీక్ కీసంగతి తెలియక తాను నియమింపబడిన ప్రకారము సంచరించుచుండెను. ఒకరోజున ఆయనవద్ద తగిన కాగితపు నిదర్శనములుండగ ఆయనను తురుష్క జాతీయ ప్రభుత్వపు పోలీసువారు పట్టుకొని అంగోరాలో విచారణకు పెట్టిరి. ఆయనకు ముప్పది సంవత్సరముల వయస్సు. ఆయన

మంచి కుటుంబమునకు చెందినవాడు. విద్యావంతుడు. విచారణలో ఆయన తన నిజవృత్తాంతమును సంతను బయలుపరచుచుండగ అంగోరా ప్రజలెల్లరును విస్మయచిత్తులై నిశ్శబ్దముగ వినుచుండిరి. ఆయన హిందూదేశములోని కాశీపట్టణ వాస్తవ్యుడగు మహమ్మదీయుడు. చిన్నతనమందే హిందూదేశ ప్రభుత్వము వారాయనకు విద్యార్థి వేతనమునిచ్చి ఇంగ్లాండుకు పంపి ఉత్తమవిద్యను చెప్పించిరట. ఆక్సుఫర్డులో బి. ఏ. పరీక్షయందు త్తీర్ణుడు కాగానే యీజిప్టు జాతీయవాదులపై రహస్యముగ నిగహాయించుటకై కైరో పట్టణమున ఆయనకు ఉద్యోగమీయబడెనట. తరువాత పారశీకములోను, ఆఫ్గనిస్థానములోను, హిందూదేశములోను, జాతీయవాదులనుముఖ్యముగ మహమ్మదీయ జాతీయవాదులను రహస్యముగ వెంటాడుచు కనిపెట్టి వారిచర్యలు ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమునకు తెలుపుచుండుటకై అనేక స్థలములలో పని చేసెను.

ఆంగ్లేయుల సొమ్ము.

"ప్రతినెలకు తురుష్క సుల్తాను ఆంగ్లేయులవలన ఎంతసొమ్ము పుచ్చుకొనుచుండెనో ఆయన విచారణలో తెలియపరచెను. ముస్తఫాకెమాల్‌పాషా ఆంగ్లేయులకు లోబడినట్లయిన ఆంగ్లేయులు రెండుకోట్ల రూప్యముల నిచ్చుటకు నిశ్చయించిరని తెలిపెను. తన కెంత విలువగలదో అదివరకు తనకు తెలియలేదని ముస్తఫాకెమాల్ చెప్పి పకపక నవ్వెను. ముస్తఫాకెమాల్‌ను హత్యగావించుటకు సుల్తాను, దామాద్ ఫరీదుపాషా పక్షపుమంత్రులు, కాన్‌స్టాంటినోపిలులోని ఆం

గ్లేయ సైనికాధికారులు, కుట్రను పన్నిరనియు అనటోలి యాలో ముస్తఫా కెమాల్‌ను హత్యచేయుటకు తనను నియ మించిరనియు నాయన చెప్పెను.

"ఈపనికి నిన్నెందుకు నియమించిరి." అని ఆయన నడిగిరి.

"ఇంతకన్న ఎక్కువ అపాయకరమైన పనిలో నేను నియమింపబడి జయప్రదముగ ఆపనిని ముగించియుంటిని. అం దువలన నాసామర్థ్యమునందు నమ్మకముగలిగి నన్నీపనికి నియమించిరి." అని ఆయన బదులు చెప్పెను.

ఉరిశిక్ష. ఈవిధముగ యావత్తు వృత్తాంతమును బయలుపరచినందుకు తన నిజమైన పేరును తన గౌరవమైన కుటుంబముయొక్క పేరును బయలుపెట్టనవ సరములేకుండ తనకు మరణశిక్ష నివ్వవలసినదని ఆయన వేడెను. ఆయనను ఉరితీసిరి."

* * * *

(Pp 227-278 Eminent Asians by Joseph Hall)

గ్రీకులు స్మర్నాను వదలుట. ఉషకు యుద్ధముతో గ్రీకుయుద్ధము సమాప్తిచెందినదని చెప్పనొప్పును. అత్యు త్సాహముతో తురుష్కసేనలు గ్రీకులను వెంటనంటిరి. గ్రీకులు ప్రతిచోటను ఓడి పారిపోయిరి. ఫెవ్జీ పాషా'యొక్క యాధిపత్యమున తురుష్కసేనలు గ్రీకులను ఎనిమిది దినములలో ఉషకునుండి నూటఅరవై మైళ్ళదూరము తరుముకొనిపోయెను. గ్రీకులు తమ ఆయుధములను పారవేసి

పోవుచుండిరి. త్రోవలో కనబడిన తురుష్క గ్రామములనెల్ల తగులబెట్టుచుండిరి. ఇటుల గ్రీకులు పారిపోవుచుండుటయు తురుష్కజాతీయ సైన్యములు వారిని వెంటనంటి తరుము చుండుటయు జరిగెను. తుదకు సెప్టెంబరు నెల 9వ తేదీన విజయవంతులగు తురుష్క జాతీయవాదులు స్మర్నాపట్టణమును పట్టుకొనిరి. అచటి గ్రీకుసేనలన్నియు చల్లాచెదరై పారిపోయెను. తురుష్కులు స్మర్నాపట్టణమును స్వాధీనమును పొందిరి. అన్నివైపులనుండియు తురుష్కసేనలు స్మర్నాలో ప్రవేశించెను. ఆచుట్టుపట్టు ప్రాంతమంతయు తురుష్కులకు మరల లోబడెను. ఒక్క గ్రీకుసైనికుడైన లేకుండ గ్రీకుసేనలన్నియు పూర్విగ ఆసియా ఖండమునుండి తరుముగొట్టబడినవి.

స్మర్నా తగుల బడుట.

గ్రీకులు స్మర్నాను వదలిపెట్టి పోవుచున్న రోజులలో స్మర్నాలోని ఆర్మీనియనులు కాపురమున్న భాగమంతయు తగులబెట్టబడి వారముదినములు కాలెను. గ్రీకులో గ్రీకులతో చేరియున్న ఆర్మీనియనులో ప్రపంచముయొక్క సానుభూతిని పొందుటకై తగులబెట్టిపోయిరని నమ్ముచున్న ఆంగ్లఫ్రెంచి యధికారులు కొందరు గలరు. తురుష్కులే తగులబెట్టి కసితీర్చికొనిరని మరికొందరు తలచుచున్నారు. తురుష్కజాతీయ సేనానులు, తగులబెట్టుట, స్త్రీలను అవమానపరచుట మొదలగు హేయకృత్యములను చేయకూడదని తురుష్క సైనికులకు కఠినమగు నుత్తరువులను చేసిరని మాత్రము అందరు నొప్పుకొనుచున్నారు. గ్రీకులు తురుష్క

లనుండి తప్పించుకొని పాటిపోవుటలో మిత్రమండలి యధికారుల సహాయము పొందిరి.

ముస్తఫాకెమాల్ స్మర్నాలో ప్రవేశించుట.

తరువాత కొలదిదినములలో ఘాజీముస్తఫాకెమాల్‌పాషా స్వయముగ స్మర్నాకు వెళ్ళెను. స్మర్నాలో విజయోత్సవములు జరిగెను.

(4)

చానకువద్ద నాంగ్లేయు లడ్డగించుట.

గ్రీకుసేనలు ఆసియా ఖండమును వదలిపోయి థ్రేసులో విడసెను. గ్రీకులను థ్రేసునుండి లేచిపొమ్మని ముస్తఫాకెమాల్ కోరెను. వారు పోవుటకు నిరాకరించిరి. థ్రేసు తురుష్కదేశములోని భాగము. జాతీయ సమాఖ్య ప్రకారము తురుష్కములో భాగముగనుండి తురుష్క ప్రభుత్వముక్రింద నుండవలెను. సెవర్సు సంధిప్రకారము థ్రేసు గ్రీకులకివ్వబడెను. సెవర్సుసంధిని తానంగీకరించననియు తమదైన థ్రేసులోనుండి గ్రీకులను వెడలగొట్ట దలచినాననియు ముస్తఫాకెమాల్ ప్రకటించి జలసంధినిదాటించి థ్రేసులో ప్రవేశించుటకు తన సైన్యములను జలసంధివద్ద చేర్చెను. అచట చానకువద్ద బ్రిటిషువారు జలసంధిని దాటకుండ తురుష్కజాతీయ సైన్యముల కడ్డును కలుగజేసిరి. గ్రీకు తురుష్క యుద్ధములో తటస్థులుగ నుందుమని మిత్రమండలివారు ప్రకటించినపుడు డార్డనల్సు, బాస్ఫరసు, జలసంధుల తీరమంతయు తటస్థప్రదేశముగ నిర్ణయించి అచటికి గ్రీకుసేనలునుగాని తురుష్క సేనలునుగాని

గానివ్వకుండుటకు తీర్మానించిరి. కావున నా ప్రదేశమును దాటి థ్రేసులోకి పోనివ్వమని ఆంగ్లేయులు ముస్తఫా కెమాల్ సైన్యముల నటకాయించిరి. ఈ ప్రదేశముకూడ తమదేననియు నీనిని దాటి తమ థ్రేసులోనున్న శత్రువులను వెడలగొట్టుటకు తమకు హక్కు కలదనియు ముస్తఫా కెమాల్ చెప్పెను. ఆంగ్లేయులను లక్ష్యముచేయక ఇస్మిదులో విశేషముగ తురుష్కులు సైన్యములను తెచ్చియుంచిరి. చానకువద్ద హారింగ్ టన్ సేనాని క్రింద మిత్రమండలిసేనలు చేర్చబడెను. సెప్టెంబరు 10 మొదలు 13వ తేదీవరకు మిత్రమండలికిని తురుష్క జాతీయవాదులకును నుల యుద్ధము ప్రారంభమగు సూచనలు కనబడెను.

ఫ్రెంచివారు చానకునుండి వెడలిపోవుట

కాని సెప్టెంబరు 18వ తేదీన ఫ్రెంచి మంత్రివర్గమువారు పారిసులో సమావేశమై తురుష్కులతో యుద్ధము చేయకుండుటకును వారాను సేనలను చానకునుండి తీసివేయుటకును తీర్మానించిరి. ఆంగ్లప్రధానమంత్రి సెప్టెంబరు 16వ తేదీన తురుష్కులతో యుద్ధము చేయుటకు సహాయము చేయవలసినదని బ్రిటిషు వలస రాజ్యముల ప్రభుత్వములను బాల్కను రాష్ట్రములను కోరెను. ఫ్రాన్సు ఇటలీ ప్రభుత్వములకును వ్రాసెను. గాని సెప్టెంబరు 19 వ తేదీన ఫ్రెంచి ప్రధానమంత్రియగు పాయింకేరు, తురుష్కమునకు వ్యతిరేకముగ నాంగ్లేయులతో చేరుటకు ఫ్రెంచివారికి యిష్టము లేదనియు, ఆంగ్లేయులుకూడ తురుష్కుల కడ్డముగ చానకులో

నుంచిన సైన్యములను తీసివేయవలసినదనియు, నాంగ్లప్రభుత్వమునకు బదులువ్రాసెను. వెంటనే ఫ్రెంచి ఇటలీ సైన్యములు చానకునుండి తీసివేయబడెను.

ఆంగ్లేయు లొక్కరే మిగిలిరి.

ఆంగ్లేయు లొక్కరే తురుష్కుల నడ్డగించుటకు చానకులో మిగిలిరి. ఆంగ్లేయ ప్రధానమంత్రి లయడుజార్జియు విదేశాంగ మంత్రి కర్జనుప్రభువును ఇంకను ఎక్కుడుగ నాంగ్లేయసేనలను ఆంగ్లేయనావికాదళమును చానకువద్దచేర్పించిరి. తురుష్క సేనలు తమ కతి సమీపమున నున్నవనియు ఏదైనపోరాటము జరిగినచో తురుష్కులే బాధ్యతవహించవలెననియు తురుష్క సేనలను దూరముగ తీసికొనిపోవలసినదనియు ముస్తఫా కెమాల్ కు తెలిపిరి. గాని ముస్తఫా కెమాల్ బెదర లేదు.

మాంటేగ్యుమంత్రి రాజీనామాఇచ్చెను.

అదివరకే హిందూ దేశములోని యాందోళనా ఫలితముగ హిందూదేశప్రభుత్వము వారును హిందూదేశ మంత్రియగు మాంటేగ్యుగారును ఆంగ్ల ప్రభుత్వమువారు సెవర్సుసంధిని పూర్తిగ మార్చి స్మర్నాను థ్రేసును తురుష్కమున కివ్వవలెనని ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమునకు వ్రాసిరనియు, ఇందుకుప్రధానమంత్రి యగు లయడుజార్జియు విదేశాంగమంత్రి కర్జనుప్రభువును ఒప్పుకొననందున హిందూదేశమంత్రి మాంటేగ్యు మార్చినెల 9 వ తేదీననే రాజీనామా నిచ్చియుండెననియు పైన తెల్పియున్నాము.

ఆ గోరాప్రభుత్వపు బలహీనస్థితి

“అప్రతిహతపడుచున్న తురుష్కసైనికులు గ్రీకులు వదలిపెట్టిపోయిన విశేషమగు ఆయుధసామగ్రియొక్క సహాయమున సమీప ప్రదేశములలో గొప్పయుద్ధము సంభవించునటుల చేతు రేమోనను భయము కలిగెను. కాకసను మీదగాని సిరియా పాలెస్తైనుల మీదగాని పడుటకును, లేక ఇరాకు ఆఫ్ఘనిస్థానములగుండ హిందూదేశముమీదికి పోవుటకును బెదరించగలస్థితిలో ముస్తఫాకెమాల్ పాషా అపుడుండెను. ఈసైనికదండయాత్రలలో నాయకుడు సోవియటు ప్రజాస్వామ్యముల నుండియు తూర్పున మహమ్మదీయ దేశములనుండియు సహాయము గావచ్చును. చరిత్రలో మరియేకాలమందును యావత్తు మహమ్మదీయ ప్రపంచముయొక్క దృష్టిలో తురుష్కులెక్కువ గౌరవముపొంది యుండలేదు.” అని నవీనతురుష్కములో మీయర్సు వ్రాసియున్నాడు.

ముడేనియా తాత్కాలపు సంధి

ఈ పరిస్థితులలో ఆంగ్లేయులొక్కరే తురుష్కములతో యుద్ధముచేయుట కిష్టములేక ముస్తఫాకెమాల్‌తో సంధి రాయబారములు జరుపుటకు ఆంగ్లేయ సేనానిహారింగ్టనుకు అధికారమిచ్చిరి. ముస్తఫాకెమాల్‌కును ఫ్రెంచివారికిని వెనుక సంధిని కుదిర్చిన ఫ్రాన్కులిను బొయిలనును మరల ముస్తఫాకెమాల్ కడకు మిత్రమండలి పక్షమున పంపిరి. తురుష్కులపక్షమున ఇజ్మతు పాషా (Izmat Pasha) సంధిరాయబారములలో పాల్గొనెను. 1922 వ సంవత్సరము అక్టోబరునెల 8 వ తేదిన

ముడేనియాలో తాత్కాలికపుసంధి సమావేశము ప్రారంభమయ్యెను. తురుష్కజాతీయ సమాఖ్యప్రకారమే మరిట్సా నదివరకుగల యావత్తు థ్రేసును గ్రీకులువదలిపోవుటకును అది తురుష్కుల రాజ్యములో చేరుటకును సమ్మతించిరి.

తురుష్కులకును గ్రీకులకును అక్టోబరు 14 వ తేదిన తాత్కాలికపు సంధి జరిగి యుభయ పక్షములవారును సంతకములు చేసిరి. వెంటనే గ్రీకులు థ్రేసును వదలిపోయిరి. అంగోరా ప్రభుత్వమువారు థ్రేసును స్వాధీనముపొంది యచట తమపాలనమును స్థాపించుకొనిరి. రేఫెతుపాషాను గవర్నరుగ నియమించిరి. గ్రీకులతో యుద్ధము ముగిసెను. రాజకీయ ఖయిదీలందరును విముక్తుల చేయబడిరి. తురుష్క జాతీయ ప్రభుత్వముయొక్క యభీష్టము నెరవేరినది.

లయడుజార్జి రాజీనామా నిచ్చెను.

తన ప్రాగ్దేశముల రాజనీతి విఫలమైనదని ఆంగ్లేయ ప్రధానమంత్రి లయడుజార్జి అక్టోబరు 9 వ తేదిన మంత్రిత్వమునకు రాజీనామా నిచ్చెను. ఈయన రాజనీతి తురుష్కమును నాశనము చేయలేకపోగ, నొకబలమైన తురుష్కజాతిని జనింపజేసినది. వెంటనే ఆంగ్లదేశమందు పార్లమెంటు ఎన్నికలు జరిగెను. సమ్మేళన మంత్రివర్గము (Coalition Ministry) విచ్ఛిన్నమయ్యెను. కన్సర్వేటివ్ (Conservative Ministry) మంత్రివర్గ మేర్పడెను. బోనర్‌లా ప్రధానమంత్రి యయ్యెను. కర్జన్ ప్రభువు విదేశాంగ మంత్రిగ నుండెను.

తురుష్క ప్రజాస్వామికము

పదవ అధ్యాయము

స్వతంత్ర స్థాపనము

(1)

సంధి యేర్పాటులు.

ముడేనియా సంధివలన తాత్కాలికముగనే శాంతి కుదిరినది. తురుష్క వ్యవహారములు శాశ్వతముగ పరిష్కరింపవలసి యున్నవి. సుల్తానుయొక్క ప్రభుత్వము కూలిపోయినది. తురుష్కదేశ వ్యవహారములను నడుపుచున్న అంగోరా ప్రభుత్వము, మిత్రమండలివారు సుల్తానుతో చేసికొన్న సెవర్సు సంధిని తీవ్రముగ నిరసించు చున్నది. సుల్తానువలన మిత్రమండలి కిక ప్రయోజనము లేదు. అంగోరా ప్రభుత్వముతో

రాజీ చేసికొనినగాని తురుష్కములోనే గాక మాండేటరీ దేశములలోకూడ శాంతి స్థాపింపబడనేరదు.

సుల్తాను దేశభ్రష్టుడగుట.

మిత్రమండలివారు 1922 సంవత్సరము నవంబరు నెలలో లానేను (Lausanne) పట్టణమందొక సంధిసమావేశమును ఏర్పాటుచేసిరి. అక్టోబరు 27 వ తేదీన కాన్‌స్టాంటినోపిలులోని సుల్తానునకును, అంగోరాలోని జాతీయ ప్రభుత్వమునకును, లానేనునకు ప్రతినిధులను పంపవలసినదిగా ఆహ్వానముల పంపిరి. అందులకు అంగోరా ప్రభుత్వమువారు వెంటనే తమ అసమ్మతిని తెలిపిరి. సుల్తానుయొక్క ప్రభుత్వము 1920 సంవత్సరము మార్చినెల 16 వ తేదినుండియే అంతరించినదనియు, తురుష్కదేశముపై రాజరికముపోయి అంగోరాలో ప్రజాస్వామికము స్థాపింపబడినదనియు, సుల్తానుయొక్క ప్రభుత్వము నింకను అంగీకరించినచో తాము లానేను సంధిసమావేశమునకు ప్రతినిధులను పంపజాలమనియు, అంగోరా ప్రభుత్వమువారు ఖండితముగా బదులు వ్రాసిరి. ఇంతే గాక కాన్‌స్టాంటినోపిలులో సుల్తానుండుటయు మిత్రమండలి వారాతనియొక్క అధికారము నంగీకరించుచుండుటయు ప్రజాస్వామికమునకపాయకరమని యెంచి, అంగోరా పార్లమెంటువారు నవంబరు 1 వ తేదీన సుల్తానుమీదను ఆయన మంత్రులమీదను దేశద్రోహనేరము మోపి విచారణ ప్రారంభించిరి. సుల్తాను విచారణకు వచ్చుటకును సింహాసనమును త్యజించుటకునుకూడ నిరాకరించెను. ఆయన యొద్దనున్న మం

త్రులందరగాను నవంబరు 4 వ తేదీన రాజీనామాల నిచ్చిరి. సుల్తాను తన ప్రాణమున కపాయము వాటిల్లునని బ్రిటిషువారి సంరక్షణము కోరెను. బ్రిటిషు సేనాని లండనుకు వ్రాసి ఆయనను మాల్టాకు సురక్షితముగా పంపుట కేర్పాటు చేసెను. అటుపిమ్మట మాల్టానుండి యతడెచటి కైన పోయి నివాస మేర్పాటుచుకొనవచ్చును. నవంబరునెల 17 వ తేదీ ఉదయమున ఆరవ మహమ్మదుచక్రవర్తి వహీడడ్డీన్ సుల్తాను ఖలీఫా, పదిసంవత్సరముల వయసుగల తన కుమారుని, ఆరుగురు జనానా స్త్రీలను వెంటబెట్టుకొని, రహస్యముగ దిడ్డి త్రోవను తన రాచనగరును వదలి, మోటారుకారులోపోయి బ్రిటిషువారి నౌకయగు మలయాను ఎక్కెను. బ్రిటిషువారి యోడలో నెక్కగనే ఆతనిని బ్రిటిషుచక్రవర్తి పక్షమున నాహ్వానించిరి. తాను బ్రిటిషువారి సంరక్షణలో సురక్షితముగ నున్నాననియు, అపాయమునుండి తప్పించుకొనుచున్నానేగాని సింహాసనమును త్యజింపలేదనియు నాతడు చెప్పెను. ఆతడెక్కిన పొగయోడ తురుష్క ముసు వదలిపోయెను. ఆసందర్భమునుగూర్చి రెనీక్ అను తురుష్కపత్రిక "ఉస్మాన్ చే స్థాపించబడిన ఆట్టోమాన్ రాజవంశము ముప్పది ఆరుగురు సుల్తానులనిచ్చినది. వారిలో గొప్పవారు, పేరు ప్రతిష్టలు లేనివారు, మంచివారు చెడ్డవారు కూడ గలరు. కాని తనపూర్వుల గోరీలను వదలి స్వదేశము నుండి విదేశములకు పారిపోయిన వహీడెడ్డీన్ వంటివారు వారిలో లేరు" అని వ్రాసెను.

సుల్తానుఖలీఫా కాన్‌స్టాంటి నోపిలును

సుల్తానఖలీఫా ఎన్నిక.

వదలి పారిపోయినాఁడనువార్త నవంబరు 17 వ తేదీననే అంగోరా పట్టణమున తెలిసెను. మరునాఁడు అంగోరాలో తురుష్క ప్రజా ప్రతినిధిసభ (Grand national Assembly). రహస్యసమావేశములను జరిపెను. 19 వ తేదీని బహిరంగ సమావేశము జరిగెను. అందులో సుల్తానును తీసివేసినటుల ప్రకటనమును గావించిరి. ఖలీఫా మహమ్మదీయులకు నాయకుఁడై యుండియు మహమ్మదీయులకు నాశనకరమైన షరతులను శత్రువులనుండి అంగీకరించినందువలనను; మహమ్మదీయ హక్కులను సంరక్షించుటకు బొత్తిగా అసమర్థుడగుటవలనను; ముసల్మానులు స్వాతంత్ర్యము కొఱకును జన్మహక్కుల కొఱకును పవిత్రమైన పోరును సలుపుచుండ నాతఁడు ముసల్మానుల శత్రువులతో చేరినందువలనను; విదేశీయుల సంరక్షణలోచేరి ఖలాఫతుయొక్క స్థానమును విడిచి పారిపోయినందునను; ఖురాను ప్రకారమతఁడు స్థానభ్రష్టత కర్హుఁడై యున్నాఁడని; అతనిని తీసివేసినటుల ఆప్రకటనమునగలదు. మహమ్మదీయులహక్కులను లాభములను సంరక్షించుటకుగాను తగినవారిని ఖలాఫతు స్థానమున కెన్నుకొనవలయుననియు తీర్మానించిరి. సుల్తాను పదవిని ఖలాఫతుపదవిని ఇదివరకే 1921 సంవత్సరము జనవరి నెలలోనే వేరుచేసి రాజకీయపదవియగు సుల్తాను పదవిని రద్దుపరచియుండిరి. తురుష్కమునకు రాజరికముపోయి ప్రజాస్వామిక మేర్పడియుండెను. ఇపుడు వహీదెడ్డీను ఖలాఫతు

పదవినుండికూడ మతగ్రంథముల ప్రకారము తొలగించి యీ పదవికి మాత్రము ఒకప్పుడు సుల్తానుగనున్న అజీజుయొక్క రెండవకుమారుడగు అబ్దుల్ మెజీదు ఎఫెండీయను నాతనిని ఖలీఫగ నెన్నుకొనిరి. ఈనూతన ఖలీఫాయోగ్యుడు జాతీయోద్యమముతో సానుభూతిగలవాడు. ఈతడు ఖలాఫతు నధిష్ఠించిన తరుణమున వెనుకటివలె అరబ్బీలోగాక తురుష్కుల మాతృభాషయగు తురుష్కమునందే ప్రార్థనలు జరిపిరి. హిందూదేశములోకూడ డిల్లీనగరమునందున్న జుమ్మామసీదునందును, ఇతర మసీదులందును, క్రొత్తఖలీఫా పేరునను, ముస్తఫా కెమాల్ పాషాయొక్క జయములకొరకును భారతీయ ముసల్మానులు ప్రత్యేక ప్రార్థనలు సలిపిరి. ఇంతటినుండి అంగోరా జాతీయ ప్రభుత్వమొక్కటియే జాతికంతకును ప్రభుత్వమయ్యెను.

(2)

లానేన్ సంధి సమావేశము.

1922 సంవత్సరము నవంబరు 20 వ తేదీన లాసేనులో సంధిసమావేశము ప్రారంభమయ్యెను. మిత్రమండలి ప్రతినిధులును, తురుష్కదేశపక్షమున అంగోరా ప్రభుత్వ ప్రతినిధులును, గ్రీకుప్రతినిధులును సమావేశమయిరి. లయడుజార్జి యొక్క సమ్మేళన(Coalition)మంత్రివర్గములోనుబోనరులాయొక్క కన్సర్వేటివ్ (Conservative) మంత్రివర్గములోను ఆంగ్లేయవిదేశవ్యవహార మంత్రిగనున్న కర్జను ప్రభువు మిత్రమండలి పక్షమున మాటలాడెను. అంగోరాలో విదేశాంగమంత్రిగనున్న ఇజ్మతుపాషా తురుష్కపక్షమున వాదించెను. గ్రీకుతురుష్కులమధ్యంతగా

దా లేగాక మిత్రమండలికిని, తురుష్కులకును గల తగాదాలన్నియు నీసమావేశమునందు పరిష్కరించుటకు బూనుకొనిరి. సమావేశప్రారంభముననే, తురుష్క ప్రతినిధు లచట సమావేశమయిన యితర దేశముల ప్రతినిధులతో సమానగౌరవప్రతిపత్తి కలిగియే యుందు పాల్గొనుచున్నారని యిజ్మతుపాషా చెప్పెను. తురుష్కజాతి మిత్రమండలిదేశములతో సమానస్థితి కలిగి యున్నదనియే ముందుగ నిరూపించెను. జరగవలసిన రాజీనామాలు సమానజాతులమధ్య జరగవలసియున్నది. అంతేగాని బలవంతమైన జాతి యింకొక నిస్సహాయజాతికి వరములను రాజకీయహక్కులను ప్రసాదించుటకాదు. ఆసియాఖండవాసులును మహమ్మదీయులును నగు తురుష్కులు యూరపుఖండవాసులును క్రైస్తవులును నగు మిత్రమండలివారితో సమానగౌరవము గలవారని అంగీకరించినగాని ఇజ్మతుపాషా సంధిరాయబారమునకు గడంగుటకు పూనుకొనలేదు. ఇజ్మతుపాషా ప్రతిపాదనము అందరు ప్రతినిధులవల్లను అంగీకరింపబడెను. తురుష్కము ప్రపంచములోని ప్రధాన స్వతంత్రజాతు లన్నిటితోబాటు సమాన గౌరవార్హమైనది యంగీకరించబడెను. 1905 సంవత్సరమున ప్రధాన యూరపు ప్రభుత్వములలో నొకటగు రష్యాసామ్రాజ్యమును పూర్తిగ నోడించి తన స్వతంత్రమును నిల్పుకొని, ఆసియాఖండములో తూర్పుననున్న బౌద్ధదేశమగు జపాను పాశ్చాత్యజాతులతో సమాన గౌరవముగల స్థానమును పొందినది. ఇప్పుడు 1922 సంవత్సరమున ఆశియా ఖండములో పశ్చిమముననున్న మహ

మ్మదీయ దేశమగు తురుష్కము యూరపు ప్రభుత్వముల దాడినుండి తన స్వతంత్రమును నిలువబెట్టుకొని పాశ్చాత్య జాతులతో సమానమగు గౌరవమును స్థానమును పొందెను. సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారుడగు హెచ్. జి. వెల్సు వ్రాసినటుల "ఈరెండు జాతులును (జపానుతురుష్కములు) తెల్లవారి బరువు (White man's burden)లోనుండి తొలగిపోయినవి."

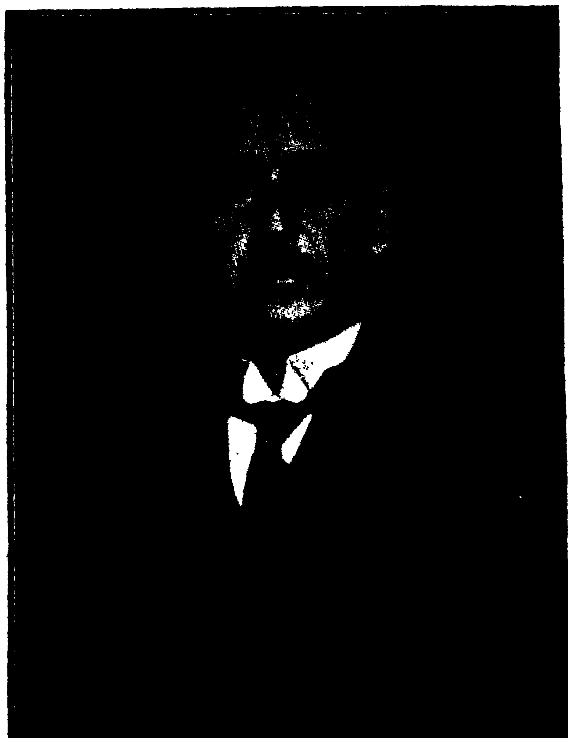
ఇజ్మత్ పాషా.

సంధిసమావేశము మూడునెలలు వరుసగ జరిగినది. తురుష్క ప్రతినిధులు తమ జాతీయ సమాఖ్యలోని సూత్రములను నిలువబెట్టుకొనుటకు మిగుల పట్టుదలనుచూపిరి. మిత్రమండలికి మరియొక యుద్ధములో ప్రవేశించుట కిష్టములేకపోయినప్పటికిని యుద్ధమువలన తాము సంపాదించిన హక్కులను వీలయినంతవరకు నిలువబెట్టుకొనుటకై పెనుగులాడిరి. సమావేశకాలములో "సామ్రాజ్యతత్వము వ్యాపారతత్వము లొకప్రక్కను, జాతీయతత్వము మరియొకప్రక్కను, గుంజులాడినవి." ప్రారంభమున కర్జన్ ప్రభువు తన దర్పమును కనపరచుచు బడిపిల్లలను ఉపాధ్యాయుడదలించినటుల అదలించుచుండెను. ప్రాగ్దేశములనాతడు బాగుగ నెరిగినవాడు కాని ప్రాతదినములలో నాతడా దేశములను చూచెనే గాని యచట జాతీయభావములు బాగుగ వ్యాపించిన తరువాత చూచి యుండలేదు. నవీన మహమ్మదీయ జాతీయవాద మెటుల పరివర్తించునో ఆతనికి తెలియదు. ముస్తఫా కెమాల్ పాషాకు

కుడిభుజము, గొప్ప సైనికయోధుడు, మాటలలో మిగుల చతురతగలవాఁడు. దిట్టమయిన ఆలోచనగల పొట్టివాడునగు ఇజ్మత్ పాషాయే సమావేశమునందెక్కువగ ప్రకాశించెను. యుద్ధమునందువలె చతురంగపు ఎత్తును శాంతియందు కూడ వేయగల నిపుణుడు. ఆయనకుకొంచెముగ గల చెవుడు ఎప్పుడును ఆయనకే సహాయకారిగనుండెను. ఆయన మిత్రమండలివారిలో అనేక పర్యాయములు భేదాభిప్రాయములను కలిగించుచుండెను. మిత్రమండలివారికి ధర్మమేదో అధర్మమేదో ఏది కాంక్షించవలెనో ఏది వదలవలెనో భావములలోను కోరికలలోను కల్లోలము కలుగుచుండెను. ఇజ్మత్ పాషాకు గమ్యస్థానము సూటిగను విస్పష్టముగను కాన్పించుచుండెను. జాతీయసమాఖ్యలోని యొక అక్షరమైనను వదలకుండ నాయన వాదించుచుండెను.

రాజీ కుదరలేదు.

1923 సంవత్సరము ఫిబ్రవరి 4వ తేదీన యెట్టి రాజీనామా కుదురకుండగనే లాసేను సమావేశము ముగిసెను. "మిత్రమండలి ప్రతినిధులు వేరువేరుగ తురుష్కముతో చర్చించుట కొప్పుకొనరు. ఆఖరుషరతులు తయారుచేసినాము. వీటినిగూర్చి పెనగులాడిగాని అలస్యము చేసిగాని ప్రయోజనములేదు. ఇందులో యెట్టి మార్పులు చేయజాలము." అని కర్జన్ ప్రభువు తురుష్క ప్రతినిధులకు అంత్యసందేశము నిచ్చెను. వాటికి ఇజ్మత్ పాషా యొప్పుకొనలేదు. తురుష్కముయొక్క న్యాయమైన జన్మహక్కులలో

ఇజ్మతు పాషా

లాసేనుధీరుడు — ప్రధానమంత్రి

వేటిని వదలుకొనుట కా[illegible] డంగీకరించలేదు. సంధిసమావేశము విడిపోయినది. కర్జను ప్రభువు ఇంగ్లాండునకును, ఇజ్మత్ పాషా తురుష్కమునకును పయనమైరి.

(3)

ఛష్టరు సౌకర్యములు

ముదేనియా తాత్కాలిక సంధి షరతుల ప్రకారమే అంగరు కక్షిదారులును నడచుచుండిరి. మిత్రమండలివారు తయారుచేసిన సంధిషరతులకు అంగోరా ప్రభుత్వమువారొప్పుకొనలేదు. కాని మరల రాజీనామా ప్రయత్నములు జరుపవలెనని మాత్రము తీర్మానించిరి. ఫ్రెంచి, ఇటలీ ప్రభుత్వములవారు తురుష్కమునందు సానుభూతిని కలిగియేయుండిరి. వర్సేల్సు సంధివలన జర్మనులమీద వేయబడిన నష్టపరిహారమును వారు చెల్లించనందున రూరురాష్ట్రమును ఫ్రెంచివారు ఆక్రమించుటయు జర్మనులు ఫ్రెంచివారిపై సాత్వికనిరోధము జరుపుటయు జరిగెనని చెప్పియున్నాము. ఆవిషయమున ఆంగ్లేయులకును ఫ్రెంచివారికిని అభిప్రాయభేదములు కలిగినవి. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములను తమపక్షమున చేర్చుకొనవలెనని అంగోరాప్రభుత్వమువారు ఏప్రిల్ 9వ తేదీన ఛష్టరు సౌకర్యములని (Chester concessions) పిలువబడు కొన్ని వర్తకసౌకర్యములను అమెరికా వర్తకులకు తురుష్కమునందు కలుగజేసిరి. ఫ్రెంచివారిని బెదరించుటకై సిరియాకు సరిహద్దునవిశేషముగ సైన్యములను గొనివచ్చిరి. ఇటుల నయమున అటుల భయమున తురుష్కజాతీయవాదులు ప్రయత్న

ములుసేయగ మరల లాసేనులో యేప్రిలునెల ౨౪ వ తేదీన సంధిసమావేశము సమకూర్పబడెను. "మేము తొందరపడి ఛెష్టరు సౌకర్యములను కలుగజేసినాము. దీనివలన అమెరికా మాపక్షమునకు వచ్చునని మేము తలచితిమి గాని అమెరికా మాకాశాభంగము కలుగజేసినది. ఛెష్టరు సౌకర్యములను మేము కలుగజేయగనే ఇంగ్లాండు ఫ్రాన్సులు సంధి కనే యుద్ధంకును గలుగజేసినవి. సంధిజరుగకముందే ఛెష్టరు సౌకర్యముల నీయకపోయినచో లాసేనులో మాకు కలిగిన కష్టములలో నూటికి తొంబదిపాళ్ళు కలుగకుండెడివి." అని కాన్‌స్టాంటినోపిలులోని తెవిహిత్ యఫ్. కార్ పత్రిక వ్రాసెను.

లాసేను ద్వితీయ సంధి సమావేశము

ద్వితీయసంధి సమావేశము లాసేనునందు ఏప్రిలు ౨౩ మొదలు జులై ౨౪ వ వరకును జరిగినది. ఆంగ్లపక్షమున కర్జను ప్రభువును పంపలేదు. సర్ హోరేసు రంబాల్డు (Sir Horace Rambald) వచ్చెను. తురుష్కపక్షమున యథాప్రకారము ఇస్మత్ పాషా వచ్చెను. మిత్రమండలి పక్షమున నీపర్యాయము ఇటలీ ప్రతినిధియగు యమ్. మాంటేనా రాయబారములు నడిపెను. మిత్రమండలివారు అంత్యసందేశములో నిచ్చిన నూట అరవై షరతులలో తొంబదిరెండు షరతులు మరల చర్చింపబడెను. ఇస్మత్ పాషా జాతీయ సమాఖ్యలోని హక్కులనెల్ల నిలువబెట్టుకొనుటకు గట్టిగ ప్రయత్నించెను. ఆయనకు వెనుకబలముగ ముస్తఫా కెమాల్ పాషా, అంగోరా పార్ల

మెంటు, తురుష్కజాతి, యేకముగ నిలచియుండిరి. మిత్రమండలివారు వీలయినంతవరకు ఎవరి బాధములను వారు చూచుకొనిరి. రాజ్యపు సరిహద్దులు, విదేశీయుల ప్రత్యేకహక్కులు, జాతీయరుణములు, ఇతర జాతీయవిషయములు, అన్నియు దాదాపుగ తురుష్కజాతీయ సమాఖ్యప్రకారమే పరిష్కరించబడెను. జులై 24 వ తేదీన లానేను సంధి యందు కక్షిదారులవల్లను, అంగీకరించబడి సంతకములు చేయబడెను. దానితోపాటు అనేకవిషయములనుగూర్చి పదునెనిమిది యొడంబడికలు ఉత్తరములు సంతకములు చేయబడెను. వాటిలో ముఖ్యమయినవి, జలసంధులగుండ స్వేచ్ఛావ్యాపారము, త్రేసుయొక్క సరిహద్దుల నిర్ణయము, తురుష్కములో విదేశీయులు కాపురముండుటకు వర్తకము చేసికొనుటకు షరతులు, గ్రీకు తురుష్కప్రజలు తమతమ దేశములలోనికి లేచిపోవుటను, గూర్చినవై యున్నవి. లానేను సంధిలో ముఖ్యమైన విషయములు తురుష్కదేశసరిహద్దుల నిర్ణయము; తురుష్కజాతీయ రుణవిభాజ్యము; విదేశస్థుల ప్రత్యేకహక్కులు మత సంఘముల న్యాయవిచారణహక్కులు రద్దుపడుట; చిన్న సంఘముల సంరక్షణ; గ్రీకులు తురుష్కులు ఎవరిదేశముల లోనికి వారు లేచిపోవుట; అయియున్నవి.

సంధి ఖాయపడెను.

ఈసంధి ఆగష్టు 23 వ తేదీన అంగోరా పార్లమెంటు చేతను, 1924 సంవత్సరము ఏప్రిల్ 15 వ తేదీన ఆంగ్లేయపార్లమెంటు చేతను, ఈలోపున తక్కిన అన్ని యితర ప్ర

భుత్వముల చేతను ఖాయపరుప బడినది ఈసంధివలన తురుష్క జాతీయ మైక్యము స్వతంత్రము శాశ్వతముగ నిలచినవి. ముస్తఫా కెమాల్ పాషా మొదలగు తురుష్క జాతీయవాదుల ఆశయములు నెరవేరినవి.

సంధి షరతులు. లాసేను సంధివలన తురుష్కము సామ్రాజ్యమును శాశ్వతముగను పూర్తిగను వదలుకొనెను. తురుష్కముక్రింద నుండిన ఆయా నూండేటులుగ మిత్రమండలివారిచే తీసికొనబడినట్టియు అరబ్బు దేశము లన్నిటిమీదను రాజ్యహక్కులను తురుష్కము వదలుకొనెను. తురుష్క దేశము స్వతంత్రముగ తురుష్కులకు దక్కెను. వారి మాతృదేశమగు అనటోలియా దేశమంతయును యూరపుఖండమునందు కాన్‌స్టాంటినోపిలు ఏడ్రియానోపిలు తూర్పుత్రేసు ప్రాంతములును, తురుష్కులక్రింద స్వతంత్రజాతీయమ్మెను. తురుష్కమునకును, పశ్చిమమున నున్న గ్రీసునకును, మధ్య మరిట్సానది సరిహద్దుగ నిర్ణయించబడెను. తురుష్కమునకు గ్రీసు కలుగజేసిన నష్టముక్రింద మరిట్సానదిమీదనున్న వంతెనకూడా తురుష్కముక్రింద చేర్చబడెను. సెవర్సు సంధిలోవలె ప్రత్యేక కుర్దిస్థానను, ఆర్మీనియా రాజ్యము లుండవు. కుర్దులు ఆర్మీనియనులు కాపురమున్న ప్రాంతములు గూడ తురుష్కములో చేర్చబడినవి. తురుష్కమునకును సిరియాకును మధ్య సరిహద్దు ఇదివరకు తురుష్కజాతీయవాదులకును ఫ్రెంచివారికిని 1921 సంవత్సరమున జరిగియున్న యొడంబడిక ప్రకారమే ఖాయపరుపబడెను. ఇందువలన సైలీషియా

రాష్ట్రము తురుష్కములోనే చేరెను. మిత్రమండలిసేనలు వెంటనే తురుష్కమునువదలిపోవలెను. తురుష్కప్రభుత్వమును నదుపుటకై సెవర్సు సంధిప్రకారము నియమింపబడవలసిన విదేశీయఆర్థికసంఘము రద్దుపర్చబడెను. తురుష్కమునకుఅందువలన నేర్పరుపఁదలచినయార్థికదాస్యమునుండి విముక్తికలిగెను. తురుష్క ప్రభుత్వము ప్రపంచములోని అన్ని స్వతంత్రదేశముల ప్రభుత్వములవలనే సంపూర్ణమగు హక్కులను అధికారములను చలాయించవలెను. కాన్స్టాంటి నోపిలు సమీపమున నున్న డార్డనల్సు జలసంధి, మర్మరాసముద్రము, బాస్ఫరసు జలసంధులమీఁద రాజ్యాధికారము తురుష్కులకే ఖాయపరుపబడెను. యూరప్పుఖండమునుండి తురుష్కులను వెడలఁగొట్టవలెనని చిరకాలమునుండి యత్నించుచున్న రాజ్యాంగవేత్తల కోర్కెలు వ్యర్థములయ్యెను.

సముద్రముల స్వేచ్ఛ

డార్డనల్సు, బాస్ఫరసు, జలసంధుల గుండను, మర్మరాసముద్రము గుండను, యుద్ధకాలములోను శాంతి సమయములలోను అన్నిజాతులును మధ్యధరా సముద్రమునుండి నల్లసముద్రమునకు రాకపోకలు చేయుటకు అభ్యంతరం పెట్టనని తురుష్కము అంగీకరించెను. గ్రీసుదేశము తా నక్రమముగ తురుష్కముమీఁద దండెత్తి తురుష్కమునకు నష్టము కలుగఁజేసితిననియు నష్టమంతయు తాను తురుష్కమునకీయవలసిన బాధ్యత కలదనియు నొప్పుకొనెను. గ్రీసుదేశ మా

నష్టపరిహారమీయతగిన యార్థిక స్థితిలో లేనందున యాదార్యముతో తురుష్కము నష్టపరిహారమును వదలుకొనెను.

మోసలు రాష్ట్రము.

మోసలు రాష్ట్రము తురుష్కములో చేరవలెనని తురుష్కులును, తమ క్రింద మాండేటుగానున్న మెసపొటేమియాలో చేరవలెనని ఆంగ్లేయులును, లాసేనుసంధి సమావేశమునందు పట్టుపట్టిరి. ఈ విషయమున అంగీకారము కుదరలేదు. మోసలులో మంచినూనె గనులు కలవు. ఒక్క మోసలుకొరకు తక్కిన రాజీయంతయు భగ్నమగుట సమంజసము కాదని యన్ని పక్షములవారును తలచి, మోసలు విషయము అంతర్జాతీయ సమితివారి సంచాయతీ ప్రకారము తర్వాత నెమ్మదిమీద ఆంగ్లేయులును తురుష్కులును నిర్ధారణ చేసికొనునటుల వదలిపెట్టిరి. 1925 సంవత్సరమున అంతర్జాతీయ సమితివారొక యుపసంఘమును నియమించి మోసలు రాష్ట్రమునుగూర్చి విచారణ చేయించిరి మోసలు రాష్ట్రములోని అత్యధిక సంఖ్యాకులగు ప్రజలు తురుష్కముతోనే చేరుటకు అభిలాషను కనపరచిరి. ఆ రాష్ట్రమునందు తురుష్కమునకు హక్కు కలదని యొప్పుకొనబడెను. గాని యుపసంఘమువారు ఆ రాష్ట్రప్రజలు ఆంగ్లేయుల మాండేటరీ పాలనముక్రింద కొంతకాలమున్నచో నెక్కువ యభివృద్ధిగాంతురని వ్రాసినందునను, ఆంగ్లేయులు మరియొక యిరువదియైదు సంవత్సరములవరకును మెసపొటేమియామీద మాండేటరీపాలనము

చేయుట కొప్పుకొనినందునను, అంతర్జాతీయసమితివారు మోసలురాష్ట్రమును మెసపొటేమియా దేశమునందు చేర్చుచు తీర్పునిచ్చిరి. ఇందుకు తురుష్కప్రభుత్వము ఖండితమగు అసమ్మతిని తెలియపరచెను. మోసలులోని నూనెగనులు ఆంగ్లేయ వర్తకులచే మెసపొటేమియా ప్రభుత్వమునుండి దీర్ఘకాలపు కౌళ్లు పొందబడి పనిచేయుబడుచున్నవి.

తురుష్క గ్రీసుదేశములు ప్రజలను మార్చుకొనుట

తురుష్కములోని గ్రీకులందరును గ్రీసుకు లేచిపోవలెననియు, గ్రీసులోనున్న తురుష్కులందరును తురుష్కమునకు రావలెననియు, మిత్రమండలివారి ప్రతినిధులు లాసేను సంధికాలమున ప్రతిపాదించగ దానిని తురుష్కప్రతినిధు లొప్పుకొనిరి. కాన్‌స్టాంటినోపిలులోనున్న గ్రీకులకు మాత్ర మీ షరతులు వర్తించవు 1922 సంవత్సరమున గ్రీకులు యుద్ధములలో నోడిపోయినపుడు నాల్గులక్షలమంది గ్రీకులు ఆర్మీనియనులు కాన్‌స్టాంటినోపిలునుండియు చుట్టుపట్లనుండియు గ్రీసునకును ఆర్మీనియా ప్రజాస్వామ్యమునకును లేచిపోయి యుండిరి. ఇపుడు లాసేను సంధివలన పదిలక్షలమంది గ్రీకులు అనటోలియానుండియు త్రేసునుండియు లేచిపోయిరి. వారి స్థానమున కొన్ని లక్షలమంది తురుష్కులు తురుష్కమునకు లేచివచ్చిరి. ఎన్నితరములనుండియో కాపురమున్న యిండ్లను వదలి, తీసికొని పోగలిగిన ఆస్తిని తీసికొని, మరియొక దేశమునకు పోవుటయు నచట మరల నాస్తులను, గృహములను నేర్పాటు చేసికొనుటయు, గ్రీకులకు

ను తురుష్కులకును కూడ చాల కష్టమగు విషయమే. అయి నను ఇకముందు కుట్రలు యుద్ధములు జరుగకుండనుండుటకై యిట్టి యేర్పాటులు చేసికొనిరి. గ్రీకులు నెమ్మదిగ లేచిపోవుటకును వచ్చిన తురుష్కులకు వీలయినంత సదుపాయములు చేయుటకును తురుష్క ప్రభుత్వమువారు చాల ధనసహాయమును చేసిరి. ఇటులనే గ్రీకు ప్రభుత్వమువారును చేసిరి. మరియు వదలిపెట్టిన ఆస్తులకు కిమ్మతులు కట్టి రెండవ దేశములో నంత కిమ్మతుగల నాస్తులను వారికిచ్చిరి.

స్వాతంత్ర్యోత్సవము.

లాసేను సంధివలన చిరకాలము నుండియు, తురుష్కదేశములోనున్న మతసంఘములకు గల న్యాయవిచారణ మొదలగు హక్కులును, విదేశీయులు సుల్తానులవలన పొందియుండిన ప్రత్యేక వర్తక రాజ్యాంగ హక్కులును, పూర్తిగ రద్దుపరచబడుటవలనజాతీయవాదుల ఆదర్శములు సఫలీకృతమయినవి. మిత్రమండలివారి యధికారము అంతరించినది. కొన్ని శతాబ్దములనుండియు తురుష్క ప్రజలను తురుష్క ప్రభుత్వమును ఆవరించియున్న విదేశీయుల యాధిక్యతయు పలుకుబడియు రూపుమాసినవి. ఈ విషయములను గూర్చి సవిస్తరముగ రాబోవు అధ్యాయమునందు తెలిపెదము. లాసేనుసంధిలో దాదాపుగ తురుష్క జాతీయవాదులు కోరిన వాటినెల్లను మిత్రమండలి వారంగీకరించక తప్పినదికాదు. అపజయములనుపొంది భూపతనమై పోయినయొక

జాతి మరల పైకిలేచి ప్రపంచములోని మిగుల బలవంతులగు జాతులను ధిక్కరించి నిలచి, వారితో సమానమగు గౌరవమును స్థితినిపొంది, ప్రపంచయుద్ధమునందు గెలిచిన గొప్పజాతులనుండి తన జాతీయ కోర్కెలనన్నిటిని బలవంతముగ లాగుకొనుట నూతన చరిత్రలో నపూర్వమగు దృశ్యమైయున్నది. ధీరాగ్రేసరుడగు ముస్తఫాకెమాల్‌పాషా తన జాతిని గమ్యస్థానమునకు చేర్చెను. అక్టోబరు నెల రెండవ తేదీన మిత్రమండలివారి సేనలన్నియు సాంతముగ తురుష్కమును వదలిపోయెను. అక్టోబరునెల ఆరవ తేదీన తురుష్క జాతీయసేన కాన్‌స్టాంటినోపిలులో ప్రవేశించెను. ఆదినమున తురుష్క దేశమునందంతటను స్వాతంత్ర్యోత్సవములును వేడుకలును జరిగినవి. స్వాతంత్ర్యమును ప్రసాదించినందుకు భగవంతునికి వందనము లర్పించుచును తమ నాయకుడైన ముస్తఫాకెమాలును దీవించుచును మసీదు లన్నిటిలోను ప్రార్థనలు జరిగెను.

(4)

సంపూర్ణ ప్రజాస్వామ్యము

1923 సంవత్సరము అక్టోబరు నెల 22 వ తేదీన నూతన తురుష్క పార్లమెంటువారు, తురుష్కదేశవు ప్రభుత్వమింతటినుండియు ప్రజాస్వామిక మయినదని మరల తీర్మానించి ప్రకటించిరి. 1921 వ సంవత్సరము జనేవరి నెల 20 వ తేదీన అంగోరా పార్లమెంటువారు తురుష్కము సంపూర్ణ ప్రజాస్వామికమైనదని ప్రకటించుట చదివియున్నాము.

ను తురుష్కులకును కూడ చాల కష్టమగు విషయమే. అయి నను ఇకముందు కుట్రలు యుద్ధములు జరుగకుండనుండుటకై యిట్టి యేర్పాటులు చేసికొనిరి. గ్రీకులు నెమ్మదిగ లేచిపోవుటకును వచ్చిన తురుష్కులకు వీలయినంత సదుపాయములు చేయుటకును తురుష్క ప్రభుత్వమువారు చాల ధనసహాయమును చేసిరి. ఇటులనే గ్రీకు ప్రభుత్వమువారును చేసిరి. మరియు వదలిపెట్టిన ఆస్తులకు కిమ్మతులు కట్టి రెండవ దేశములో నంత కిమ్మతుగల నాస్తులను వారికిచ్చిరి.

స్వతంత్రోత్సవము. లానేను సంధివలన చిరకాలము నుండియు, తురుష్కదేశములోనున్న మతసంఘములకు గల న్యాయవిచారణ మొదలగు హక్కులును, విదేశీయులు సుల్తానులవలన పొందియుండిన ప్రత్యేక వర్తక రాజ్యాంగ హక్కులును, పూర్తిగ రద్దుపరచబడుటవలన జాతీయవాదుల ఆదర్శములు సఫలీకృతమయినవి. మిత్రమండలివారి యధికారము అంతరించినది. కొన్ని శతాబ్దములనుండియు తురుష్క ప్రజలను తురుష్క ప్రభుత్వమును ఆవరించియున్న విదేశీయుల యాధిక్యతయు పలుకుబడియు రూపుమాసినవి. ఈ విషయములను గూర్చి సవిస్తరముగ రాబోవు అధ్యాయమునందు తెలిపెదము. లానేనుసంధిలో దాదాపుగ తురుష్క జాతీయవాదులు కోరిన వాటికెల్లను మిత్రమండలి వారంగీకరించక తప్పినదికాదు. అపజయములనుపొంది భూపతనమై పోయిన యొక

జాతి మరల పైకిలేచి ప్రపంచములోని మిగుల బలవంతులగు జాతులను ధిక్కరించి నిలచి, వారితో సమానమగు గౌరవమును స్థితినిపొంది, ప్రపంచయుద్ధమునందు గెలిచిన గొప్పజాతులనుండి తన జాతీయ కోర్కెలనన్నిటిని బలవంతముగ లాగుకొనుట మానవ చరిత్రలో నపూర్వమగు దృశ్యమైయున్నది. ధీరాగ్రేసరుడగు ముస్తఫా కెమాల్ పాషా తన జాతిని గమ్యస్థానమునకు చేర్చెను. అక్టోబరు నెల రెండవ తేదీన మిత్రమండలివారి సేనలన్నియు సాంతముగ తురుష్కమును వదలిపోయెను. అక్టోబరు నెల ఆరవ తేదీన తురుష్కజాతీయసేన కాన్‌స్టాంటినోపిలులో ప్రవేశించెను. ఆదినమున తురుష్క దేశమునందంతటను స్వాతంత్ర్యోత్సవములును వేడుకలును జరిగినవి. స్వాతంత్ర్యమును ప్రసాదించినందుకు భగవంతునికి వందనము లర్పించుచును తమ నాయకుడైన ముస్తఫా కెమాలును దీవించుచును మసీదు లన్నిటిలోను ప్రార్థనలు జరిగెను.

(4)

సంపూర్ణ ప్రజాస్వామ్యము

1923 సంవత్సరము అక్టోబరు నెల 22 వ తేదీన నూతన తురుష్క పార్లమెంటువారు, తురుష్కదేశపు ప్రభుత్వమింకటినుండియు ప్రజాస్వామిక మయినదని మరల తీర్మానించి ప్రకటించిరి. 1921 వ సంవత్సరము జనేవరి నెల 20 వ తేదీన అంగోరా పార్లమెంటువారు తురుష్కము సంపూర్ణ ప్రజాస్వామికమైనదని ప్రకటించుట చదివియున్నాము. గాని యపుడు అంగోరా పార్లమెంటు సుల్తానుకు ప్రతి

శక్తిగ నున్నదేగాని అప్రతిహతముగను న్యాయశాస్త్ర ప్రకారముగను దేశమునకంతకును పార్లమెంటు అయియుండ లేదు. మరియు యుద్ధము జరుగుచుండెను. తురుష్క దేశము లోని కొన్ని భాగములు విదేశీయులక్రింద నుండెను. ఇపుడు తురుష్కము అయిక్యతను స్వాతంత్రమును చెంది యా స్వతంత్రము ప్రపంచములోని యన్ని జాతులచేతను అంగీకరించ బడినది. న్యాయశాస్త్రప్రకారము తురుష్క దేశములోని యన్ని భాగములనుండియు నెన్నికలు జరిగి ప్రజలచే నెన్ను కొనబడిన పార్లమెంటు తురుష్క చరిత్రలో ప్రథమ పర్యాయము అంగోరాలో సమావేశమయినది. అందువలన నీసరిఅయిన పార్లమెంటు తురుష్కముయొక్క రాజ్యాంగపద్ధతి సంపూర్ణ ప్రజాస్వామికమని తీర్మానించి ప్రకటించినది. ఇంతటితో శాశ్వతముగ తురుష్కము రాజరికములేని సంపూర్ణ ప్రజాస్వామిక మయినది. ముస్తఫాకెమాల్ ఏకగ్రీవముగ నీ ప్రజాస్వామ్యమున కధ్యక్షుడుగ నెన్నుకొనబడెను.

ముస్తఫాకెమాల్ కు కాన్‌స్టాంటినోపిలులో స్వాగతము.

తరువాత కొద్దికాలమునకు ముస్తఫా కెమాల్ పాషా కాన్‌స్టాంటినోపిలును దర్శించినపుడు సుల్తానులకు చిరకాలము రాజధానిగనున్న యాపట్టణము తురుష్క ప్రజా ప్రభుత్వాధ్యక్షునికి అపూర్వమగు స్వాగత మొసంగినది. రాజ్యభ్రష్టుడయిన సుల్తానుయొక్క రాచనగర డోల్మాబగ్చియందే అధ్యక్షుడును విడిది నేర్పాటుచేసి కొనెను. కాని కాన్‌స్టాంటినోపిలులోని అన్నితరగతుల ప్రజలతోను కలసి మెలసి సంచరించెను.

రాజ్యాంగ విధానము

1924 వ సంవత్సరము ఏప్రియలు నెల 20 వ తేదీన తురుష్క ప్రజాస్వామికము యొక్క రాజ్యాంగవిధానము తురుష్క ఎస్సెంబ్లీచే మంజూరుచేయబడి తదాదియమలులోనున్నది. అందులో మొదటి సూత్రము "తురుష్క దేశప్రభుత్వము సంపూర్ణ ప్రజాస్వామికముగనుండవలెను. ప్రభుత్వాధికారమంతయు దేశములో కాపురమున్న ప్రజలందరికిని చెందియున్నది" అని చెప్పబడినది. ఈ సూత్రము ఏకారణముచేతను ఎవ్వడును మార్చుట కెవరికిని అధికారము లేదని వ్రాయబడినది. ఎన్నటికిని తురుష్కములో రాజరికము రాగూడదనియు సంపూర్ణ ప్రజాస్వామికమే (Republic) నిలసిల్లవలెననియు తురుష్క జాతీయవాదుల నిశ్చితాభిప్రాయము. "తురుష్క దేశపుప్రజా ప్రతినిధిసభ అనగా ఎస్సెంబ్లీ సూత్రమే (Grand National Assembly) తురుష్కజాతియొక్క శాస్త్రీయమైన ప్రతినిధియై తురుష్కముయొక్క పాలనాధికారమంతయు జాతికిగాను వహించుచున్నది. తురుష్క ప్రభుత్వముయొక్క భాష తురుష్కము, కాన్స్టాంటినోపిల్ అంగోరాపట్టణము మతము, మహమ్మదీయమతము" అనికూడ రాజ్యాంగవిధానములో చేర్చబడినది. దేశములో గొప్ప వ్యతిరేకపక్షము బయలుదేరునేమోనని జంకి మతము మహమ్మదీయమతము అనుమాటలు మొదట చేర్చబడినను, కొంతకాలమైనపిమ్మట మతము మహమ్మదీయ మతముఅను సూత్రమును రాజ్యాంగవిధానమునుండి నేషనల్ ఎస్సెంబ్లీవారుతీసివేసి ఏమతమునకును ప్రభుత్వమునకును

సంబంధము లేకుండ నుండవలెనను నవీన రాజ్యాంగ సిద్ధాంతమును తురుష్కజాతీయవాదు లమలుజర్పినారు. ఏమతము నవలంబించినను సరే రాజ్యాంగవిధానమువలన తురుష్కదేశమునకు జెందినపదునెనిమిది సంవత్సరములు నిండిన ప్రతి పురుషునికిని స్త్రీకి ని ఓటుచేయు హక్కుకలిగినది. ముప్పది సంవత్సరములు దాటిన ప్రతిపురుషునికిని స్త్రీకిని ఎస్సెంబ్లీకి సభ్యులగుటకు అర్హత గలదు. ఓటర్లకుగాని, సభ్యులకుగాని, ఆస్తియుండవలెనని గాని కొంతపన్ను చెల్లించవలెనని గాని నిబంధనలేదు. ఎస్సెంబ్లీకి నాలుగు సంవత్సరముల కొకసారి ఎన్నికలు జరుగవలెను. ఎస్సెంబ్లీ సభ్యులకు ఎస్సెంబ్లీ నిర్ణయించిన సాంవత్సర జీతములు ఇవ్వబడును. ఆర్థిక సంబంధమగు సమస్తహక్కులు, విదేశ వ్యవహారములు, సమస్త శాసనాధికారము, యుద్ధములు సంధులు చేయు హక్కు, నేరస్థులకు క్షమాపణ నిచ్చు హక్కు, మొదలగు సమస్త హక్కులు ఎస్సెంబ్లీయందు గలవు. తురుష్క ప్రజాస్వామ్యమునకు రెండు శాసనసభలు లేవు. ఒకటేగలదు.

కార్యనిర్వాహకము. తురుష్క ప్రభుత్వముయొక్క కార్యనిర్వాహక మంత్రియు నాలుగు సంవత్సరముల కొకసారి ఎస్సెంబ్లీచే నెన్నుకొనబడిన అధ్యక్షునియందు గలదు. (President of the Republic.) ఎస్సెంబ్లీలో పలుకుబడిగలవారిని ప్రధానమంత్రిగ అధ్యక్షుడు నియమించును. ప్రధానమంత్రి సలహాపైన తక్కిన మంత్రులనుగూడ నధ్యక్షుడు నియ

మించును. మంత్రులందరును ఎస్సెంబ్లీ సభ్యులలోనుండియే నియమింప బడవలెను. ఎస్సెంబ్లీకి బాధ్యతవహించి యుండ వలెను. ఆర్థిక చట్టములును, ఆదాయ వ్యయపట్టికలును ఎస్సెంబ్లీ మంజూరుచేసిన పది దినములలో నధ్యక్షుడు సంతకము చేసి అమలుజరిపి తీరవలెను. ఎస్సెంబ్లీ వ్రాయుచేసిన యితర శాసనము లన్నిటిని అధ్యక్షుడు పది దినములలో నంగీకార మునైన తెలుపవలెను. లేదా ఆక్షేపణలతో పునర్విమర్శన కొరకు ఎస్సెంబ్లీకి పంపవలెను. రెండవమారు ఎస్సెంబ్లీలో మంజూరుకాగానే అధ్యక్షుడు అమలుజరిపి తీరవలెను. తిరస్కరించుటకుగాని మరల పంపుటకుగాని అధికారములేదు. మంత్రివర్గమునకు సలహాల నిచ్చుటకును చిత్తుచట్టములను తయారు చేయుటకును పరిపాలనానుభవముగల వారినుండియు శాస్త్రజ్ఞుల నుండియు కొన్సిలు ఆఫ్ స్టేటు అను నొక సంఘమును ఎస్సెంబ్లీ నియమించుచున్నది. న్యాయవిచారణకు హైకోర్టు ఉత్తమ న్యాయస్థానముగ నున్నది.

స్థానిక స్వపరిపాలనము

పరిపాలనా సౌకర్యములకొరకు తురుష్క దేశము జిల్లాలుగ విభజింపబడినది. జిల్లాలకు విలాయతులనిపేరు. విలాయతులు కాజాలుగను (తాలూకాలుగను) తాలూకాలు నవాహేలుగను (ఫిర్కాలు) నవాహేలు గ్రామములుగను విభజింపబడినవి. గ్రామములకు కస్బాలనిపేరు. ప్రతిజిల్లాకును ప్రజలచే నెన్నుకొనబడినసభ, ప్రభుత్వముచే నియమింపబడెడి అధికారులు నున్నారు. జిల్లాలకు స్వపరిపాలనము బాగుగ వంచి

పెట్టబడినది. బస్తీలకెల్ల మ్యునిసిపలు పాలనముగలదు. గ్రామములన్నిటిలోను పంచాయితీలు అనాదినుండియుగలవు. ఆపంచాయితీలు బలపర్చ బడినవి.

(5)

ముస్తఫాకెమాల్ పాషా అధ్యక్షుడు

నూతన రాజ్యాంగవిధానము ననుసరించి ఓటర్లజాబితాలు ప్రకటింపబడి నేషనల్ ఎసెంబ్లీకి ఎన్నికలు జరిగినవి. ఎసెంబ్లీవలన ముస్తఫాకెమాల్ పాషా మరల ఏకగ్రీవముగ ప్రజాస్వామికమున కధ్యక్షుడుగ నెన్నుకొనబడెను. లాసేను ధీరుడగు ఇజ్మెతుపాషా ప్రధానమంత్రియయ్యెను. రెండవసారి జరిగిన ఎన్నికలలోగూడ ముస్తఫాకెమాల్ పాషా యధ్యక్షుడుగను ఇజ్మెతుపాషా ప్రధానమంత్రియును తురుష్క ప్రభుత్వపు టోడను సురక్షితముగ నడుపుచున్నారు.

ప్రజాకక్షి. People's Party

దేశమునందింకను రాజరికము గోరువారుండవచ్చును. మతగురువులు మరల సుల్తానుఖలీఫా అధికారమునకు రావలెనని కోరుచుండుట సహజము. 1925 వ సంవత్సరమునందు జరిగిన కర్డుల తిరుగబాటు మతగురువుల కుట్రవలన జరిగినదని తలచబడుచున్నది. రాబోవు తరములవారి భావములు నవీనపద్ధతులమీద దిద్దుపడుటకు దేశభక్తి ప్రజాస్వామికసిద్ధాంతములను పౌరస్వత్వములును ప్రతిబాలునికిని, బాలికకును పాఠశాల

లన్నిటిలోను నేర్పబడుచున్నవి. ఇంతేగాక ప్రజాస్వామికస్థిరత్వమునకును, మతావేశము నణచుటకును, సమస్తవిధములగు అభివృద్ధికి తోడ్పడుటకును, ప్రజాకక్షి (People's Party)యని యొక రాజకీయకక్షిని ముస్తఫాకెమాల్‌పాషాయును ఆయన యనుచరులును స్థాపించిరి. ఇది దేశములోని ప్రధాన రాజకీయ కక్షియయ్యెను. దీనికి ముస్తఫాకెమాల్‌పాషా యధ్యక్షుడుగ నెన్నుకొనబడెను. ప్రజాస్వామికమును సాంఘికాభివృద్ధిని, గోరు ప్రతివారు నీకక్షిలో సభ్యులుగావచ్చును.

ప్రజలను తనతో నడుపుచున్నాడు.

"ముస్తఫాకెమాల్‌పాషా ప్రజాకక్షి యొక్క నాయకుడననియే ఎంచుకొనెను. ఇతరులును తనను ప్రజాకక్షియొక్క నాయకుడని పిలిచిననే సంతోషించును. తాను గావించుచున్న సంస్కరణముల కార్యక్రమమంతయు నాకక్షిపక్షముననే చేయబడుచున్నదని చెప్పును.........ముస్తఫాకెమాల్ నూతన తురుష్కమును స్థాపించియున్నాడు. ఎట్టి తగాదాలుగాని భిన్నాభిప్రాయములుగాని లేకుండ చేయుచు, ప్రజలను తనతో కూడ తీసుకొనిపోవుచున్నాడు ప్రజలను తనతో తీసుకొని పోకుండ తన సంస్కరణములు స్థిరముగ నుండవని ఆయనకు తెలియును. ఒక జాతియొక్క భావములన్నిటిని ఆయనమార్చి వేసినాడు. అయినను జరిగిన సంస్కరణములన్నియు ప్రజలే గావించుకొనినారనియు తాను గావించినవికావనియు తాను తన ధర్మమునుమాత్రము నెరవేర్చుచు వారికి సేవకుడుగ ప్రవర్తించుచున్నాననియు వారి యాజ్ఞలనుమాత్రమే అమలు

జరుపుచున్నాననియు చెప్పెను. ఎప్పుడును నేను అను పదమును ఆయన యుపయోగింపడు, మాజాతిఅనియే చెప్పెను. "మాప్రభుత్వపద్ధతి సాంఘికతత్వముగలది కాదు. నిరంకుశత్వముగలదికాదు. ఇతరయేప్రభుత్వ పద్ధతులను బోలియుండదు. మాజాతియొక్క యుద్దేశ్యములప్రకారమే అది నిర్మాణముగావించబడినది. మాప్రజల సంపూర్ణ స్వయం నిర్ణయమును మాత్రమే అది తెలుపును. మాకు వెలుగు కనబడినది. మేము పోవలసిన త్రోవను స్థిరపర్చుకొనినాము. మమ్ము వెనుకకు మరలించుటకు ప్రపంచములోని ఎట్టి శక్తివంతులకును సాధ్యముకాదు" అని ఆయన చెప్పెను. ఈమాటలు ప్రజలకు కంఠతఃవచ్చును." అని ఈ దినమున నన్ను తురుష్క గ్రంథకర్త్రి వ్రాసినది.

పదవులు ముఖ్యముకావు

ము స్తఫాకెమాల్ దేశమును పారతంత్ర్యమునుండియు అధోగతినుండియు రక్షించినవాడు మిగుల యోధుడు, అత్యంతమైన పలుకుబడిగలవాడు. దేశము నుద్ధరించినందులకు కృతజ్ఞతగ ఆయనను జీవితకాలమువరకొకసారియే అధ్యక్షునిగ చేయవలెనను ప్రయత్నము బయలుదేరెను. ఆసంగతి ఆయనకు తెలియుటతోడనే దానినాయన తీవ్రముగ ఖండించెను. "నెపోలియను బోనాపార్టు యావజ్జీవ కాన్సలుగను పిమ్మట చక్రవర్తిగను చేయించుకొని ఫ్రాన్సుదేశముయొక్క అభివృద్ధిని రెండు తరములవరకు వెనుకకు నెట్టినాడు. ఆయనయొక్క కుశాగ్రబుద్ధిని శౌర్యమును సామర్థ్యమును ప్రజలసేవకుడుగను

ప్రథమపౌరుడుగను వినియోగించియుండినచో పందొమ్మిదవ శతాబ్ద ప్రారంభమునందే ఫ్రాన్సుకు సుస్థిరమైన ప్రజాస్వామిక మేర్పడి ప్రపంచములో ఘనతను పొందియుండెడిది. చరిత్ర మన కార్యములను ఎప్పటికైనను విమర్శింపక మానదు. చరిత్ర యిచ్చెడితీర్పులలో మనము నిర్దోషులముగావలెను. తుచ్ఛమైన అధికారపదవి నాకక్కరలేదు. నామాతృదేశము సర్వతోముఖమైన అభివృద్ధిచెందుటయు ప్రపంచములోని నాగరిక జాతులలో గౌరవమగు స్థానమును పొందుటయు మాత్రమే నాయాత్మకు సంతృప్తి కలుగచేయును" అని ముస్తఫా కెమాల్ పాషా చెప్పి లోకములోని జాతీయ వాదులందరియొక్కయు కృతజ్ఞతకు పాత్రుడయ్యెను.

వివాహము. ముస్తఫా కెమాల్ పాషా 1921 వ సంవత్సరమున స్మర్నాలోని ధనవంతుడగు నౌకవర్తకుని కూతురగు లతీఫుహానం అను మిగుల సౌందర్యవతియగు యువతిని పెండ్లియాడెను. ఆమె ఫ్రాన్సులో విద్యనభ్యసించియుండెను. ఆమె తురుష్కస్త్రీల స్వాతంత్రము కొరకు బాగుగ పనిచేసినది. గాని మూడుసంవత్సరముల కాలములో భార్యాభర్తలకు అభిప్రాయభేదములుకలిగెను. వివాహవిచ్ఛేదమును గావించుకొనిరి. మరల నీయనగాని ఆమె గాని వివాహమాడలేదు. వారికి పిల్లలుకలుగలేదు. ముస్తఫా కెమాల్‌కు సంసారజీవితము లేనందున యావత్కాలము దేశముకొరకే వినియోగించుచున్నాడు.

తురుష్క

ప్రజాస్వామికము

పదకొండవ అధ్యాయము

విదేశీయుల యొక్కయు మతసంఘముల యొక్కయు ప్రత్యేకహక్కులను రద్దుపరచుట

(1)

తురుష్కులకు మాతృదేశములో విదేశీయులతో పాటు సమాన హక్కులు.

లాసేను సంధివలన తురుష్కములో నున్న పాశ్చాత్య దేశీయులు ప్రథమపర్యాయము తురుష్కప్రభుత్వము చేసెడి చట్టములక్రిందికి తేబడిరి. వారికదివరకు రాజకీయ, న్యాయవిచారణ, ఆర్థిక, సాంఘిక, విషయములలో సుల్తానులచే నివ్వబడిన ప్రత్యేక హక్కు

లన్నియు (Capitulations) లొసేను సంధివలన రద్దుపర్చబడినవి. వారితోపాటు మొదటిసారి తురుష్కులును తమ మాతృదేశములో సమానహక్కులుగలవారైరి. ఇది తురుష్కజాతికిని తురుష్క ప్రజాస్వామికమునకును అత్యంత ముఖ్యమయిన విషయము. 1914 సంవత్సరమున నొకసారి యౌవన తురుష్కకక్షివారు విదేశస్థుల ప్రత్యేకహక్కులనురద్దుపరచిరి. కాని పాశ్చాత్య ప్రభుత్వములును అమెరికావారునుకూడ తమ సమ్మతిలేనిది తమతమదేశీయులకు తురుష్క దేశములో గల ప్రత్యేకహక్కులను రద్దుపరచుటకు వీలులేదని ఖండితముగ తెలిపిరి. మరియు ప్రపంచ యుద్ధమునందు తురుష్క మోడిపోగనే తురుష్కప్రభుత్వమును లక్ష్యపెట్టక యీహక్కుల నన్నిటిని విదేశీయులు మరల చలాయించిరి. 1920 సంవత్సరము ఆగష్టునెలలో జరిగిన సెవర్సుసంధివలన యీవిదేశీయుల ప్రత్యేక హక్కులన్నియు పునరుద్ధరించుటకు సుల్తాను అంగీకరించెను.

మిత్రమండలి వారంగీకరించుట

విదేశస్థుల ప్రత్యేకహక్కులు నశించుట తురుష్కజాతీయ సమాఖ్యయొక్క ప్రధాన సూత్రములలో నొకటి. లొసేనుసంధి మొదటివర్యాయము చెడిపోవుటకు కారణము ముఖ్యముగనీవిషయమే. ఈప్రత్యేక హక్కుల నాశనమునకై ఇజ్మత్ పాషా పట్టుపట్టెను. కర్జన్ప్రభువు వినలేదు. రాజీ చెడిపోయినది. ప్రత్యేకహక్కులను కొంత మార్పులతో నిలిపియుంచవలెనని మిత్రమండలివారు మరల ప్రయత్నించిరి. తురుష్క

జాతీయప్రభుత్వము వినలేదు. రెండవ లాసేను సమావేశము నందీ విషయమున పూర్తిగ మిత్రమండలివా రొప్పుకొనిన తర్వాతనే సంధి కుదిరినది. ఇది తురుష్క జాతీయవాదులకు ప్రధానమయిన జయము.

(2)

పాశ్చాత్యులు సుల్తానులవద్ద ఫర్మానాలు పొందుట.

తురుష్కసుల్తానుల ప్రాభవము బాగు గనున్నపుడు తురుష్క సామ్రాజ్యము లో నివసించి వర్తకము చేసికొనుటకు పాశ్చాత్యదేశీయులు సుల్తానుల నాశ్రయించి యనుమతిని పొందుచు వచ్చిరి. పాశ్చాత్యప్రభుత్వములు నజరానాల నిచ్చి సుల్తానుల సముఖమునకు రాయబారులను బంపి తమ దేశీయులకు వర్తక సౌకర్యములను కలుగచేయు ఫర్మానాలను పొందుచుండిరి. గాని 1839 వ సంవత్సరమువరకును తురుష్కము యొక్క ఆర్థిక స్వతంత్రమున కెట్టిలోటు కలుగలేదు.

సుల్తానులు పాశ్చాత్య షావుకార్ల వద్ద ఋణములు చేయుట.

1839 వ సంవత్సరమున అబ్దుల్‌మజీదు సుల్తాను సింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఆయన కాలములో (1839—61) పాశ్చాత్య షావుకార్లనుండి విశేషముగ ఋణములను తెచ్చెను. కొంతసొమ్ము రుష్యాతో కలిగిన యుద్ధమునందు వెచ్చించెను. మిగతసొమ్ము దుర్వ్యయముచేసెను. తన కుమార్తెలలో నొకరిని తన ప్రధానమంత్రి

కుమారునికిచ్చి చేసిన వివాహమునకు నాల్గుకోట్ల ఫ్రాంకులను ఖర్చుచేసెను. తర్వాత రాజ్యమునకువచ్చినసుల్తాను అబ్దుల్ అజీజుకూడ (1861-76)లండనులోను పారిసులోను షావుకా ర్లనుండి యెక్కువగనే ఋణములను తెచ్చెను. కొంతకాలము నకు పాశ్చాత్యషావుకార్లనుండి తెచ్చిన ఋణము రెండువం దల డెబ్భైయైదుకోట్ల రూప్యములకుపెరిగెను. అసలు చెల్లిం చుటకు డబ్బులేకపోగ వడ్డీని చెల్లించుటకుకూడ ఋణము తేవలసి వచ్చినది. క్రొత్తఋణములు తెచ్చుట మానలేదు. ఋణములను సంపాదించినవారికి కమీషనులుకూడ నిచ్చిరి. సుల్తానుయొక్క ఐశ్వర్యము తగ్గలేదు. వచ్చెడు ఆదాకన్న ఖర్చెక్కువగుచుండెను. 1875 వ సంవత్సరమున సుల్తాను ప్రభుత్వము దివాళాయయ్యెను.

1881 వ సంవత్సరము డిశెంబరు నెలలో పాశ్చా త్యఋణదాతల పక్షమున పాశ్చాత్య ప్రభుత్వములు అప్పుడు సుల్తానుగనున్న సుల్తాను అబ్దుల్ హామీదును బలవంతపెట్టి విదే శీయుల ఋణముల తీర్మానము నిమిత్తమొక 'అట్టో మాను పబ్లికు ఋణసంఘము' (Council of Ottoman Public Debt) అను పాశ్చాత్య ప్రభుత్వ ప్రతినిధుల సంఘము నేర్పాటు చేయించిరి.

అట్టోమాన్ పబ్లిక ఋణసంఘము.

ఆ సంఘమునందు ఫ్రెంచి, ఇంగ్లీషు, డచ్చి, జర్మను, ఆస్ట్రియను, ఇటలీ, ప్రతి నిధులాగురును, ఇంపీరియలు అట్టో

మార్ బ్యాంకియొక్క ప్రతినిధి యొకడు నుండును. ఇంపీరి యలు అట్టోమార్ బ్యాంకియొక్క ప్రధాన పెట్టుబడి యంతయు ఫ్రెంచి ఆంగ్లేయులదై యుండెను. అట్టోమార్ పబ్లిక్ రుణసంఘమున కొక సంవత్సరము ఆంగ్లేయ ప్రతినిధియు మరియొక సంవత్సరము ఫ్రెంచి ప్రతినిధియు వంతుల వెంట సధ్యక్షత వహించెదరు. రుణదాతలలో నెక్కుడుమంది ఆంగ్లేయులును ఫ్రెంచివారును గనుక ఫ్రెంచి ఆంగ్లేయ ప్రతినిధులే నెల్లప్పుడును సధ్యక్షత వహించునటుల నిర్ణయించిరి. ఆసంఘ నిబంధనలను మార్చుటకు తురుష్క ప్రభుత్వమునకు అధికారములేదు. తురుష్క ప్రభుత్వము పొగాకు,ఉప్పు, స్టాంపులు, కల్లు సారాయి మొదలగు మత్తుపదార్థములు, చేపలు, పట్టు, మొదలగువాటిమీద వేయు పన్నులన్నియు నీ సంఘమునకు స్వాధీనతాకట్టు పెట్టబడినవి. ఈ సంఘమువారి యనుమతి లేనిదే యీపన్నులను మార్చుటకుగాని, క్రొత్తరుణములను తెచ్చుటకుగాని తురుష్క ప్రభుత్వమునకు అధికారము లేదు. ఈపన్నులనే గాక క్రమముగ మిగతపన్నులలో చాల భాగము కూడ నా సంఘమువారే వసూలుచేయుచు వచ్చిరి. ఈవిషయమును గూర్చి ద్యూవిలేయను గ్రంథకర్త యిటుల వ్రాసి యున్నాడు:—

"ఇతరదేశములలోవలెగాక తురుష్కములో ప్రభుత్వము పనిచేయుటకుగాని, క్రొత్తమార్గములు త్రొక్కుటకుగాని, సంస్కరించుటకుగాని స్వాతంత్ర్యము లేనిదై యున్నది. ఒకయుదాహరణము తీసికొందము. విదేశీయుల కివ్వబడిన

ప్రత్యేకహక్కులవలన, పన్నులవిషయమున తురుష్క ఆర్థిక విధానమునం దేమార్పులు ప్రవేశపెట్టుటకును వీలులేదు. వ్యాపారమునకు లైసెన్సులు పుచ్చుకొనవలెనని తురుష్క ప్రభుత్వము చట్టము ప్రవేశపెట్టగనే నాచట్టముక్రిందికి విదేశీయులు వచ్చిరచో అన్నివైపులనుండియు విదేశప్రభుత్వములు తమ అనసమ్మతిని తెలిపెదరు. మత్తుపదార్థముల మీాదపన్ను హెచ్చించి సాలుకు రెండుకోట్ల ఫ్రాంకుల నాదాయమెక్కువ చేయ యత్నింపగనే యందువలన నష్టమువచ్చు కొన్ని విదేశ ప్రభుత్వములు ప్రతిఘటించెను. వెంటనే ఆప్రయత్నమాపు చేయబడెను. నిప్పుపెట్టెలమీాదగాని, సిగరెట్లమీాదగాని పన్ను వేయ నాలోచించగనే విదేశప్రభుత్వము లందుకును అడ్డుతగిలిరి. పర్యవసాన మేమనగా తురుష్క ప్రభుత్వము డబ్బులేనిదనియు తన యుద్యోగస్థులకు జీతము లివ్వలేనిదనియు, విశేషముగ ఋణములుచేసినదనియు, వెక్కిరించబడుచున్నది. కాని యాప్రభుత్వము తనబొక్కసమును సంస్కరించుకొని దుస్థితినుండి తొలగింప ప్రయత్నించగనే యావెక్కిరించువారే అభ్యంతర పరచువారిలో ప్రథములుగ నుండిరి." ప్రపంచయుద్ధకాలమున యావనతురుష్కకక్షి వారు ఋణముచేయలేదు. యుద్ధవ్యయమంతయు జర్మనీయే భరించెను.

జాతీయ ఋణము

లాసేను సంధిలో తురుష్కమునుండి చీలిపోయిన బాల్కన్ రాష్ట్రములును మాండేటరీ రాజ్యములుగ చేయబడిన అరబుదేశములును అప్పటికి నిలిచియున్న తురుష్క ఋణములో నూటికి అరవై

పాళ్లు భరించవలెనని వ్రాయబడి నందున, మిగిలిన నలుబది పాళ్ళ ఋణమునే తురుష్కము చెల్లించవలసియున్నది. 1919 మొదలు 1922 వరకు జరుగుచుండిన స్వాతంత్రపోరాటకాలమున అంగోరా జాతీయ ప్రభుత్వము సుల్తానునుగాని మిత్రమండలినిగాని లక్ష్యపెట్టక తురుష్కప్రజలనుండి యావత్తు పన్నులు వసూలుచేసికొనెను. ప్రజలు తమ జాతీయ ప్రభుత్వమునకే పన్నులను చెల్లించిరి. అట్టోమాను పబ్లికు ఋణసంఘమువారు నిస్సహాయులై పన్నులనేమియు వసూలు చేయజాలక పోయిరి. ఆకాలమునుండియు అట్టోమాను పబ్లికు ఋణసంఘము దానంతట అది రద్దైనదని చెప్పవచ్చును. లాసేను సంధివలన తురుష్కజాతీయ ప్రభుత్వము తన ఆదాయమునుండి తానివ్వవలసిన ఋణములను వాయిదాల ప్రకారము చెల్లించుటకు కరారుచేసెను. అట్టోమాను పబ్లికు ఋణసంఘము, పన్నుల తాకట్టు, రద్దువర్చబడెను. తురుష్క దేశము ఆర్థిక స్వతంత్రమును పొందెను.

(8)

ఋణములిచ్చిన పద్ధతులు

"అట్టోమాను సుల్తానులకు పాశ్చాత్యులు ఋణములిచ్చిన పద్ధతులు కూడ ఋణదాతలకు గౌరవమయినవి కావు. దురదృష్టమైన తురుష్క సామ్రాజ్యములో చాల కాలము ప్రబలిన ఆర్థిక దుస్థితికిని, నిస్సహాయతకును, ఋణములు తెచ్చినవారితోబాటు ఋణములిచ్చినవారును కూడ సమాన బాధ్యులై యున్నారు. తురుష్కమున కప్పులిచ్చినవారు

సహజముగ భాగ్యవంతమైన ఆ దేశములోని ధనమును కొన్ని హక్కులమూలమున కొనిపోవలెనని తలంపుతోడనే రుణము లనిచ్చిరి. ఈ రుణములు తురుష్క దేశ సంపదయొక్క అభివృద్ధికొరకు చేయబడుట లేదనియు, సుల్తానుల దుర్వ్యయముకొరకు చేయబడుచున్నవనియు, వారికి తెలియును. ఈరుణములు సాధారణముగ మూడు పనులనిమిత్త మివ్వబడినవి. అవిఏవనగ:—

(1) రుణములిచ్చెడి దేశమునుండి తురుష్క ప్రభుత్వము యుద్ధసామాగ్రులను,కొనుక్కొని పోవుటకు. ఇందువలన రుణములమీద అసలు ఫాయిదాలు వచ్చుట యేగాక తాము నిర్ణయించిన ధరలకు తురుష్కులు సామాగ్రులు కొనుక్కొనుటలో తాము విశేషలాభము గడించెదరు.

(2) తురుష్కదేశములో కొన్నిహక్కులు సంపాదించుటకు.

(3) తమ దేశమునకును తురుష్కమునకునుగల తగాదాలు తమకనుకూలముగ పరిష్కారముజరిగేలాగు తురుష్కమంగీకరించుటకు, మరియు పాశ్చాత్య ప్రభుత్వములలో గల స్పర్థలవలన ఒకరు రుణము పెట్టినపుడు రెండవ ప్రభుత్వము వారును రుణముపెట్టి తమపలుకు బడిని స్థాపించుకొనుటకు సదా యత్నించెదరు. చాలవరకు తురుష్క రుణములు విదేశస్థులు కోరిన రైల్వేలు వేయుట, గనులు త్రవ్వుకొనుట, వ్యవసాయమునకును తోటలు పెంచుటకును గొప్పభూవసతు

లుపొందుట, మొదలగు హక్కులను కలుగజేసినవి. వడ్డీరేటు గాని మరల ఋణము ఎప్పుడుతీర్చబడునని గాని ఆలోచన ముఖ్యమైనదికాదు. ఋణము నిచ్చుటవలన తురుష్కములో ధన సంపాదన కవకాశములు పొందుటయే ముఖ్యమగు కోరిక. కొన్నివేళల తురుష్క మంత్రులకు లంచముల నిచ్చి కూడ ఋణములను సుల్తానులమీద అంటగట్టిరి. కొందరు విదేశ యుద్యోగస్థులు కాన్స్టాంటినోపిలులో నేయుండి తమ దేశీయులచే ఋణముల నిప్పించి తమదేశీయులకు ప్రత్యేక హక్కులను సంపాదించుట యందును వాటిని కాపాడుట యందును తమకాలములో చాలభాగము వినియోగించుచుండిరి." అని నవీనతురుష్కమునందు మీాయన వ్రాసియున్నాడు.

ఋణములిచ్చిన జాతులు.

తురుష్క ప్రభుత్వమునకు ఋణముల నిచ్చినట్టియు, వ్యాపారహక్కులను సంపాదించినట్టియు, జాతులలో ప్రధములు ఫ్రెంచివారు. తురుష్కమునకును ఫ్రెంచివారికిని గల సంబంధము తక్కినవారికన్న పాతది తురుష్క విద్యాంసులలో చాలమంది ఫ్రెంచిగ్రంథములను చదివెదరు. ఫ్రెంచివాఙ్మయము, రాజ్యాంగ విధానము తురుష్క విద్యార్థులను కొంతవర కాకర్షించినవి. 1914 వ సంవత్సర యుద్ధమునకు పూర్వము తురుష్క మివ్వవలసిన ఋణములో నూటికి ఏబదివంతున ఫ్రెంచివారికిని, పదిహేనువంతులు ఆంగ్లేయులకును, ఇరవై వంతులు జర్మనీకిని, తక్కినది బెల్జియము, హాలెండు ఇటలీ, ఆస్ట్రియా దేశములకును, నివ్వవలసి యుండెను. యుద్ధ

మునకు పూర్వము తురుష్కదేశమునందు, వ్యాపారము కొరకు పెట్టుబడి పెట్టబడినదానిలో కూడ ప్రథమస్థానము ఫ్రెంచివారికిని, రెండవస్థానము జర్మనీవారికిని, మూడవస్థానము ఆంగ్లేయులకును చెందియుండెను. ప్రపంచయుద్ధమునకు పూర్వము తురుష్కప్రజల పెట్టుబడివలన ఏర్పడినవి రెండు మూడు స్టీమరు కంపెనీలు మాత్రమే అయ్యుండెను. తురుష్కప్రభుత్వరుణములో బహు స్వల్పభాగమే తురుష్కజల కివ్వవలసియుండెను.

ఫ్రెంచివారి ఆర్థిక హక్కులు.

ఫ్రెంచివారు తురుష్కముయొక్క వివిధ భాగములలో ఆర్థిక హక్కులను సంపాదించిరి. నల్లసముద్రమునకును, [illegible] యను సముద్రమునకును సంబంధము కలుగజేయు రైలువేలు, రోడ్లు, కుర్డిస్థానులోని సూనెగనులు, రాగిగనులు, కొన్ని రేవులలో స్టీమర్లు నిలచు హార్బర్లు మొదలైనవి వారిచేతులలో నున్నవి. సైలీషియాలో కొంతవరకును, సిరియాలో దాదాపుగ యావత్తును, రైలువేలు, పట్టుకార్ఖానాలు, బ్యాంకిలు, యితరవ్యాపారములు ఫ్రెంచివారిక్రింద నున్నవి. అందుకొరకే ఫ్రెంచివారు సిరియాను మాండేటరీరాజ్యముగ స్వాధీనముచేసికొనిరి. నల్లసముద్రము దగ్గరనున్న హెరాక్లి యను బొగ్గుగనులు, పశ్చిమ అనటోలియాలోని బాలియా కరియాడీ వద్దనున్న తగరము, వెండిగనులు, అంగోరా సమీపమున అల్డాగువద్దనున్న తగరము, వెండి, తుత్తినాగము గనులు, అర్ఘునా మేడనువద్దనున్న సుప్రసిద్ధమగు

రాగిగనులు, అనటోలియాలో నైరుతిమూలనున్న వెండి, తగరము, గనులు ఫ్రెంచివారిక్రింద నున్నవి.

ఆంగ్లేయుల వర్తక హక్కులు.

ఆంగ్లేయులు గనుల స్వాధీనమునందు రెండవవారుగ వచ్చెదరు. గనులవిషయము న మూడవవారు జర్మనులు. కాన్‌స్టాంటి నోపిలులోను, స్మర్నాలోను బ్యాంకీలు, స్టీమరు కంపెనీలు, ప్రధానముగ ఆంగ్లేయులక్రింద నున్నవి. పశ్చిమ అనటోలియా లోని టొరాక్సు కంపెనీ లిమిటెడ్ అను ఆంగ్లేయ వర్తక సంఘము అరవై లక్షల నవరసుల పెట్టుబడితో పనిచేయు చున్నది. కొన్ని రైలువేలును, ఆంగ్లేయులక్రింద గలవు. గాని ప్రపంచ యుద్ధకాలమున తురుష్క సామ్రాజ్యములో జొరబడి, మెసపొటేమియా, పాలెస్టైన్, సిరియాలలో అపరి మితముగ పెట్టుబడిపెట్టి ఆంగ్లేయులు రైలువేలను వేయించి నారు. నీటిపారుదల కట్టడముల నిర్మాణమును గావించినారు. పెట్రోలుగనులు త్రవ్వించినారు. యుద్ధమునకు పూర్వము అన్నిజాతులు కలిసి పెట్టుబడి పెట్టిన మొత్తముకన్న యుద్ధ కాలమున ఆంగ్లేయులు పెట్టుబడిపెట్టిన ద్రవ్యము చాల హెచ్చుగనున్నది. అలికంటారానుండి పాలెస్టైన్ వరకును వేయబడిన గొప్పరైలువే గాక మెసపొటేమియాలో మాత్ర మే యుద్ధకాలమున ఆంగ్లేయులు పదికోట్ల డాలర్లు ఖర్చు పెట్టినారు. పాలెస్టైన్ లోను, పశ్చిమ ఆశియా మైనరులోను, రేవులు వృద్ధిచేసినారు. పాలెస్టైన్ లోను మెసపొటేమియా లోను, ఆంగ్లేయులయొక్క పలుకుబడిని బాగుగ సంపాదించు

టకు ఏమాత్రము ఖర్చులోను లోపము జరుగలేదు. ఈ వ్యయము తురుష్క ప్రభుత్వముయొక్క అనుమతితో చేసినదికాదు. రాజ్య సంపాదనకొరకు చేసినది. గావుననే మన పొటమియాను, పాలెస్టైను, ఆంగ్లేయులు యుద్ధము ముగిసినతరువాత వదలక తుదకు మాండేటులుగ తమక్రింద చేర్చుకొనినారు. పెట్టుబడి, వర్తకము రాజ్య సంపాదనకు గొప్ప పునాదులు. రాజ్య సంపాదనవలన మరల వర్తకము పెట్టుబడి బాగుగ విజృంభించును. ఇటుల వర్తకమునకును రాజ్యమునకును ఎడతెగని సంబంధము కలదు.

జర్మనీ పొందిన వర్తక హక్కులు.

జర్మనీ కొంచెము ఆలస్యముగ బయలుదేరినది. 1871 సంవత్సరమున జరిగిన ఫ్రెంచి జర్మని యుద్ధమువరకును జర్మనీ కైక్యత లేకుండెను. ప్రపంచమున తానెట్టి ప్రఖ్యాతి కలిగిన స్థానమును పొందగలుగునో జర్మనీకి తెలియదు. జర్మనీ కైక్యతను, అభివృద్ధిని లోకములో కీర్తిప్రతిష్ఠలను కలుగచేసినవారు ప్రస్తుత కైజరుయొక్క తాతయగు మొదటికైజరు చక్రవర్తియు ఆయనమంత్రి బిస్మార్కును. 1898వ సంవత్సరమున యిప్పటి కైజరు రెండవవిలియం చక్రవర్తి తురుష్కమునకు వచ్చెను. సుల్తానును దర్శించెను. మహమ్మదీయులకు తాను ముఖ్యస్నేహితుడనని చెప్పెను. తురుష్కములో తన దేశీయులు (జర్మనులు) వ్యాపారము చేసికొనుట కనేకహక్కులను పొంది వెళ్లెను. తురుష్కసామ్రాజ్యములో జర్మనులుకూడ తురుష్క సుల్తానుకు పెట్టుబడిపెట్టి వర్తక సౌకర్యములను పొందుచు

వచ్చెను. అనేక పెట్రోలియం, బొగ్గు, రాగి, క్రోము, గనులు ధాన్యములను ప్రత్తిని పండించు గొప్పప్రదేశములు, రైలు వేలు వేయు హక్కులు, ఇతరవ్యాపార హక్కులు, జర్మనులకు లభించెను. బాస్ఫరసు జలసంధినుండి బాగ్దాదువరకును 2400 మైళ్ళపొడుగుగల బాగ్దాదు రైలుమార్గమును వేయుటకు జర్మనులు హక్కును పొందుట రుష్యా యొక్కయు, ఇంగ్లాండు యొక్కయు, అసూయను భీతిని కలుగచేసెనని పైన తెలిపి యున్నాము. షటల్ అరాబు, టైగ్రీసు, యూఫ్రటీసు, నదుల మీద పడవలు నడిపించుటకును, అలెగ్జాండ్రియా, బాగ్దాదు రేవులలోను, పారసీక సముద్రముమీద కొన్నిచోట్లను ఓడలునిలచు రేవులను కట్టుటకును జర్మనులు అనుమతిని పొందిరి.

రుష్యా. ఇట్టి హక్కులు జర్మనులు పొందుటకు సహించలేక రుష్యాచక్రవర్తి తన సరి హద్దుల వరకును రైలుశాఖలు రాకూడదని జర్మనీకి తెలుపుటవలన జర్మనులు బాగ్దాదురైలువే లోని యుత్తరశాఖలను వదులుకొనిరి. 1900 వ సంవత్సరమున రుష్యాచక్రవర్తి తురుష్కప్రభుత్వమును బెదిరించి, జర్మనులకిచ్చిన రైల్లుగాక నల్ల సముద్రమువైపున నున్న రాష్ట్రములన్నిటిలోను తాము రైలుమార్గములను వేయుటకు హక్కులను పొందెను. రుష్యాప్రభుత్వము తన దేశములోనే రైళ్లువేసికొనుటలో సరిపోయి, తురుష్కములో సంపాదించిన రైలుహక్కులను ఫ్రాన్సున కిచ్చివేసెను. ఇంగ్లాండు, ఫ్రాన్సు, జర్మనీ, రుష్యా

లు తమలోతాము పోటీపడకుండ హక్కులు పొందుటకై రాయబారములు సలుపసాగిరి.

తురుష్కమును పలు కుబడిప్రదేశములుగ పంచుకొనుట.

1914 వ సంవత్సరమున ఈనాలుగు ప్రభుత్వముల మధ్యను రహస్యపుటొడంబడిక కుదిరినదని అంకరాను తలంచిరి. చైనాసామ్రాజ్యమును చేసినటులే తురుష్కసామ్రాజ్యమునుకూడ నీ నాలుగుప్రభుత్వముల పలుకుబడి ప్రదేశములుగ పంచుకొనుటకు నిర్ణయించినటుల తెలియవచ్చినది. ఎవరిభాగములో వారే అన్ని హక్కులు పొందవలెను. రెండవవారు పోటీకి రాగూడదు. ఇట్టి యొడంబడికలు చేసికొనుచున్న సమయముననే ప్రపంచయుద్ధము ప్రారంభమైనందున నివియన్నియు నిష్ఫలమైనవి. ప్రపంచచరిత్ర వేరుగమారినది.

అమెరికా.

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములకు కొంతకాలముక్రిందట స్మర్నాతో వర్తకముండెను. అది ఆగిపోయినది. 1910వ సంవత్సరమునుండియు మరల అమెరికాయొక్క వ్యాపారము తురుష్కములో వృద్ధిచెందెను. కొన్ని పెద్దవర్తకసంఘములు అమెరికావారివి. గాని అమెరికా క్రైస్తవ మతబోధకులు తురుష్కములో విద్యాలయములను వైద్యశాలలను ఇతరజాతులకన్న నెక్కుడుగ స్థాపించియున్నారు.

ఇతర యూరపుజాతులకును తురుష్కములో పెట్టుబడి, వ్యాపారము, హక్కులు, గలవు.

విదేశ బ్యాంకులు.

తురుష్కములో విదేశీయు లెన్నియో బ్యాంకులు స్థాపించియున్నారు. అవన్నియు విదేశీయుల వర్తక వ్యాపారాభివృద్ధికే వినియోగపడుచున్నవి. తురుష్కుల క్రింద చెప్పదగిన బ్యాంకులు రెండేగలవు. ఒకటి వ్యవసాయబ్యాంకి. రెండవది నేషనలు అటోమాను బ్యాంకి.

(4)

ప్రత్యేక హక్కులు.

ఇంతకన్న తురుష్కము నధోగతికి తెచ్చినవి, తురుష్కములో కాపురముండునట్టియు, లేక వ్యాపారముచేయునట్టియు, విదేశస్థులకు న్యాయవిచారణ, కోర్టులు, పన్నులు, వర్తకము మొదలగువాని సంబంధముగు ప్రత్యేక హక్కులను (Capitulations) కలుగ చేయుచు చేసిన యొడంబడికలు. ఈహక్కులు ప్రథమమున ఫ్రెంచివారి కివ్వబడెను. తరువాత మిగత దేశీయు లొకరితరువాత నొకరు పొందిరి. మొదటనివి సుల్తానుల కర్జీలిచ్చి సంపాదించిరి. తరువాత భయపెట్టిపొందిరి. ఈయొడంబడికలేమియు, అందుకుసంబంధించిన విదేశ ప్రభుత్వమువారి యనుమతి లేనిదే సుల్తానులు మార్పుదలచేయగూడదనియు, రద్దుచేయగూడదనియు, 1878 సంవత్సరమున యూరపు ప్రభుత్వములకును సుల్తానులకును జరిగిన బర్లిను సంధిలో వ్రాసికొనినారు. విదేశీయులుపొందిన హక్కులుముఖ్యముగ మూడువిధములుగనుండెను.

(1) న్యాయవిచారణ. (2) వర్తకము. (3) పన్నులు

న్యాయవిచారణ హక్కులు.

న్యాయవిచారణ సందర్భమున విదేశీయులు తురుష్క దేశములో తమ స్వతంత్రకోర్టులను న్యాయవిచారణాధికారులను న్యాయవిచారణాపద్ధతులను స్థాపించుకొనిరి. తమ దేశచట్టములకు మాత్రమే లోబడిరి. తురుష్క దేశ చట్టములకు కోర్టులకు న్యాయవిచారణాధికారులకు వీరిమీద అధికారము లేదు. ఇద్దరు వివిధదేశములకు చెందినవారి మధ్యతగాదాలు కలిగినపుడు ప్రతివాది యొక్క కోర్టులో విచారణజరిగి తీర్పు చెప్పబడును. తురుష్కుల మధ్యను విదేశీయులమధ్యను తగాదాలు కలిగినపుడు ముగ్గురు తురుష్క న్యాయాధికారులును ఇద్దరు విదేశ న్యాయాధికారులును విదేశ రాయబారి యొక్క ప్రతినిధియు, కలిసి యొకకోర్టుగా నేర్పడి విచారించి తీర్పు చెప్పెదరు. గాని యాతీర్పు విదేశప్రభుత్వపు రాయబారికి పోనలెను. ఆయన అంగీకరించి నటుల సంతకము చేయవలెను. అటుల సంతకము చేయుటకు ఆయన నిరాకరించినయెడల ఆతీర్పు చెల్లనేరదు. విదేశీయు డెవడైన నొక తురుష్క దేశీయుని హత్యగావించినను హాని కలుగచేసినను అతనిపై విదేశ రాయబారివద్ద ఫిర్యాదు చేయవలసినదేగాని తురుష్క పోలీసుకుగాని, కోర్టుకుగాని ఎట్టిఅధికారము లేదు. ఇందువలన పాశ్చాత్యుల ఆధిక్యత, అహంభావము బాగుగ స్థాపితమయ్యెను.

వర్తక హక్కులు.

వర్తకవిషయమున విదేశీయుల కేర్పడిన హక్కులింతకన్న ఎక్కువవి. ఏవిదేశ

వర్తక సంఘమైనను, తురుష్క ప్రభుత్వముయొక్క అనుమతి లేకనే తురుష్క ప్రభుత్వమునకు తెలుపకుండగనే తురుష్కములో నెచటనైనను స్థాపించుకొనవచ్చును. ఇటులనే విదేశ బ్యాంకీలు, వ్యాపారగృహములు, వర్తక ప్రతిష్ఠాపనలు, స్వేచ్ఛగ తమంతటనవి స్థాపించుకొనవచ్చును. ఈవిదేశ వ్యాపార ప్రతిష్ఠాపనలు తమతమ దేశములయొక్క చట్టములకే లోబడియున్నవి. గాని తురుష్కచట్టములకు లోబడిలేవు. ఈవ్యాపార నిర్వహణమునకై తురుష్క ప్రభుత్వముయొక్క సమ్మతిలేకుండగనే విదేశీయులు తమ పోస్టాఫీసులను తురుష్క సామ్రాజ్యమంతటను స్థాపించుకొనిరి.

పన్నులు చెల్లించ నక్కరలేదు.

పన్నులవిషయమునగూడ విదేశస్థులు తురుష్కులకన్న చాలనెక్కువ సౌకర్యముల ననుభవించిరి. మొదట యొడంబడిక జరిగినపుడే తురుష్క దేశమునకే విదేశీయులు ఎగుమతి దిగుమతిచేయు సరకులపై నూటికింతయని పన్నులు చెల్లించునటుల నిర్ధారణ కాబడెను. అవి సాధారణముగ నూటికి అయిదువంతున నున్నవి. అంతకన్న ఎక్కువ పన్ను వేయుటకు తురుష్కప్రభుత్వమునకు హక్కులేదు. మరి యే యితర పన్నులును, ఈ విదేశీయులు తురుష్క ప్రభుత్వమునకు చెల్లింప నక్కరలేదు. వారు నివసించు గృహములమీద పన్నులివ్వ నక్కరలేదు. మ్యునిసిపలు పన్నులు చెల్లింప నక్కరలేదు. మోటారుకారులమీదను బస్సులమీదను పన్నులను చెల్లింప నక్కరలేదు. వారి సరకులు దేశములోని వివిధభాగ

ములలోనికి రవానాయగు నపుడు నాయరుపన్నులు గేట్లపన్నులు చెల్లింప నక్కరలేదు. రోడ్లపన్ను యిక్కాకంటాక్సు చెల్లింపనక్కరలేదు. పన్నుల బాధయంతయు తురుష్కుల మీాద పడెను ఇతర పన్నులేవియు నివ్వక తురుష్క ప్రభుత్వోద్యోగస్థులు నిస్సహాయులై చూచుచుండగ, వారిని లక్ష్యపెట్టక, తమ దేశరాయబారుల యొక్క ప్రత్యేక సంరక్షణను పొందుచు, ఎప్పుడో తాతలనాడు ఏర్పడిన స్వల్ప ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులను మాత్రము చెల్లించుచు, విదేశవర్తకులు తమ చిత్తము వచ్చినచోట్ల నెల్ల గిడ్డంగులేర్పరుచుకొని, తమ సరుకులతో తురుష్క సామ్రాజ్యమునంతను నింపివేసిరి. ఈ విదేశసరకుల వ్యాపకముతో దేశములోని స్వదేశి చేతి పనులు గృహపరిశ్రమలు, నశించినవి. దీనికెట్టి ప్రతీకారము సల్పుటకును, ప్రతి బంధకములు కలిగించుటకును, సుల్తాను యొడంబడికలచే బంధించుకొని నిస్సహాయుడై యుండెను.

లాసేను సంధివలన ప్రత్యేకహక్కులన్నియు రద్దు పడినవి.

1923 సంవత్సరమున జరిగిన లాసేను సంధిలో విదేశీయుల ప్రత్యేక హక్కులన్నియు (Capitulations) రద్దుపరచబడినవి. అప్పటినుండియు విదేశీయుల పోస్టాఫీసులు న్యాయస్థానములు నంతరించినవి. తురుష్కులతో తురుష్కములో నుండెడి విదేశీయులును తురుష్క చట్టముల క్రిందికిని, తురుష్క న్యాయస్థానముల యధికారము క్రిందికిని పూర్తిగ వచ్చిరి. తురుష్క దేశములోనున్న అందరి ప్రజల మీాదను స్వదేశస్థులైనను, విదేశస్తులయినను అన్నివిధములగు

పన్నులను తురుష్క ప్రభుత్వము తన యిచ్చవచ్చినటుల వేయును. విదేశములకు రాకపోకలనుచేయు సరకులపైన ఎగుమతి దిగుమతిపన్నులు యిచ్చవచ్చిన విధమున తురుష్క దేశములోని పరిశ్రమాభివృద్ధి కనుకూలముగ తురుష్క పార్లమెంటు వేయగలదు. హెచ్చించగలదు. తగ్గించగలదు. విదేశవర్తకులు తురుష్క చట్టముల ప్రకారమే వర్తకసంఘములు బ్యాంకులు స్థాపించుకొనవలెను.

తురుష్కుల పెట్టుబడి, తురుష్కులయాజమాన్యము నూటికి ఏబదియొక్క వంతులకు తక్కువగనున్నచో, వర్తక సంఘములు స్థాపించుటకు వీలులేదని, తురుష్క ప్రభుత్వము శాసించినది. గ్రీకుల ఏథెన్సుబ్యాంకి మూసివేయబడినది. ఆంగ్లేయుల పరాసులదగు, అట్టోమాన్ బ్యాంకి పేరు మార్చుకొనవలసి వచ్చినది. దానియొక్క డైరెక్టరు జనరల్ (ప్రధాన కార్యనిర్వాహకుడు) తురుష్కుడై యుండి తీరవలెనని, తురుష్క ప్రభుత్వమువారు శాసించిరి. సైలీషియాలోనున్న ఫ్రెంచి బ్యాంకులు తీసివేయబడినవి. తురుష్కుల బ్యాంకులకు ప్రభుత్వమువారును మంచి ప్రోత్సాహమిచ్చుచున్నారు. తురుష్కులదగు, నేషనలు అట్టోమాన్ బ్యాంకికి బ్యాంకి నోట్లనువేయు నధికారమునిచ్చిరి. వ్యవసాయబ్యాంకిని ప్రభుత్వమువారుతమ క్రిందికి తీసికొనినారు.

విదేశ కంపెనీలకు నిరుత్సాహము

ఏలయినపుడెల్ల ఏలయిన విధముల నెల్ల విదేశీయుల పెట్టుబడిని, విదేశవర్తక కంపెనీలను జాతీయ ప్రభుత్వమువారు

నిరుత్సాహ పరచుచున్నారు. ఇదివరకు పనిచేసికొనుటకు హక్కులనుపొందిన విదేశకంపెనీలకు గడువు తీరగనే మరల హక్కులిచ్చుటలేదు. వాటికి హక్కులు మాత్రముండి పని ప్రారంభించక యుండినచో వాటిని రద్దుపరచియున్నారు.

(5)

మత సంఘముల ప్రత్యేకహక్కులు (Millets).

తురుష్క సామ్రాజ్యములో ప్రథమము నుండియు మహమ్మదీయులును, క్రైస్తవులును, యూదులును కాపురముండిరి. ఈమత సంఘములలోని వివిధయంతర్భాగములకును మతస్వేచ్ఛయుండి వారివారి దేవాలయములనుకట్టుకొని వారివారి మతగురువులనుకలిగి వారియిచ్చవచ్చిన విధమున నారాధనసల్పుటకు హక్కుకలిగి యుండుటేగాక, తమతమ మతముల యాధిపత్యమున, కొన్ని స్వపరిపాలనాహక్కులు కూడ కలిగియుండిరి. 1453 సంవత్సరమున రెండవమహమ్మదు సుల్తానుచక్రవర్తి కాన్స్టాంటినోపిలును జయించినతరువాత నరాజ్యములోని మహమ్మదీయులుకాని ప్రజలను వారివారి మతపీఠముల క్రింద మతసంఘములుగ విభజించి, యామతాధిపతుల కా సంఘములమీద మతసంబంధమైనట్టియు, రాజకీయమైనట్టియు నధికారములను కలుగజేసెను. విదేశీయులు తమరాయబారుల మూలమున మాత్రమే తురుష్క సుల్తానులతో సంబంధమున్నటుల, తురుష్కసామ్రాజ్యప్రజల మతసంఘములకును తమ పీఠాధిపతులమూలమున సుల్తానులతో సంబంధముండెడిది. తురుష్కప్రభుత్వము మహా

పన్నులను తురుష్కప్రభుత్వము తన యిచ్చవచ్చినట్టుల వేయును. విదేశీయులకు రాకపోకలనుచేయు సరకులపైన ఎగుమతి దిగుమతిపన్నులు యిచ్చవచ్చిన విధమున తురుష్క దేశములోని పరిశ్రమాభివృద్ధి కనుకూలముగ తురుష్క పార్లమెంటు వేయగలదు. హెచ్చించగలదు. తగ్గించగలదు. విదేశవర్తకులు తురుష్క చట్టముల ప్రకారమే వర్తకసంఘములు బ్యాంకులు స్థాపించుకొనవలెను.

తురుష్కుల పెట్టుబడి, తురుష్కులయాజమాన్యము నూటికి ఏబదియొక్క వంతులకు తక్కువగనున్నచో, వర్తక సంఘములు స్థాపించుటకు వీలులేదని, తురుష్క ప్రభుత్వము శాసించినది. గ్రీకుల ఏథెన్సుబ్యాంకి మూసివేయబడినది. ఆంగ్లేయుల పరాసులదగు, అట్టోమాన్ బ్యాంకిపేరు మార్చుకొనవలసి వచ్చినది. దానియొక్క డైరెక్టరు జనరల్ (ప్రధాన కార్యనిర్వాహకుడు) తురుష్కుడై యుండి తీరవలెనని, తురుష్క ప్రభుత్వమువారు శాసించిరి. సైలీషియాలోనున్న ఫ్రెంచి బ్యాంకులు తీసివేయబడినవి. తురుష్కుల బ్యాంకులకు ప్రభుత్వమువారును మంచి ప్రోత్సాహమిచ్చుచున్నారు. తురుష్కులదగు, నేషనలు అట్టోమాన్ బ్యాంకకి బ్యాంకీ నోట్లనువేయు నధికారమునిచ్చిరి. వ్యవసాయబ్యాంకిని ప్రభుత్వమువారుతమ క్రిందికి తీసికొనినారు.

విదేశ కంపెనీలకు నిరుత్సాహము

వీలయినపుడెల్ల వీలయిన విధముల నెల్ల విదేశీయుల పెట్టుబడిని, విదేశవర్తక కంపెనీలను జాతీయ ప్రభుత్వమువారు

నిరుత్సాహ పరచుచున్నారు. ఇదివరకు పనిచేసికొనుటకు హక్కులనుపొందిన విదేశకంపెనీలకు గడువు తీరగనే మరలా హక్కులిచ్చుటలేదు. వాటికి హక్కులు మాత్రముండి పని ప్రారంభించక యుండినచో వాటిని రద్దుపరచియున్నారు.

(5)

మత సంఘముల ప్రత్యేకహక్కులు (Millets).

తురుష్క సామ్రాజ్యములో ప్రథమము నుండియు మహమ్మదీయులును, క్రైస్తవులును, యూదులును కాపురముండిరి. ఈమత సంఘములలోని వివిధయంతర్భాగములకును మతస్వేచ్ఛయుండి వారివారి దేవాలయములనుకట్టుకొనివారివారి మతగురువులనుకలిగి వారియిచ్చవచ్చిన విధమున యారాధనసల్పుటకు హక్కుకలిగి యుండుటేగాక, తమతమ పీఠముల యాధిపత్యమున, కొన్ని స్వపరిపాలనాహక్కులు కూడ కలిగియుండిరి. 1453 సంవత్సరమున రెండవమహమ్మదుసుల్తానుచక్రవర్తి కాన్స్టాంటినోపిలును జయించినతరువాత తనరాజ్యములోని మహమ్మదీయులుకాని ప్రజలను వారివారి మతపీఠముల క్రింద మతసంఘములుగ విభజించి, యామత పీఠాధిపతుల కా సంఘములమీద మతసంబంధమైనట్టియు, రాజకీయమైనట్టియు నధికారములను కలుగజేసెను. విదేశీయులకు తమరాయబారుల మూలమున మాత్రమే తురుష్క సుల్తానులతో సంబంధమున్నటుల, తురుష్కసామ్రాజ్యప్రజలైన మతసంఘములకును తమ పీఠాధిపతులమూలముననే సుల్తానులతో సంబంధముండెడిది. తురుష్కప్రభుత్వము మహా

మ్మదీయ మతసిద్ధాంతములమీద నిర్మింపబడినదై యుండెను. ఖురానులోని శాసనములను మహమ్మదీయ ప్రజలపై అమలు జరిపెను. మహమ్మదీయులుకాని వారి కా శాసనములెటుల వర్తించును? అందువలన మహమ్మదీయులుకాని ప్రజలు తమ తమ పీఠాధిపతులక్రింద తమమత శాసనములప్రకారము, విద్య, వివాహము, వివాహవిచ్ఛేదము, వారసత్వము, దాయభాగము, మొదలగు విషయములలో నడచునట్లు న్యాయవిచారణ పొందునట్లు తురుష్కప్రభుత్వ మేర్పాటు చేసెను. ఇందువలన నీమతసంఘములమీద వారి పీఠాధిపతులు మతసాంఘిక న్యాయవిచారణ అధికారములు కలిగి చాలపలుకుబడి గలిగి యుండిరి. ప్రతిమతసంఘమువారును వారి పాఠశాలలను పెట్టుకొనుచు వారిచట్టముల ననుసరించుచు, వారి మతగురువులచే న్యాయవిచారణ పొందుచు వచ్చిరి. కొన్ని పన్నులనుకూడ మతగురువులు వేసెదరు. వాటినా ప్రజలివ్వవలెను. ప్రభుత్వము వారు అందరిప్రజలమీదపన్ను వేయుట మతసంబంధములేనివ్యవహారములన్నిటిలోను నధికారముచలాయించుట, దేశసంరక్షణచేయుట, శాంతినికాపాడుట, మొదలగుపనులుచేయుదురు. మతసాంఘికసంబంధములేని విషయములు మాత్రమే ప్రభుత్వన్యాయస్థానములలో విచారణకువచ్చును. ఈవిషయము మహమ్మదీయులకునువర్తించెను. ఏచట్టమైనను ప్రభుత్వము చేసినపుడు తురుష్క మహమ్మదీయుల ప్రధానగురువగు షేకుల్ ఇస్లాము దానిని అంగీకరించవలెను. అనగ నది మహమ్మదీయమతమునకు వ్యతిరేకముగ లేదని ఒప్పుకోవలెను.

ప్రత్యేక హక్కుల వలనజాతీయభావము నశించుచున్నది.

మతసంఘములకు ప్రత్యేక హక్కులనిచ్చుటవలన ప్రభుత్వమునందుకంటె ఎక్కువ భక్తి నీసంఘములవారు తమగురువులకు చూపుచుండిరి. సుల్తానుల దర్బారులు జరిగినపుడు వివిధమత సంఘముల ప్రధానమతగురువులు, తమమతసంబంధమగుదుస్తులనుధరించి తమక్రిందనుండెడి సంఘములకు ప్రతినిధులుగనాదర్బారులకు హాజరగుచుండిరి. ఈపద్ధతివలన తురుష్కజాతీయభావము ప్రజలలో లేకుండబోయిప్రత్యేక మతశాఖాభావమే గట్టిగనిలచెను. నేను, షయ్యాను; నేను సున్నిని; నేను 'రోమనుకాథలికును,' నేను ప్రొటెస్టాంటును; నేను 'ఆర్మినియనును, నేను 'గ్రెగేరియనును. అనిమాత్రమే ప్రతివాడునుచెప్పనుగాని మేము తురుష్కులమని వీరుచెప్పుటలేదు. ఈ మతగురువులు తమకుగల పలుకుబడిని దుర్వినియోగముచేసి తమ క్రిందనున్న మతస్థులచే నితరమతస్థులపై పోట్లాటలకు పురిగొల్పుట తటస్థించినది. క్రైస్తవులలోని వివిధశాఖలలో పరస్పర పోరాటములు, క్రైస్తవులకును మహమ్మదీయులకును కలహములు, మహమ్మదీయులలో సున్నీలకును షయ్యాలకును కలహములు, కలుగుట కీ మతగురువుల ప్రోత్సాహమే కారణము.

లాసేను సంధివలన రద్దుచేయబడినవి.

తురుష్కజాతీయవాదులు వివిధమత సంఘములకుగల ప్రత్యేక హక్కులన్నియు జాతీయ ఐక్యతకును జాతీయ ప్రభుత్వఅధికారమునకును వ్యతిరేకమనితలచి యా ప్రత్యేకహక్కు

లన్నిటిని లాసేను సంధివలన రద్దుపరచిరి. తురుష్క మహమ్మదీయ ప్రధాన మతగురువగు షేకుల్ ఇస్లాము, ఉద్యోగమును తీసివేసిరి. తురుష్క ప్రజాస్వామ్యమునకు మతముతో గల సంబంధమును త్రెంచివైచిరి. అన్ని మతములకును సమాన గౌరవము గలదనియు ఎవరి యిచ్చవచ్చిన మతమును వారవలంబింపవచ్చుననియు శాసించిరి. ఏమత మవలంబించినను పౌరుల కందరకును పౌరస్వత్వములు సమానముగ నుండును. అన్ని యుద్యోగములకును అందరును అర్హులు. చట్టములయెదుట అందరును సమానులు. వివాహము, వారసత్వము, దాయభాగము, మొదలగు ప్రత్యేక సాంఘికవిషయములలో గూడ తురుష్క ప్రభుత్వ న్యాయస్థానములకే విచారణాధికారముగలదు. ఈవిషయములన్నిటిలోను మార్పులుచేయుటకు తురుష్క ప్రజాప్రతినిధి సభకు సంపూర్ణాధికారము గలదు. ప్రతిపౌరుడును తా నేమతమునవలంబించినను తురుష్క ప్రజాస్వామ్య పౌరుడనని గర్వపడుచు తురుష్కుడనని పిలచుకొనుచు తానెచట సంచరించినను తురుష్కజాతీయపతాకము తన్ను సంరక్షించుననువిశ్వాసమును కలిగియున్నాడు.

తురుష్క
ప్రజాస్వామికము

పన్నెండవ అధ్యాయము

ఖిలాఫతును రద్దుపరచుట

(1)

ఖిలాఫతును రద్దుపరచుట.

1922వ సంవత్సరము నవంబరు 19 వ తేదీన సుల్తాను పదవినుండి ఖిలాఫతును వేరుచేసి సుల్తానుపదవిని అసలే రద్దుపరచి ఖిలాఫతు పదవికి అట్టోమాన్ రాజవంశమునకు చెందిన అబ్దుల్ మజీదు ఎఫ్ఫెండి యనునాయనను తురుష్క పార్లమెంటు నియమించెనని పైన చెప్పియున్నాము. అందువలన ఖిలాఫతుకుగల రాజ్యచిహ్నము లన్నియుపోయి న్యాయవిచారణాధికారము తీసివేయబడి, కేవలముశృంగేరి శంకరాచార్యులు, పోపు, ఆర్చిబిషపు ఆఫ్ కేంటరుబరీ,లవలె ఖిలా

పక్షుకూడ కేవలము మతపీఠముగ చేయబడెను. గాని చరిత్రలో ఖలాఫ తెప్పుడును రాజ్యాధికారముతో సంబంధించి యుండెను. ఖలాఫతు, మహమ్మదీయ మతమును రాజ్యాధికారముతోడను అవసరమైనచో యుద్ధముల మూలముననను సంరక్షించుటకు ఏర్పడిన ప్రతిష్ఠాపనయని మహమ్మదీయుల నమ్మకమైయుండెను. అంతేగాని ధర్మశాస్త్రముల యర్థమును విశదీకరించి మతబోధను వ్యాపింపజేయు పీఠముకాదు. మరల నికముందు ఖలాఫతు పీఠాధిపతి సమయము దొరకినపుడు రాజ్యాధికారమును పొందుట కెప్పటికైన ప్రయత్నించి రాజరికమును పునరుద్ధరించుట కవకాశము గలదు. ఆయన పూర్వపు రాజవంశమునకు జెందినవాడు. రాజవంశ ప్రతిష్ఠ ఆయనయందు మూర్తీభవించియున్నది. ఆయన క్రిందనున్న మతగురువు లాయన పక్షమున ప్రజలను చేర్చవచ్చును. మత గురువులు ఖలాఫతుయొక్క అండనుచేరి, ప్రజలమీద తమ పలుకుబడిని దృఢపరచుకొనుటకు ప్రయత్నించు చుందురు. మరియు ప్రభుత్వ బొక్కసములోనుండి ఖలాఫతు పదవి నధిష్టించువారికి, సాలుకు యిరువదినాలుగు వేల సవరనులును, ఆయనకుమార్తెకును, కూతుళ్ళకును సాలుకు కొంతసొమ్మును చనిపోయినతరువాత వితంతువులకు కొంతసొమ్మును, ఉపకార వేతనములక్రింద ఖర్చుపెట్టుట ప్రజలకు లాభములేని పని యనియు, అనవసర వ్యయమనియు చాలమంది తురుష్క పార్లమెంటు సభ్యులు తలచసాగిరి. ఈఅన్ని కారణములచేతను 1924వ సంవత్సరము మార్చినెల 3వ తేదీన తురుష్క పార్లమెంటువారు ఖలాఫకుపదవిని రదుపరచిరి. ఖలాఫతు పదవి

లోనున్న అబ్దులుమజీదు ఎఫ్పెండీ తన కుటుంబముతో కూడ తురుష్కమును వదలి యూరపుఖండమునకు లేచిపోయెను. అబ్దులుమజీదు ఎఫ్పెండీమిగుల యోగ్యుడే, జాతీయ భావములుగలవాడే, గాని ఖిలాఫతుపీఠము నిలిచియుండుట తురుష్కసంపూర్ణ ప్రజాస్వామికమునకు అపాయకరమని యెంచి జాతీయవాదులు ఖిలాఫతును రద్దుపరచి, ఎఫ్పెండీ ఖలీఫాను వెళ్లగొట్టిరి. దేశప్రభుత్వమంతేయు కేవలము జాతీయప్రభుత్వముయినపుడు, మతపీఠాధిపతిని ప్రభుత్వమువారు పోషించుచుండుటవలన నాయనమతేమపేర ప్రభుత్వముపై కుట్రలు చేయుటకును, ప్రభుత్వమువారు చేయు సంస్కరణల కడ్డు తగులుటకును అవకాశము కలుగునే కాని, యంతకన్న నాయనవలన ప్రయోజనమేమియు నుండదు. తురుష్క నూన్నీలమతగురువగు షేకుల్ యిస్లామువదవినిగూడ తురుష్కపాలెంటువారు రద్దుపరచిరని పైన చెప్పియున్నాము. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు ఆంగ్లేయ సామ్రాజ్యము నుండి విడిపోయి స్వతంత్రమైన ప్రజాస్వామికమైనపుడు, మతమునకును ప్రభుత్వమునకును ఎట్టి సంబంధము లేదని రాజ్యాంగవిధానములో నిర్ణయించుకొనిరి. అచట ప్రభుత్వమేమతమును పోషింపదు. ఏమతమును నిషేధింపదు. అటులనే తురుష్కజాతీయవాదులును గావింప నిశ్చయించుకొనిరి.

(2)

ఖిలాఫతుచరిత్ర. మహమ్మదీయ మతస్థాపకులగు మహామ్మదు ప్రవక్త క్రీ॥ శ॥ 570 వ సంవత్స

రమున మక్కాలోని యొక మిగుల పలుకుబడి గలిగిన తెగకు నాయకులైన కుటుంబములో జన్మించెను. ఏకేశ్వరోపాసన మతమును బోధించెను. కాని శత్రువు లెక్కువై ఆయన యనుచరులను హింసించసాగిరి. ఆయనను చంపుటకు పెక్కు సార్లు యత్నించిరి. కావున తన యనుచరులను యుద్ధభటులుగ తయారుచేసెను. అరేబియా దేశమంతయు క్రమముగ నీయనమతమును స్వీకరించెను. అరబ్బులు యుద్ధభటులుగ తయారైరి. వీరి సహాయమున ప్రవక్త మహమ్మదు గొప్ప రాజ్యమును స్థాపించి చనిపోయెను. ఆరాజ్యమున కాయన రాజు, న్యాయవిచారణాకర్త, మతగురువునై యుండెను. ఆయన క్రీ. శ. 632వ సంవత్సరమున పరమపదించెను. ఆయన తరువాత వచ్చిన ఖలీఫాలగు (వారసులగు) 'అబూబకరు' 'ఉమరు' 'ఉస్మాన్'ల కాలమున మహమ్మదీయ సామ్రాజ్యము విశేషముగ విస్తరించి రోమక సామ్రాజ్యమును విచ్ఛిన్నము చేసెను. ఈఖలీఫాలా సామ్రాజ్యమునకు చక్రవర్తులు, మతగురువులు, మతసంరక్షకులు, సర్వసేనాధిపతులు, న్యాయవిచారణ కర్తలునై నిరంకుశాధికారము కలిగియుండిరి. గాని ఈ ఖలీఫాలు దైవభక్తి పరాయణులై రాజ్యాధికారము మధ్య పేదల వలె యాడంబర రహితమైన జీవితమునే కలిగియుండిరి. వీరి తరువాత ఆలీని ఆలీయొక్క కుమాళ్ళను చంపి ఒమయదు కుటుంబమువారు ఖలీఫాలైరి. అరేబియా సామ్రాజ్యము రెండువందల సంవత్సరము లుచ్ఛస్థితియం దుండెను. అటుతరువాత యీ సామ్రాజ్యప్రతిభ తగ్గిపోయి అబ్బాసీదు రాజ

కుటుంబమువారిచే బాగ్దాదుపట్టణము రాజధానిగ స్థాపించ బడిన మరియొక సామ్రాజ్యము విస్తరిల్లెను. బాగ్దాదునగర రాజము మెసపొటేమియా దేశమునందున్నది.

బాగ్దాదువైభవము.

బాగ్దాదు సామ్రాజ్యాధీశులే ఖలాఫతునుకూడ కలిగి మహమ్మదీయ మతసంరక్షకులై సర్వసేనాపతులై, న్యాయాధిపతులై నిరంకుశ చక్రవర్తులై యుండిరి. బాగ్దాదు ఖలీఫాలు గొప్ప విద్యాపోషకులై నాగరికతను కళలను ప్రకృతిశాస్త్రములను అభివృద్ధి చేసిరి. సంగీతము, సాహిత్యము, కవిత్వము, వారి ప్రత్యేక యాదరణనుపొందెను. కట్టడముల నిర్మాణమునందును, శిల్పచాతుర్యమునందును, నూతన విధానములను నెలకొల్పిరి. ఫలపుష్పభరితమైన యుద్యానవనములు, అందమైన కట్టడములు, సుగంధ పరిమళద్రవ్యములు, హృదయాకర్షమైన చిత్రరువులు, రంగురంగుల తివాసీలు, మొదలగు భోగపరాయణత్వము వారి యాజమాన్యమున వెలసెను. ఇతరమతస్థులకు పూర్తిగ మతస్వేచ్ఛ యుండెను. బాగ్దాదునుండి నాగరీకతను ప్రకృతి శాస్త్రములను, కళలను, శిల్పవిధానములను యూరపుజాతులు నేర్చుకొనిరి. 1258 వ సంవత్సరమున మంగోలియా జాతికి జెందిన హూలగుచే బాగ్దాదు జయించబడి, దోచుకొనబడి ఖలీఫా చంపివేయబడెను.

ఈజిప్టులోని ఖలాఫతు.

ఇందువలన ఖలాఫతుపదవి రాజ్యాధికారమునకును మహమ్మదీయ మత సంరక్షణకును, న్యాయవిచారణకును సం

బంధము లేకుండ నెన్నడును కేవలము మతపీఠముగ నుండలేదని స్పష్టమగుచున్నది. బాగ్దాదు పడి పోయినతరువాత ఈ జిప్తులోని రాజులను వెళ్లగొట్టి రాజ్యాధికారమును వహించిన మామ్లుకుఖానిసవంశమువారు తమరాజ్యాధికారమునకు శాస్త్రీయమగు హక్కును కలుగజేసి కొనుటకై అబ్బాసీదు రాజుకుటుంబీకు నొకనిని) బాగ్దాదు ఖలావతువంశీకు నొకనిని) ఈజిప్టుకుకొనిపోయి, ఆయనను రాజ్యమునకును ఖిలాఫతుకును పట్టాభిషిక్తునిజేసి రాజ్యాధికారమంతయు తామే చలాయించిరి. ఇందువలన బాగ్దాదునుండి ఖిలాఫతుపదవి ఈజిప్టునకు వచ్చినది. హిందూదేశములోని పీష్వాలవలె మామ్లుకు ఖానిసలు అబ్బాసీదు రాజవంశము పేర పాలమును జరిపిరి.

తురుష్క చక్రవర్తి ఖలీఫా.

ఇంతలో 13 వ శతాబ్దము యొక్క ఆఖరు భాగమునుండియు అట్టోమాన్ రాజవంశము వారిక్రింద తురుష్క సామ్రాజ్యము ఆసియా, యూరపు ఆఫ్రికాఖండము లలో అప్రతిహతముగ వ్యాపించెను. 1453 వ సంవత్సరమున కాన్స్టాంటినోపిలును తురుష్క సామ్రాజ్యాధీశుడగు మహమ్మదు సుల్తాను జయించెను. తురుష్క సామ్రాజ్యాధీశులు ఈజిప్టురాజులంటె చాల బలాఢ్యులు. అప్పటికి ప్రపంచములోని మహమ్మదీయ రాజ్యములన్నిటిలో తురుష్క సామ్రాజ్యము ప్రధానమైనదైయున్నది. గావున తురుష్క చక్రవర్తులుకూడ ఖిలాఫతుబిరుదమును తమంతటతామే వహించుచుండిరి. 1517 వ సంవత్సరమున తురుష్క. చక్రవర్తి ఈ జి

ప్టును జయించి అక్కడనున్న అబ్బాసీదు వంశీకుడగు ఖలీ ఫాను కాన్‌స్టాంటినోపిలుకు గొనిపోయి అచట యుపకార వేతనమిచ్చి యుంచుకొనెను. అబ్బాసీదు వంశీకునివలన ఖలాఫతుపదవియొక్క సంక్రమణ దస్తావేజును తురుష్క చక్ర వర్తి వ్రాయించి పుచ్చుకొనలేదు. గాని అప్పటినుండియు తురుష్క సామ్రాజ్య చక్రవర్తులే ఎట్టి పోటీగాని అడ్డుగాని లేకుండ ఖలాఫతు బిరుదును వహించిరి. మహమ్మదీయప్రపం చమంతయు తురుష్కచక్రవర్తినే తమ ఖలాఫతుగా చూచు కొనిరి. ఆయనక్రిందనే అరబుదేశము లన్నియు, నందు లోని మహమ్మదీయ యాత్రాస్థలము లన్నియు నుండుట వలన మహమ్మదీయ మతమునకాయనే సంరక్షకుడని తలచ బడెను. హిందూదేశములో గొప్ప సామ్రాజ్యమును మొగ లాయి చక్రవర్తులు స్థాపించినతరువాత మొగలాయి చక్రవర్తు లుకూడ ఖలాఫతు బిరుదమును వహించినటులను అందుకు తురుష్క చక్రవర్తులు ఆక్షేపించి నటులను కనుపడుచు న్నది. గాని హిందూదేశములోని మొగలాయి సామ్రాజ్యము 1707 నుండి విచ్ఛిన్నమై కొంత కాలమునకు మొగలాయి చక్రవర్తుల వంశీకులు ఆంగ్లేయ ఈస్టిండియా కంపెనీవద్ద పిం ఛను పొంది 1858వ సంవత్సరమున మొగలాయిసామ్రాజ్యము పూర్తిగా క్రైస్తవ మతస్థురాలగు ఆంగ్లేయరాణికి సంక్ర మించినది. చైనాకు సమీపమునను న్న యూనాన్, కన్సు, టారా, స్వతంత్ర మహమ్మదీయ రాజ్యములు బౌద్ధమతస్థు డగు చైనా చక్రవర్తివలన జయించబడి చైనా సామ్రాజ్య

ములో చేరిపోయెను. కాస్పియను సముద్ర ప్రాంతముననున్న మహమ్మదీయ రాజ్యములు క్రైస్తవుడగు రుష్యా చక్రవర్తిచే జయించబడెను. ఇటుల తక్కినవన్నియు పోగ మిగిలిన మహమ్మదీయ రాజ్యములు, ఆఫ్ఘనిస్థానము, పర్షియా, తురుష్క సామ్రాజ్యములు మాత్రమే అయ్యుండెను. వీటిలో మిగుల గొప్పదియు, ఫలుకుబడి గలదియు, నగు తురుష్క సామ్రాజ్యమే ఖలాఫతుకూడ నై యుండెను.

(३)

జాతీయతత్వమునకును, ఖిలాఫతుకును పోరాటములు.

ఖిలాఫతు ఎల్లప్పుడును, రాజ్యాధికారముతో కలసి వచ్చుచున్నప్పటికిని తన రాజ్యములో చేరని ప్రపంచములోని మహమ్మదీయు లందరిమీదను ఖిలాఫతుమూలమున తనపలుకుబడిని విస్తరింప చేసికొనుటకు తురుష్కచక్రవర్తి సుల్తాను అబ్దులు హమీదు బాగుగ ప్రయత్నించెను. ఇతయన తురుష్క పార్లమెంటుకు లోబడి నడచెదనని ప్రమాణము చేసినందున సింహాసనముమీద తురుష్క యౌవన కక్షిచే 1876వ సంవత్సరమున కూర్చుండ బెట్టబడినవాడు. అపుడు యౌవన తురుష్కకక్షికినాయకుడుగ నున్న మిద్హతు పాషాచే తయారుచేయబడిన రాజ్యాంగ విధానమునందు సుల్తానునకు అధికారము లేమియు లేకుండజేసి యావత్తు రాజ్యాధికారము ప్రజలచే నెన్నుకొనబడిన పార్లమెంటునందు సంక్రమింప జేయబడినది.

మతావేశమును పురిగొల్పుట.

మతావేశమును పురిగొల్పెను. అట్టి రాజ్యాంగవిధానమున కొప్పుకొని ఆయన సింహాసన మెక్కెను. మిద్ధతుపాషా ప్రజల పక్షమున ప్రధానమంత్రి యయ్యెను. మరుసటి సంవత్సరమే సుల్తాను అబ్దుల్‌హామీదు తనప్రధానమంత్రిని యుద్యోగమునుండి తీసివేసి పార్లమెంటును రద్దుపరచి తురుష్కయావన కక్షివారందరిని చెరసాలలకు పంపియు దేశభ్రష్టులనుగావించియు అణచివైచి మరల తననిరంకుశత్వమును స్థాపించుకొనెను. మిద్ధతుపాషాను చెరసాలలో వేసెననియు, నచ్చట నే చంపించెననియు ముప్పదిసంవత్సరములవరకు మరల పార్లమెంటునుపిలువనే లేదనియు పైన చెప్పియున్నాము. ఈమధ్యకాలమందంతట నుసుల్తాను అబ్దుల్ హామీదు ఖలాఫతుమూలమున తనపలుకుబడిని తనసామ్రాజ్యములోని మహమ్మదీయులలోనేగాక ప్రపంచములోని మహమ్మదీయులందరిలోను బాగుగగట్టిపరచుకొనవలెనని ప్రయత్నించెను. తురుష్కసామ్రాజ్యములో జాతీయభావములు మరలమరలతలయెత్తి ఆయనకుమిద్ధతుపాషా యొక్కభూతముకనబడుచుండెను. తననిరంకుశపురాజరికమునకుఅపాయము ఎప్పటికప్పుడుకలుగవచ్చునని ఆయనభయపడుచుండెను. తనప్రక్కనున్న పాశ్చాత్య దేశము లన్నిటిలోను జాతీయభావము తాండవమాడుచు రాజులను వెళ్లగొట్టుటగాని లేక అధికారములన్నియు తీసివేసి నామమాత్రావశిష్టులుగ చేయుటగాని జరుగుచున్నది. ఇంగ్లాండులో మొదటి చార్లెసునకును, ఫ్రాన్సులో పదునారవ లూయికిని, పట్టినగతియే తనకును పట్టవచ్చును. గావున తన ముసల్మాను ప్రజ

లలో జాతీయభావమును అరికట్టగలిగిన మరియొకవిరుద్ధభావ
మును వ్యాపింపజేసినగాని తన నిరంకుశపు అధికారము నిలు
వదని ఆయన నిశ్చయించి ఖలాఫతుభావమును బాగుగ బల
పరచెను. అట్టోమాన్ రాజవంశీకుడుగ తనకుగలుగు గౌర
వముకంటె,అబుబకరు, 'ఉమర్', 'ఉస్మాన్', 'ఆలీల, సంతతి
వాడననియు, భగవంతునిచే నివ్వబడిన ఖురాను మతము
నకు అధిపతిననియు సంరక్షకుడననియు చెప్పుకొనుటవలన
తనకుగలుగు విధేయత నిరంకుశపు పలుకుబడి ఎక్కువగ
నుండునని ఆయన నమ్మెను. 1877 మొదలు 1908 వ సం
వత్సరమువరకును అబ్దులుహామీదు సుల్తాను ఖలాఫతునామాల
మున తన నిరంకుశత్వమును నిలుపుకొనగల్గెను. లోకము
లోని మహమ్మదీయు లందరును తనరాజ్యములోని యాత్రా
స్థలములగు మక్కా, మదీనా, జెరూసలేము, మొదలగు పట్ట
ణములకు యాత్రలు జేయుచుండిరి. మతమునకధిపతిగనున్న
తన రాజధానియగు కాన్‌స్టాంటి నోపిలుకూడ యాత్రాస్థల
ములలో నొకటియయ్యెను. పవిత్ర మహమ్మదు యొక్క
వారసగు ఖలాఫతు సుల్తానుయొక్క దర్శనమైనచో ప్రవక్త
మహమ్మదు దర్శనమయినటులే పుణ్యముగల్గునని నెంచిరి.
"అబ్దులు హామీదు సుల్తాను చక్రవర్తి దైవాంశ సంభూ
తుడు. ఆయనయొక్క రాజ్యాధికారము వైభవము దంభము
శాశ్వతముగ నుండవలెను. ఇంతేగాదు, ఆయన ఎక్కువ పరా
క్రమవంతుడై ఖలీఫాలు చేసినటుల భగవంతునియనుగ్రహము
వలన కాఫరుల (ముసల్మాను కానివారి) దేశములను మర్ల

జయించి, ప్రపంచములో మరల నొకగొప్ప మహామ్మదీయ సామ్రాజ్యమును పునరుద్ధరించి, బాలచంద్రునితో ప్రకాశించు జండాను లోకములో నెక్కడచోట్ల ఎగురుచుండునట్లు చేయవచ్చును. పాత మతగ్రంథములను వెదకి జూడుడు; మరల మహామ్మదీయ సామ్రాజ్యము లోకమునం దంతటను స్థాపింపబడు దినములెప్పుడు వచ్చునని వ్రాసియున్నదో; ప్రపంచమునందంతటను మన మహామ్మదీయ మతము వ్యాపించి తీరవలెనని వ్రాసియున్నదో లేదో చూడుడు; లోకములో మహామ్మదీయ మతమును సర్వత్ర వ్యాపింపజేయుటకు తురుష్క సామ్రాజ్యాధీశుడుగాక మరెవరు?" ఇట్టి భావములను ఖిలాఫతు యందనుచేరిన మతగురువులు తురుష్కముసల్మానులలోను, యితరముసల్మానులలోను, వ్యాపింపజేసి (Pan Islamic) 'లోకములోని ముసల్మానులందరిలోను ఏకత్వము' అను తత్వమును దృఢపరచుచున్న కొలదియు అబ్దులు హమీదు సుల్తానుయొక్క నిరంకుశత్వము అప్రతిహతముగ సాగుచుండెను. తురుష్క యావనకక్షివారు జాతీయవాదులు. మతతత్వమగు ఖిలాఫతు తత్వమునకును, వారి జాతీయ తత్వమునకును, విరుద్ధము. జాతీయతత్వముప్రకారము రాజు దైవాంశ సంభూతుడు కాడు. ప్రజ లేర్పరచుకొనగ వచ్చినవాడు. ఏదేశమున కాదేశము స్వతంత్రముగ నుండవలెను. దేశములోనున్న అన్నిమతములును సమానగౌరవములు పొందవలెను. దేశములోని అందరునుసమానులు. సోదరులు. అన్నిహక్కులకును అర్హులు. దేశములోని అన్నిమత.

ముల వారును ఐక్యతను సోదరభావమును కలిగి, తమదేశాభి వృద్ధికొరకు సర్వశక్తులను వినియోగించవలెను.

జాతీయవాదుల త్యాగములు.

ఇవి ప్రపంచములోని, అన్ని దేశములలోని జాతీయవాదులయొక్క సిద్ధాంతము లయినటులనే తురుష్క జాతీయ వాదులయొక్కయు సిద్ధాంతములై యున్నవి. జాతీయవాదులైన యౌవనకక్షివారు లోకములోని యితర దేశముల మహమ్మదీయులతో నైక్యత నొందవలెనని యత్నించక తురుష్కములోనున్న ముసల్మానులుగాని యితర మతస్థులగు కాపురస్తులతో నైక్యతను సోదరభావమును పొంది ప్రజాహిత పాలనమును నెలకొల్పి, తమ రాజుయొక్క నిరంకుశత్వమంతయు పీకవేయవలెనని దృఢ ప్రయత్నములు జేయుచుండిరి. ఇటుల జాతీయ వాదులకును, ఖలాఫతు ఆయుధముగ గల సుల్తానునకును, హోరాహోరి పోరాటము ముప్పది రెండు సంవత్సరములు జరిగి పెక్కుమంది దేశాభిమానులు మాతృదేశ స్వాతంత్ర్య పీఠముమీద తమ మాన ధన ప్రాణములను బలియిచ్చిరి

జాతీయవాదుల జయములు.

తుదకు 1908వ సంవత్సరమున జాతీయవాదులు ఖలాఫతుకన్న బలవంతులై జాతీయసైన్యములు అబ్దులు హమీదు సుల్తానుయొక్క కోటను ముట్టడించి అబ్దులు హమీదుచేత మరల

1876 వ సంవత్సర రాజ్యాంగవిధానమును ప్రతిష్ఠింపజేయించి నిరంకుశత్వమును నిర్మూలింపఁజేసిరి. 1909 సంవత్సరమున నమ్మకూడని అబ్దులుహామీదును రాజ్యభ్రష్టుని గావించి వారుపగొట్టి పంచమ మహమ్మదు సుల్తానును సింహాసనముమీద గూర్చుండబెట్టిరి. 1909 మొదలు 1922 సంవత్సరమువరకు సుల్తానులు బలహీనులుగనే యుండిరి. 1922 సంవత్సరము నవంబరు నెలలో ఆరవమహమ్మదు సుల్తాను దేశమువిడిచి పారిపోవుటయు, అంతటితో సుల్తానుపదవి అంతరించుటయు పైన చదివియున్నాము. జాతీయభావమున కసాయమైన ఖలాఫతు పదవినుండి వేరుచేయుటకుగాని రద్దుపరచుటకుగాని యౌవన తురుష్కశక్తి వారికిచిక్కులమధ్యను యుద్ధములమధ్యను ధైర్యము లేకపోయినది. బాల్కనుయుద్ధము ప్రపంచయుద్ధము వెంటవెంటనేవచ్చెను. ప్రపంచయుద్ధములో ఖలాఫతుపలుకుబడిని వినియోగించి మహమ్మదీయ ప్రపంచమంతటిచే మిత్రమండలి వారిపై "జహాద్" మతయుద్ధము ప్రకటింపజేయ యత్నించి విఫలమనోరధులైరి. తమ జయమునకు మహమ్మదీయుల యొక్కగాని ఆసియాఖండవాసులయొక్కగాని సానుభూతి యుండిన యుండవచ్చునేగాని యొకమతము పేర మతపీఠము క్రింద వివిధ దేశములలోనియామహమ్మదీయులందరునుకలిసి పోరాడు దినములు చరిత్రలో కొన్ని శతాబ్దములక్రిందనే పోయినవి. ప్రొటెస్టెంటు క్రైస్తవులగు ఆంగ్లేయులు రోమను కాథలిక్కులగు ఫ్రెంచివారితోకలసి తమతోటి ప్రొటెస్టెంటులగు జర్మనులతో పోరాటమునలుపుచున్నప్పుడు, తురుష్కమహమ్మదీయులును హిందూదేశమహమ్మదీయులును మొరాకో మహా

మ్మదీయులునుకలసిరోమనుకాథలిక్కులతోనో, ప్రొటెస్టెంటులతోనో ఎటుల పోరాడెదరు? ఇది అసంభవము. ప్రపంచము చాలముందుకు పోయినది. ఇది జాతీయయుగము (Age of Nationalism) మతయుగముపోయి చాలకాలమయినది.

(4)

అభివృద్ధికి మత గురువు లడ్డము.

కావున సంపూర్ణ ప్రజాస్వామికమును స్థిరముగ నిలుచునటుల చేయుటకేగాక, దేశములోని సమస్త మతసంఘములకును స్త్రీలకును పురుషులకును స్వతంత్రము కలుగచేయుటకును, అభివృద్ధికవసరమైన కార్యములు చేయుటలో మతమను పేర మతగురువు లడ్డురాకుండుటకును, ఖలాఫతును షేకుల్ ఇస్లాము పదవిని రద్దుపరచి మతగురువుల ప్రతిభను పలుకుబడిని నాశనము చేయుట అత్యవసరమని తురుష్కజాతీయవాదులు తలచిరి. అన్నిపోరాటములు జయప్రదముగ ముగిసి దేశము స్వాతంత్రమును పొంది, దేశములో క్షేమపలుకుబడి దృఢముగస్థాపింపబడినపిమ్మట నీగొప్ప మతసంస్కరణములకు బూనుకొనిరి.

అట్టోమాన్ రాజకుటుంబమువారు తురుష్కమును వదలి పోయిరి.

1924 వ సంవత్సరము మార్చినెల ఒకటవ తేదీన తురుష్కపార్లమెంటు సమావేశము కాగానే ఖలాఫతుకు అధికారమేమియు లేకుండ చేయబడినది గావున ఖలాఫతుపదవిని రద్దుపరచుట యుక్తమని అధ్యక్షుడగు ముస్తఫాకెమాలు పాషా చెప్పెను. అందుమీద పార్లమెంటువారు ఖలాఫతు పదవిని రద్దుపరచినామని

యు ఖలీఫాగానున్న అబ్దుల్ మెజీదు ఎఫ్ఫెండికిగల హోదాను తీసివేసినామనియుతీర్మానించిరి. మార్చి నాల్గవతేదీన ఖలాఫతు పదవినుండి తొలగింపబడిన అబ్దులు మజీదు ఎఫ్ఫెండీ తన కుటుంబముతోను నౌకర్లతోను తురుష్కమును వదలి పోయెను. తరువాత రెండుదినములకు అట్టోమాన్ రాజ కుటుంబమునకు జెందిన తక్కినరాజకుమారులును రాజకుమా ర్తెలును, రాజబంధువులును, సింహ్లను ఓరియంటు ఎక్స్ప్రెసు స్టీమరులో బయలుదేరి యూరపుఖండమునకు వెళ్ళిరి. తమ రాజ్యములను పోగొట్టుకొని యూరపుఖండములో నివసించుచున్న చక్రవర్తుల రాజుల, రాజకుమారుల, రాజకుమార్తెల సంఖ్యను వీరును వృద్ధిచేసిరి. ఇంతటితో అట్టో మాన్ రాజకుటుంబము పేరుకైన లేకుండ తురుష్కమును విడి చిపోయినది.

అట్టోమాన్ పేరు తీసివేయబడినది.

తురుష్క ప్రజాస్వామిక నాయకులు 'అట్టోమాన్' అనుపేరును తీసివేసిరి. "అట్టోమాన్ సామ్రాజ్యము మరణించి నది. తురుష్క దేశము శాశ్వతముగ వర్ధిల్లుగాక" అని వారు చెప్పుచున్నారు. అట్టోమాన్ సామ్రాజ్య శవముయొక్క బూడిదలోనుండి నవయవ్వనోత్సాహ శోభితమగు తురుష్క ప్రజాస్వామికము జనించినది.

హిందూదేశ మున ల్మానులు

హిందూదేశ మునల్మానులగు హిజ్ హైనెస్ఆగాఖాన్ రైటు ఆనరబుల్ అ మీరుఆలీగార్లు ఖలాఫతుయొక్క పలుకు

బడినితగ్గించకూడదనియు, హిందూదేశమహమ్మదీయులు ఖిలాఫతుయొక్క క్షేమమును కోరుచున్నారనియు, తురుష్క ప్రధానమంత్రి ఇజ్మత్ పాషాకు వ్రాయుటయేగాక, కాన్స్టాంటి నోపిలులోని ప్రధానపత్రికలకా లేఖయొక్క ప్రతులను బంపిరి. ముగ్గురు పత్రికాధిపతులాలేఖను ప్రచురించి ఖిలాఫతు పక్షమున వ్యాసములను వ్రాసిరి. ఖిలాఫతు పక్షము నవలంబించుట ప్రజాస్వామికమునకు ద్రోహము గాభావించుటయని యాపత్రికలను తురుష్కప్రభుత్వము వెంటనే యణచి వైచెను.

మదరసాలను మూసివేయుట

ఖిలాఫతును రద్దుపరచిన తరువాత చిరకాలమునుండియు ప్రభుత్వమువారిచే పోషింపబడుచుండిన మహమ్మదీయ మదరసాలను (మతగురువుల స్థానములను) జాతీయప్రభుత్వమువారు మూసివైచి వాటియొక్క మిగుల విలువగల యాస్తులన్నిటిని తీసికొనిరి. ఫకీరు ప్రతిష్ఠాపనలన్నియు రద్దుపరచి వాటి ఆస్తులనుగూడ ప్రభుత్వమువారు తీసికొనిరి. ఆ భవనములన్నిటిలోను ప్రభుత్వపాఠశాలలను తెరచిరి. మతగురువులకు హోజాలని పేరు. హోజాలక్రిందను ఫకీరులక్రిందను ప్రభుత్వముయొక్క మూడవవంతు ఆస్తియుండెను. రంగుగుడ్డ తగిలించుకొన్న ప్రతివాడును హోజా యగుచుండెను. చదువు సంధ్యలు యోగ్యప్రవర్తన యక్కరలేదు. వారు మదరసాలలో విద్యార్థులకు మతముపేర మూఢత్వమును నేర్పుచుండిరి. అర్థము తెలియకుండ ప్రార్థనలను వల్లించుచు విద్యార్థులచే వల్లింపజేయుచుండిరి. చాలమంది ఫకీరులు మహాత్త్యములు కనపరచుచు కత్తులను అగ్నిని మ్రింగుచు

తాయత్తులను విభూతినిరక్షరేకులను కట్టుచు ప్రజలనుమోస గించి ద్రవ్యార్జనము చేయుచుండిరి. ఆద్రవ్యమును చాలవరకు త్రాగుడుకును చాలమందిభార్యలను పోషించుటకును ఖర్చుపెట్టుచుండిరి. మతప్రతిష్ఠాపనలన్నియు సిహోజాలతోను ఫకీరులతోను నిండియుండెను. గావున జాతీయ ప్రభుత్వమీ ప్రతిష్ఠాపనలనన్నిటిని తీసికొని ప్రజల విద్యాభివృద్ధికి వినియోగించసాగిరి.

మతకళాశాల

మదరసాలను మూసివైచిన తరువాత సర్వకళాశాలలో భాగముగ నొక మత కళాశాలను జాతీయ ప్రభుత్వమువారు స్థాపించి యున్నారు. అచట చదివి పరీక్షలలో సుత్తీర్ణులైన వారుగాని మతమును బోధించ గూడదనియు మతగురువు యొక్క రంగు గుడ్డలను ధరించగూడదనియు శాసించియున్నారు.

ప్రభుత్వ పాఠశాల లలో మతమును నేర్పను.

చిరకాలము నుండియు దేశములో ముస్లిముపిల్లల కందరికిని ప్రభుత్వ పోషణ క్రింద మత పాఠశాలలుండి యచట ఖురానును అరబ్బీ భాషను నేర్పుచుండిరి వాటి నన్నిటిని 1924 సంవత్సరము మార్చి నెల 3 వ తేదీన ప్రభుత్వవిద్యా మంత్రి మూసివేయించి వాటి ఆస్తులను ప్రభుత్వములో కలుపుకొనెను. వాటి స్థానమున ప్రభుత్వము వారెక్కువ ప్రాథమిక పాఠశాలలను నెలగొలిపి, దేశములోని ప్రతి బాలుడును బాలికయును ఏడు సంవత్సరముల వయసు మొదలు పదునారు సంవత్సర

ముల ఈడువరకును నుచితముగ ప్రాథమిక విద్యనభ్యసించి తీరవలెనని శాసనముచేసిరి. ప్రభుత్వపాఠశాలలలో మతవిద్య గరపరు. మతసంఘములు తమస్వంతఖర్చుమీాద పెట్టుకొను పాఠశాలలలో మతవిద్య నేర్చుకొనవచ్చును. ప్రభుత్వ పాఠశాలలలో విద్యార్థులకు నీతి, దేశభక్తి, ప్రజాప్రభుత్వము యొక్క యుత్కృష్టత, ప్రజలహక్కులు, అన్నిసంఘముల మధ్య సోదరత్వము, మతమునకు బదులు చెప్పబడుచున్నవి. అరబ్బీ పారసీ భాషలను నేర్పుట మానివిద్య తురుష్క భాషలో నివ్వబడుచున్నది.

ఆదివారము నాడు సెలవు. ఖిలాఫతుకు సంబంధించిన రాజనగరు నందున్న మహామ్మదు ప్రవక్తయొక్క దుస్తులను చిత్రప్రదర్శన శాలయందు ప్రదర్శనమునకై యుంచిరి. సుల్తానుల రాజనగరులన్నియు నూతన ప్రభుత్వముచే తీసికొనబడి జాతీయపనుల నిమిత్త ముపయోగ పర్చబడుచున్నవి. శుక్రవారమునాడు కచ్చేరీలకు సెలవిచ్చుటమాని ప్రపంచములోని మిగత దేశముల వలెనే ఆదివారమునాడు ప్రభుత్వపు ఆఫీసులన్నియు మూసివేయ బడుచున్నవి.

ఖురాను తురుష్క భాషలోనికిమార్చ బడినది. ఖురాను అనేక భాషలలోనికి తర్జుమా యయినది. తురుష్కభాషలోకి తర్జుమా గాకుండ చిరకాలమునుండియుమతగురువులగు హోజాలు అడ్డుతగిలినారు. వారు అరబ్బీలోని ఖురానును అర్థము తెలియకుండ పఠించి వప్ప గింతురు. ముస్తఫా కెమాల్ పాషా కొందరు ప్రధాన మతగురు

వులను పిలిచి ఖురానును తురుష్క భాషలోనికి మార్చవలసిన దని కోరగ ఖురానులోని చాల వాక్యములు తురుష్క భాష లోనికి మార్చుటకు వీలులేదని చెప్పిరి. అటులయినచో ప్రజల కర్థముగాని వాక్యములు అసలే వదలివేసి మిగతాదానినే తర్జుమా చేయవలసియుండునని ఆయన చెప్పెను. తరువాత కలనల్ జమీలు బేయను పండితుడు ఖురానును పూర్తిగా తర్జుమాచేసి ముస్తఫా కెమాల్ పాషాకు బంపెను. 1932 వ సంవత్సరమునుండియు తురుష్క దేశములోని అన్ని మసీదుల లోను తురుష్క భాషలోనే ఖురానును చదువుచున్నారు.

తురుష్క

ప్రజాస్వామికము

పదమూడవ అధ్యాయము

స్వరాజ్యమునందభివృద్ధి

(1)

సత్వరాభివృద్ధి

సంపూర్ణమగు రాజకీయఆర్థిక స్వాతంత్ర్యమును పొందినప్పటినుండియు తురుష్కదేశము సర్వవిధములగు అభివృద్ధిని అతిత్వరితముగ పొందుచున్నది "మేము తురుష్కులముగనుండ వీలగు పద్ధతులను స్వీకరించువారముగను నుండుటకు నిశ్చయించుకొనినారము." అని ముస్తఫాకెమాల్ పాషా చేసిన ప్రకటనప్రకారము కార్యక్రమము నిర్వర్తించబడుచున్నది. తురుష్క ప్రజాస్వామికము షుమారు 310,000 చదరపుమైళ్ళ వైశాల్యమును, ఒకకోటి ముప్పది లక్షల జనసంఖ్యను, కలిగియున్నది. తురుష్క చరిత్రములో నార్థికముగ మిగుల దుస్థితియందున్నపుడే తురుష్క విప్లవము జరిగి ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వ మేర్పడినది. ప్రభుత్వభారక

నములో ద్రవ్యమేమియు లేకపోగ గొప్పరుణముయొక్క బరువు కూడ మీాద పడినది. దేశము విశేషమైన దరిద్రములో కృంగియున్నది. గాని నూతనజాతీయ ప్రభుత్వము మిగుల ధైర్యముతోను జాగ్రతతోను దేశసంపదను పెంపొందచేయుటకు కృషి సల్పుచున్నది

మితవ్యయము

రాజరికము, ఖిలాఫతు, లేకపోవుట వలన రాజవైభవమునకును, డంభమునకును, రాజకుటుంబ పోషణకును అయ్యెడి ఖర్చులన్నియు లేకుండ పోయినవి. కాన్‌స్టాంటినోపిలులోని యెక్కువ జీతములు ఎక్కువ సిబ్బందిగల కచ్చేరీలన్నియు మూసివేయబడినవి. అంగోరాలోని చిన్న చిన్న గృహములలో ప్రభుత్వ కచ్చేరీలన్నియు పెట్టబడినవి. అంగోరాలో ఎసెంబ్లీకై నిర్మింపబడిన గృహము ఇంగ్లాండులో నొక చిన్న పాఠశాల భవనమంతది. అంగోరా పట్టణమును జాతీయ ప్రభుత్వము వారు కొంతవరకు మధ్యకాలమున నభివృద్ధి చేసియున్నారు గాని ప్రభుత్వముకొరకు గొప్ప నగరులను నిర్మించక, సామాన్యమైనట్టియు విశాలముగను శుభ్రముగను నుండునట్టియు భవనములనే కట్టించుచున్నారు. జాతీయమంత్రులు చిన్న గృహములలో నివసించుచు స్వల్పమగు వేతనములను పుచ్చుకొని అతిమిత వ్యయముతో జాతీయ ప్రభుత్వమును నడపుచున్నారు. "బీదదేశము; బీదప్రభుత్వము; గావున ప్రభుత్వము మితవ్యయము నవలంబించవలయును; ప్రభుత్వపు ఆదాయమును దేశాభివృద్ధికొరకు వినియోగించవలయును గాని డంభమును, భోగపరాయణత్వమును సూచించునగరుల

నిర్మాణమునందును అధికారుల గొప్పజీతముల కొరకును ఖర్చుపెట్టకూడదు." అని వారు నిశ్చయించినారు. కాని వారందరును ముస్తఫా కెమాల్ పాషా క్రింద నతిత్వరితముగ యావత్తు పనులను చక్కపెట్టవలెనని ఉదయము మొదలు రాత్రివరకును విరామము లేకుండ పనిచేయుచున్నారు. ఇందు నగూర్చి గ్రేసు ఎలిసన్ యిటుల వ్రాసినది:—

"ఏమి యీ యెడతెగని తొందర?" అని నేను అడిగితిని. "మేము శతాబ్దములు వెనుకపడియున్నాము. గతించిన కాలమునంతను మేమిప్పుడు కూడగట్టుకొని రావలసియున్నది." అని ఇజ్మతు పాషా జవాబు చెప్పెను. 1932-33 సంవత్సరమునకు ప్రభుత్వ ఆదాయము ముప్పది అయిదు కోట్ల రూప్యములయ్యెను.

శాంతి

"మేము అన్ని దేశములతోడను శాంతముగను స్నేహముగను నుండదలచినాము. మా దేశమును శతాబ్దములనుండి ఆర్థిక విషయమున పట్టియున్న తుప్పును దులిపి వైచి పునర్నిర్మాణము గావించుకొనుటయే మా ప్రధానోద్దేశ్యము. మేము ఏజాతిని ద్వేషించము. అందరి సఖ్యమును కోరుచున్నాము. అన్నిజాతుల వారును మాతురుష్కముయొక్క స్వతంత్రమును గౌరవించవలెనని కోరుచున్నాము." అని ముస్తఫా కెమాల్ పాషా చెప్పెను. తురుష్కమునకు బలవద్విరోధి యగు గ్రీసుతో 1928 వ సంవత్సరమున స్నేహముగ వర్తక వ్యాపారములు చేసికొనుటకు ఒడంబడిక జరిగినది.

డాక్టరు ట్యూఫీకు రష్డీ బే
విదేశవ్యవహారమంత్రి.

దేశరక్షణము. యుద్ధకాలములో నేర్పడిన అరాజక పరిస్థితుల నుండి కాపాడుటకును, బందిపోటు గాం(డ్రనుండియు దొంగలనుండియు దేశద్రిమ్మరులనుండియు రయితులకు సురక్షితము కలుగ జేయుటకును, జాతీయప్రభుత్వము మంచి పోలీసు సిబ్బంది నేర్పాటు చేసినది. దేశములో బాగుగ సురక్షితము, శాంతి ఏర్పడినవి. ఇదివరకే తురుష్క దేశమునందు ప్రతి యారోగ్యవంతుడగు పురుషుడును కొన్ని సంవత్సరములు నిర్బంధముగ సైనిక కొలువు చేయవలెనను శాసనము గలదు. అది బాగుగ నమలు జరుప బడుచున్నది. సైనిక కళాశాలలను అభివృద్ధిపరచి, క్రొత్తరకముల ఆయుధముల యుపయోగమును నేర్పుచున్నారు. దేశ సంరక్షణ కవసరమైన మంచి తెరిబియతుపొందిన సేన లుంచబడినవి.

(2)

వ్యవసాయాభివృద్ధి తురుష్కము మంచివ్యవసాయ దేశములలో నొకటి. అదివరకుగల గృహపరిశ్రమలు పాశ్చాత్య సరుకుల పోటీవలన చాలవరకు నాశనమైన పిమ్మట తురుష్కము కేవలవ్యవసాయ దేశమైనది. ఆ దేశమునందు ఫలవంతమైన భూములుగలవు. కొన్ని మంచి నదులు సరస్సులుగలవు. అడవులు గనులు గలవు. అభివృద్ధి కెంతెయో యవకాశము గలదు. గాని ప్రస్తుతము జనసంఖ్య తక్కువగనున్నది. ప్రజలు దరిద్రులుగ నున్నారు. హిందూ దేశములోవలెనే పురుషులును స్త్రీలును పొలములకుపోయి కష్టపడి పనిచేసెదరు. జాతీయప్రభుత్వమువారు వ్యవసాయాభి

వృద్ధిని ప్రధానశాఖగ బెట్టుకొని రయితుల యోగక్షేమము లకై యెన్నియోవిధముల కృషిసలుపుచున్నారు. వ్యవసాయ బ్యాంకీలను స్థాపించి వడ్డిలేకుండ రయితుల కప్పులిచ్చు చున్నారు. బీదరయితులకు నుచితముగ విత్తనములను, ఎరువులను, వ్యవసాయపనిముట్లను పంచి పెట్టుచున్నారు. పరపతిసంఘములను చాల గస్థాపించుచున్నారు. పాతజలాధారములను వృద్ధిపరచి నదులమీద నూతనముగ ఆనకట్టలను గట్టించి నూతన జలాధారముల నేర్పాటు గావించుచున్నారు. దేశముయొక్క వివిధభాగములలో ననిమిది వ్యవసాయ కళాశాలలను స్థాపించి యచట నుచితముగ వ్యవసాయ విద్యను నేర్పుచున్నారు. వ్యవసాయములో నూతన పద్ధతులు, కొత్తరకపు పెరువులు చేయుట, కొంతవరకు వ్యవసాయ యంత్రములను వాడుట, మొదలగు విషయములను నేర్పుచున్నారు. జాతీయ ప్రభుత్వాధ్యక్షుడగు ముస్తఫా కెమాల్ పాషా పెద్ద విస్తీర్ణముగల కృషిక్షేత్రమును స్థాపించి స్వయముగ వ్యవసాయమును శ్రేష్ఠమగు పద్ధతులమీద చేయించుచున్నాడు. తీరిక గలిగినపుడెల్ల ఆయన ఆక్షేత్రము నకు వచ్చి వ్యవసాయములో స్వయముగ పనిచేయుచుండును. దీనినిచూచి రయితులు నేర్చుకొనవలెనని ఆయన యుద్దేశ్యము ఈ ఆదర్శ ప్రాయమైన అధ్యక్షుని స్వంతక్షేత్రమేగాక ప్రభుత్వము వారనేకచోట్ల వ్యవసాయ ప్రదర్శన క్షేత్రముల నేర్పాటుచేసి యున్నారు. కొలది సంవత్సరములలో దేశము యొక్క అనేకభాగములలో వ్యవసాయము అత్యంతముగ వృద్ధి చెంది పైరుపంటల సంపద బాగుగ వికసించినది.

రయితుల ఆదాయముమీద పన్ను

రయితుల నుండి పండిన పంటలో పదవభాగము అనాది నుండియు తురుష్క ప్రభుత్వము పుచ్చుకొను పద్ధతి యుండెను దానిని జాతీయ ప్రభుత్వమువారు రద్దుపరచి, రయితులకు వ్యవసాయముమీద ఖర్చులు పోను మిగిలిన ఆదాయముపైన ఇన్ కంటాక్సు (ఆదాయపు పన్ను) వేసి యున్నారు. ఈ పన్ను స్వల్ప ఆదాలమీద నుండదు గావున చాలమంది బీద రయితులకు పన్ను అసలే లేకుండ పోవుచున్నది. కొంత ఆదాయముకు పైగా నీ పన్ను విధించబడును. ఆదాయము ఎక్కువగా వచ్చిన కొలదియు పన్ను రేటు కూడ హెచ్చును. గనుక ఎక్కువ ఆదాయము వచ్చుచున్న ధనాఢ్యులు ఎక్కువ పన్నును ప్రభుత్వమునకు చెల్లించుచున్నారు. వారసత్వపు పన్నుకూడ తురుష్కములో వేయబడినది.

గ్రామ స్వపరిపాలనము.

గ్రామములలో బాగుగ స్వపరిపాలనము స్థాపించబడినది. రు 650/ల కిమ్మతుగల దొంగతనముల వరకును గ్రామ పంచాయితీలు విచారించి శిక్షించవచ్చును. గ్రామ పారిశుధ్యము, ఆరోగ్యము, రోడ్లు, పాఠశాల, మొదలగు వాటినన్నిటిని గ్రామ పంచాయితీలే నిర్వహించుచున్నవి. "తామిపుడు ప్రజాప్రభుత్వముయొక్క పౌరులమనియు, తమ గ్రామముయొక్క యజమానులమనియు, గ్రామస్థులు గర్వపడుచున్నారు. తమకు చెడురోజులు పోయినవనియు కడుపునిండ అన్నము దొరకుచున్నదనియు కష్టపడి పని చేసినచో బాగు

పడుటకు అవకాశములు కలిగినవనియు, వారు చెప్పిరి" అని తురుష్క గ్రామములను దర్శించిన గ్రేసు ఎలిసన్ వ్రాసినది.

ప్రయాణ సౌకర్యములు.

లాసేన్ సంధివలన విదేశీయుల పోస్టాఫీసులన్నియు మూసివేయబడినవి. జాతీయ ప్రభుత్వమువారు పోస్టాఫీసులను (తపాలా కచ్చేరీలను) చాలగ వృద్ధిచేసియున్నారు. టెలిగ్రాములను టెలిఫోనులను చాలగ వేయించియున్నారు. తీగలేని టెలిగ్రాములనకూడ స్థాపించియున్నారు. దేశములోని వివిధ భాగములలో రోడ్లను వేయుటలో శ్రద్ధతీసికొను చున్నారు. సాలుకు నలబదిలక్షల రూప్యములను రోడ్లక్రింద ఖర్చుపెట్టుచున్నారు. దేశముయొక్క నలువైపులను రైళ్లను బాగుగ వేయించుచున్నారు. సుల్తానుల ప్రభుత్వముక్రింద రైలువేలను నిర్మాణముగావించి నడుపుటకు దాదాపుగ నన్నిటిని విదేశవర్తకసంఘములకిచ్చిరి. వారు తురుష్కమునకు చాలనష్టకరమైన షరతులతో వేసియున్నారు. బ్రిటిషు, ఫ్రెంచి, జర్మనురైలు వేలుఅనటోలియాలోని పశ్చిమప్రదేశములను ఆగ్నేయమూలను, పాండర్మాకును స్మర్నాకును మధ్యను. కాన్‌స్టాంటినోపిలు అడానాలమధ్యను, ధాన్యము ఫలములు ప్రత్తి చాల బాగుగా పండు ప్రదేశములగుండ పోవుచున్నవి. సైన్యములనుగొనిపోవుటకు ప్రధానరైలు జర్మనులువేసిన బాగ్దాదురైలుయొక్క భాగమగు అనటోలియా రైలుమార్గమయియున్నది నల్లసముద్రతీరమునను అనటోలియాయొక్క మధ్యభాగమునను తూర్పు

భాగమునను రైలుమార్గములులేకుండెను. జాతీయప్రభుత్వము వారు నల్లసముద్రతీరమున శాంసన్ నుండి శైవానువరకును, శైవానునుండి అంగోరావరకును, నూతనముగ రైలుమార్గములను వేయించియున్నారు అనటోలియాలో తూర్పునను మధ్యభాగమునను రైళ్లు పడుచున్నవి. ఇదివరకుచొరశక్యము గాని ప్రదేశములకు చాలవరకు రైలుమార్గములు వేయబడు చున్నవి. వీలయినంతవరకునూతన రైలువేలన్నియుతురుష్క ఇంజనీయర్లక్రింద ప్రభుత్వమువారే వేయించుచున్నారు విదేశకంపెనీలకు ఇచ్చుట మానివేసినారు.

పరిశ్రమలు. తురుష్కజాతీయ ప్రభుత్వము పరిశ్రమాభివృద్ధికిని వర్తకాభివృద్ధికిని గూడ బాగుగ కృషిసలుపుచున్నది. ఇదివరకు ముఖ్యముగ సముద్రి వర్తకమంతయు చేయుచుండిన గ్రీకులు ఆర్మీనియనులు చాల వరకు లేచిపోయినారు. వారే తురుష్కములో ధనవంతులైన వర్తకులుగ నుండిరి. వారులేచిపోవుటతో ఫ్యాక్టరీలలోచాల వరకు మూసివేయబడినవి. కార్మికనైపుణ్యముకూడ కొంత తగ్గినది. విశేషముగ పెట్టుబడిపెట్టి పెద్దయెత్తున పరిశ్రామికా లయములను విరివిగ నెలకొల్పుటకు దేశములో తగినంత ధనములేదు. వ్యవసాయము బాగుగ నుండుటవలన పరిశ్రమలకు కావలసిన ముడిపదార్థములకు కొదువలేదు. విదేశస్తులు విశేషముగ పెట్టుబడి పెట్టి గొప్పగ పరిశ్రమలు స్థాపించుటకు సిద్ధముగనున్నారుగానియందువలన విదేశస్థులక్రింద దాస్యమే మరల కలుగును. పరిశ్రమల లాభమంతయు, పెద్దయుద్యో

గస్థుల జీతమంతయు, విదేశస్థులకే చెందును. కొంతకూలి యును చిన్నగుమస్తాల యుద్యోగములను మాత్రము స్వదేశస్థులకు లభించును. కావున జాతీయప్రభుత్వము దేశములో విదేశస్థులు పెట్టుబడిపెట్టి పరిశ్రమలు సాగించుటకు అంగీకరించుట లేదు. ఇంతేగాక దేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధి గావించుకొనుటకు విదేశస్థులనుండి రుణములు తెచ్చుకొనుటకుకూడ ఇష్టపడుటలేదు. విదేశస్థులనుండి రుణములు తెచ్చుకొనుటవలన తమ దేశము చిరకాల మనుభవించిన ఆర్థికరాజకీయ దాస్యమును వారు మరచిపోలేదు. జాతీయసంపద వృద్ధినొందుటకు ఎక్కువకాలము పట్టినను సరే, స్వయం సహాయమువలననే పారిశ్రామికాభివృద్ధి నొందవలయునని జాతీయ ప్రభుత్వము ప్రయత్నించుచున్నది. ముఖ్యముగ సామ్రాజ్యతత్వమును అవలంబించియున్న బలవంతమయిన జాతులనుండి ఎట్టి రుణమును తెచ్చుటకును జాతీయప్రభుత్వము చాలగ భయపడుచున్నది. 1932 వ సంవత్సరము ఏప్రెలునెలలో విదేశవ్యవహారమంత్రియగు ట్యూఫికురుష్డిబే సోవియటు రుష్యానుదర్శించగా వారు గొప్ప స్వాగతమిచ్చిరి. అపుడు రుష్యానుండి తురుష్కము కొంత రుణమును తెచ్చుకొనినది.

పరిశ్రమలకు ప్రభుత్వ సహాయము

తురుష్క జాతీయ ప్రభుత్వము పారిశ్రామిక సామానులమీద పన్ను తీసివేసినారు. పరిశ్రమలమీద వృత్తి పన్ను, వాటి యిండ్లమీదను స్థలములమీదను, పన్ను లేకుండ చేసియున్నారు. నూలువడకుట, నేతనేయుట, మొదలుకొని దేశములో సులభముగ వృద్ధిచెందగల పరిశ్రమ లన్నిటికిని

ప్రత్యేక సహాయము చేయుటకును ప్రత్యేక సంరక్షణ నిచ్చుటకును, అభివృద్ధి శాఖామంత్రి యొక్క కార్యక్రమమును తయారుచేసి ఆప్రకారము నడపుచున్నాడు. దేశములోని ఉప్పు, పంచదార, పొగాకు, నిప్పుపెట్టెలు, సిగరెటుకాగితములు తయారుచేయు పరిశ్రమల నన్నిటిని ప్రభుత్వమువారే పూర్తిగ స్వాధీనమునుపొంది సాగించుచున్నారు. బట్టలు, పింగాణి, ఆలివునూనె, గోగునార మొదలగునవి తయారు చేయు కొన్ని యంత్రశాలలకు ప్రభుత్వమువారు ధనసహాయము చేయుచున్నారు. కాన్‌స్టాంటినోపిలులో పారిశ్రామిక బ్యాంకీని, కొన్నిపట్టణములలో దానిశాఖలనుస్థాపించి స్వల్పవడ్డీకి పరిశ్రమలను నెలగొలుపదలచిన వారికి ఋణముల నిచ్చుచున్నారు.

పరిశ్రమాభివృద్ధి.

పరిశ్రమలు త్వరాభివృద్ధిని గాంచుచున్నవి రాక్షసిబొగ్గును త్రవ్వు పరిశ్రమచాలగ వృద్ధిచెందినది. 1928 సంవత్సరమున తురుష్కమునందు ఎనిమిదికోట్లరూప్యముల విలువగల పారిశ్రామిక సరుకులు తయారైనవనియు, 1931 వ సంవత్సరమున ఇరువదికోట్లవిలువగల సరుకులు తయారైనవనియు, అంచనా వేయబడినది. ఇంత త్వరితముగ దేశసంపద హెచ్చుచున్నది.

రేవువర్తకము.
Coastal trade

లాసేన్సు సంధి తరువాత తురుష్కప్రభుత్వముయొక్క అనుమతిలేనిది విదేశస్థులు తురుష్కములోని యొకరేవునుండి మరియొక రేవునకు సముద్రముమీద వర్తకమున కెస్టీమరులనాడిం

ఘటకుపీలు లేదు. గావున తురుష్క తీరమున నున్న పట్టణముల మధ్య సముద్రవర్తకము (కోస్తావర్తకము) చేయుటకు తురుష్క స్టీమరులు దినదినాభివృద్ధిగ బయలు దేరినవి. ఇందుకొరకేర్పడు తురుష్క వర్తకసంఘములకు ప్రభుత్వమువారు ప్రత్యేకప్రోత్సాహమిచ్చుచున్నారు. తురుష్కపౌర యోడలలో కొన్నిటికి, ముస్తఫాకెమాల్, స్మర్నా, నవీనతురుష్కము మొదలగు పేర్లు పెట్టబడుచున్నవి.

పాశ్చాత్యస్త్రీలను పెండ్లిచేసికొనగూడదు.

తురుష్కములోని చాలప్రభుత్వ శాఖలలో పెద్దయుద్యోగములు చేయువారెవరును పాశ్చాత్య స్త్రీలను పెండ్లిచేసికొనగూడదని జాతీయ ప్రభుత్వమువారు శాసించి యున్నారు. విదేశ రాయబారులుగను సైనికోద్యోగులుగను పనిచేయుచున్న కొందరు తురుష్క ప్రముఖులు పాశ్చాత్య భార్యలను కలిగియున్న హేతువుచేత నుద్యోగములు చాలించుకొనవలసివచ్చినది. గాని యుద్యోగములను చేయువారందరును తురకటోపీలను మాని పాశ్చాత్యులు ధరించు టోపీలు ధరించవలెనని ముస్తఫాకెమాల్ పాషా ఆజ్ఞాపించి యున్నాడు.

(4)

విద్యావ్యాపకము.

తురుష్క జాతీయ ప్రభుత్వమువారు ప్రజలను విద్యావంతులుగ జేయుట తమ ప్రధాన ధర్మమని గుర్తెరిగి విద్యావ్యాపకమునకై అత్యంతముగ శ్రద్ధను తీసుకొనుచున్నారు. విద్యకొరకు కర్తివంచనలే

కుండ ద్రవ్యమును ఖర్చుపెట్టు చున్నారు. బాలురకును, బాలికలకును నిర్బంధవిద్యా విధానమును బాగుగ నమలుజరుపుచున్నారు, పల్లెటూళ్ళన్నిటిలోను పాఠశాలల నేర్పాటుచేయుచున్నారు. ముస్తఫా కెమాల్ పాషా చెప్పిన "దేశీయులారా మీరు విద్యావంతులగుట మీ దేశమునకు సేవచేయుట" అను వాక్యము దేశమునందంతటను ప్రతిప్రభుత్వోద్యోగస్థుని చేత ప్రతిధ్వనింప జేయబడుచున్నది. పిల్లలను పాఠశాలలకు పంపుట యేగాక పెద్దలుచదువుకొనుటకూడ తురుష్కదేశములో మత కర్మమైనది. "నలుబది సంవత్సరములలోపున నున్న నౌకరులందరునుకూడ రాత్రిపాఠశాలలలో చదువుకొనవలెను. ఒక రాత్రి మే మొక గృహస్థుని చూడబోతిమి. ఆయన భార్య యే మాకు కాఫీని, ఫలహారమును తయారుచేసి పెట్టినది. నౌకరులందరును రాత్రిపాఠశాలకు పోయిరి. చట్టములప్రకారము మేము నౌకరులకందరకును విద్య చెప్పించి తీరవలెను, అని ఆమె మాతో చెప్పెను. నే ననేక రాత్రిపాఠశాలలను దర్శించితిని. ముసలివారలుకూడ విద్య నేర్చుకొనుట నాకువింతగ కనుపడినది." అని గ్రేసుఎలిసన్ వ్రాసినది. 1922వ సంవత్సరమున నూటికి పదిమంది చదువు కున్నవారుండగ 1927 వ సంవత్సరమున నూటికి డెబ్బదిమంది చదువుకున్నవారుండిరి. ఇంతశీఘ్రముగ విద్యావ్యాపకము గావించిన జాతులు అరుదుగ నున్నవి.

తురుష్క భాషకే జాతీయ ప్రభుత్వము

తురుష్క భాష వారు విద్యావిధానమునందు ప్రధాన

కుటుకుపీలు లేదు. గావున తురుష్క తీరమునయున్న పట్టణముల మధ్యసముద్రవర్తకము (కోస్తావర్తకము) చేయుటకు తురుష్క స్టీమరులు దినదినాభివృద్ధిగ బయలు దేరినవి. ఇందుకొరకేర్పడు తురుష్క వర్తకసంఘములకు ప్రభుత్వము వారు ప్రత్యేకప్రోత్సాహమిచ్చుచున్నారు. తురుష్క పొగ యోడలలో కొన్నిటికి, ముస్తఫాకెమాల్, స్మర్నా, నవీనతురుష్కము మొదలగు పేర్లు పెట్టబడుచున్నవి.

పాశ్చాత్యస్త్రీలను పెండ్లిచేసి కొనగూడదు.

తురుష్కములోని చాలప్రభుత్వ శాఖలలో పెద్దయుద్యోగములు చేయువారెవరును పాశ్చాత్య స్త్రీలను పెండ్లిచేసికొనగూడదని జాతీయ ప్రభుత్వమువారు శాసించి యున్నారు. విదేశ రాయబారులుగను సైనికోద్యోగులుగను పనిచేయుచున్న కొందరు తురుష్క ప్రముఖులు పాశ్చాత్య భార్యలను కలిగియున్న హేతువుచేత నుద్యోగములు చాలించుకొనవలసివచ్చినది. గాని యుద్యోగములను చేయువారందరును తురకటోపీలనుమాని పాశ్చాత్యులు ధరించు టోపీలు ధరించవలెనని ముస్తఫాకెమాల్ పాషా ఆజ్ఞాపించి యున్నాడు.

(4)

విద్యావ్యాపకము.

తురుష్క జాతీయ ప్రభుత్వమువారు ప్రజలను విద్యావంతులుగ చేయుట తమ ప్రధాన ధర్మమని గుర్తెరిగి విద్యావ్యాపకమునకై అత్యంతముగ శ్రద్ధను తీసుకొనుచున్నారు. విద్యకొరకు శక్తివంచన లే

కుండ ద్రవ్యమును ఖర్చుపెట్టుచున్నారు. బాలురకును, బాలికలకును నిర్బంధవిద్యా విధానమును బాగుగ నమలుజరుపుచున్నారు, పల్లెటూళ్ళన్నిటిలోను పాఠశాలల నేర్పాటుచేయుచున్నారు. ముస్తఫా కెమాల్ పాషా చెప్పిన "దేశీయులారా మీరు విద్యావంతులగుచు మీ దేశమునకు సేవచేయుట" అను వాక్యము దేశమునందంతటను ప్రతిప్రభుత్వోద్యోగస్తునిచేతను ప్రతిధ్వనింప జేయబడుచున్నది. పిల్లలను పాఠశాలలకు పంపుటయేగాక పెద్దలుచదువుకొనుటకూడ తురుష్క దేశములో మతధర్మమైనది. "నలుబది సంవత్సరములలోపున నున్న నౌకరులందరునుకూడ రాత్రిపాఠశాలలలో చదువుకొనవలెను. ఒకరాత్రి మేమొక గృహస్తుని చూడబోతిమి. ఆయన భార్యయే మాకు కాఫీని, ఫలహారములను తయారుచేసి పెట్టినది. నౌకరులందరును రాత్రిపాఠశాలకు పోయిరి. చట్టముల ప్రకారము మేము నౌకరులకందరకును విద్య చెప్పించి తీరవలెను, అని ఆమె మాతో చెప్పెను. నేననేక రాత్రిపాఠశాలలను దర్శించితిని. ముసలి స్త్రీలుకూడ విద్యనేర్చుకొనుట నాకువింతగ కనుపడినది." అని గ్రేనుఎలిసన్ వ్రాసినది. 1922వ సంవత్సరమున నూటికి పదిమంది చదువుకున్నవారుండగ 1927 వ సంవత్సరమున నూటికి డెబ్బదిమంది చదువుకున్నవారుండిరి. ఇంతశీఘ్రముగ విద్యావ్యాపకముగావించిన జాతులు అరుదుగ నున్నవి.

తురుష్కభాష

తురుష్కభాషకే జాతీయ ప్రభుత్వము వారు విద్యావిధానమునందు ప్రధాన

తుటకుపీలు లేదు. గావున తురుష్క తీరమున నున్న పట్టణముల మధ్యసముద్రవర్తకము (కోస్తావర్తకము) చేయుటకు తురుష్కస్టీమరులు దినదినాభివృద్ధిగ బయలు దేరినవి. ఇందుకొరకేర్పడు తురుష్క వర్తకసంఘములకు ప్రభుత్వమువారు ప్రత్యేకప్రోత్సాహమిచ్చుచున్నారు. తురుష్కపౌర మోడలలో కొన్నిటికి, ముస్తఫాకెమాల్, స్మర్నా, నవీనతురుష్కము మొదలగు పేర్లు పెట్టబడుచున్నవి.

పాశ్చాత్యస్త్రీల ను పెండ్లి చేసి కొనగూడదు.

తురుష్కములోని చాలప్రభుత్వ శాఖలలో పెద్దయుద్యోగములు చేయువారెవరును పాశ్చాత్యస్త్రీలను పెండ్లి చేసికొనగూడదని జాతీయ ప్రభుత్వమువారు శాసించియున్నారు. విదేశ రాయబారులుగను సైనికోద్యోగులుగను పనిచేయుచున్న కొందరు తురుష్కప్రముఖులు పాశ్చాత్యభార్యలను కలిగియున్న హేతువుచేత నుద్యోగములు చాలించుకొనవలసివచ్చినది. గాని యుద్యోగములను చేయువారందరును తురకటోపీలను మాని పాశ్చాత్యులు ధరించు టోపీలు ధరించవలెనని ముస్తఫాకెమాల్ పాషా ఆజ్ఞాపించి యున్నాడు.

(4)

విద్యావ్యాపకము.

తురుష్క జాతీయ ప్రభుత్వమువారు ప్రజలను విద్యావంతులుగ జేయుట తమ ప్రధాన ధర్మమని గుర్తెరిగి విద్యావ్యాపకమునకై అత్యంతముగు శ్రద్ధను తీసుకొనుచున్నారు. విద్యకొరకు శక్తివంచన లే

కుండ ద్రవ్యమును ఖర్చుపెట్టు చున్నారు. బాలురకును, బాలికలకును సర్వంధవిద్యా విధానమును బాగుగ నమలుజరుపుచున్నారు, పల్లెటూళ్ళన్నిటిలోను పాఠశాలల నేర్పాటుచేయుచున్నారు. ముస్తఫా కెమాల్ పాషా చెప్పిన "దేశీయులారా మీరువిద్యావంతులగుట మీ దేశమునకు సేవచేయుట" అను వాక్యము దేశమునందంతటను ప్రతిప్రభుత్వోద్యోగస్తునిచేతను ప్రతిధ్వనింప జేయబడుచున్నది. పిల్లలనుపాఠశాలలకు పంపుటయేగాక పెద్దలుచదువుకొనుటకూడ తురుష్కదేశములో మతధర్మమైనది. "నలుబది సంవత్సరములలోపున నున్న నౌకరులందరునుకూడ రాత్రిపాఠశాలలలో చదువుకొనవలెను. ఒకరాత్రి మేమొక గృహస్తుని చూడబోతిమి. ఆయనభార్యయే మాకు కాఫీని, ఫలహారములను తయారుచేసి పెట్టినది. నౌకరులందరును రాత్రిపాఠశాలకు పోయిరి. చట్టములప్రకారము మేము నౌకరుల కందరికును విద్య చెప్పించి తీరవలెను, అనిఆమె మాతో చెప్పెను. నే ననేక రాత్రిపాఠశాలలను దర్శించితిని. ముసలి స్త్రీలుకూడ విద్యనేర్చుకొనుట నాకువింతగ కనుపడినది." అని గ్రేసుఎలిసన్ వ్రాసినది. 1922వ సంవత్సరమున నూటికి పదిమంది చదువు కున్నవారుండగ 1927 వ సంవత్సరమున నూటికి డెబ్బదిమంది చదువుకున్నవారుండిరి. ఇంతశీఘ్రముగ విద్యావ్యాపకము గావించిన జాతులు అరుదుగ నున్నవి.

తురుష్కభాష

తురుష్కభాష కే జాతీయ ప్రభుత్వము వారు విద్యావిధానమునందు ప్రధాన

స్థానము నిచ్చియున్నారు. యావత్తువిద్యను తురుష్క భాషలో నేర్పుచున్నారు. పూర్వమువలె అరబ్బి, పర్షియను భాషలను నేర్పుటలేదు. ప్రభుత్వభాష తురుష్క భాష. ఖురాను తురుష్కములోనికి మార్చబడినది. రైలుస్టేషనుల పేర్లు, రోడ్లమీద మైలురాళ్ళమీద పేర్లు తురుష్క భాషలోనే వ్రాయబడినవి. ఎచటచూచినను తురుష్క భాష తప్ప మఱియొకభాష కనుపడదు. గాని మన దేశములోని ఉరుదుభాషను వ్రాయుచున్నటుల తురుష్క భాషను ఇదివరకు అరబ్బిలిపిలో వ్రాయుచుండెడివారు. ఇపుడు జాతీయ ప్రభుత్వమా లిపిని తీసివేసి యావత్తు జాతులన్నియు వాడుచున్న రోమను లిపిలోనికి మార్చియున్నారు. రెండవభాషగ మధ్యమతరగతి పాఠశాలలలోను, కళాశాలలలోను ఫ్రెంచిభాషను నేర్పుచున్నారు. విద్యావిధానమంతయు నవీన పద్ధతులమీద పునర్నిర్మాణము గావింపబడినది. నవీనదేశము లన్నిటిలోవలె ప్రకృతిశాస్త్రములు దేశచరిత్రలు మొదలగునవి బాగుగ నేర్పబడుచున్నవి. ప్రభుత్వ పాఠశాలలలో మతవిద్యనునేర్పుట మానివేసినారు. మహమ్మదీయ మతమునుగూర్చి కళాశాలలలో తత్వశాస్త్రముయొక్క భాగముగ నేర్పుచున్నారు. మతగురువులకొరకు బీయుతుకై మత కళాశాలకూడ గలదు. పాఠశాల లన్నిటిలోను తురుష్క జాతీయోద్యమ చరిత్ర, దేశాభిమానము, పారస్వాత్వములు, నీతి, ఆత్మగౌరవము, ఆత్మవిశ్వాసములు ప్రత్యేకశ్రద్ధతో నేర్పబడుచున్నవి.

స్త్రీవిద్య. ఆడపిల్లలకును మగపిల్లలకును కలిపియే అన్ని తరగతి పాఠశాలలలోను విద్యనునేర్పు

చున్నారు. ముఖ్యముగ క్రిందితరగతి పాఠశాలలలో విద్యను నేర్పుటకు వీలయినంతవరకు స్త్రీలను నియమించుచున్నారు. స్త్రీలు స్వతంత్ర జీవనోపాధిని కలిగియుండుటకై గృహపరిశ్రమలు నేర్పు పాఠశాలలను, స్త్రీ ఉపాధ్యాయినులను తరిబీయతుచేయుటకు పాఠశాలలను కళాశాలలను స్థాపించియున్నారు.

వృత్తివిద్యలు.

దేశమునందంతటను వ్యవసాయము, వర్తకము, పరిశ్రమలు, సాంకేతికవిద్యలు, నేర్పు పాఠశాలలను చాలగ నెలకొలిపియున్నారు. విద్యార్థుల దేహపరిశ్రమ విషయమున ప్రత్యేకశ్రద్ధ వహించబడుచున్నది.

విశ్వవిద్యాలయములు.

1900 సంవత్సరములో నొక విశ్వవిద్యాలయమును కాన్‌స్టాంటినోపిలునందు సుల్తాను ప్రభుత్వమువారు స్థాపించియుండిరి. దానికి కాన్‌స్టాంటినోపిలులో నిదివరకు యుద్ధమంత్రి యొక్క కచ్చేరీలుండిన మిగుల విశాలమైన గృహములు స్థలము లా విశ్వవిద్యాలయమునకు జాతీయప్రభుత్వమువారిచ్చియున్నారు. మరియు దానిలో నిదివరకున్న శాఖలుగాక వైద్యశాఖయు, ఆర్థిక రాజకీయ శాస్త్రములను ప్రకృతిశాస్త్రములను నేర్పు కళాశాలలను, తర్క వేదాంతములను నేర్పు కళాశాలలను, ఎక్కువ చేసియున్నారు. 1932 వ సంవత్సరమున మూడు నూతనవిశ్వవిద్యాలయములను వివిధ శాఖలతో దేశములో స్థాపించుటకు ప్రభుత్వమువారు తీర్మా

నించి యాతిర్మానము నమలుజరుపు చున్నారు. విశ్వ విద్యాలయములలోని ఆచార్యులందరును (Professors) విధిగా ఫ్రెంచిభాషను బాగుగ నభ్యసించినవారై యుండవలెను. కాన్‌స్టాంటి నోపిలులోని సుల్తానుయొక్క గొప్ప గ్రంథాలయమును జాతీయ ప్రభుత్వమువారు విశ్వవిద్యాలయముక్రింద చేర్చిరి. విశ్వవిద్యాలయములయందు విద్య నభ్యసించుచున్న యువకులయొక్కయు యువతులయొక్కయు సంఖ్య చాలగ హెచ్చినది. విశ్వవిద్యాలయములు దేశముయొక్క మానసికాభివృద్ధికి గొప్ప కేంద్రస్థానము లయినవి. తురుష్క చారిత్రిక పరిశోధనా సంఘమొకటి యేర్పడినది. ఆసంఘమువారు తురుష్కభాషలో నాలుగుసంపుటములుగల ప్రఖ్యాతి వంతమగు ప్రపంచ చరిత్రను ప్రచురించియున్నారు. అందు తురుష్కస్వాతంత్ర్య పోరాటపు చరిత్రకు ముఖ్యస్థాన మివ్వబడినది. దానిని ఉత్తమ పాఠశాల లన్నిటిలో విద్యార్థులకు నిర్బంధపఠనీయ గ్రంథముగ గావించినారు.

విదేశపాఠశాలల మీద నిబంధనలు. లాసేనుసంధిలో 1918 వ సంవత్సరము అక్టోబరు 30 వ తేదికి పూర్వము స్థాపింపబడిన విదేశ పాఠశాలలను కళాశాలలను జాతీయప్రభుత్వమువా రంగీకరించునటుల యొప్పుకొనిరి. కాని యవిజాతీయ ప్రభుత్వమువారు చేయుచుండు నిబంధనలకును, ప్రభుత్వ విద్యాశాఖాధికారుల తనిఖీకిని లోబడి యుండవలయును. విద్యాశాఖ మంత్రియొక్క అనుమతి లేనిది విదేశీయు లెవ్వరును తురుష్కములో నూతనముగ విద్యాశాలలను

సాధించుటకు వీలులేదు. మరియు పదిహేను సంవత్సరముల లోపు వయసుగలతురుష్క బాలబాలికలెవరును విదేశీయుల విద్యాలయములలో చేర్చుకొనబడగూడదనియు, ప్రతి విదేశ విద్యాలయములోను తురుష్క యుపాధ్యాయులచే తురుష్కదేశపు భూగోళమును, తురుష్కదేశ చరిత్రను విద్యార్థులకు నేర్పించి తీరవలెననియు జాతీయ ప్రభుత్వము వారు నిబంధనలను చేసియున్నారు. ఈనూతననిబంధనల ప్రకారము మార్పులుచేసికొననిచాల ఫ్రెంచి, ఇటలీ, ఆంగ్లేయ పాఠశాలలు మూసివేయబడినవి. అమెరికనులు క్రొత్తనిబంధనల ప్రకారము నడచుచున్నారు. "ఏదేశమును బుద్ధిపూర్వకముగ తన పిల్లలను విద్య నేర్పుటకై విదేశములకు వప్పగింతచేయదు" అని మిూయస్సు వ్రాసియున్నాడు. ఈ సత్యమును తురుష్కజాతీయ ప్రభుత్వము బాగుగ గ్రహించి వీలయినంతవరకు అమలు జరుపుచున్నది. విదేశీయపాఠశాలలన్నిటిలోను క్రైస్తవ మతమును బోధించుటయేగాక తెల్ల యుపాధ్యాయులు సామ్రాజ్యతత్వముయొక్క ప్రచ్ఛన్నప్రతినిధులై తమదేశముల యుత్కృష్టతను ప్రాగ్దేశముల హీనతను విద్యార్థులకెక్కించుచున్నారని మొదటినుండియు తురుష్కులు మనసునందు బాధనొందుచునేయుండిరి. కాని విదేశీయులకుగల ప్రత్యేక హక్కులవలనను తురుష్క ప్రభుత్వము త్తమవిద్యను ఇవ్వలేకుండుట వలనను తురుష్కులు నిస్సహాయులై యుండిరి. ఇపుడటులగాదు. స్వతంత్ర తురుష్కమునందు విదేశీయుల యాధిక్యత ప్రత్యేక హక్కులు నశించినవి. విదేశ పాఠశాలలలో తురుష్కులకను

పాశ్చాత్త్యు లధికులనిగాని తురుష్క స్వతంత్రమునకు వ్యతి రేకముగగాని యుపాధ్యాయులు బోధించినను, విద్యార్థులను క్రైస్తవమతములోనికి కలుపుకున్నను, జాతీయ ప్రభుత్వము వారు వెంటనే చర్యపుచ్చుకొని యాపాఠశాలను మూసి వేయించుచున్నారు. బ్రూసా పట్టణములోని అమెరికను బా లికా మధ్యమతరగతి పాఠశాలలోని యిద్దరు తురుష్క బాలి కలను క్రైస్తవమతములోనికి చేర్చుకొనినందుకు ఆపాఠ శాలను జాతీయ ప్రభుత్వమువారు వెంటనే మూసివేయించి యున్నారు. విదేశ పాఠశాలలను జాతీయప్రభుత్వము మిగుల అనుమానముతో చూచుచున్నది.

చిత్తరువులు కళలు.

చిత్తరువులను, కళలను, శిల్పమును, సంగీతమును, నాటకములను, జాతీయ ప్రభుత్వమువారు బాగుగ ప్రోత్సహించు చున్నారు. మహమ్మదీయ మతము ప్రతిమారాధనకు వ్యతిరేకముగావున చిరకాలమునుండియు మానవాకారము లను చిత్రించగూడదనియు మానవప్రతిమల శిల్పము చేయగూ డదనియు తురుష్కములో మతనిషేధముండెను. ఆనిషేధము మూఢవిశ్వాసమనిజాతీయ ప్రభుత్వముచే త్రోసి వేయబడినది. ముస్తఫా కెమాల్ పాషాయొక్క ప్రతిమలు చాలచోట్ల వెలసినవి.

గొప్ప కవీశ్వరులు.

నవీనతురుష్క కవీశ్వరులలో షినాసి మిగులగొప్పవాడు. తరువాత తరముల వారిలో కలిగిన భావవిప్లవమునకు విత్తులు వెదజల్లెను. ఆయనశిష్యుడగు నమకుకెమాల్ గొప్పగ్రంథకర్త.

ఆయన పాత కాలపు మహమ్మదీయ ఆచారములు పనికిరావని ఖండించి విశాలమగు సంస్కరణములనుకోరెను. యౌవన తురుష్క కక్షిలో చేరినవాడై సుల్తాను హమీదుచే దేశ భ్రష్టుడు గావింపబడి విదేశములలో మరణించెను. గొప్ప పండితుడును కవీశ్వరుడును భక్తుడునగు జియాగుయల్ అల్పు బ్రిటిషువారు మాల్టాద్వీపమున చెరసాలయందుంచిన నలుబదిమంది తురుష్క దేశాభిమానులలో నొకడు. మాల్టానుండి విడుదల అయినపిమ్మట తురుష్క విశ్వవిద్యాలయమున సాంఘికశాస్త్రమును బోధించు ఆచార్యుడుగ నియమింపబడెను. తురుష్కభాషను వృద్ధిచేయుచున్న గ్రంథకర్తలలో ముఖ్యుడుగ నున్నాడు. మహమ్మదు ఎమిను, యాహియాకెమాల్ గార్లు తురుష్కభాషలో సుప్రసిద్ధ కవీశ్వరులు. వెనుకటికాలమున తురుష్క దేశములోని విద్వాంసులు అరబ్బీ పారశీభాషలలో వ్రాయుట గొప్పయని భావించుచుండిరి. యౌవనతురుష్కకక్షి ప్రాబల్యము నొందినప్పటి నుండియు తురుష్కవాఙ్మయము బాగుగ వృద్ధిచెందినది. సుప్రసిద్ధులగు విద్వాంసులందరును తురుష్కములోనే వ్రాయుచున్నారు.

స్త్రీగ్రంథకర్త్రిలు. ఇప్పటి స్త్రీగ్రంథకర్త్రిలలో, నిక్యాయర్ హానం, ఎమినేనే మహానం, హాలిడెఎడబు హానం లు సుప్రసిద్ధులు. ఇంకను యౌవన విద్వాంసురాండ్రలో ముఖీడెహానం గొప్పకవయిత్రి. ఈమె మంత్రి ఫరీదుబే యొక్క భార్య. సుయోటుదర్వీషేహానం గొప్పగ్రంథరచయిత.

ఈమెయొక్క ఖ్యాతి జర్మనీలో మిగులవ్యాపించినది. ఈమె వ్రాసినది జర్మనుభాషలోనికి భాషాంతరీకరణము చేయబడుచున్నది. వీరిద్దరును ముప్పదియేండ్ల వయసుగలవారు. చరిత్రాత్మక పరిశోధనలలో అఫ్జెల్‌హానం అను యువతి చాల ప్రఖ్యాతిని బడసినది. ఈమెయు నింకకొందరును కలసి తురుష్కభాషలో నాలుగుసంపుటముల ప్రపంచచరిత్రమును రచించియున్నారు.

ఇటుల స్వతంత్రమునుబొందిన తురుష్కము స్వరాజ్య ప్రభుత్వముక్రింద నూతనవికాసమునుదాల్చి సర్వతోముఖమైన అభివృద్ధినిపొందుచు లోకములోని జాతులలో పేరుప్రతిష్ఠలుగలిగి విలసిల్లుచున్నది. వ్రజలసంపద, సౌఖ్యము, ఆత్మగౌరవము విశేషముగ పెంపొందినవి.

తురుష్క ప్రజాస్వామికము

పదునాలుగవ అధ్యాయము

స్త్రీ స్వాతంత్ర్యము

(1)

ప్రధానసంస్కరణము

ముస్తఫా కెమాల్ పాషా గావించిన గొప్ప సంస్కరణములలో స్త్రీలకు జనానాజీవితము నుండియు బురఖాలనుండియు సంపూర్ణస్వతంత్రముకలుగచేసి స్త్రీలకు సర్వతో ముఖమైన అభివృద్ధిని కలుగచేయుట ప్రధానమైయున్నది.

"తురుష్క ప్రజాస్వామికపు అధ్యక్షుడగు ముస్తఫా కెమాల్ పాషాయొక్క భావ్యదృష్టమేమిగానున్నదోగాని ఆయన నామము చరిత్రలో స్థిరముగ నిలచినది. రాజోపుతరముల వారాయనకు ఘాజీ (శూరుడు) అను బిరుదమును కలుగచేసిన జయములకును ఆయన సృష్టించిన నూతన తురుష్కమునకును, శోభాయమానమైన పరిపాలనమునకును, గౌరవమును

చూపెదరు. గాని ప్రాగ్దేశ పాలకులందరిలోను ఆయన కుత్త మస్థానమునకలంగ చేయుచున్నది ఆయన స్త్రీలకు స్వతంత్రమును ప్రసాదించుటచే. ఈయద్భుత సంస్కరణము ప్రాగ్దేశములన్నిటిలోను ప్రతిధ్వనించుచున్నది. ఇప్పటి కేసిరియా, పాలెస్తైన్, భరత వర్షము, చైనా దేశములలో ముఖ్యముగ స్త్రీలచే నాయన నామము గౌరవాశ్చర్యములతో వాడబడుచున్నది.

* * * * * * *

తురుష్క చరిత్రయొక్క మిగుల అంధకారమైన కాలములోగూడ ఈజాతిలో నాకుగల విశ్వాసము నశించలేదు. తురుష్కములో జనానాలకు బదులు గృహముల నిచ్చుటకు మనోదార్ఢ్యముగల పురుషుడుద్భవించినచో నాదేశము ప్రపంచములోని గొప్ప దేశములలో నగ్రస్థానమును పొందగలుగునని నాకు బాగుగ తెలియును.

అట్టిపురుషుండుద్భవించినాడు.

* * * * * * *

1922 వ సంవత్సరపు శరదృతువునందు అంగోరాను మిగిలిన తురుష్కమునుండి ఈటెలు కత్తులు వేరుపరచిన దినములలో వాటిమధ్యగుండ అంగోరాకు పోగలిగిన ఆంగ్లస్త్రీనే నొక్కతెనే.

యుద్ధజయముయొక్కయు లౌసేను సంధియొక్కయు ఫలిత మేమగునో యని యాతురతతో నిరీక్షించుచున్న

ఆక్లిష్టమైన దినములలో అంగోరా లోనివారు సోదరులవలె నివసించియుండిరి. అప్పుడు జాతీయ ఎస్సెంబ్లీకి అధ్యక్షుడుగ మాత్రముండిన ఘాజీ ముస్తఫా కెమాల్ పాషాకు కాఫీత్రాగుసమయమున తనతోచాలసేపు మాటలాడుట కవకాశము నుకలుగ చేయుటకు వీలుగనుండెడిది. అట్టి యొక సమయమున తురుష్క దేశపు స్త్రీలనుగూర్చియు ఘోషా జీవితమువలన వారి మనోవికాసమునకు కలిగిన నష్టమునుగూర్చియు నాయన నాతో మాటలాడుచు "ఈ యున్మాదము యావత్తు పోవలెను. తురుష్క ముత్తమమైన ప్రజా రాజ్యమును నిర్మాణము గావింపబోవుచున్నది. దేశము యొక్క సగభాగము దాస్యములోనుండగ నుత్తమమైన ప్రజారాజ్యమును స్థాపించుటెటులు? ఇప్పటినుండి రెండు సంవత్సరములలో నీవ్యర్థమగు నిరంకుశత్వమునుండి ప్రతి స్త్రీయు స్వతంత్రమును పొందితీరవలయును. ప్రతి స్త్రీయు బురఖాను తీసివేయవలెను. స్త్రీయొక్క సహాయము అత్యవసరమై యున్నది. దేశముయొక్క భారములో తనవంతును నిర్వర్తించుట కొరకామెకు సంపూర్ణమగు స్వేచ్ఛ యుండవలెను" అని నాతో చెప్పెను.

ఈదైర్ఘ్యమైన భావిసూచనను నేను పత్రికలలో వ్యాసరూపమునను 'అంగోరాలోని యొక ఆంగ్లేయ స్త్రీ' అను నాగ్రంథమందును ప్రకటించితిని. నాగ్రంధమును విమర్శించినవారెవరును ముస్తఫాకెమాల్ పాషా చేసిన యీ ప్ర

కటనమును గుర్తించియుండలేదు. ఎందుకనగ నెవరును ఇట్టి సాంఘిక విప్లవము జరుపబడగలదని నమ్మియుండలేదు.

జనానాలనుగూర్చియు తురుష్క గృహములలోని జీవితమునుగూర్చియు, స్త్రీల విషయమున మహమ్మదీయ మతమునందుగల మాధ్యమునుగూర్చియు, తెలిసినవారందరకును ఆయన యభిప్రాయము పసిపిల్లవాని సందర్భములేని యూహాలవలె కనవడెను. ఈ సంభాషణ జరిగిన రెండు సంవత్సరములకు అధ్యక్షుడు చెప్పినదంతయు జరిగినది. స్త్రీలు స్వతంత్రమును పొందినారు!

వారు చాలకాలమునుండి పోవుచున్న నిద్దురనుండి మేల్కాంచినారు." అని గ్రేసు ఎలిసన్ 'ఈదినమునను్న తురుష్కము'నందు వ్రాసినది.

(౩)

కఠినమగు ఘోషా. తురుష్కములోని మహమ్మదీయ స్త్రీలు మిగుల కఠినమగు ఘోషా పద్ధతిని అవలంబించియుండిరి. ఘోషాపద్ధతి మహమ్మదీయ దేశములన్నిటిలోను వ్యాపించియున్నది. హిందూదేశములో ప్రాచీనకాలమున ఘోషా పద్ధతి లేదు. హిందూ వాఙ్మయమున పరమేశ్వరుడు అర్ధనారీశ్వరుడుగ వర్ణింపబడియున్నాడు. స్త్రీపురుషునితో సర్వవిధముల సమానముగు స్థానమును పొందియుండెను. వేదమంత్రములను రచించిన

వారిలో స్త్రీలుగూడ గలరు. వేదకాలమున స్త్రీలకు వివాహ మైచ్ఛికముగ నుండెను. యుక్తవయసువచ్చిన స్త్రీలు తగిన భర్తలను వరించుచుండిరి. వితంతువులకు వివాహమాడు హక్కుండెను. కూతుళ్లకు కుమాళ్లతోబాటు ఆస్తిలో భాగ ములుండెను. స్త్రీలు ఘోషా యనునది యెరుగరు. స్త్రీలు మిగుల గౌరవముగ చూడబడుచుండిరి. "నీవునాకు స్నేహితు రాలవుగ నుండుము. నీవునాకు స్నేహితురాల వయినావు. మనస్నేహము శాశ్వతముగ నుండునుగాక" అనియు "నాగృ హమునకువచ్చి నాగృహమునకు రాణివిగమ్ము నాగృహ ముపైయాజమాన్యమునువహించియజ్ఞకర్మలనుచేయించుము" అని భర్త భార్య నుద్దేశించి చెప్పినటులనున్న ఋగ్వేద మంత్రములు గృహమునందు స్త్రీకిగల యుత్తమస్థానమును తెలుపుచున్నవి. స్త్రీలలో విద్య బాగుగ వ్యాపించియుండెను. యావజ్జీవము బ్రహ్మచారిణులుగ నుండి యుత్కృష్టమగు జీవి తములను గడపిన స్త్రీలు పెక్కుమంది యుండిరి. జనకుని మహాసభయందు యాజ్ఞవల్క్యమహాఋషితో వేదాంతశాస్త్ర మువిూద వాదోపవాదములు సలిపిన గార్గియను జ్ఞాన సం పన్న అన్ని కాలములవారికిని పూజ్యురాలు. వేదయుగ ము భరతవర్ష ఇతిహాసమునకు సువర్ణయుగము. తరువాత కాలములో స్త్రీల హక్కులు స్త్రీల విద్య స్త్రీలస్థితి కొంత వరకు క్షీణించినను, స్త్రీలను, భగవంతుని సృష్టిలో స్వేచ్ఛగ నివసించకుండ ఘోషాలోపెట్టి దాచియుంచు పద్ధతి, మహమ్మ దీయరాజ్యము వచ్చువరకును భరతవర్షమునందు లేదు. మహమ్మదీయరాజ్యము వ్యాపించినతరువాత హిందూదేశ

ములోని చాలప్రాంతములలో ఘోషాపద్ధతి క్రియవలంబించ బడుచునచ్చినది. ఉత్తరహిందూస్థానములోను దక్షిణహిందూ దేశములోని కొన్ని స్వల్పసంఖ్యాకులగు తెగలవారిలోను ఈ దురాచారము వ్యాపించియున్నది. ఘోషా పద్ధతియొక్క కీడులనుగూర్చి ఘోషాపద్ధతి సామాన్యముగ లేని ఆంధ్రులకు తెలుపనవసరములేదు. ఘోషాపద్ధతి స్త్రీలకు శరీర దౌర్బ ల్యమును కలుగచేయుననియు, మనోవికాసము నరిగట్టుననియు, విద్యాభివృద్ధి కవకాశము లేకుండ చేయుననియు, కుటుంబజీవిత మును మిగుల వ్యయకరముగ చేయుననియు, స్త్రీలను మాళ్య ములోముంచి సర్వవిధములను నిస్సహాయులుగ గావించున నియు మాత్రము చెప్పిన చాలును.

ప్రవక్తకాలము.

మహామ్మదు ప్రవక్తకాలమున ఘోషా పద్ధతిలేదు. వివాహితలైన స్త్రీలు తమ కొప్పులమీాద మేలిముసుగు వేసుకొనవలెనని మాత్రమే ఆయన విధించెను. అటుల వేసికొనుపద్ధతి పారసీ స్త్రీలలో నేటికిని గలదు. ఆయన మతబోధలు చేయుచున్న దినములలో అరేబియా దేశమున పురుషులతో బాటు స్త్రీలును కూర్చుండి ఆయన బోధలను వినుచుండిరి. ఆయన కుమార్తెయగు 'ఫాతిమా' గొప్పవక్త్రియై పురుషులకును స్త్రీలకును ఏకేశ్వరో పాసనయొక్క యుత్కృష్టతనుగూర్చి గంభీరోపన్యాసములు చేయుచుండెను. అటుపిమ్మట రెండువందల సంవత్సరముల తరువాత బాగ్దాదు విశ్వవిద్యాలయమునందు విద్యార్థులగు వందలకొలది యువకులకును యువతులకును 'జైనబు' అను

విదుషీమణి ఆచార్యత్వమును వహించి ఉపన్యాసముల నిచ్చెను. ఇస్లాము మతవ్యాపకనుయొక్క ప్రథమ శతాబ్దములలో పురుషులతో బాటు స్త్రీలును సంచారములు చేసి మతబోధలను సలిపిరి. అప్పటికి ఘోషాపద్ధతి యేర్పడలేదు.

ఘోషాయొక్క కీడులు.

అటుతరువాత ఈమహాచారము ప్రారంభమై క్రమక్రమముగ మహమ్మదీయ దేశములన్నిటిలోను వ్యాపించినది. క్రమాభివృద్ధిని మిగుల కఠినముగు విధమున అవలంబించ బడుచు వచ్చినది. పన్నెండు సంవత్సరముల వయసువచ్చునప్పటికి స్వేచ్ఛగ తిరుగుచున్న బాలికలను నేత్రములవద్దమాత్రము రెండుచిన్నబొక్కలుగల మొద్దునల్లని నప్పటిబురుఖాల ఆపాదమస్తకము కప్పిలించి పురుషుల కంటబడకుండ జనానాలలో పడవైచెదరు. అంతటితో విద్యావిశ్వాసము వారికి మృగ్యమైపోవును. గాలిశుభ్రముగా రానట్టియు వెలుతురు తక్కువగనుండునట్టియు గృహములలోని స్త్రీలునివసించు ప్రత్యేకభాగమే వారియొక్క యావత్ప్రపంచము. ఎక్కడికైన పనిమీద పోవలసివచ్చినప్పుడు దట్టముగ నన్నివైపులను మూసివేయ బడిన బండ్లలోగాని, పల్లకీలలోగాని, మోటారుకార్లలో గాని భాగ్యవంతులగువారు వెళ్లెదరు. బీదలగువారు రెండు నేత్రములవద్ద చిన్నగవాక్షములుగల నల్లబురఖాలను శరీరములో నేభాగము కనుపడకుండ దిగవైచికొని పురుషులు సంచరింపనివేళలలో పోయెదరు. వీధులలో స్త్రీలు కనపడనే కనపడరు. పురుషులుమాత్రమే సంచరించుచుందురు. తురు

(21)

తురుష్కములో బురఖా వేసుకొనకుండ ఎవరైన స్త్రీ వీధిలో కనపడినచో పోలీసువారు పట్టుకొనెదరు. అటుల నేఘోషా స్త్రీ బురఖాతో వెళ్ళుచుండగ నెవరైన పురుషుడామెతో మాట్లాడినచో నతనిని పట్టుకొనెదరు. సుల్తాను అబ్దుల్ హమీదు తురుష్కమును పాలించిన దీర్ఘకాలమున సంపూర్ణముగు నిరంకుశత్వమునందు నమ్మకము గలిగియుండెను. ప్రజాప్రతినిధి సభను పిలువక ప్రజలమీద నిరంకుశపాలనము స్థాపించెను. దేశాభిమానులనందరిని పోలీసు నిగహాలోనుంచి తరుచుగ నిర్బంధ విధానము నవలంబించుచుండెను. అబలలగు స్త్రీలకు గూడ నెక్కుడు నిర్బంధములను కలుగచేసెను. ఆయన డెబ్బదవయేట ముగ్గురు భార్యలు బ్రదికియుండగ పన్నెండు సంవత్సరముల యీడుగల బాలికను నాలుగవ వివాహమాడెను. యూరపు ఖండములో చదువుకొనుచుండిన తురుష్క యువకులు తమ భార్యలను తురుష్క దేశమునుండి తమతో గూడ తీసికొని పోగూడదని శాసించెను. స్త్రీలు ప్రాథమిక విద్యకు పైన చదువగూడదని నిషేధించెను బురఖా అదివరకున్న దానికంటె మిగుల మందముగ నుండవలెనని యాజ్ఞాపించెను. ఇవన్నియు మతముపేరను దేవునిపేరను ఆయన చేసెను. మంత్రులును గొప్పవారును తమ పుత్రికలకు ఫ్రెంచి యుపాధ్యాయినులను బెట్టి ఫ్రెంచి భాషను జనానాలలో నేర్పించుచుండిరి. అటుల విద్యావతులయిన తురుష్క యువతులు జనానాలలో ఫ్రెంచి స్త్రీలు ధరించు దుస్తులను ధరించుచు, వారి స్వాతంత్ర్య భావములను పొందుచుండిరేగాని ఫ్రెంచి స్త్రీలతో బాటు

తమకు సాంఘిక స్వతంత్రము లేనందుకు మిగుల యసంతృప్తిని కలిగి తమ్ము తురుష్క స్త్రీలుగ పుట్టించినందుకు విధిని నిందించుచుండిరి.

నిర్బంధములు

స్త్రీ స్వాతంత్రమునుగూర్చి పనిచేయవలెనని కొందరు యువతులు స్త్రీలసభలను సమకూర్చసాగిరి కొన్ని కరపత్రములను ప్రచురించిరి. కొందరు గ్రంథకర్తలు ఘోషాపద్ధతియొక్క చెడుగులను గూర్చి వ్రాసిరి. వెంటనే అట్టిప్రయత్నములనన్నిటిని సుల్తాను అబుల్ హమీదు ఆపించెను. స్త్రీల సభలు జరుగగూడదనియు స్త్రీలకు స్వతంత్రముకావలెనని వ్రాయగూడదనియు నిషేధించెను. కొందరు గ్రంథకర్తల యిండ్లు పోలీసువారు సోదాచూచి గ్రంథములను పట్టుకొనిపోయి తగులబెట్టిరి. ఆకాలమున తురుష్క దేశమునకు రాజకీయ స్వతంత్రము కావలెనని ప్రయత్నించుచున్న తురుష్క యౌవన కక్షియొక్క పత్రికలలో స్త్రీలకుగూడ స్వతంత్రము కావలెనని వ్రాయబడుచుండెను. గాని ఆ పత్రికలుకొన్ని విదేశములలోను కొన్ని తురుష్కములో రహస్యముగను ప్రచురింప బడుచుండెను.

(౩)

యౌవనతురుష్క కక్షి వారి ప్రయత్నములు

1908 వ సంవత్సరమున యౌవన తురుష్కకక్షివారు సుల్తాను అబ్దుల్ హమీదుయొక్క నిరంకుశత్వమును

కూలదోసి స్వపరిపాలనను స్థాపించినతరువాత యౌవనతురుష్కకక్షియొక్క నాయకులు తాము స్త్రీలస్వతంత్రములకనుకూలురమని ప్రకటించిరి. స్త్రీవిద్యను బాగుగ ప్రోత్సహించిరి 1913 న సంవత్సరమున బాలికలందరును ఆరుసంవత్సరముల వయసు మొదలు పదిరెండవ సంవత్సరములు వెళ్ళువరకును నిర్బంధముగ విద్యనభ్యసించి తీరవలెనని శాసనము గావించిరి. బాలికాపాఠశాలలను వృద్ధిచేసిరి. కాన్స్టాంటినోపిలుపట్టణమున స్త్రీల యుత్తమవిద్యకొరకు అయిదు హైస్కూళ్ళను (ఉత్తమపాఠశాలలు) స్థాపించిరి. ఇతర ప్రధాన పట్టణములలోను స్త్రీలకొరకు హైస్కూళ్లు పెట్టబడెను. విదేశక్రైస్తవ మిషనరీలుకూడ హైస్కూళ్ళను స్థాపించిరి. కాన్స్టాంటినోపిలులో అమెరికను మిషనరీలు స్త్రీలకొరకొక కళాశాలను స్థాపించుట చూచియున్నాము. గొప్పవారు తమయాడుపిల్లల కుత్తమవిద్య నిప్పించుచుండిరి. కాన్స్టాంటి నోపిలులోని విశ్వవిద్యాపీఠములలోకూడ ఆడుపిల్లలు చదువవచ్చునని తురుష్క యౌవనకక్షివారు ఉత్తరువులను పంపిరి. తురుష్కయౌవనకక్షినాయకులలో నొకరగు అహమ్మదుజాబే గొప్ప స్త్రీవిద్యాభిమాని ఆయన సోదరియగు సెల్మాహానం స్త్రీ విద్యావిషయమున మిగుల శ్రద్ధవహించెను. ఆమెను స్త్రీ యుపాధ్యాయులను తరిబీయతుచేయుట కొక పాఠశాలను పెట్టించ యత్నించెను. దాని భవననిర్మాణము కొంతవరకు జరిగి ప్రభుత్వమువద్ద సొమ్ములేక ఆపివేయబడెను. నాకీహానం, హాలిడే ఎడబుహానం అను యువతులు

స్త్రీలు చదువుకొనినగాని దేశము బాగుపడదని ఆందోళనము చేయుచుండిరి. యౌవన తురుష్క కక్షి నాయకులలో నొకరగు రిజాటూఫిక్ బే అను నాయన స్త్రీలవిద్యయొక్క ఆవశ్యకతను గూర్చియు స్త్రీల స్వాతంత్ర్యమును గూర్చియు మంచి కవిత్వమును వ్రాయుచుండెను. పత్రికలలో స్త్రీ స్వాతంత్ర్యపక్షమున యువకులును యువతులును వ్రాయుచుండిరి. స్త్రీలసభలు విశేషముగ జరుగుచుండెను. యువతులును యువకులును తీవ్రముగ నుపన్యాసముల నిచ్చుచుండిరి.

కాంతాస్వేచ్ఛ కలిగెను.

తురుష్క యువకులు తమ భార్యలను యూరపు దేశములకు తీసికొని పోకూడదను సుల్తానుయొక్క పాతనిషేధాజ్ఞ యౌవన తురుష్కకక్షివారిచే రద్దుపరచబడెను. తురుష్క యువతులు తమ భర్తలతోడను సోదరులతోడను విదేశములకు పోయి చూచి వచ్చుచుండిరి. కాన్స్టాంటినోపిలులోని బహిరంగ యుద్యానవనములోనికి (పార్కులోనికి) స్త్రీలు తమ బంధువులగు పురుషులతోకూడ వెళ్ళవచ్చునని ప్రభుత్వమువారు శలవిచ్చిరి. నూతన ప్రభుత్వమంత్రుల భార్యలు విద్యావతులు. తమ భర్తలతోగూడ వెళ్ళి యూరపుఖండమును చూచివచ్చినవారు. తురుష్కదేశము తురుష్కులదే యను సిద్ధాంతమును నమ్మినవారు. తురుష్కదేశములో తయారైన వస్త్రములను మాత్రమే ధరించుచు విదేశవస్త్రములను సంపూర్ణముగ త్యజించినవారు. వారును స్త్రీల

యుద్యమమునందు పాల్గొనుచుండిరి. స్త్రీల సభలకు వచ్చుచుండిరి. స్త్రీలు బజారులలో ముసుగువేసికొనిగాని లేక మొగమును కప్పుకొనకుండగనేగాని సంచరించుటకు స్వేచ్ఛ కలిగెను. స్త్రీలను అవమానపరచినవారికి కఠినమగు శిక్షలు విధించెదమని ప్రభుత్వమువా రుత్తరువులను చేసిరి.

గాని యౌవన తురుష్క కక్షి యొక్క పాలనము ప్రారంభ మయినప్పటినుండియు, ఎల్లప్పుడుయుద్ధములేజరుగుచుండెను. మొదలు ఇటలీతో యుద్ధము. తరువాత బాల్కను రాష్ట్రములతో యుద్ధములు పిమ్మట ప్రపంచ యుద్ధము జరిగెను. వీటిలో మితిలేనివ్యయమై దేశములోని అభివృద్ధికి వలయుధనము తురుష్క ప్రభుత్వమునకు మిగులదయ్యెను. అందువలన స్త్రీల యుద్యమమునకు ప్రభుత్వపుసాహాయ్యము ఇంక నెక్కువగ లభించ లేదు. మరియు యౌవన తురుష్క కక్షి నాయకులు మతగురువులకును వృద్ధ స్త్రీలకును భయపడి స్త్రీసంస్కరణమునకై తొందరగ సాగిపోలేదు. ఎప్పటికప్పుడు ప్రభుత్వములో తమస్థితియే నిలచునో లేదోయను అనుమానమునే కలిగియుండిరి. అట్టిస్థితిలో స్త్రీలకు సహాయ మెటులచేయగలరు? స్త్రీలయొక్క అభివృద్ధికొరకు స్త్రీలుకృషి సల్పినచో ఎట్టి అభ్యంతరములను ప్రభుత్వమువలన లేకుండచేయగలిగిరి. అట్టికృషితో ప్రభుత్వము సానుభూతినే చూపెను.

మతగురువుల వలనిభయము.

కావున ఆకాలములో ఘోషాపద్ధతి నశించలేదు. మతగురువుల భయమువలనను గృహములలోని వయసుముదిరిన

స్త్రీలభయమువలనను విద్యావతులగు యువతులు నయిత ము ఘోషానుతీసివేయుటకు జంకిరి. ముద్దు ముప్పట్లను, మా నిచ్చెదను నన్నటిబట్టలనైన వంటినిండ కప్పుకొనియే విద్యా వతులగు యువతులుగూడ సంచరించుచుండిరి.

స్త్రీలసేవా సంఘములు.

పైనచెప్పబడిన యుద్ధములలో స్త్రీలుగూడ ముందుకువచ్చి దేశమునకు సహాయముచేయవలెనని ప్రభుత్వ మంత్రులు కోరిరి. "మాతృదేశము పాయకరము గు స్థితిలోనున్నది. మాతృదేశముయొక్క స్వతంత్ర పోరా టమునందు పురుషులు వేలకొలది మరణించుచున్నా రు. స్త్రీలు తమసహజమగు భయమును సిగ్గును కొంతవరకు విడిచి ధైర్యము వహించి దేశమునకు సేవ చేయవలసిన తరుణమువచ్చినది. సోదరీమణులు దేశరక్షణకు పూనుకొనవలెనని ప్రార్థించుచున్నామని" స్త్రీలకువిన్నపము ను పంపిరి. ఇటలీతో జరిగినయుద్ధములోను, బాల్కనుయుద్ధ ములలోను, ప్రపంచయుద్ధములోను తురుష్క స్త్రీలు (Red crescent societies) సేవాసంఘములను స్థాపించి యుద్ధములో గాయములొందిన పురుషులకు వైద్యచికిత్స, మందులిచ్చుట, ఉపచారములుచేయుట మొదలగు సేవకు బాగుగ పూనుకొనిరి. వీరందరకును ప్రధానమంత్రియొక్క కూతురగు మెకబోలుహానం అను యువతి నాయకత్వము ను వహించెను. శతాబ్దములనుండి పరదాచాటున నివసించు చు సూర్యరశ్మియైన సోకని తురుష్క స్త్రీలు (వందలకొలది

గాదు) వేలకొలది మాతృదేశ స్వతంత్రముకొరకు పురుషులతోబాటు యుద్ధభూమికివచ్చి క్షతగాత్రులయిన సోదరులకు సేవచేయుచుండుట అపూర్వమగు దృశ్యము.

స్వతంత్రపోరాటమునందు స్త్రీలు భారమువహించుట.

ప్రపంచ యుద్ధము ముగియుటతోడనే యావన తురుష్క కక్షిపడిపోయినదనియు తురుష్క జాతీయవాదులు ముస్తఫా కెమాల్ నాయకత్వముక్రింద తురుష్కదేశ స్వతంత్రమునకై మిత్రమండలివారితో గొప్పపోరాటములు సలిపిరనియు చెప్పియున్నాము. ఆస్వతంత్ర పోరాటములందు స్త్రీలు, పురుషులతోబాటు బాగుగ భారమునువహించిరి. అధఃపతితమయిన మాతృదేశ పునరుద్ధరణమునకై స్త్రీలుకూడ దృఢదీక్షను బూనిరి. హాలిడేఎడబుహానం రచించిన 'కార్చిచ్చు' అను నవలలో తమ మాతృదేశము విదేశపాలనాదాస్యము నొందునను ఆవేదన, దాస్యవిముక్తికై పరితాపము, ఎట్టికష్టములకైన నోర్చి దాస్యమునుండి కాపాడవలెనను నిశ్చయము, తురుష్క స్త్రీల నెటుల ఆవహించెనో వర్ణింపబడియున్నది.

హాలిడే ఎడబుహానం.

హాలిడే ఎడబుహానం విద్యావతులగు తురుష్క స్త్రీలలో నగ్రస్థానమును వహించినది. ఈయువతీమణి అమెరికనులు స్థాపించిన స్త్రీకళాశాలలో పట్టపరీక్షయందు (బి. ఏ.) కృతార్థతచెందినది. పట్టపరీక్షయందు కృతార్థతనందిన ప్రథమ తురుష్కయువతి ఈమెయే. విద్యార్థిదశ వదలినప్పటి

యుద్ధమునందు క్షతగాత్రులయిన యోధులకు
చికిత్స చేయుచున్న తురుష్క నారీమణుల సేవాశిబిరము.

నుండియు స్త్రీలస్వతంత్రముకొరకును స్త్రీలహక్కులకొరకును జరిగినకృషిలో తీవ్రముగపాల్గొని స్త్రీస్వాతంత్ర్యోద్యమము నకు నాయకత్వము వహించినది. దేశస్వతంత్రము కొరకు పోరాటము ప్రారంభముకాగనే స్వాతంత్ర్యోద్యమ నాయకు డగు ముస్తఫాకెమాల్‌పాషాకు కుడిభుజమైనిలచి పనిచేసినది. ఈమె గొప్పవక్త. గొప్పగ్రంథకర్త్రి. ఈమె మిగులయుపా యకరమైన రాజకీయ అందోళనాపరురాలని మిత్రమండలి వారు తలచిరి. సుల్తాను ఈమెకు రాజద్రోహము, మతద్రో హము చేసినదను నేరములక్రింద ముస్తఫాకెమాల్‌పాషాతో పాటు మరణదండన విధించెను. గాని ఈజాతీయవాద నాయ కులను సుల్తానుయొక్కశిక్షలు ఏమియు చేయజాలకుండెను. ఈమెను డాక్టరు అడ్నాన్‌బేయను జాతీయనాయకుడు వివాహ మాడెను. ఆయన తురుష్కజాతీయ ప్రభుత్వములో కొంత కాలము విద్యామంత్రిగనుండెను. ఈమెసహాయమున స్త్రీల విద్యాభివృద్ధికొరకు చాలగ కృషిసలిపి గొప్పకార్యములను చేసెను.

స్త్రీల కృషివలన స్వతంత్ర పోరా టము జయ మొందినది.

ఈమె నాయకత్వముక్రింద తురుష్క స్త్రీలుమాతృదాస్యశృంఖలములను త్రెం చుటకై జరిగిన యీమహాపోరాటమునందు తీవ్రముగపాల్గొనియపారమగు త్యాగము లనుసలిపిరి. దేశాధీనమును దేశమంతటనువురిగొలుపుట లో స్త్రీలు ముందంజవైచిరి. తమభర్తలను సోదరులను పుత్రు లను ప్రోత్సహించి యుద్ధమునకు బంపిరి. తాము దేశాలను

ఆయుధసామగ్రులను చేసిరి. యుద్ధభూములకు ఆయుధసామగ్రులను ఇతర వస్తువులను గొనిపోయిరి. భాగ్యవంతులగు స్త్రీలు పేదలగువారి కెంతయైన ధనసహాయము చేసిరి. పేదరికము, చలి, ఆకలి, శ్రమమొదలగు కష్టములకు వేటికిని లెక్కసేయక యుద్ధభూములలో సేవాశిబిరముల నేర్పరచి వ్యాధిగ్రస్తులకును గాయములనొందినవారికిని చికిత్సనలిపిరి. చిరిగిన దుస్తులతో వంటినిండ ముసుగులతో నెంతమంది మానవతులో దేశ సేవానిమగ్నలై పనిచేయుచుండిరి. తురుష్క స్వాతంత్ర్య పోరాటము తురుష్కస్త్రీల యద్భుతకృషివలన జయముగాంచినదనుటలో అతిశయోక్తి లేదు. స్వతంత్ర సంపాదకయజ్ఞమునందు ఆత్మార్పణము గావించి అగ్నిపరీక్షనుండి నూతనతేజస్సుతో నూతనశక్తితో తురుష్క స్త్రీజాతి బయల్పడినది. అటుపిమ్మట నూతనజాతీయ నిర్మాణము గావించవలెనను ఉత్సాహము అటుల గావించగలమను ఆత్మవిశ్వాసము వారికి పూర్తిగ కలిగెను.

(4)

మూఢమత విశ్వాసములను పారద్రోలుట.

స్వతంత్ర పోరాటము జయప్రదముగ ముగిసి, తురుష్క దేశము నిర్వివాదముగ స్వతంత్రతను స్థాపించుకొనిన తరువాత ముస్తఫా కెమాల్ పాషా ప్రభుత్వమును మతమును వేరుచేయుటయు ఖిలాఫతును షేకుల్ ఇస్లాము పదవిని రద్దుపరచుటయు మతగురువుల

యధికారమును ప్రాబల్యమును పలుకుబడిని నాశనముచేయు టయు పైన చూచియున్నాము. ఒకసారి విదేశపాలనము నాశనము చేయబడి, సుల్తాను ఖలాపతు ప్రతిష్ఠాపనములు తీసివేయబడి, సంపూర్ణమగు ప్రజాస్వామ్యము స్థాపింపబడిన తోడనే, స్వేచ్ఛనుపొందిన పురుషులు స్త్రీలుకలిగిన నూతన ప్రజారాజ్యమును నిర్మించుటకు ముస్తఫాకెమాల్ బద్ధకంకణు డయ్యెను. అతిత్వరితముగ మార్పు వెంట మార్పు జరిగెను. దేశముయొక్క కుళ్ళిపోవుచున్న వ్రణములను శస్త్రచికిత్స చేయుటకు ముస్తఫాకెమాల్ అను భిషగ్వరుడు పూనుకొనెను. ఖలాఫతు లేచిపోగనే మూఢమత విశ్వాసముల ప్రాబల్యమున చేయుబడిన చట్టముల నన్నిటిని మార్చివేసిరి. “మత మపాయకరమగు స్థితిలో నున్నది” అని యూరపుఖండము లోని పత్రికలు ఆందోళనము చేసెను. పాశ్చాత్యులకు తురుష్కములోని పూర్వాచార పరాయణులయం దెంతయో కారుణ్యము! మూఢవిశ్వాసములు పోకుండ నిలచియున్నచో మిస్ మేయోవంటి గ్రంథకర్త్రికి గోరంతలు కొండంతలు చేసి వెక్కిరించి నైచ్యముగ చూపి స్వపరిపాలన కర్హమైన జాతికాదని నిరూపించుట కవకాశము కలుగునుగద! పాశ్చాత్యపత్రికల ఖండనమునకు తురుష్క జాతీయవాదులు ప్రత్యుత్తరమీయలేదు.

స్త్రీలకు స్వతంత్ర్యము. పురుషులకు సంబంధించిన చట్టములు మార్పగనే సంస్కరణములలోకెల్ల మిగుల గొప్పదగు సంస్కరణమునకు ముస్తఫా

కెమాల్ పాషాబూనుకొనెను. అది స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యము. "స్త్రీలు దాస్యములోనుండగ, యావత్తు సాంఘిక విధానమును సృష్టియు జనానా జీవితముచే బాధింపబడియుండగ, ప్రజారాజ్యమును స్థాపించు టెట్లు? జాతీయ పునర్నిర్మాణమునందు సహాయకురాండ్రగుటకు మారుగ స్త్రీలు సోమరితనమునందు పడియున్నారు. ఈ పద్ధతియంతయు మిగుల హాస్యాస్పదముగ నున్నది. ఇదిపోవలెను" అని ముస్తఫాకెమాల్ తర్కించెను. తురుష్కజాతి ప్రపంచములో నుత్తమ స్థానము పొందవలెనని ముస్తఫా కెమాల్ నిశ్చితాభిప్రాయుడై యుండెను. స్త్రీలు పురుషులతో సమాన భాగస్వాములు కానిది ఇటులజరుగుట అసాధ్యమని ఆయన గట్టిగ నమ్మెను. బురఖాను పూర్తిగ విసర్జించి స్త్రీలు స్వాతంత్ర్యులై దేశాభివృద్ధికి వలయు సమస్తకార్యములను నిర్వర్తించవలెనని స్త్రీలకు విన్నపము గావించెను. ఆయన వివాహమాడిన విద్యావతియు సౌందర్యవతియు నగులతీఫుహానం మార్గదర్శిని అయ్యెను. డాక్టరుఅద్నాన్ బేయనువిద్యాంగమంత్రియొక్క భార్యహాలిడే ఎడబుహానం ఇతరమంత్రు లందరి భార్యలు, పెద్దగ ఉద్యోగస్థుల భార్యలు, విద్యాధికుల పత్రికాధిపతుల భార్యలు, మొదలగువారందరును బురఖాలను తీసివైచిరి. హిందూదేశములోని పారసీక స్త్రీలవలె నెత్తిమీద వస్త్రము అందమైనమేలిముసుగును వేసికొన నారంభించిరి. జనానా జీవితమును త్యజించిరి. భర్తలతోగూడ బహిరంగ స్థలములకును బహిరంగ సభలకును వెళ్ళుచుండిరి. ముస్తఫా కెమాల్ తన భార్యను తాను వెళ్ళిన చోటికెల్ల బురఖా లేకుండ తీసుకొనిపోయెను.

తనతోగూడ గుఱ్ఱపు సవారిచేయించెను. తాను చేయు సాంఘికపు సముద్ధరణమునందు ఆమె పూర్తిగ భాగస్వామిని యయ్యెను. లతీఫుహానం, హాలిడే ఎడబు హానంలు స్త్రీస్వాతంత్ర్యోద్యమమునకు నాయకత్వమును వహించిరి. స్త్రీలసభలు స్త్రీసంఘములు, స్త్రీల పత్రికలు వెలివిరిసెను. కొన్ని నెలలలోనే తురుష్కదేశములోని జనానా జీవితమంతయు, మాయమైపోయి స్త్రీలు స్వాతంత్ర్యము నొందిరి. నూతన రాజ్యాంగవిధానములో పురుషులతోబాటు స్త్రీలకును ఎస్సెంబ్లి (పార్లమెంటు) ఎన్నికలలో ఓటుచేయుటకును ఎస్సెంబ్లిలో సభ్యులగుటకును హక్కు ఏర్పరుపబడెను. పాఠశాలలలోను కళాశాలలలోను విశ్వవిద్యాలయములలోను యువకులతోబాటు యువతులును కలసి విద్యనభ్యసించిరి.

ఇంగ్లాండులో హక్కులకొరకు స్త్రీలపోరాటము.

ఇంగ్లాండులోని పార్లమెంటు ఎన్నికలలో ఓటుచేయుటకును పార్లమెంటునందు సభ్యులగుటకును హక్కు ఆంగ్లేయ స్త్రీలకు పార్లమెంటు పుట్టినతరువాత అయిదువందల సంవత్సరములవరకును లేకుండెను. ఇరువదవ శతాబ్దములో అట్టి హక్కు తమకు కావలెనని ఆంగ్లేయ స్త్రీలు సంఘముల నేర్పరచుకొని గొప్ప ఆందోళనము చేయవలసివచ్చెను. వీరి యాందోళనమును కొంతకాలమువరకు ఆంగ్ల మంత్రులు పార్లమెంటు సభ్యులు లక్ష్యము చేయలేదు ఆంగ్లేయ దేశములో ప్రభుత్వ సంబంధమగు సంస్కరణములు జరుగుటకు చాల ఆలస్యమగుటకు గొప్ప కారణము ప్రభువుల సభ

యుండుట యే. ప్రభువులు గొప్ప భూఖామందులు ప్రతి దేశము లోను సాధారణముగ పూర్వాచార పరాయణులు నిరంకుశ ప్రియులు. అందువలన ఆంగ్ల స్త్రీ స్వతంత్రవాదినులు పురుషుల సభలలో అల్లరి చేయసాగిరి. మంత్రులు లేసభలలోనైన మాట్లాడినచో ఆమంత్రులమీద కలియబడి వారి చొక్కాలను చింపిరి. పార్లమెంటుయొక్కయు ప్రభుత్వపు భవనముల యొక్కయు అద్దపు తలుపులను కిటికీలను బ్రదలుకొట్టిరి. ప్రధాన మంత్రిగనున్న ఆస్క్విత్తును రైలుస్టేషనులో కొరడా దెబ్బలు కొట్టిరి కొందరు పార్లమెంటు సభ్యులయొక్కయు మంత్రులయొక్కయు పతులు భర్తలమీద అలిగి కుటుంబమునందు వారికసౌఖ్యము కలిగించుచుండిరి. సభలలో అల్లరి చేసినపుడును తలుపులు బ్రద్దలుకొట్టినపుడును పోలీసువారు పట్టుకొని యీ స్త్రీలలో కొందరిని చెరసాలలో పడవేయుచుండిరి. అక్కడ యీ స్త్రీలు అన్నముతినుట మాని వేసిరి. అపుడు వీరిని వదలివేయుచుండిరి. తుదకు స్త్రీల యాందోళనమునకు పురుషులు లొంగక తప్పినదికాదు. 1918 వ సంవత్సరమున ఆంగ్ల స్త్రీలకు ఓట్లనిచ్చుచు పార్లమెంటు సభ్యులగుటకు హక్కును కలుగజేయుచు ఆంగ్లపార్లమెంటువారు చట్టమును చేసియున్నారు. 1928 వ సంవత్సరమున స్త్రీలకీవిషయమున పురుషులతో సమానమగుహక్కులు ఇంగ్లాండునందు కలిగినవి. గాని ఫ్రాన్సుదేశములో నిప్పటికిని స్త్రీలకు ఓట్లులేవు. స్త్రీలు పార్లమెంటు సభ్యులగుటకు వీలులేదు. 1932 సంవత్సరమున స్త్రీలకు రాజకీయ హక్కులిచ్చుచు ప్రజాప్రతినిధిసభవారు (Chamber of Deputies)

చట్టమును చేయగ దానిని మంజూరుచేయక శిష్టసభవారు (Senate) కొట్టివేసిరి. స్త్రీలకింకను రాజకీయహక్కులు ఫ్రాన్సులో కలుగలేదు.

స్వరాజ్యప్రారంభ నందే స్త్రీల హక్కులు.

అట్టి పోరాటమేమియులేకుండగనే తురుష్కజాతీయవాదులుతమస్త్రీలకు స్వరాజ్యముయొక్క ప్రారంభదశయందే హక్కుల నిచ్చియున్నారు. ఇందుకుముఖ్యకారణము స్వరాజ్యసంపాదనలో స్త్రీలుగూడపాల్గొని త్యాగములఁ సల్పుటే బురఖాలనుతీసివైచి ప్రకృతియొక్క సహజస్వతంత్రమును అనుభవించగనే తురుష్క స్త్రీలకు నైజమగు శక్తి, తేజము, ఆత్మవిశ్వాసములుకలిగినవి. దేశోన్నతికి స్త్రీలుపూనినారు. తురుష్కమునకువసంతఋతుసమాగమమయినది. కోమలమగు తలిరుజొంపములతోడను, మనోహరమగు ప్రసూనగుచ్ఛముల తోడనువిలసిల్లుఉద్యానవనములయందు కోకిలలమధురగానము వినబడుచున్నది. స్త్రీకవయిత్రులు, స్త్రీగ్రంథరచయితలు, స్త్రీవక్తలు, స్త్రీపత్రికాధిపతులు, స్త్రీసంఘసేవాధురీణలు, మాతృదేశౌన్నత్యమునకై పాటుపడుచున్నారు. కొందరు సుప్రసిద్ధ గ్రంథరచయితల నామములు వెనుకటి యధ్యాయమునందు పేర్కొనియున్నాము. విద్య పురుషులలోను స్త్రీలలోను ఎంతవేగముగ వ్యాపించుచున్నదో పైన తెలిపియున్నాము. జ్ఞానసంపాదనమునందును దేశాభిమానమునందును దేశసేవయందును తాము పురుషులకంటె వెనుకపడగూడదని స్త్రీలు పట్టుదలను కలిగియున్నారు.

స్త్రీలజీవనోపాధికి వలయు గృహావసరములను ప్రభుత్వమువారు ప్రత్యేకశ్రద్ధతో నెలకొలుపుచున్నారు. స్త్రీలకు వైద్యవిద్యయు, గృహనిర్వాహకవిద్యయు, పారిశ్రామికవిద్యయు బాగుగ నివ్వబడుచున్నవి. స్వరాజ్యమున గుమాస్తాలుగ దాస్యవృత్తి చేయుట కుపకరించు విద్య ఇవ్వబడదు. స్వతంత్రజీవనోపాధిని కలుగచేయు విద్యయే ఇవ్వబడును. అన్నివృత్తులలోను తురుష్కస్త్రీలు ప్రవేశించవచ్చును.

సంఘసేవ

ఇంతేగాక స్త్రీలు సంఘసేవాప్రతిష్ఠాపనలను పెరిపెగస్థాపించి సంఘసేవ బాగుగ చేయుచున్నారు. దేశముయొక్క ఆరోగ్యము, పారిశుద్ధ్యము, శిశుపోషణము, మాతృసంరక్షణము మొదలగు విషయములన్నిటిని కావలసిన ద్రవ్యము తురుష్క జాతీయప్రభుత్వమువారు స్త్రీసంఘములకిచ్చి స్త్రీలమూలముననె దాదాపుగ కార్యనిర్వాహమంతయు జరిపించుచున్నారు. ఇందువలన దేశమునకెంతయో నిజమైన మేలు అభివృద్ధి కలుగుచున్నది. చాలమంది స్త్రీలు ఉపాధ్యాయవృత్తిని స్వీకరించియున్నారు. పురుషులకన్న ఉపాధ్యాయినులుగనుండి బాలబాలికల కోమలహృదయములలో మంచిభావములను నాటుటకు స్త్రీలెక్కువ అర్హులని జాతీయప్రభుత్వముయొక్క యుద్దేశ్యము. వైద్యవృత్తిలోను, రోగులకు సేవచేయు (నర్సు) వృత్తిలోను చాలమంది స్త్రీలు ప్రవేశించియున్నారు. కొందరు స్త్రీలు యూనివర్శిటీ

దమునకు పోయి పెద్దపరీక్షలు ప్యాసయి వచ్చియున్నారు. డాక్టరు అత్తోలాహానం అనునామె లండనులో ఎం. డి. పరీక్ష ప్యాసయి వచ్చినది. డాక్టరుసఫీరు అలీహానం అనునామె జర్మనీలో గొప్ప వైద్యపరీక్షలో నుత్తీర్ణురాలైవచ్చినది. న్యాయవాదివృత్తిని స్వీకరించినవారును కొద్దిమందిగలరు. జనరల్ పోస్టాఫీసులో గుమాస్తాలుగను ప్రభుత్వముయొక్క వివిధశాఖలలో యుద్యోగస్థులుగను కొన్ని వందలమంది స్త్రీలుగలరు. కొందరు వర్తకములో లెఖ్ఖలు వ్రాయువారుగనున్నారు. వర్తక వ్యాపారములు చేయుచును, నవీన పద్ధతులమీద తమ భూములను వ్యవసాయము చేయించుకొనుచును కొందరు స్త్రీలుగలరు.

నైతిక కృషి.

"తురుష్క గృహములలో పేదరికము నిండియున్నను చాలవరకు నీతివంతముగను త్రాగుబోతుతనము నెరుగకుండ పరిశుభ్రముగను నున్నవనియు, పాశ్చాత్య నాగరికత తురుష్కములో వ్యాపించిన కొలదియు త్రాగుబోతుతనము వ్యభిచారము జూదములను మూడు దురభ్యాసములును తురుష్కములో కొంతవరకు వ్యాపించినవనియు, వాటిని రూపుమాపుటకై తురుష్క స్త్రీలు సంఘములుపెట్టి కృషిసల్పుచున్నారనియు" గ్రేసు ఎలిసన్ వ్రాయుచున్నది.

క్లబ్బులు.

పాఠశాలలలో బాలికలకు దేహపరిశ్రమవిషయమున బాగుగ శ్రద్ధ

వహింపబడుచున్నది. స్త్రీలు క్లబ్బులను స్థాపించుకొనివివిధములగుఆటలాడుచు దేహపరిశ్రమను పొందుచున్నారు. చాల క్లబ్బులలో స్త్రీలును పురుషులునుకూడ సభ్యులుగనున్నారు. స్త్రీలహక్కుల సంరక్షణకై కాన్ స్టాంటి నోపిలులో నొక గొప్ప సంఘము స్థాపింపబడి యున్నది. దానికి పెక్కుచోట్ల శాఖలుగలవు

స్త్రీ యుద్యమము

తురుష్కదేశములోని స్త్రీయుద్యమము ప్రపంచములోని మిగతదేశము లన్నిటికంటెను ఎక్కువశీఘ్రముగ నభివృద్ధిచెందుచున్నదని పాశ్చాత్యగ్రంథకర్తలు అంగీకరించియున్నారు. తమయుద్యమమునకు వెనుక తమదేశనాయకుడును తమస్వరాజప్రభుత్వ అధ్యక్షుడునునగు ముస్తఫాకెమాల్ యొక్క బలమంతయు కలదను విశ్వాసము, తాముచేయు ప్రతిమంచిపనియు ఆయన యొక్క ఆశీర్వచనమును పొందుటయేగాక తమ పిలుపు వినినంతనే ఆయన స్వయముగవచ్చి తగుసహాయము చేయునను నిశ్చయమైన నమ్మకము, తురుష్కస్త్రీలకు మిగుల యుత్సాహము కలిగించుచున్నవి. స్త్రీలకు స్వతంత్రము కలుగచేయుటవలనముస్తఫాకెమాల్ పాపాటక గొప్పశక్తిని దేశములోనికి విడుదల చేసియున్నాడు. ఆశక్తివలన దేశమనేకవిధములనుద్ధరింప బడుచున్నదని ఫలితములు తెలుపుచున్నవి. "మనకు తోడునీడగనున్న స్త్రీలు మనవలెనే మిగుల తెలివితేటలతో ఆలోచన చేయగలరు. మన దేశపరిస్థితులెంత క్లిష్టముగనున్నవో వారికి తెలిసి, మన జాతియాదర్శములతో వారి నెక్క

తురుష్క మహిళామండలి ప్రతినిధులు
ముస్తఫా కెమాల్‌పాషాను సందర్శించుట.

పరచి, వారికి జ్ఞానము విద్య నిచ్చుటవలన, మనకే సహాయము చేసికొనిన వారమగుదుము." అని ముస్తఫా చెప్పిన వాక్యములు యదార్థములయినవి.

(5)

హిందూ మహమ్మదీయస్త్రీల ఆస్తి హక్కులు.

బురఖాలుపోయి స్వతంత్రత కలుగుటే గాక తురుష్కస్త్రీలకు వివాహ విషయములోను వివాహ విచ్ఛేదవిషయములోను మహమ్మదీయ శాస్త్రప్రకారముండియున్న కష్టములను జాతీయ ప్రభుత్వమువారు చట్టములమూలమున నివారించిరి. ఆస్తినిగూర్చిన చట్టములు మహమ్మదీయ స్త్రీలకు ప్రస్తుతము హిందూస్త్రీలకు వర్తించుచున్న వానికన్న ఎక్కువ బాగుగను న్యాయముగనున్నవి. హిందూ సమిష్టి కుటుంబములలో ఆస్తిలోని పురుషుని భాగము అతని వితంతుభార్యకు గాని కుమార్తెకుగాని చెందక సమిష్టిగనున్న అన్నదమ్ములకు చెందుచున్నది. వితంతుభార్య మనోవర్తికి మాత్రమే అర్హురాలగుచున్నది. అన్నదమ్ము లెవరంతట వారు పంచుకొని విడిపోయిన కుటుంబములలో పురుషుని ఆస్తి కుమాళ్లు మనుమలు మునిమనుమలున్నచో వారికే చెందును. భార్యకుగాని కూతురికిగాని భాగమేమియు లేదు. వారెవరు లేనిపక్షమునను భార్యకు, భార్య చనిపోయినపిమ్మట కూతురికిని చెందును. మరియు స్త్రీలకు పురుషులనుండిగాని స్త్రీలనుండిగాని వారసత్వమున సంక్రమించిన ఆస్తియందు స్త్రీలకు

జీవితకాలమువరకు మాత్రము ఆ స్తినిఅన్యాక్రాంతము చేయుకుండ దానిఆయువజాను అనుభవించు హక్కు కలదు. పురుషులకు మాత్రమే ఆ స్తియందు సంపూర్ణహక్కు కలదు. మహమ్మదీయ స్త్రీలకటులగాదు. సమ్మిష్టికుటుంబ మనునది మహమ్మదీయులలో లేదు. స్త్రీకటుల సంక్రమించినను ఆమెకును ఆ స్తియందు దానదమన విక్రయాది సమస్తహక్కులును గలవు. జీవితకాలపు హక్కు అనునదికూడ వారిలో లేదు. పురుషుని ఆ స్తియందు ఆయనకట్టిసంపూర్ణమగు స్వతంత్రముగలదో స్త్రీయొక్క ఆస్తియందు స్థిరాస్తియైనను చరాస్తియైనను సరె ఆమెకును సంపూర్ణమగు స్వతంత్రమే గలదు. ఆమె కిష్టమైనవిధమున వినియోగించవచ్చును.

మరియు నొకమహమ్మదీయ పురుషుడు మరణించగనే ఆయన ఆస్తిలో కొంతభాగము భార్యకుచెందును. మిగతదానిలో రెండువంతులు కుమారుడును ఒకవంతు కుమార్తెయును తీసుకొనును. కుమార్తెకును కుమారునితో బాటు కొంతభాగము, సోదరునితోబాటు సోదరికని కొంతభాగము, చెందుచున్నది. ఇటులభార్యకును కుమార్తెకును సోదరికిని చెందుభాగములయందువారికి సంపూర్ణమగు హక్కు కలదు. అంతేగాని జీవితకాలమువరకు మాత్రము అనుభవించు హక్కు లేదు. మరియు మహమ్మదీయ స్త్రీకి వివాహకాలమందు భర్త కొంతసొమ్మునిచ్చునటుల నిర్ణయించబడును. అటుల నివ్వబడుదానికిమహారు అనిపేరు.మహారులో సగము భాగము

వెంటనే ఆమెకివ్వవలెను. మిగత సగము భర్త చనిపోయిన వెంటనే ఆమెకుచెందును, లేదా ఈలోపున వివాహము విచ్ఛేదమైనను ఆమెకు చెందును. మహరు రొఖ్కరూపకముగ గాక స్థిరాస్తిరూపకముగ ఇవ్వబడవచ్చును. మహరుక్రింద నిర్ణయమైన ఆస్తిని భర్తయొక్క రుణదాతలు జప్తుచేయించుటకును విక్రయింపజేయుటకును హక్కులేదు.

హిందూస్త్రీల హక్కులలోపము

వేదకాలమున హిందు స్త్రీలకును ఆస్తియందు సంపూర్ణమగు హక్కులే యుండెను. కూతుళ్ళకు కుమాళ్ళతోపాటు భాగములుండెను. అటుపిమ్మట వచ్చిన సూత్రకారులు స్త్రీల హక్కులను నాశనముచేసిరి. తరువాత వచ్చిన స్మృతికర్తలు మనువుమొదలు పరాశరునివరకును స్త్రీలహక్కులనుపునరుద్ధరించుటకు ప్రయత్నించిరి. అటుతరువాత ప్రబలిన వ్యాఖ్యానకర్తలు ఇంకను స్త్రీలహక్కుల నెక్కువచేసిరి. యాజ్ఞవల్క్య స్మృతికి సుప్రసిద్ధమితాక్షర వ్యాఖ్యానమును రచించిన విజ్ఞానేశ్వరుడు సర్వవిధములయిన ఆస్తియందును అనగ స్త్రీధనమగు ఆస్తియందేగాక పురుషునినుండిగాని స్త్రీనుండిగాని వారసత్వమున స్త్రీకి సంక్రమించిన ఆస్తియందును స్త్రీకి దాన దమన విక్రయ సమస్త హక్కులును గలవని వ్రాసెను. దాయభాగమను మరియొక వ్యాఖ్యానమును రచించిన జీమూతవాహనుడు అన్నదమ్ములు మొదలగువారు కలసి నివసించుచున్న పిమ్మట్టి కుటుంబములలో సయుతము చని పోయినపురుషుని భాగము అతని

అన్నదమ్ములకు చెందక వితంతు భార్యకు చెందునని వ్రాసెను. ఇటుల సుప్రసిద్ధ వ్యాఖ్యాతలవల్లను ఆచారములలో ప్రజాభిప్రాయములనుబట్టి జరుగుచున్న మార్పులవల్లను స్త్రీలహక్కులు పునరుద్ధరింప బడుచుండగ విదేశ ప్రభుత్వమగు ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వము హిందూదేశము నందు స్థాపింపబడి ఆంగ్లేయ కోర్టులు (న్యాయస్థానములు) ఏర్పరుప బడెను. ఆంగ్లేయపండితులగు కోలుబ్రూకు మొదలగువారు మను స్మృతిని ఆంగ్లేయ భాషలోనికి తర్జుమా చేసిరి. మనుస్మృతినిబట్టి స్త్రీలహక్కులు కోర్టులలో నిర్ణయింపబడ వలెనని స్థిరపరచిరి. "స్త్రీ అస్వతంత్రురాలు గావున సంపూర్ణహక్కులతో ఆస్తి ననుభవించుటకు అర్హురాలు కాద"ను సిద్ధాంతమును బయటకు దీసిరి. మనువు కాలమునుండి అనేకవేల సంవత్సరములలో జరిగిన అభివృద్ధి యంతయు తుడిచి వేయ బడెను. కోర్టులలో కొంతకాలము వరకు హిందూ పండితుల సహాయమును తీసికొనిరి. కొలది కాలములో మెక్నాటన్, స్ట్రేంజి, మైన్, మొదలగు నాంగ్లేయులు హిందూ ధర్మశాస్త్రములమీద మనువు మొదలగు పాతస్మృతికర్తల కాలమున నున్న స్త్రీయొక్క అస్వతంత్ర సిద్ధాంతముననుసరించి ఆంగ్లేయభాషలో వ్యాఖ్యానములు వ్రాసిరి. ఆవ్యాఖ్యానములు హిందూదేశములోని హైకోర్టులకును వాటిపైన ఇంగ్లాండులో నున్న ప్రీవీకౌన్సిలుకును ప్రమాణ గ్రంథములయ్యెను. వాటి ననుసరించి కోర్టులలో తీర్పులు పుట్టెను. హైకోర్టులలో న్యాయాధిపతులుగ కొంతకాలమువరకు ఆంగ్లేయులేయుండిరి. పిమ్మట కొంతమంది హిందువులనుగూడ నియమించిరి. ప్రీవీ కౌ

న్సిలులో ఇటీవల సర్ అమీరాలీయను మహమ్మదీయ ప్రము ఖుడు నియమింపబడువరకును హిందువులు లేకపోగ హిందూ దేశీయులైన న్యాయాధిపతులు కూడ లేకుండిరి. అందరును ఆంగ్లేయులే యుండిరి. ప్రజలకు ప్రీవీ కౌన్సిలు తీర్పులు ఆఖరు ప్రమాణములు. వాటికిలోబడి హైకోర్టుల తీర్పులుప్రమాణ ములు. ఈ కోర్టుల తీర్పులచే హిందూ ధర్మశాస్త్ర మభివృద్ధి చెందకుండ బంధింపబడినది.

మదరాసు హైకోర్టు న్యాయాధిపతి ఉద్యోగమును చేసినట్టియు సంఘసంస్కరణాభిలాషి యైనట్టియు సర్ శంకరను నాయరుగారీవిషయమున నిటుల వ్రాసియున్నారు:—

"గ్రంథములనుమించి అనుభవమునందు మార్పులు జరిగినవి. దేశీయ న్యాయాధిపతులు శాస్త్ర నిర్వచనములను చేయుటలో అపుడు ప్రజలలో వ్యాపించియున్న అనుభవము లను గుర్తించియే నిర్వచనము చేసియుందురు గాని ఆంగ్లేయ న్యాయాధిపతులు విదేశీయు లగుటవలన అటుల చేయుటకు శక్తిలేనివారై ప్రాతగ్రంధములలోనున్న సంగతులనే అమలు జరుపవలసియున్నది........ముఖ్యముగ దక్షిణ హిందూ స్థానమున అభివృద్ధియంతయు నరికట్టబడినది. సమాధులలో నుండి చనిపోయినవారు లేచివచ్చి చెప్పినగాని మార్పులు చేయుటకు వీలులేనిస్థితి యేర్పడినది. గ్రంథాలయముల అలు మారులలో దొరకు, స్లీటా, గ్లెనువెల్, బ్రాకుటను, కోకు, మొదలగు ఆంగ్లేయపండితులు 14వ శతాబ్దములో రచించిన

ప్రాతన్యాయ శాస్త్రగ్రంథముల ననుసరించి జర్మను దేశీయు లగు న్యాయాధిపతులు ఇంగ్లాండులోని ఆంగ్లేయులకు ఇరువదవ శతాబ్దములో న్యాయవిషయమున తీర్పులుచెప్పిన ఎంత సమంజసముగ నుండునో హిందూ దేశములోని హిందువులకు ఆంగ్లేయ న్యాయాధిపతులు కొన్ని వేల సంవత్సరములక్రింద వ్రాయబడిన మనుస్మృతి మొదలగు గ్రంథము లనుబట్టి తీర్పులు చెప్పుట యెంత సమంజసముగనున్నది" అని వ్రాసిరి.

స్వరాజ్యమున స్త్రీల హక్కులు. స్త్రీలహక్కులు బాగుగ పునరుద్ధరింపబడుట కొకటేమార్గము. అది శాసనసభలు. ఇంకను ప్రజాప్రతినిధులకు శాసనసభలలో సంపూర్ణాధికారములేదు. ప్రభుత్వమువారొప్పుకొనినగాని శాసనములు మంజూరగుటకు వీలులేదు. నూతనశాసనముల మూలమున సాంఘికమార్పులు చేయుటకు బ్రిటిషుప్రభుత్వము అడుగడుగుకు అనుమానమును చూపుచున్నది. ఈ అభ్యంతరములన్నియు స్వరాజ్యము రాగానే తొలగగలవు. స్వరాజ్యమునందు ప్రజాభిప్రాయము ననుసరించి అవసరమైన మార్పులన్నియు చేయుటకు పూర్తియగు నధికారము ప్రజాప్రతినిధులకుండును. స్వరాజ్యము రాగానే భారత స్త్రీలును పురుషులతోబాటు సమానమగు హక్కులను కోరుటయు పురుషులు వాటికొప్పుకొనక తప్పనిసరియగుటయు జరుగును.

ఏకభార్యాత్వము. తురుష్కములో హిందువులలోవలెనే భార్య బ్రతికియుండగ పురుషుడు మరల వివా

మాడ హక్కుండెను. హిందూసాంప్రదాయమునందు ఎంతో మంది భార్యలనైన చేసికొనవచ్చును. అయిదుగురు ఆరుగురు భార్యలను తక్కినభార్యలు బ్రతికియుండగ వివాహమాడిన భాగ్యవంతులుకూడ హిందువులలో లేకపోలేదు. మహమ్మదీయ సాంప్రదాయమునందు భార్యలు బ్రతికియుండగ నలుగురికన్న నెక్కువమందిని వివాహమాడుటకు వీలులేదు. బహుభార్యత్వము రెండుసాంప్రదాయములయందును అంగీకరింపబడినది. స్త్రీకి సవతిపోరు దుస్సహమైనది. తనభర్త సంపూర్ణముగ తనను ప్రేమించక మరియొక స్త్రీతో తనకు చూపవలసిన ప్రేమను పంచిపెట్టుచుండుట స్త్రీకిమిగుల అవమానకరమైనట్టియుమిగుల కష్టమైనట్టియు విషయము. తనను ప్రేమించక తన సవతినే ప్రేమించినచో స్త్రీయొక్క మనోభావము లెటులుండునో వర్ణింపతరముగాదు. సవతులను సవతులపిల్లలను హత్యలుగావించుటయు నప్పుడప్పుడు వినుచున్నాము. తమమీద ప్రేమచూపునటుల గావించుకొనుటకై భర్తకుమందులుపెట్టిన స్త్రీలునుగలరు. బహు భార్యత్వమను అస్వభావికమగు పద్ధతిని స్త్రీ దుర్బలురాలై నిస్సహాయురాలైయుండుటవలన విధిలేక భరించుచున్నది. ఈదుష్టమైన ఆచారమును తురుష్కజాతీయ ప్రభుత్వము నిషేధించియున్నది. హిందూదేశములోను స్వరాజ్యమురాగనే ఈ ఆచారమును నిషేధించు శాసనము చేయవలసియున్నది.

వివాహ విచ్ఛేదము.

ఇంతేగాక తురుష్కపురుషుడు ఎట్టికారణము లేకయే తనభార్యను ఇష్టమువచ్చి

నపుడు వెడలగొట్టి వివాహవిచ్ఛేదము గావించుకొనవచ్చును. "నిన్ను నేను విడిచి పెట్టుచున్నాను" అని వ్రాత మూలకముగ భార్యకొకసారి వ్రాసినను లేక సాక్షుల యెదుట మూడుసార్లు చెప్పినను వివాహ విచ్ఛేదమగును. లేదా నెలకొకసారి చొప్పున మూడునెలలు వరుసగ చెప్పినను వివాహము విచ్ఛేదమగును. వివాహ విచ్ఛేదముకాగానే భార్య తనకు రావలసిన మహరును తీసికొని లేచిపోవలసినదే. ఎంత కాలము తనతో కాపురము చేసినను ఎంత సుగుణవతి యైనను భార్యను భర్త అకారణముగ వెడలగొట్టి వివాహ విచ్ఛేదము చేసికొను హక్కు మిగుల క్రూరమగునట్టియు, నిరంకుశమగు నట్టియుహక్కు. వివాహవిచ్ఛేదమైన తరువాత స్త్రీ మరియొకనిని వివాహ మాడవచ్చును. గాని భర్త విడిచి పెట్టిన భార్యను మంచివారెవరు వివాహ మాడెదరు? వివాహ విచ్ఛేదముగావించుటకు భర్త కోర్టుకుపోనక్కరలేదు. ఈహక్కుండుటవలన భార్య తనభర్తకు ఎప్పుడు కోపమువచ్చునో యని బానిసకన్న హీనముగ ప్రవర్తించవలసియున్నది. పురుషుడు తననిరంకుశత్వమును స్త్రీపైన స్థాపించుకొనుటకు చేసినచట్టముల నిదర్శనమిది. ఈ అక్రమమయిన హక్కును తురుష్కజాతీయ ప్రభుత్వమువారు రద్దుపరచు శాసనము చేసియున్నారు. తనభార్య చెడుప్రవర్తన కలిగియున్నదనిగాని, తనతో కాపురము చేయుటకుయిష్టము లేక లేచిపోయినదని గానిపురుషుడుకోర్టులో దావాచేసి రుజువుచేసినపుడు మాత్రమే వారు కోర్టువివాహవిచ్ఛేదమును చేసెదరు. లేనిచో వివాహ విచ్ఛేదముకానేరదు. ఈవిధముల స్త్రీల హక్కులు జాతీయ

ప్రభుత్వమువారు కాపాడు శాసనములను గావించియున్నారు, మాండేటుల క్రిందనున్న పాలెస్టైన్ మొదలగు అరబు దేశములలో నేటికిని మహమ్మదీయ స్త్రీలకు బురఖాలు జనానాలు పోలేదు. స్త్రీలలో విద్యవ్యాపించలేదు. హక్కులు చక్కబడలేదు. స్త్రీలు అంధకారములోను మాఢ్యములోను పడియున్నారు. తురుష్కములో స్వతంత్రోద్యమనాయకుడగు ముస్తఫాకెమాల్ పాషా స్త్రీలకుత్తమస్థితిని సంపూర్ణమగు స్వతంత్రమును నూతనగౌరవమును ప్రసాదించియున్నాడు.

అఖిలఆసియాస్త్రీలమహాసభ. 1930 వ సంవత్సరము డిశంబరునెలలో అఖిల ఆసియా స్త్రీలమహాసభ భరతవర్షములోని లాహోరు నగరమునందు ప్రథమ పర్యాయము సమావేశమైనది. ఆశియాఖండములోని వివిధ దేశములనుండి ప్రతినిధులు విచ్చేసిరి. ఆశియాఖండములోని ప్రతిదేశమునకును స్వపరిపాలన కావలెననియు, స్త్రీలుఘోషా పద్ధతిమాని విద్యాభివృద్ధిని పొందవలెననియు, అన్ని విషయములలోను స్త్రీలకు పురుషులతో సమానముగ హక్కుబాధ్యతలు కలుగచేయు చట్టములు ప్రతిదేశములోను గావింపబడ వలెననియు, తీర్మానములు గావించిరి.

విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమాలా ౪౦:

రాబోవు గ్రంథము అచ్చై సిద్ధముగానున్నది.

అధినివేశస్వరాజ్యము.

(DOMINION STATUS.)

గ్రంథకర్త:

దక్షిణాఫ్రికాచరిత్ర సత్యాగ్రహచరిత్ర మొదలగు
గ్రంథములు రచియించిన

దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారు బి. ఏ., బి. యల్.,

భారతదేశ రాజ్యాంగ సంస్కరణ ప్రణాళికల యొక్క మంచిచెడ్డల తెలిసికొనవలెనన్నచో బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాంతర్భాగములై పరిపూర్ణ బాధ్యతాయుత ప్రజా ప్రాతినిధ్య స్వపరిపాలనము - స్వాతంత్ర్యము - ప్రజా ప్రభుత్వముగల అధినివేశముల రాజ్యాంగ పరిణామచరిత్ర చదువుట యావశ్యకము. ఈతరుణమున ప్రతి ఆంధ్రపౌరుడు - రాజకీయ విద్యార్థి - రాజకీయవేత్త చదువవలసిన గ్రంథము.

(డొమినియన్ స్టేటస్.) అనబడు అధినివేశస్వరాజ్యము యొక్క స్వరూపస్వభావ మెట్టిది? అట్టి స్వారాజ్యము ననుభవించుచున్న కెన్నడా, దక్షిణాఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా, ఐరిషు ఫ్రీస్టేటు రాజ్యములు, ఇంగ్లాండుతో సరిసమాన గౌరవము

గల స్వతంత్రరాజ్యము లెట్టివి? బ్రిటీషుసామ్రాజ్యస్వరూప స్వభావము లెట్టివి? ఈ సామ్రాజ్యము అధినివేశములు ఇంగ్లాండు కలిసిన భాగస్వామ్య మెట్టిది? అధినివేశములు స్వరాజ్యము పొందునాటికి వానికి స్వరాజ్యార్హత యుండెనా? స్వరాజ్యమువలన నవిపొందుచున్న లాభము లెట్టివి? ఫెడరల్ లేక సంయుక్త రాజ్యాంగమనగా నేమి? ప్రజాప్రభుత్వము నందలి ప్రాతినిధ్యపద్ధతు లెట్టివి? ప్రపోర్షనల్ రిప్రజెంటేషన్ అనగా నేమి? అను విషయములు బాగుగా చర్చింపబడినవి. వివిధ దేశములయొక్కయు అధినివేశములయొక్కయు రాజకీయ ఆర్థిక పరిస్థితుల సాదృశ్యవైదృశ్యములు చర్చింపబడినవి. వివిధదేశపు స్థితిగతులను గూర్చిన అంకెలు నిందు వివరింపబడి యున్నవి. రమారమి రెండువందల పుటలు!

-:0:-

విజ్ఞానచంద్రికామండలి, బెజవాడ.

నియమములు.

1 నవీనజ్ఞానమునిచ్చు గ్రంథములు ప్రకటించి భాషాభివృద్ధి చేయుటయే యీ గ్రంథమాలయొక్క యుద్దేశ్యము ఇందు సంవత్సరమునకు రమారమి 1600 పుటలుగల గ్రంథములు ప్రకటింపఁబడును.

2 ఇందు దేశముల చరిత్రములును, పదార్థ విజ్ఞాన, రసాయన, జీవ, వృక్ష-ఆదిగాఁగల శాస్త్రములు, మహాపురుషుల జీవితచరిత్రములు, ఉద్గ్రంథముల భాషాంతరీకరణములు, చారిత్రాత్మక నవలలు ప్రకటింపఁబడును.

3 ఈ గ్రంథమాలలో నిదివఱ కచ్చువేయబడిన గ్రంథముల నన్నిటిని కొనుచు నికముందు ప్రచురింపఁబడు గ్రంథములనన్నిటిని గొనుటకు నొప్పుకొనువారు శాశ్వత చందాదారులు.

4 శాశ్వత చందాదారులకు ఈ గ్రంథమాలలోని గ్రంథములన్నియు చౌకగ నమ్మబడును.

5 శాశ్వత చందాదారులు సంవత్సరచందా మొదట నీయనక్కఱ లేదు. ఒక్కొక్క పుస్తక మచ్చుపడగానే అది

వాల్యూపేబిల్ పోస్టుద్వారా పంపబడును. పోస్టేజీ చందాదారులే భరింపవలయును.

6 వెనుకటి పుస్తకములన్నిటిని గొను చందాదారులు ప్రవేశరుసు మియ్యనక్కరలేదు. వెనుకటి పుస్తకములక్కఱలేనివారు ప్రవేశరుసుముక్రింద రు 0-3-0 చెల్లించవలెను. వెనుకటి పుస్తకములన్నిటి నొక్కసారి కొనలేనివారు మావద్ద నిలువయున్న పుస్తకములలో రు 3-0-0ల వెలగల పుస్తకములు మొట్టమొదట కొనిన జాలును. మిగతా పుస్తకములు తఱువాత తెప్పించుకొనవచ్చును. వానిని తెప్పించుకొనునప్పుడు తమచందారిజిష్టరు సంఖ్యను ఉదహరించవలెను.

7 చందాదారులకు మా ప్రచురణలోని గ్రంథములను చందాదారుల వెలకు ఒక్కప్రతికన్న నెక్కువ యీయజాలము.

8 మా గ్రంథములన్నియును మంచి దళసరి కాగితములమీద ముద్రింపబడి చక్కని పటములతోను, శ్రేష్టమైన బైండుతోనుఒప్పుచుండును. సరసమైనవచనశైలినిగలిగియుండును. విషయములు సులభముగ బోధపడుటకై పటములనేకములు చేర్చబడును. ఇందు గ్రంథములన్నియు ఆయా విషయములందు పరిశ్రమ జేసిన సుప్రసిద్ధులచే వ్రాయబడుచున్నవి. అట్టి సర్వాంగ సుందరములైన గ్రంథము లింత తక్కువ మఱియెచ్చట దొరకవు.

ఇంతవరకు ప్రకటితమైన గ్రంథములు.

---

* ఈగుర్తుగల గ్రంథములు ప్రస్తుతము నిల్వలో లేవు.

చందాదారులకు. ఇతరులకు.

* 1. అబ్రహాము లింకను (జీవితచరిత్ర)
శ్రీయుత గాడిచెర్ల హరిసర్వోత్తమరావుగారు.

2. హిందూమహాయుగము. (దేశచరిత్ర).
శ్రీయుత కీ॥ శే॥ కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారు.

* 3. జీవశాస్త్రము (శాస్త్రగ్రంథము).
డాక్టరు ఆ. లక్ష్మీపతిగారు.

* 4. రాణీసంయుక్త (చరిత్రాత్మకనవల)
శ్రీయుత వేలాల సుబ్బారావుగారు.

* 5. మహమ్మదీయ మహాయుగము (దేశచరిత్ర)
శ్రీయుత కీ॥ శే॥ కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారు.

* 6. పదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రము (శాస్త్రగ్రంథము)
శ్రీయుత మంత్రిప్రగడ సాంబశివరావుగారు,

* 7. రసాయనశాస్త్రము (శాస్త్రగ్రంథము)
శ్రీయుత వేమూరి విశ్వనాథశర్మగారు.

* 8. ఆంధ్రుల చరిత్రము 1 వ భా, (దేశచరిత్ర).
శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు,

* 9. విమలాదేవి (నవల)
శ్రీయుత భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు.
* 10. కలరా (శాస్త్రగ్రంథము)
శ్రీయుత ఆచంట లక్ష్మీపతిగారు
* 11. జంతుశాస్త్రము (శాస్త్రగ్రంథము)
* 12. వృక్షశాస్త్రము (శాస్త్రగ్రంథము)
* 13. శారీరశాస్త్రము (శాస్త్రగ్రంథము)
* 14. భౌతికశాస్త్రప్రథమపాఠములు
(శాస్త్రగ్రంథములు)
* 15. స్వీయచరిత్రము 1 వ భాగము
శ్రీ శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు.
* 16. భౌతిక శాస్త్రము (శాస్త్రగ్రంథము)
* 17. ఢిల్లీదర్బారు (దేశచరిత్ర)
* 18. ఆంధ్రుల చరిత్ర 2 వ భాగము
(దేశచరిత్ర)
శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు
* 19. చంద్రగుప్తచక్రవర్తి (జీవితచరిత్ర)
* 20. చలిజ్వరము (శాస్త్రగ్రంథము)
శ్రీయుత ఆచంట లక్ష్మీపతిగారు.
* 21. అర్థశాస్త్రము 1వ పుట
(శాస్త్రగ్రంథము)
శ్రీయుత కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు.
* 22. బెంజమిను ఫ్రాంక్లిను చరిత్రము.
శ్రీయుత పనుమర్తి శ్రీనివాసరావుగారు.

* 23. వ్యవసాయ శాస్త్రగ్రంథము 1 వ
భాగం (శాస్త్రగ్రంథము)
శ్రీయుత గోటేటి జోగిరాజుగారు.

* 24. డిటో. రెండవభాగము. డిటో.

25. రాయచూరుయుద్ధము. (నవ) 1-4-0 1-8-0
శ్రీయుత కేతవరపు వెంకటశాస్త్రిగారు.

* 26. అర్థశాస్త్రము 2వ సంపుట
(శాస్త్రగ్రంథము)
శ్రీయుత కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు.

* 27. విజయనగర సామ్రాజ్యము (నవల)
శ్రీయుత దుగ్గిరాల రాఘవచంద్రయ్య చౌదరిగారు

28. పాతాళభైరవి (నవల) 1-4-0 1-8-0
శ్రీయుత వే. వి. నరసింహం పంతులుగారు

* 29. స్వీయచరిత్ర 2వ భాగము
కీ॥ శే॥ కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులుగారు

30. వృక్షశాస్త్రము (మాన్యుయల్) 2-0-0 2-4-0

31. లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి,
1వ సంపుటము 2-0-0 2-8-0
కీ॥ శే॥ కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుగారు

* 32 ఫ్రెంచిస్వాతంత్ర్య విజయము
1వ సంపుటము
శ్రీయుత అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావుగారు

33.	అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు శ్రీయుత అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావుగారు	1-4-0	1-8-0
34.	బౌద్ధమహాయుగము శ్రీయుత వేలూరి సత్యనారాయణగారు	1-12-0	2-4-0
36.	దక్షిణాఫ్రికాచరిత్ర శ్రీయుత దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారు,	2-0-0	2-6-0
37.	అల్లాహో అక్బరు (నవల) శ్రీయుత భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు	1-8-0	1-14-0
38.	వైదికనిలయము (లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలక్.) శ్రీ మానికొండ సత్యనారాయణశాస్త్రిగారి ఆంధ్రానువాదము	2-0-0	2-8-0